

'N TRANSKRIPSIE VAN DIE MANUSKRIP VAN

DE REIS VAN JAN VAN MANDEVILLE

(SUID-AFRIKAANSE BIBLIOTEEK: G 4 B 17)

MET 'N UITVOERIGE ALGEMENE INLEIDING.

Jo-ann Frances Lilley (neé Johnstone)

Voorgelê ter vervulling van 'n deel van
die vereistes vir die graad

MAGISTER ARTIUM

in die Departement Afrikaans-Nederlands
Universiteit van Kaapstad

April 1992

DEEL II

The University of Cape Town has been given
the right to reproduce this thesis in whole
or in part. Copyright is held by the author.

The copyright of this thesis vests in the author. No quotation from it or information derived from it is to be published without full acknowledgement of the source. The thesis is to be used for private study or non-commercial research purposes only.

Published by the University of Cape Town (UCT) in terms of the non-exclusive license granted to UCT by the author.

Ek verklaar dat die verhandeling wat hierby vir die graad
Magister Artium aan die Universiteit van Kaapstad deur my
ingedien word, nie voorheen deur my vir 'n graad aan enige ander
universiteit/ fakulteit ingedien is nie en dat dit my eie werk
is.

Jilley.....

Geldelike bystand van die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing ten opsigte van die koste van hierdie navorsing word hierby erken. Menings in hierdie werk uigespreek of gevolgtrekkings waartoe geraak is, is dié van die skryfster en moet in geen geval geskou word as 'n weergawe van die menings of gevolgtrekkings van die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing nie.

Opgedra aan my man, Patrick,
my ouers en skoonouers.

April 1992

'N DIPLOMATIESE TRANSKRIPSIE VAN
DE REIS VAN JAN VAN MANDEVILLE
(SUID-AFRIKAANSE BIBLIOTEEK G4 B 17)

Jt es die tafle van dien
dat in dit boec gescreuen
es die wege ten heylegen

- lande te trecken -----
- 5 ¶ Jtem vander stat van constantenop- 5
plen ende vanden heylichdom datter in es .j.
¶ Jtem van den lande van grieken ende
vanden wondre datter in es ende
van haren gelooue -----.ij.
- 10 ¶ Jtem vanden lande van cypre ende 10
vanden wondre datter in es ---.iiij.
¶ Jtem van enen groten wondre dat
es bider stat van akon. .ijj.
- 15 ¶ Jtem vande soudaen van babilonien 15
ende van sire macht van siere loy
ende waer hi woent.----.iiij.
- ¶ Jtem vanden lande van
egypten -----.v.
- 20 ¶ Jtem van enen wondre dat vonden 20
wert int wout van egypten. .vj.
¶ Jtem vander stede daer balseme
wast ende om te wete ofte si
gerecht es -----.vj.
- 25 ¶ Jtem vanden coren soldre Jo- 25
sephs die hi maken dede jegen
die diere ja ----- .vij.
- ¶ Jtem vander stat van alixan-
dren ----- .viij.
- 30 ¶ Jtem vanden wege om te gane 30
van babilonien toten berge
van synay. ----- .ix.
- ¶ Jtem vanden wege vanden berge
van synay tot Jherusalem ende van
den groten wondre die daer sijn.---.x.
- 35 ¶ Jtem vander stat van Jherusalem 35
ende vanden wondre dat daer es . xi.
- ¶ Jtem vander dodere zee. .xij.
- ¶ Jtem van. Sinte. Jans hoede ende
van eenre fonteynen die won
40 derlijc es. ----- .xiiij. 40
- ¶ Jtem hoe die van galylee ont-
bieden ontset ende hulpe alsi

- belegen sijn sonder bode
te sindene. ----- .xv.
- 5 ¶ Jtem van menegerande kerstenen 45
die in dat lant sijn ende van
haren gelooue. -----.xvi.
- ¶ Jtem vanden wege om te ga-
ne ten lande van ouer zee die
ter zee niet en mogen..xviij. 50
- 10 ¶ Jtem vanden gelooue vanden
sarrasinen. -----.xviij.
- ¶ Jtem hoe die soudaen sprac to-
ten ridder die desen boec maec-
te van onsen kersten glelooue 55
sere wonderlike ---- .xix.
- 15 ¶ Jtem van mahomet ende van si-
nen leuen ende waer om si genen
wijn en drinken. .xx.

	¶ Jtem vanden castele daermen den sporware waect ----- .xxi.	60
20	¶ Jtem van eenre stat daer geen kersten mensch(e) leuen mach --- xxij.	
	¶ Jtem wat hemels broet es. xxiiij.	
	¶ Jtem vander vrouwen lande. xxiiij.	65
25	¶ Jtem vanden lande van ethiopen ende vanden wondre datter in es...xxv.	
	¶ Jtem vanden dyamanten .xxvi.	
	¶ Jtem hoemen die dyamante proeuen sal ----.xxvij.	70
30	¶ Jtem vanden lande van jnden ende vanden eylanden ende vanden wonder die daer in sijn --- .xxviiij.	
	¶ Jtem vanden bossch daer tpeper wast ----- .xxix.	75
35	¶ Jtem waer om si anbeden. i. osse. xxx.	
	¶ Jtem om te weten waer Sinte thomaes leit ende vanden wondre die in sine kerken sijn ----- .xxx.	
40	¶ Jtem vanden groten hoechtide der temple enter afgode der heydene ----- .xxxi.	80
	¶ Jtem vanden lande daer all[e] vrouwen gemeyn wijfs sijn ----- .xxxij.	

F. 3, R., a,	Jnden name des vaders des soens ende des heylichs geests. Amen.	85
	V	
5	VAnt dat alsoe es dat lant van ouer zee dat es te wetene dat hey- leghe lant der ge- loefden onder alle andren landen es dat [w]tuercorenste	90
10	ende dat werdichste Ende vrouwe ende ouerste van alle andren landen. Ende es ghebendedijt geheylight Ende gheconsacreert vanden hey- legghen lichame Ende metten dier- baren bloede ons heren ihesu cristi. In welken lande hem beha- ghelec was Ende woude hem inden lichame der glorioser maget	95
15	Sinte. marien verscinen ende mensche- lijc vleesch an nemen ende voe dinghe. Dec woudi in dit lant om gaen ende daer in wandelen ende meneghe miracle daer in doen ende predeken ende leren dat gheloue der kerstene al sine kin- dren. In dit lant woude hi me- nich verwijt ende spot dogen ende liden om onsen wille. Van desen lande sonderlinghe woude hi ge- heten sijn coninc. die was ende es. Coninc des hemels ende der er-	100
20		105
25		110
30		115

den des lochts ende der zee ende al-
 der dingen die daer in zijn Ende
 35 hi hiet hem seluen sonderlinge
 van desen lande coninc doen 120
 hi seide. ¶ **Rex sum iudeorum.**
 Dats te seggene ic ben coninc
 der ioden. want doen was dit lant
 40 der ioden ende dit lant hadde hi
 vercoren te sinen behoef onder 125
 alle andren landen als dat beste

F. 3, R., b,

ende dat doghendelecste ende dat
 werdichste van alder werelt want
 het es dat herte ende dat beste van
 alder werelt als die physophe seit. 130
 5 ¶ **Virtus rerum in medio consistit.**
 Dats te seggen die doeght der din-
 ghen es inder middelt. In dit
 alder werdichste lant woude die
 hemelsche coninc zijn leuen leiden 135
 10 ende vanden fellen ioden zijn ver-
 smaet ende bespot ende passie ende
 doot liden om die minne van ons.
 Ende om ons te lossene vander
 pinen der hellen Ende vander 140
 15 veruerliker ewegher doot die
 ons was bereet om die sonden
 ons ierstes vaders adaems. Ende
 oec om ons selfs. Want hi en
 hadde geen quaet verdient no 145
 20 hine peinsde no ne dede noyt quaet.
 ¶ Ende die coninc der glorien
 woude wel in dit lant meer dan
 in andre lande passie ende doot
 liden. Want die. i. dinc wilt con- 150
 25 dich ende openbaer maken. In dien
 dat een yghelijc wete hi doet
 roepen ende becondegen in midden
 der stat soe dat condich mach zijn
 ende gheweten op alle siden also 155
 30 die roepere van alder werelt wou-
 de liden die doot voer ons te ihe-
 rusalem die steet in midden der
 werelt op datmen wiste open-
 baer in alle siden der werelt 160
 35 hoe diere hi ghecocht hadde
 den mensche die hi hadde ghe-
 maect na zijn beelde ende verloest
 Om die grote minne die hi had-
 de tot ons. Nochtan dat wijs 165
 40 niet verdient en hadden want
 ghenen meerdren casteel no rant
 soen no scatinge en mochte hi

F. 3, V., a,

gheuen voer ons dan sinen hey-
 legghen lichame Ende zijn dierbaer 170
 bloet ende zijn ghebenedide lede
 datti al dor ons offerde ende ouer

5	gaf die gene die noyt in heme en hadde vleckē van sondē woude sinen lichame leueren inde doot omden sondare. Ay god hoe grote minne haddi tot uwen creaturen	175
10	want ghi die sonder sonde waest wout die doot liden omden misdadeghen. ¶ Met rechte soude men sulken here minnen ontsien eren ende dienen ende dat lant minnen ende prisen dat sulke vrocht heeft ghedraghen mids welker vrocht een yeghelijc sal sijn behouden het en si mids onsen ghebreke. ¶ Met rechte soude dat heylege lant alle menschen sijn ghenoeegheleec	180
15	Ende vrochtbarich want het was bedaut metten dierbaren bloede ons heren ihesu cristi. Dits dat lant dat onse here ge loefde tenen erue ende in dit lant woude hi steruen	185
20	Als beset om te late in erfessen sine kindren. Ende waer omme yeghelijc goet kersten minsche hem soude pinen	190
25	met erenste die de macht hadde van crachte ende van goede. Weder te gecrigene ons voerseide erue Ende met crachte weder vter ongelouegher ge wout te doene. Ende weder te makene ons (j)eyghen lant alst billijc sijn soude. Want	195
30	wi sijn geheten kerstene van kerste die ons vader es Ende op dat wi gerechte kinder	200
35		205
40		210
F. 3, V., b,	sijn soe selen wi calengeren dat erue dat ons onse vader liet Ende ons pinen dat te settene vten hande der vrendere	
5	¶ Maer heden opten dach soe heeft houerdicheit ghiricheit ende nijt alsoe die herten der lantsheren ontsteken ende doen bernē ende beuaen datsi meer haer meinge hebben enen andren te onderuene dan si hebben te calengeerne of te winnē haer recht proper eerue Ende dat ghemene volc dat goede wille heeft daer vore te settene lijf ende goet si en moghen niet doen sonder die ouerste heren. Want vergaderinge vanden gemeinen volke sonder	215
10	hoet te hebbene van heren es als een cudde scape sonder	220
15		225
20		230

25	herde die hem sceden ende en werten niet waer si gaen ofte wat si doen selen. maer waert dat sake dat bequamelijc ware onsen heyleghen vader den paeus want gode waert wel bequame dat die ertsche princen van acorde ende met enen dele van hare ghemeinten wouden bestaen die heyleghe vaert van ouer zee. Jc wane seker sijn. dat in corten tiden datheyleghe lant der gheloefften soude sijn ghewonnen ende gheset inder hande der gherechter erfghenamen dats der kerstene Ende om dat lange es leden dat ghemeine vaert ouer zee ghedaen en wert ende vele liede hebben genoechte in spreken te horne van desen	235
30		240
35		245
40		250

F. 4, R., a,

	heyleghen lande. ¶.i.	
5	Jc ian van mandeuile ridder al en benic dies werdich niet geboren ende gheuoet in inghelant inde stat diemen heet aubain dede dese vaert van ouer zee Jnt Jaer ons heren .m. ccc. ende . xxij. op Sinte mychiels dach Ende hebbe sint langentijt gheweest ouer zee ende ghesien ende omgaen vele lants ende menegherande prouinchen ende menegherande conincrike ende menich eylant Ende hebbe gheleden dor. turkyen. Dor hermenien. de grote entie cleine. Dor tatterren. Dor persien . Ende dor surien. Dor arabien. Doer dat hoghe lant van egipten. Ende dorde neder Egypten. Dor lybien Dor dat meeste deel vant ethiopian. Dor caldeen. dor amazonien. Dor Jndien die mindere entie meerdere Ente middele. Ende dor menegherande volc van menegher manieren van loye van wette Ende van gheloue van menegen maecsele van leden Ende van viselemien ende van ansichte. vanden landen enten eylanden salic vertrecken claerlike ende spreken hier namaels alst sinen tijt sal gheuen ende oec vander wonderlicheit die daer es na dien dat mi gedinken sal mogen Ende sonderlinge om der geenre wille die	255
10		260
15		265
20		270
25		275
30		280
35		285
		290

	40	noch meninghe hebben te visenteerne dese heyleghe stat van iherusalem ende die ander stede die daer omtrent	
F. 4, R., b,		sijn den welken ic sal seggen ende wisen wat weghe si daer toe houden moeten. want ic hebbe des si god gelooft der <u>wert</u>	295
	5	gaende meneghen wech leden ende gereden met menegher goeder gheselschap Ende wet dat ic dit boec hadde gemaect in latine om der corthheit wille	300
	10	maer om dattie meneghe bat dietsch <u>versteet</u> dan latijn soe hebbict in dietsche gheset om dat elc mach verstaen <u>ende</u> oec	305
	15	om dattie heren ende riddersen ende andre edele liede die geen latijn en connen ende oec <u>ouer</u>	310
	20	zee gheweest hebben mogen weten oft ic waer segge of niet. Ende eest dat ic oec iet dolende ben in mine redene mids ver-	315
	25	ghetelicheit of anders waer omme dat si dit boec corrigeren mogen ende setten in rechten weghe der waerheit. Want	320
	30	dinghen diemen ouer lanc ghesien heeft werden wel ver- gheten entie memorie des menschen en mach alle dinc niet verstaen no onthouden. ¶ .j.	325
	35	<u>N</u> V suldi horen ende verstaen Jnden name gods. Die wilt varen ouer zee. Hi mach trecken dor meneghe weghe beide te wa-	330
	40	tre ende te lande in dat lant ghelegghen daer hi vte trect. Vanden welken al meest te gadere vergadren deen metten andren int inde ende en waent niet dat ic heer vertellen sal ende noemen al die stede dorpe ende castele <u>der</u> aer men doere	335
F. 4, V., a,		trecken sal derwert want het soude te lanc gherisen. Maer allene die sonderlincste <u>ende</u> die vermaerste steden al daermen	340
	5	gaen moet den rechten wech. ¶ Jnden iersten die comt van west wert alse van ingelant van yerlant ende van scotlant of van noerweghen hi mach	345
	10	gaen op datti wilt dor almaen- gien en dor hongerien dat paelt	

	aen dat lant van polanen ende	
	aen dat lant van pauonien	
	ende aen dat lant van flesien	350
15	Entie coninc van hongerien	
	es herde machtich ende here	
	werdich van prise ende hout her-	
	de vele lants want hi hongerien	
	sclauonie ende dat meeste deel	355
20	vanden commanien ende bulga-	
	rien datmen heet dlant van	
	den buggeren ende hi hout oec	
	een deel vanden conincrike	
	van rossie daer hi heeft ghe-	360
25	maect een hertoech scap dat	
	geet toten lande van niflau	
	ende paelt an prucen doer	
	dit lant soe lijdt men ende	
	doer die stat van <u>eypron</u>	365
30	ende neuen den casteel van	
	neybourges ende doer male-	
	wille die steet ten jnde waert	
	van hongherien Ende daer vaert	
	men ouer die riuiere van da-	370
35	nube dese riuiere es herde <u>groet</u>	
	ende nemt haren oerspronc	
	in almaengien onder die ber-	
	ghe te lombardien waert	
	Ende si ontfeet in hare. <u>xl.</u>	375
40	ander riuieren ende loept	
	rechte doer hongherien ende	
	dor gryeken ende dor tarsien	
F. 4, V., b,	ende valt daer in die zee ten	
	oesten waert soe stijf dat	380
	dwater behout sijn soetlcheit	
	.xx. milen verre sonder hente	
5	mingene metten watre <u>der</u> zee.	
	¶ Daer na soe comt men	
	int lant der buggers ende daer	385
	geetmen ouer ene steinene	
	brugghe die optie riuiere	
10	steet van mairone Ende men	
	geet oec doer dlant van pin-	
	tenaerden Ende daer na int	390
	lant van grieken ter stat die-	
	men heet .Asterues. Ende te	
15	mespape Ende te dandrenople	
	diemen plach te hetene vesam-	
	on daer woent ghemeynlic	395
	die keyser van grieken. ¶ Te	
	constantenoble es die scoenste	
20	kerke van <u>Sinte</u> soffien die inde	
	werelt es ende voer dese ker-	
	ke soe steet een beelde van	400
	copere vergult gemaect na	
	den keyser te perde ghecroent	
25	Ende hi plach te houdene in	
	sijn hant enen ronden appel	
	maer hi es vte gheuallen	405
	Dies es langentijt leden ende	

30 men seit dat bediet dattie
 keyser heeft verloren groet
 deel van sinen lande ende van
 siere heerscapien want hi 410
 plach keyser te sine van roe-
 men van grieken ende van
 35 alasyen dei mindre ende van
 alden lande van surien ende
 vanden ioedschen lande daer 415
 in steet iherusalem vanden
 lande van egypten van ara-
 40 bien ende van persien maer
 nv heeft hijt al verloren son-
 der grieken allene ende dlant 420

F. 5, R., a

datter toe behoert Ende men
 heeft dicwile weder gepijnt
 den appel weder te settene in
 sijn hant maer hine wilde
 5 niet daer in bliuen. Dese ron- 425
 den appel bediet die heerscapie
 die hi hadde inde werelt die ront
 es. Ende dander hant heefti
 op geheuen ieghen oest te
 10 tekene datti es dreyghende die 430
 mesdagedhe. Ende dit beelde
 steet op een werc van marbere.
 ¶ Te constantenoble es dat
 cruce ons heren ende den roc
 15 sonder naet entie spoengie 435
 ende dat riet daer men hem met
 drinken gaf edic ende galle an
 den cruce. Sulke liede wanen
 dat dene helift vanden cruce
 20 ons heren sijn soude in cypre 440
 in enen cloester van moenken
 dies niet en es maer daer es
 dat cruce daer dimas die
 goede scakere an was ghehan
 25 ghen dies een yeghelijc niet 445
 en weet Nochtan waert billic
 noetdorft te wetene. Maer
 om dat profijt vander offeran-
 den doen sijt den volke eren
 30 ende gheuen te verstante dat 450
 si dat cruce ons herren. Ghi
 sult weten dat dat cruce ons
 heren was van . iij. manieren
 van houte alsoe dit vers seit
 35 ¶ In cruce sunt palma cedrus 455
cypressus oliua. Dats te seg-
 ghene in dietsche. Jnt cruce
 ons heren was hout van pal-
 men van cedre ende van cypres-
 40 se ende van oliuen. Dat hout 460
 des crucen dat ginc recht op
 vander erden ten hemel wert

F. 5, R., b,

was vanden cypresse. Ende dat

	hout dat dwers ginc daer die hande ane ghenichelt wa- ren was van palmen entie	465
5	voet vanden cruce die geuest was in derde om te houdene dat cruce was van cedre Ende die tafle die ouer thoeft stont	470
10	daer in dattie tytel stont(i) ghe- screuen in ebreusche in griex- sche <u>ende</u> in latine. die was van enen oliue ende was onder- haluen voet lanc. ¶ Ende	475
15	die ioden maecten dit cruce van. iij. manieren der houte vorseit om sekerre redene ende sonderlinke saken die al daer toe hadden. Die ierste	480
20	redene was want si seiden ende waenden dat onse here daer soude bliuen hanghende alsoe langhe als die lichame soude moghen duren <u>ende</u> daer	485
25	omme maecten si den voet van- den cruce van cedre om dat cedres hout niet verrotten en mach no inder erden no in dwater want si wouden dat	490
30	lange duerde. ¶ Die ander redene was om datsi waenden dattie lichame ons heren verrotten ende stinken soude soe datti daer niet langhe en	495
35	soude moghen hangen ende daer omme maecten si dat lancste hout dat vander erden opwert ghinc van cypresse dat wel riekende es om dat	500
40	den roke vanden lichame niemen en soude deren. ¶ Die derde redene was om datsi waenden in dit cruce onsen	
F. 5, V., a,	here te male hebben verwon- nen ende sine macht genomen <u>ende</u> daer omme maecten si dat hout dat dwers ginc van pal- men om datmen in doude tes- tament plach te cronene met	505
5	palmen den ghenen die ver- winnende was. ¶ Die vierde redene was om datsi waenden	510
10	hebben pays na die doot ons heren. Want si seiden datsi .i. discorde ende onurede hadden tus- schen hem ende hen. Want die oliue betekent peys also ons	515
15	die ystorie van noel betuucht want die duue brachte enen telech van olyuen dat bewijs- de pays ghemaect tusschen	520

20 gode ende den mensche Ende
 daer omme maecten si die tafle
 vanden cruce daer die tytel
 an stont van olyuen. Want
 si waenden van hem pays
 hebben na sijn doot. Ende wet
 25 dat onse here was ghenich-
 elt anden cruce liggende an
 der erden. ende daer na soe
 richten sine metten cruce ende
 doen soe leet hi .die meeste pi-
 30 ne. ¶ Jtem die grieken ende
 die kerstene die wonen ouer
 zee. Seggen dat dat hout des
 cruden datwi heten cypres was
 vanden appelbome daer af
 35 dat adaem den appel at ende
 alsoe hebben sijt in hare
 scrifture Ende oec seit die
 selue scrifture dat als adaem
 siec was doen seide hi tot
 40 sinen sone seth dat hi ghin-
 ghe toten ertschen paradise
 ende dat hi bade den ingel

F. 5, V., b,

die dat paradijs hoet dat(i)
 hi hem woude sinden der olyen
 vanden bome der ontfarmicheit
 om te saluene sijn lede op dat
 5 hi genesen mochte welc seth
 daer ginc. Maer die ingel en
 liets niet in gaen ende hi sei-
 de hem dat hi vander olyen
 der ontfarmicheit niet heb-
 10 ben en mochte Nochtan gaf
 hi hem .iiij. kernen vanden
 seluen appele bome ende seide
 hem dat hise leide in sijns
 vader mont ende daer af
 15 soude een boem wassen ende
 als die boem vrocht droeghe
 dan soude sijn vader geganst
 werden. ¶ Doen seth weder
 ghekeert was te sinen vader
 20 soe vant hine doet ende hi
 leide hem die .iiij. kernekine
 in sinen mont ende die be-
 cleuen wassende ende worden
 .iiij. grote bome vanden wel-
 25 ken dat cruce ghemaect was
 dat die goede vrocht droech
 ihesus kerst als in goeden
 vrdaghe midts welker vrocht
 adaem ende die van hem sijn
 30 comen sijn gheganst(i) ende
 ontcommert vander euwe
 gher doot het en si dan midts
 haers selfs. ¶ Dit heyle-
 ghe cruce hadden die ioden
 35 ghegrauen in derde onder

	die roetche des berchs van caluarien ende daer waest verborghen wel. <u>ij</u> . Jaer	585
40	<u>Sinte</u> . elene weder vant die moeder was constantijns des keyzers van roeme	
F. 6, R., a	Dese helene was cohels dochter die coninc was van Jngelant datmen doen hiet die groete bertaengie diede keyser constan-	590
5	tijn te wiue nam om hare grote scoenheit doen hi was in dat lant <u>Ende</u> ghi sult weten dat	595
10	tcruce ons heren was .viiij. cu- pidus lanc Ende dat hout dat dwers ouer ginc .iiij. cupidus ende enen haluen. Die helift vander dorne cronen daer ons here met gecroent was inden cruce ende een vanden drien	600
15	naglen ende dat yser vander glaiuen <u>ende</u> vele ander hey- lichdoms sijn te parijs in vrankerike in des conincs ca- pelle ende die crone leit in	605
20	een van van cristale herde wel ghesiert. Want een coninc die wilen was coch- te dese Juwele ieghen enen keyser diese hem vercochte	610
25	ouer mids grote noet van gelde die hi hadde ende al eest datmen seit dat dese cro- ne es van dornen dies en	615
30	es niet maer si es van witter zee biesen die steken alse dorne want ic hebse herde erenstelijc dicwile besien. <u>ende</u> ghesien die te parijs es	620
35	ende die oec te constanteno- ble es <u>ende</u> ic hebbe oec van desen werdegghen dornen wel- ke sere ghelijc es eneg dorne van witten dorne ende die	625
40	wert mi ghegeuen in groter werdichede. Want in dat cristael daer die crone in leit soe leiter vele af te bro-	630
F. 6, R., b,	ken die af breken als men dat verruert om te toenen den groten heren ende wet dat dese crone was gewrongen	
5	ende ghemaect van zee lessce ofte biesen maer men heefse sint ghedeilt ende ghesceden in tween vander welker die	635

een helift es te parijs ende
 10 dander te constantenople. 640
 ¶ Ende ghi sult weten doen
 onse here wert inder nacht
 gheuaen hi wert ierstewerf
 15 in enen boegaert gheleit ende
 herde erenstelijke gheanxten 645
 neert ende daer soe bespottene
 die felle ioden ende maecten
 hem een crone van telgeren
 van witten dornen die daer
 20 inden boegaert wiesen ende
 hadden emmer toe bladren
 ende die setten si op sijn hoet
 die dorne ten hoefden wert
 ende dronghende daer in so
 25 vaste dat sijn ghebenedide
 bloet neder liep te meneger
 stat ouer sijn scoen anscijn
 ende ouer hals ende ouer scou-
 dren ende daer omme heeft
 30 die witte doren in hem grote
 macht. Want diere af dra-
 ghet ouer hem een telichs-
 ken hine mach niet verua-
 ren Noch donder noch tempeest
 35 no mach hem scaden. Noch
 geen quaet geest en mach
 ghenaken der stat daer hi
 steet no der stat dro den huse
 daer hi bi steet. ¶ In de-
 40 sen boegaert soe verloegen-
 de onsen here. iij. werf .sinte.
 peter Daer na wert onse

F. 6, V., a,

here gheleit vorde bisscope
 entie meestre vander roet in
 enen andren hof ende daer
 soe wert hi anderwerf ghe
 5 anxtenuuert bespot ende ver-
 sproken ende ghecroent met
 andren witten dornen diemen
 heet barberis die wiesen in 680
 dien boegaert die heeft oec
 10 grote cracht Ende men maect
 goet veryuus metten bladren
 Daer na wert hi gheleit in
 cayphas boegaert Ende daer
 15 wert hi ghecroent van eglen-
 tiere Ende daer na wert hi
 gheleit in pylatus camere
 die richter was om noch te
 exameneerne die gestroyt 690
 was met zee lessche ende
 20 daer soe setten sine in enen
 setel ende si daden hem ane
 een purper cleet ende si maec-
 ten een crone van desen les-
 sche ende knielden vor hem
 25 bescerende ende seggende god

	houde. v coninc der joden ende	
	dat was die crone vander	
	welker deen helicht es te	700
30	parijs ende dander helicht	
	te constantenoplen. Met	
	welker crones onse here was	
	ghecruust ende leet de doot	
	ons te lossene vander pinen	705
	vander hellen waer omme	
35	men es sculdich dese crone in	
	meer werdicheden te houde-	
	ne dan al dandre. ¶ Dat	
	sperre ons heren of die gla-	710
	uischacht heeft die keyser	
40	van almaengien. maer dat	
	yser daer hi met ghesteken	
	wert dat ane dien spere stont	
F. 6, V., b,	dat es te parijs. ¶ Die	715
	keyser van constantenoplen	
	seit dat hi selue dyser heeft	
	vanden spere want ic hebt	
5	ghesien ende es vele bredere	
	dan dat te parijs es. Jtem	720
	te constantenoblen leit be-	
	grauen <u>Sinte</u> annen moeder	
	der moeder gods die <u>Sinte</u> . he-	
10	lene daer dede bringhen van	
	iherusalem. Jtem daer leit	725
	die lichame <u>Sinte</u> jans gulde-	
	mont die ertsch bisscop was	
	van constantenoblen. Jtem	
15	daer leit <u>Sinte</u> . luuc dewangeliste	
	Want sijn ghebeinte was <u>daer</u>	730
	bracht van betanien daer	
	hi ierstwerf wert ghegra-	
	uen ende vele ander heylich-	
20	doms Daer es oec een steen	
	oft een marbersteen ware	735
	diemen heet enydros die	
	altoes water druupt soe	
	datti hem seluen van wa-	
25	tre alle iare soe datti meer	
	geet sonder yemens toe	740
	doen. ¶ Constantenoble	
	es een scoen edele rike stat	
	ende ghedriehorect Ende	
30	daerloept(i) een arm vander	
	zee die men heet hillespont	745
	Ende sulke hetent die buc-	
	kere van constantenoblen	
	Ende sulke hetent <u>Sinte</u>	
35	Jorijs arm ende hi besluit	
	ende beuest die tweedeel	750
	vander stat Ende voert	
	van hogher int beginsel	
	der zee ter grocer zee wert	
40	soe plach te sine die stat	
	van troyen op doeuere van-	755
	den watre in enen herde	

F. 7, R., a,	sconen pleine. Maer men siet herde luttel vander stat om dat menich jaer leden es dat si ghedistruueert wert. ¶ .ij.	760
5	O mtrent grieken sijn vele eylande diemen heet ca- listres Calcos. Oritige. Trisbrie. Mirta. Flaxon. melo. Capate <u>et</u> leponie. Ende daer	765
10	sijn oec menegherande talen ende menich lant die alle on- derdanich sijn den keyser van constantenoplen. Dats te we- tene die van trucople die van	770
15	princenart die van comaein ende vele anders volcs Ende dlant van trachien ende van machedonien daer alixander coninc af was. In dit lant	775
20	was aristoteles gheboren in een stat diemen heet strageres bider stat van trachien Inde stat van strageres soe leget aristotules begrauen op sijn	780
25	graf soe steet een outaer <u>daer</u> men alle Jare grote feeste doet rechte of hi een heylege wa- re Ende op desen outaer soe houden die grote heren haren	785
30	raet te gader ende dan dunct hem dat mids der groter <u>cracht</u> den besten raet hem te voren comt. In dit lant van mache- donie sijn vele hogher berge	790
35	Ende ten inde wert van mache- donien soe es een berch <u>ende</u> heet olimpus desen berch steet bi machedonie ende .crachie. <u>ende</u> es soe hoghe datti clemt bouen	795
40	den wolken. Ende daer es een ander berch ende heet achos die es soe hoge dat sine scade	
F. 7, R., b,	geet tot lempire dats. lxxvi. milen verre es van daer ende bouen opten tsop van desen ber- ghe daer soe es puer ende <u>suuer</u>	800
5	locht dat daer en wayt no en went Ende daer omme no vogel no beeste en soude daer bouen moghen leuen omme	805
10	dat die locht daer es te dro- ghe. Ende men seit in dat lant dattie filosofhen die wilen waren si clommen op desen	810
15	berch houdende in haer hant een spoengie vol van watre om tehebbene versche locht Of	

sine hadden anders niet con-
 nen haren adem verhalen 815
 maer si souden hebben ver-
 smacht om die droecheit van-
 20 der locht ende op desen berch
 hoghe int ghestubbe vander
 erden soe screuen si letteren 820
 met haren vingere ten inde
 vanden jare alsi weder op
 25 clommen soe vonden si die
 lettren noch al sulc alsise had-
 den ghescreuen int Jaer te
 voren sonder yet ghebroken
 te sine. Waer bi men mach
 30 merken dat desen berch geet
 in die puer locht. ¶ Te
 constantenoble soe es des
 keyzers palas harde scone
 ende wel gheordineert ende
 35 daer bi soe steet een scone
 plaetse om te Joesteerne
 ende te speelne. Daer al
 omme sijn scone stellingen
 40 deen hogher dan dander
 als ene maniere van trap-
 pen ende van graden so dat
 elc wel mach sien sonder deen e 840

F. 7, V., a,

den andren te beletten Ende on-
 der dese stellinghe sijn des kesers
 stalle al gewelft te sinen per-
 den ende al die pilaren binnen
 5 deser stellinghen sijn van mar-
 bere. ¶ Een keyser willem
 was dede begrauen den licha-
 me een sijns maechs binnen
 der kerken van sinte sophien
 10 ende als men de gracht maecte
 men vant enen andren doden
 lichame inder erden ende opten
 lichame liggende ene groete
 plate van finen goude daer
 15 in was ghescreuen ende ghe-
 maeliert In ebreusche in
 griexsche ende in latine aldus.
 ¶ Jhesus cristus sal werden
 20 gheboren vander maget mari-
en in wien ic gheloeue Ende
 daer stont oec ghescreuen dat
 die plate van goude ende die
 lichame daer begrauen waren
 25 na der date die daer in stont
 wel. ijm. jaer eer xpustus ge-
 boren wert. Ende noch es
 die plate in die tresorie inde
 kerke ende men seit dat was
 30 hermes die wise. Ende al
 eest dattie van grieken sijn
 kersten si sijn sere ver wan 870

delt na onsen rechten geloue
 Want si seggen dattie heyle-
 ghe geest niet en comt van-
 35 den sone maer allene vanden 875
 vader. No si en sijn niet ghe-
 horsam der kerken van ro-
 me no den paeus ende seggen
 dat haer patriarke heeft al-
 40 so vele machts daer alse die 880
 paeus heeft hier. Ende daer
 omme die paeus Jan die .xxij^{de}.

F. 7. V., b,

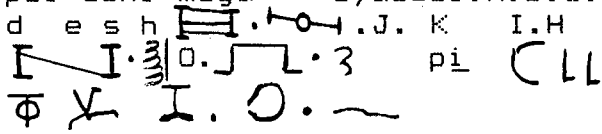
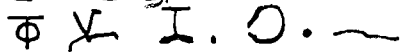
screef hem lettren hoe dat
 kerstenheit eens soude sijn
 ende datsi alle onderdanich 885
 souden sijn enen paeus die
 5 rechte vicarijs gods es welke
 god gaf volle macht te binden
 ende te ontbinden ende daer
 omme souden si hem onderda-
 nich sijn. maer si sinden hem 890
 hier op antwerde sprekende
 in deser manieren.
 ¶ Potenciam tuam summam
 circa tuos subditos firmiter
 credimus superbiam tuam 895
 15 **summa tollerare non possimus**
 auriam tuam summam sacrare
 non intendimus. Deus tecum
 quia dominus nobiscum est.. 900
 Dats te seggen in dietsche
 20 wi gheloeuen wel vaste dat
 dine mogentheit groet es op
 dine ondersate ende dine
 grote houerdicheit en mogen
 wi niet ghedraghen Dine 905
 25 grote giericheit en meinen
 wi niet te sadene. Die here si
 met v want hi es met ons
 Ende ander antwerde en 910
 mochte die paeus niet heb-
 30 ben van hem. ¶ Jtem si
 maken datsacrament van
 gheheuenen brode ende seg-
 ghen datwi mesdoen dat 915
 wijt niet en maken van
 35 geheuenen brode Want on-
 se here maket van gehe-
 uenen brode Jnden auont-
 male opten witten donder-
 dach so maken si haer broes 920
 40 geheuen Jn ghedinkenes
 sen des auontmaeltijts ende
 drogent inde sonne ende

F. 8, R., a,

Wachtent al diaer ouer ende ge- 925
 uent den sieken ouer gods licha-
 me Ende in dat doepsel soe en oly-
 en si maer eenwerf ende si en

5	olyen niet die sieke <u>Ende</u> si seg- ghen dat gheen vagheuij en es. <u>Ende</u> dattie zielen niet en heb- ben tot na den doemsdach pine no bliscap ende seggen dat sim- ple oncuusheit niet en si doot- sonde maer hets een natuerlic werc ende dat wiue ende manne en selen maer eenwerf huwen <u>Ende</u> die meer huwen dan eens dattie kinder die si dan winnen sijn bastaert ende in sonden ge- wonnen <u>ende</u> om klein occrisoen breken si huweleec <u>ende</u> haer papen sijn alle ghuwet <u>Ende</u> si seggen dat perseme geen doot sonde en es. <u>Ende</u> si vercopen die prouen- de vander kerken alsoe doetmen oec nv anders waer dat grote scade es ende grote scande. Want heden opten dach soe es symonie ghecroent coninc in die heylege kerke god betert alst hem tijt dunct want also lange als die heileghe kerke so wankel ende soe manc geet soe en mach die werelt niet zijn in goeden state <u>Ende</u> si segghen datmen inde vas- ten gheen messe doen en soude no des saterdaechs no des sonne- daechs en vasten si niet in ene- ghen tijt vanden Jare Ja al waert vigilie van kersauonde of van paesschen. No. en laten niet die latijnsche papen doen messe op haren outaer ende hadden si daer op messe ghedaen si wasschen en daer na met wijwatre ende	930
10		935
15		940
20		945
25		950
30		955
35		960
40		965
F. 8, R., b,	seggen datmen maer. i. messe en sal doen op enen outre. sda- ghes. <u>Ende</u> si segghen dat onse here ihesus cristus noit en at op dese werelt al gheliet hi hem of hi gheten hadde. Maer datwi dootsonde doen als wi onse barde doen sceren. Want de bart es teken des mans ende gaue gods <u>Ende</u> dat wise doen sceren om der werelt meer te behage- ne ende den wiuen. <u>ende</u> dat wi sonde doen als wi beesten eten die verboden waren in doude testament alse verkene ende ander beesten die niet en ede- ricken <u>ende</u> seggen oec dat wi sonde doen vleschte tetete in die weke vor groet vastelauont <u>ende</u> des goensdaechs in alden Jare <u>Ende</u> oec datwi eyer of case eten	970
5		975
10		980
15		985
20		

des vridaechs ende si doen oec
inden ban die geen vleesch en
eten saterdaechs. ¶ Jtem de 990
25 keyser van constantenople die
maect selue die patriarken ende
die ertsche bisscope ende geeft de
prelaten die prouenden ende hi
nemse ende priuerse alsi sake vint. 995
30 Soe dat hi here es in sijn lant
vander geestelicheit ende vander
werlicheit Ende wildi weten wat
lettren dat si scriuen in haren
.a.b.c. ende hoe si heten dat moeg- 1 000
35 di hier claerlic sien.
a b g d
alpha betha gaui delta
e elonge z th i
Ebrius epismon zetha theta jotha 1 005
40 k l m n z p c
kappa lapda mi ni exi py .cophe
o ir is itiv if i x
obremstroisumaltanivi ifi ichi

F. 8, V., a, .y. O longa ddr 1 010
psi ochi moga dyacosi.A.B.C.
d e s h J. K I. H
5 pi C L L
φ χ I. O. ~ 1 015

Ende al eest dat dese dinghen niet
en roeren den wech van ouer zee
te wisene Nochtan berueren si ene-
10 ghe dinghe die ic vint beghinsel
beloefde te segghene als van ma- 1 020
nieren costumen ende vremtheden
enegher lande varieerende ende
discorderende in onsen gheloue ende
15 in onsen lettren ende daer omme
hebbicse hier ghescreuen op dat 1 025
ghi moeght weten hoe sere si scel-
den van onsen gheloue ende van
onse lettren Want het sijn vele lie-
20 de die genoechte hebben in vrem-
de dinghen. ~ ~ ~ 1 030

V An constantenople soe geet
men toter stat van nike
Op datmen wilt gaen dor
25 dlant van turkien ende dan lijt
men doer die hauene van . chie- 1 035
necout. Ende men siet rechte vor-
hem altoes. tgheberchte van
.chieuecout. die op onderhalue
30 mile sijn der stat van nike die
ghene die te watre geet dat heet 1 040
Sinte. Jorijs arm ochte ter zee der-
wert dat Sinte. claus leit hi sietse
oec ende ander vele wonderliker
35 stede. Jnden iersten geetmen
toten eylande van sylo Jn dit 1 045
eylant wast mastic op cleine boem-

		kene ende comt vte den boem- kene als gomme doet vten kriekeleren of vten prumeleren Ende daer na geetmen dor dey- lant van pathmos daer. <u>Sinte Jan</u>	1 050
F. 8, V., b,		ewangeliste apokalipsis screef <u>Ende</u> sulc weten dat doen onse <u>here</u> ihesus cristus starf. <u>Sinte Jan</u> en was maer out .xxxij. Jaer ende na die doot ons heren leefde hi .lxvij. Jaer <u>Ende</u> int honderste Jaer soe starf hi. Van pathmos soe geetmen te e- phesom. <u>dats</u> een scone stat bider zee <u>ende</u> daer starf <u>Sinte Jan</u> <u>ende</u> was achter den outaer begrauen in ene scone kerke want kerstene/pla- ghen dese stat te houdene <u>Ende</u> in sijn graf en es maer hemels broet. want zijn lichame wert gheuoert int ertsche paradijs maer turken houden nu dese stat <u>ende</u> dese kerke <u>Ende</u> oec <u>daer</u> me- de dat meeste deel van asyen Ende daer omme es asyen ge- heten turkien. <u>Ende</u> wet dat <u>Sinte Jan</u> maecte selue zijn graf In sinen leuene ende ginc daer in liggen al leuende ende daer omme segghen sulke datti <u>niet</u> en starf maer datti rustende es toten doemsdaghe. <u>Ende</u> seker- like daer sietmen groet wonder dicwile want die erde van sinen graue sietmen menichwerf be- uen recht oft daer een leuende mensch in ware diet roerde Daer hem elc mensche diet siet af verwondert. Daer na soe geetmen van ephesom dor me- nich eylant der zee toter stat van patheram. daer <u>Sinte claus</u> leit ende daer na toter stat van mirca daer hi bider graciën gods bisscop was ghecoren om trent die stat soe wassen herde goede wine <u>ende</u> herde starc die men heet Wine van mirca	1 055 1 060 1 065 1 070 1 075 1 080 1 085 1 090
F. 9, R., a		Ende daer na soe comt men toten eylande van creyten diede keyser wilen gaf Josamas. Daer na comt men ten eylande van chohos. enten eylande van angho Van welken eylande ypocras was here <u>Ende</u> men seit dat ypocras dochter es noch in dit eylant van angho in die figure van enen dra-	1 095 1 100

10	ke die wel es lanc .C. vademe alsomen seit want icen hebs niet ghesien Entie vanden eylande heten	1 105
15	ne <u>verouwe</u> vanden lande Ende leit tenen Jnde van enen ouden cas- tele Ende men sietene. ij. werf of. iij. tsiaers ende hi en doet niemen quaet op datmen hem niet en doet. Ende wert aldus verwandelt vander figure ere	1 110
20	ioncfrouwen in des draex figu- re mids een godinne die hiet diane ende men seit datsi noch verwandelen sal in hare ierste scoenheit alsmen vinden sal e-	1 115
25	nen ridder soe coene diese sal dor- ren cussen aen haren mont <u>maer</u> daer na en sal si niet langhe leuen. Het en es niet lanc leden	1 120
30	dat een ridder vanden castele van rodes die vrome <u>ende</u> coene was seide datti den drake soude gaen cussen ende sat op enen goe- den hinxt ende reet tot dien caste-	1 125
35	le ende voer tote int hol Doen beganste die drake thoet te lichten ende alsoe dat pert den drake sach soe veruaret hem <u>ende</u> vloe wech Ende ontroech den ridder	1 130
40	Jeghen sinen dacht op ene hoge roche <u>ende</u> van <u>daer</u> spranct indie zee Ende alsoe wert dese ridder verloren. ¶ Jtem noch. i. ander	1 135

F. 9, R., b

5	ioncman die niet en wiste van desen drake. Quam wt enen sce- pe <u>ende</u> ginc doer dit eylant tote anden casteel ende in dit hol <u>ende</u> ghinc soe verre datti vant ene	1 140
10	camere ende daer sach hi ene ioncfrouwe die haer kimde <u>ende</u> sach in enen spiegel daer was vele scats bi hare waer bi hi peinsde dat aen sonderse ware	1 145
15	die daer woende om die gesel- llen tontfane. Ende daer omme beide hi toter tijt datten die ioncfrouwe sach in haren spiegel ende doen sine sach keerde si	1 150
20	haer omme tot hem <u>ende</u> vraege- de hem watti woude. Ende hi antwerde datti woude sijn haer amijs of haer lief. Ende doen vraeghde si hem of hi ridder ware	1 155
25	ende hi antwerde nenic Soe en moeghdi niet sijn mijn lijf seide si. <u>maer</u> gaet tot uwen gesellen ende doet v ridder maken <u>ende</u> morghen salic hier ute gaen Je- ghen v ende comt mi cussen an	1 160

minen mont. Ende en veruaert
 v niet want ic en sal v geen
 quaet doen aleest dat ic v ver-
 30 uaerlijc ende lelijc dunke te siene 1 165
 dats bi touerien Want ic ben
 waerlijc sulc als ghi mi nv
 siet. Ende eest dat ghi mi dan
 35 cust ghi sult hebben al desen scat 1 170
 ende sult mijn man sijn ende here
 van desen eylande. Ende daer op
 sciet hi van hare ende ghinc
 Weder te sine gesellen achter
 wert int scip ende dede hem
 40 ridder maken. Daer na quam 1 175
 hi weder sander sdaghes voer
 die ionfrouwe om haer te cussen

F. 9, V., a,

ende alsoe hise sach comen vten
 den hole in soe veruerliker figu-
 ren haddi groten vaer soe datti 1 180
 vloe ten scepe wert ende si volge-
 5 dehem na ende alsi sach dat hi
 niet weder keren en soude te ha-
 re soe begonste si soe eyselijc te
 ghebaerne ende te roepene als 1 185
 ene die sericheit heeft ende keer-
 10 de weder achter wert ende die
 ridder stappans starf daer na
 Ende noit sint en mochtse
 ridder sien hi en starf in dure 1 190
 daer na. maer als een so coen
 15 ridder comen sal diese sal dor-
 ren cussen die en sal niet ster-
 uen maer die ioncfrouwe sal
 comen in hare rechte vorme 1 195
 ende hi salre here af sijn ende
 van dien .eylande ¶.ij.
 D Aer na soe geet men in
 deylant van rodes dat
 die hospitahere houden 1 200
 ende regeren Dit eylant na-
 25 men si den keyser in dien tiden
 Ende het plach wilen te heten
 .Collos. ende noch hetent also
 vele here Ende Sinte pauwels die 1 205
 beschrijft in sine epistelen toten
 30 lieden van desen eylande dat
 Colosenses dat eylant es in
 .viij. millen na constantenople
 liden de ouer die zee. Ende van 1 210
 desen eylande van rodes soe
 35 geetmen in cypce daer herde
 scoen wijn wast die int ierste
 roet achtich sijn ende alsi. i.
 Jaer out out sijn soe werden 1 215
 si wit ende soe si ouder sijn soe
 40 si witter wer den. ¶ Ende die
 van rodes te cypre wert trect

hi lijt dorden konkel ofte goffe

F. 9, V., b,	van sathalien welc dat een lantscap wilen was eert ver- sanc daert herde anxtelic liden es ende dit lant verdarf omme	1 220
5	die sotheit eens ions mans die minde een scone ioncfrouwe. die welke haestelijc sterf ende men groefse onder en en sarc van marbere Ende om die	1 225
10	grote minne die dese ionge man te hare droech. Hi ghinc des nachts te haren graue ende deet op ende lach bi hare ende daer na sciet hi van daer Ende alst	1 230
15	quam ten inde van.ix. maenden quam een stemme tot hem ende seide gaet toten graue van der sen wiue ende besiet wat ghi an haer hebt ghewonnen met	1 235
20	dinen lichame ende w acht wel dat ghijs niet en laet. want en doedijs niet di sal arch ge- scien. Hi ghinc ende dede op tgraf vten welken een herde	1 240
25	vreselijc ende ongefigureert hoeft spranc dat anxtelijc te siene was Ende dat hoet besach dat lant Op deen side ende op dander hoghe ende neder	1 245
30	Ende daer na versanc dat lant met allen ten afgronde. ¶ Ende van rodes te cypere sijn wel	1 250
35	.v ^c . milen. Men soude wel in cypre gaen sonder dor rodes die woude ende rodes te leggen op die side. ¶ .ij. ~	1 255
40	C Ypere es een herde scoen eylant Jn welke sijn .iiij. scone ende vermaerde steden daer es in een ertsche bisscop inde stat van.Nycosie. Ende. iij. ander bisscop in dat	1 260
F. 10, R., a,	lant Ende te famegochte es een der vermeerster hauenen die inde werelt es want daer soe landen kerstene heydene grie- ken Ende liede van alle landen	1 265
5	ende alsulke hauene es oec te limechon. ¶ Jn cypre es die berch vanden heylegheghe cruce daer swerte moenke in wonen	1 270
10	daer dismas des goede scakers cruce in es also ic voren seide Jn cypre leit begrauen Sinte Jeno=	

	nimes van wien die van dien	
	lande houden grote hoechtide <u>ende</u>	1 275
15	inden casteel vander minnen	
	leit die lichame <u>Sinte</u> . hylarijs den	
	welken die coninc doet herde	
	werdelike wachten <u>Ende</u> bi	
	fame gochte wert <u>Sinte</u> barnabas	1 280
20	dapostel gheboren. In cypre	
	iaechtmen met p[al]pionen die	
	gheliken den liebarden die vo-	
	glen <u>ende</u> die welde dieren herde	
	erenstelijke <u>Ende</u> sijn een luttel	1 285
25	meerre dan wolue <u>ende</u> snelre	
	dan hondé <u>Ende</u> men iaecht <u>daer</u>	
	oec met bastarde honden maer	
	die papione sijn meerdere..	
	¶ In cypere es een maniere	1 290
30	dat heren ende knechte alle	
	eten ter erden want si doen	
	grote grachte maken in derde	
	al omme in die sale soe diep	
	datmer in wel steet to te den	1 295
35	kinne ende doense wel pauey-	
	en ende alsi eten willen sprin-	
	ghen si daer in <u>ende</u> gaen sitten	
	ende daer spreitmen dtamme-	
	laken ter ander side op dat	1 300
40	paueysel want dats die zede	
	van dien lande van ouer zee	
	der wert om te coelder te sine	
F. 10, R., b,	omme dat lant daer hetere es	
	dant hier es. Ende op groete	1 305
	feesten ende om vremder liede	
	wille soe doen si setten banke	
5	ende taflen ghelijc datmen hier	
	doet maer si hadden lieuere te	
	sittene ter erden. ¶ Van cypre	1 310
	soe geetmen ter zee te iherusa-	
	lem ende oec ten andren steden	
10	die de heydene houdende sijn <u>Ende</u>	
	men es wel in enen dage ende	
	in ere nacht die goeden wint he-	1 315
	uet van cypre toter hauenen	
	van. <u>Chir</u> . Die nu es geheten	
15	. <u>Sur</u> . Ende es int ingaen van	
	surien. Daer plaghen te sine	
	vele scoenre stede . Maer die hei-	1 320
	dene hebben dmeeste deel ghe-	
	distrueert ende hoeden die ha-	
20	uene herde erenstelijke om die	
	vrese die si hebben vanden kerste-	
	nen ende om dat tribuut dat	1 325
	si in halen . Daer soude men	
	wel rechter varen te deser ha-	
25	uenen sonder in egypten te ga-	
	ne maer men geet gerne in	
	egypten om te lande te rusten	1 330
	of om yet te nemen bi hem dat	

F. 10, V., b,	Ende wet dat diet es die outste stat vander werelt want si was ghemaect vor die deliue want	1 390
5	noch bekint men wel in die rochen daer die ketenen waren ghevest daer adromedes die grote rese in gheuanghen lach vor die deluue vanden welken reze die stenen van sinen rebben waren. xl.	1 395
10	voete lanc.;. ¶ iij D Ie scept ter hauenen van thir vorscreuen hi mach gaen te lande op datti wilt Hi	1 400
15	geet van.sur. toter stat van akon op enen dach Ende men plach wilen akon te heten tholomanda ende het plach te sine der kerstene stat herde scone bi tiden die leden sijn	1 405
20	maer si es te sere ghedistruwert Ende van vinegen tot akon ter zee sijn. ij ^m . ende. lxxx. lambar- tscher milen ende van calabren of van cecilien tot akon. sijn	1 410
25	.M. ccc. lombartscher milen ende deylant van creitem es recht te middeweghe. ¶ Jtem ter stat van akon ter zee wert in bider stat . C. ende .xx. stadien na op	1 415
30	die rechte side ten zuden wert es die berch van carmelijn. Daer helyas die prophete woende Daer wert ierst vonden die ordene vanden carmeliten of onser	1 420
35	vrouwen broedere Desen berch en es niet herde hoghe. maer anden voet van desen berghe plach te stane een goede kerste- ne stat diemen noemde cay-	1 425
40	phas Om datse kayphas had- de ghemaect maer si es bi na al te stoert Ende optie slinke side vander stat berghe steet .i. stat	
F. 11, R., a,	diemen.saffia. heet ghelegghen op enen andren berch daer worden	1 430
5	Sinte. Jacob ende Sinte. Jan ghebroedere Ende ter stede daer si gheboren wor- den steet een scone kerke ende van akon in . C. stadien na da grote gheberchte datmem heet die sca-	1 435
10	le van,thir. ¶ Jtem neuen akon loeft een cleine riuiere die beleon heet ende daer neuen es.i.gracht op pit die heet nemon . Die	1 440
15	gracht es te male ront Ende es wel. C. cubitus breed Ende es vol cleinder witter steenderkine alse zant entie sijn blickende ende	

	sere claer ende daer af maectmen scoen wit claer glas Ende men comt dit sant ofte steenderkine halen ter see met scepe ende te	1 445
20	lande met waghene Ende noch- tan datmen dese gracht op enen dach sere ydelt soe es si des an- ders dages also vol als te voren Ende altoes es in dese gracht	1 450
25	groet wint die dit zant roeren doet wonderlike. Ende waert datmen enich metael dade in dese gracht met desen zande	1 455
30	het soude glas werden Ende tgelas dat van desen zande ghemaect es alsem ent weder inde gracht doet soe werdet we- der zant alst te voren was. Ende	1 460
35	het es een herde scone stat ende gheuoelic Ende seggen enege lied(e) datsi een arm ofte vor- spronc vander santscher zee es. ¶ Jtem men geet van	1 465
40	akon toter stat van palesti- nen in. iij. dachuerden die den palestinen toe horde maer nv es si ghehaten. Gaza dats	1 470

F. 11, R., b,

	te segghen rike stat ende es herde scone ende wel geuoelic Ende leet een luttel bouen der zee van deser stat droech de star-	1 475
5	ke sampsoen die porte op een hoghe lant doen hi in dese stat gheuanghen lach Ende daer na soe doeddi in sconinx palays	1 480
10	menich dusent vanden palesti- nen diene blent ghemaect had- den ende sijn haer af ghescoren ende gheuangen met hem spot- ttende ende daer omme so dedi	1 485
15	dit palays om vallen ende op hem. Jtem van daer geetmen ter stat van Cesarie ende dan toten castelen vanden pelgri- men ende dan te ascalone ende	1 490
20	dan te Jaffe ende dan te iherusalem. ¶ iij. 1 D Je yerstewerf wilt gaen ten lande van babilonien waert daer die soudaen	1 495
25	ghemeinlic pleecht te wonene om gracie te putereerne te midz dat hi peysliker ende sekerliker mach dor dlant liden Ende om	1 500
30	te gane ten berghe van synai eer hi ga te iherusalem ende dan weder keren ouer iherusalem soe geetmen dor. gasa of dorden casteel . daire. Ende dan es men	

vor surien. Maer dan begint
 men te gane in weldernessen
 daer die weghe al ghelijc sijn 1 505
 35 welc durende es wel . vij. dach-
 uarde. maer altoes vintmen
 herberghen van dachuarden
 te dachuarden inden wech van
 deser wildernissen daermen 1 510
 40 in vint alle dies noot es bi
 te leuene welc wildernisse si
 heten in hare sprake. ashilet.

F. 11, V., a,

Ende als men wt deser wilder
 nissen comt soe beghintmen te 1 515
 gane in egypten Ende na haer
 sprake heetmense in egypten.
 5 .Canopat. ende sulke hetent
 .Aielsin. ende sulke.treloni.
 men vint int ierste een goede 1 520
 stat gheheten .ballies die steet
 in dinde des conincs rijcs van
 10 .halape. Ende van daer gheet
 men te babilonien wert ende
 te. Cayr. ¶ Te babeloni en 1 525
 es een scone kerke van onser
 vrouwen daer si woende.vij.
 15 Jaer doen si vloe vten ioedschen
 lande vander vresen des . coninx
 herodes Ende daer leit die 1 530
 lichame van Sinte. barberen der
 maghet ende daer woende oec
 20 Josech na dat hi vercocht was
 van sinen broeders daer die
 coninc nabugodonosor die kin- 1 535
 der dede inden ouen steken om
 datsi gheheten waren in abreu-
 25 sche. Ananie. asarie.mysael.
 alsoe die sal in inden souter
 noemt. die benedicite heet 1 540
 Maer nabug odonosor noemse
 anders. ¶ Sydrach . mysach
 30 et abdenago. Dats te seggen
 glorioes god verwonende
 god bouen alle conincriken 1 545
 Ende daer omme hiet hise
 alsoe om die miracle die hi
 35 sach. want hi sach den gods
 sone gaen metten kindren
 inden berrenden houen Daer 1 550
 woent die spudaen in sijn ca-
 lahelit . Dats te wetene te
 40 Cayr want daer es ghemin-
 lic sijn hof in enen sconen
 casteel groet ende starc op 1 555

F. 11, V., b,

ene roetshe In desen casteel
 wonen altoes als die soudaen

	daer es. vi^m . persone of meer	
5	onden soudaen te dienene ende den casteel te behoedene Die alle haer behoefte hebben vanden houe des soudaens Nochtan dat hire niet vele te doene en heeft Dit magic wel weten	1 560
10	want ic woende selue met hem alse soudenier in sinen orloge langhentijt dat hi hadde iegeu die ledoins. Ende hi hadde mi hoghelike doen huwen als	1 565
15	een ertsch prince toe hadde ghehort Ende woude mi ghe- uen vele goeds erfs haddic willen mijns sceppers loeghenen maer god sijs gheloeft dies en	1 570
20	haddic ghenen wille no lost om geen dinc datti mi gheuen mochte.. ~ ~ ~	1 575
	E Nde wet dattie soudaen	
25	es here van . vij. coninc- riken die hi met crach- te al heeft ghewonnen. Dier- ste es tconincrike van. Cano- pat. Dander van .eygpten. Terde van . Jherusalem van-	1 580
30	den welken dauid ende sa- loinoen coninc waren. Tfirde es van . Alappe. ende dlant van. Emat. Tfijfte es van . surien. Vanden welken da-	1 585
35	mas was die hoeftstat. Tsesde es tconincrike van. arabien. welc coninc was een vanden . iiij. coninghen doen onse here	1 590
40	gheboren was die hem offe- rande daden opten derti en- dach. Ende vele ander lan- de hout(i) onder sijn macht	1 595
F. 12, R., a,	Ende daer soe es hi Calphes dat een herde groet dinc es. Soudaen es te segghene in haer sprake coninc. Het plaghen te sine. v.	1 600
5	soudane maer nv en esser maer een Dats die soudaen van egypt- ten Die ierste soudaen was ghe- heten. xaracom. Die was ghe- boren van meden ende was sa-	1 605
10	ladijns vader die vinc ende doedde Caliphe van egypten ende wert daer af soudaen met fortsen Daer na was soudaen salladijn	1 610
15	in wies tiden rikaert die coninc van Jn ghelant in dien lande was met vele andren heren van kerstenheit die hoeden den pas van rochem soe dat salla-	1 615

20	dijn niet liden en mochte. Na salladijn regneerde sijn sone rolandms Ende daer na sijn neue. Ende daer na die comain die eyghen waren in egypten daden hare macht daer toe ende	1 620
25	cosen onder hem enen soudaen die welke hem heten dede me- lechsala. Jn sinen tiden quam in dit lant die coninc van vranckerike <u>Sinte</u> . lodewijc die	1 625
30	met hem street ende wert ge- uanghen. Ende daer na wert die soudaen van sijn selfs eyghene lieden verslaghen Ende daer na cosen si ene andren	1 630
35	soudaen die trupnius hiet die te liuereerde <u>Sinte</u> . lode wike mid rantzone van scattin_ghen. <u>Daer</u> na een ander vanden <u>Comaine</u> die hiet Cathas die doede tur-	1 635
40	peniam om selue soudaen te sine also hi was ende dede hem heten .melethemes. Ende	
F. 12, R., b,	daer na een ander van camai- nen die hiet rendochlair die doedde oec melethemes om die heerscapie te hebben ende	1 640
5	dede hem heten melach dair binnen sinen tiden quam die goede edewaert coninc van ingelant in surien ende dede den sarrasinen groete scade	1 645
10	Ende daer na wert dese soud(a)en inde stat van damas vergeuen Ende sijn sone waende na hem regneren om dat sijn recht oer was Ende dedem heten	1 650
15	melechsait . Maer een ander die mechtegher was dan hi die hiet elphi . Die Jaeghden vten lande ende maecte hem seluen soudaen. Dese soudaen	1 655
20	wan die stat van cripole ende ver doefde vele kerstene Jnt Jaer. M . ccc. ende. xxxix. daer na wert hi vergheuen van	1 660
25	enen andren die soudaen wou- de sijn maer hi wert stappans vergheuen. Ende daer na so wert ghecoren soudaen te si- ne elphius sone die hem dede heten melechasseras ende die	1 665
30	wan die stat van akon Ende verdreef al die kerstene ende hi wert oec na vergeuen ende daer na wert sijn broeder soudaen ende wert geheten	1 670

35	melechnaser. Doen quam.i. mechtich man hiet gintelbo- ga. die vinc melethnaser Ende leiden inden casteeel van montroyaul ende wert	1 675
40	selue soudaen met fortsen Ende dedem heten melech- cadep ende hi was van tartarien	1 680
F. 12, V., a,		
	Ende daer na maecten si enen andren ende jaeghden desen vten lande ende die ander was van hem lieden ende dede hem heten melechmanser. De	1 685
5	welke speelde op enen tijt scaex ende sijn swert lach bi hem ende die ridder die met hem speelde wert al spelende erre opten soudaen ende	1 690
10	met sijns selfs swerde dat bi hem lach doedde hine. Daer na waren si in discorde om te makene enen andren soudaen. maer doch worden si van acorde ende maectene me- nechnaser soudaen die gintelboga	1 695
15	hadde doen legghen in gheuange- nessen opten casteel vanden berge royaul Dese regneerde langentijt wiselike soe dat sijn outste sone na hem wert soudaen ende hiet	1 700
20	malechmader die doedde sinen bro- der heymelec om te hebben sine heescapie ende dede hem heten me- lechmadaurum Ende dese was sou- daen doen ic van daer sciet. Ghi	1 705
25	sult weten dattie soudaen van egyp- ten mach wel bringhen meer dan .xx ^m . manne van wapenen vanden ghenen allene die sijn goetdoen hebben. Ende van surien ende van	1 710
30	turkien ende van andre landen. wel. l ^m . sonder sonder die gemein- te vanden lande die soe es sonder ghetal. Ende dese hebben alle sijn goet doen ende sijn tot hem gehou- den als sine dienaren sonder	1 715
35	damirale diese regeren Ende elc ridder heeft te sine wedde of soude. v ^m . florine des Jaers.maer daer op moet elc ridder. m. perde	1 720
40	houden ende enen kemel. Da- mirale sijn gheseten inde stede ende in dlant die dat volc te	
F. 12, V., b,		
	beleiden hebben. deen heeft. x ^c . dander. v ^c . deen meer dander min Ende also vele goetdoens geeft.i. amirael als alle dandre die onder	1 725
5	hem sijn . Ende daer omme als	

	die soudaen enen vromen ridder vordren wilt hi maecten ammir rael maer alst dier tijt es so sijn	1 730
10	die ridders die op tsout dienen herde arm datsi dicke haer <u>perde</u> ende haer wapene vercopen van node. Die soudaen heeft . viere	1 735
15	ghecroende wiue. Ene kerstene ende. <u>iiij.</u> sarrasine vanden wel- ken deen woent te Jherusalem Dander te damas die derde te as- calone die hem wel moghen ver	1 740
20	wandelen op datsi willen in <u>ander</u> steden Ende als hi wilt so vaert hise visenteren Ende hi heeft al- soe vele vriendinnen als hi wilt	1 745
25	want hi doet voer hem comen die scoenste ende dedelste van <u>sinen</u> lande ende doetse hoeden herde eerlijc. Ende alsoe hi ene hebben wilt met hem te slapene Hi	1 750
30	doetse alle vor hem comen ende welc hem dan best behaecht tot hare sint hi een vingerlijn wt <u>sinen</u> bingheren Ende stap- pans leitmense baden <u>ende</u> men	1 755
35	palleertse ende cleetse frissche- like. Dit doet hi alsoe dicke als hi wilt ende snachts leit mense in sijn camere.. ~ ~	
	N E gheen vrent bode en comt voer hem hi en si ghecleet met guldenen	1 760
40	lakene of met lakene van tartarien of met camuscate. In die selue maniere dat sar- rasine ghecleet sijn <u>Ende</u> alsoe	1 765
F. 13, R., a,	saen als men ierstewerf siet ten vinstren of elwaer soe moet men legghen hem ter erden knielen end e	
5	derde cussen want dats ene sede der gheenre die hem ere doen die <u>ieghen</u> hem spreken wille Ende alsoe lan- ghe als enich vrent man of bode	1 770
10	ieghen hem spreect sijn volc steet daer omtrent hem met baren <u>swer-</u> den ende met wapenen op gehou- dender arme . Ende ghereet op hem	1 775
15	te slane Eest dat si iet segghen datten soudaen niet en genoecht Ende niemen en comt vorden <u>soudaen</u> die hem iet bidt op dat sine bede	1 780
20	weselijc es ende niet ieghen sine wet hi (c) en geeft hem al dat hi biddende es Ende alsoe doen oec de ander prinsen in dien want si	1 785
	seggen dat niemen soude comen vor eneghen prinse hine soude <u>daer</u>	

	af te beter sijn ende te bad hebben	
	Ende soude blideliker van hem	
	sceden dan hi was doen hi voer	
25	hem quam.. ~ ~ ~	1 790
	E Nde wet dat babilonie daer	
	ic af spreke daer die sou-	
	daen woent neuen. Cair.	
30	Dat enes niet die grote babilonie	1 795
	daer al die talen worden vonden	
	mids miraculen van gode doen	
	men den groten torre van babilo-	
	nien hadde begonnen te makene	
35	daer af die mure waren emmer	1 800
	toe hoghe. lxiiii . stadien dese ba-	
	bilonien es inde wildernessse	
	van ara opten wech daer men	
	geet ten conincrike wert van	
	caldee. Maer het es lange leden	
40	dat niemen den toren dorste	1 805
	ghenaken. Want hi es al ghe-	
	distruweert want daer sijn	
F. 13, R., b,	in vele draken ende serpente ende	
	vele gheuenijnder beesten daer	
	omtrent. Dese torre metter stat	1 810
	hadde wel.xxv.lnilen lanc muers	
5	omgaens alsoe die liede vanden	
	lande segghen na haer beste. Ende	
	al eest datment hiet den tor van	
	babilonien Nochtan hadde hi	1 815
	binnen wel menich wel gheor-	
10	dineerde woninghen grote ende	
	brede Ende dese tor besloech ve-	
	le lants want hi hielt vel . iiij.	
	milen in sine vierkantheit.de	1 820
	sen tor soe maecte die coninc. Nem-	
15	brot die coninc was van dien lan-	
	de ende was dierste coninc vander	
	werelt . Dese coninc dede maken	
	een beelde na sinen vader Ende	1 825
	bedwanc alle sijn ondersaten dat	
20	beelde te anbedene Ende also de-	
	de nimis van sinen vader Ende	
	doen begonsten die afgode in die	
	werelt te comene. Desen tor ende	1 830
	die stat van babilonien was	
25	wel ghelegghen in een scoen lant	
	ende in een plein datmen hiet	
	tpleyn van semear . die muer	
	van deser stat was. CC. cupidus	1 835
	hoghe ende. l. dicke. Ende eu-	
30	frate die riuiere vanden para-	
	dise liep doer die stat . Maer	
	Chyrus die coninc van perse	
	nam haer die riuiere. Ende	1 840
	distruweerde met allen dese	
35	stat ende den tor want hi	
	deilde die riuiere. in. mja. ende	
	.lx. cleinder riuieren om datti	

	ghesworen hadde datti die	1 845
40	riuiere soe soude meestren dat daer een wijf wel ouer soude liden sonder hare te ontclede Daer omme dat hi in dese	
F. 13, V., a,	riuiere hadde verloren menegen ridder die ouer dese riuiere te perde waende liden met swim- mene. ¶ Ende van babilonien	1 850
5	daer die soudaen wont toter groter babilonien recht gaende	1 855
10	ten o esten ende ten septentrione dats te zuuden wert so sijn bi na. lx. dachuarde van welken weghe dmeeste deel es al wil- dernesse. Ende dese grote babi- lonien en es niet onder theer- scap des soudaens maer onder den keyser van persen maer	1 860
15	hi houdet vanden groeten. Can die here es van cachar. ~	1 865
	D Je grote can es die meeste keyser ende die ouerste van alden lande van ouer zee	
20	hi es here vanden eylande van Cathai ende van meneghen eylande ende van enen deele van inden Ende sijn lant paelt aen papeians lant hi hout	1 870
25	onder hem soe vele lants dat hi niet en weet waert ent Ende es meerre ende mechte- gher sonder ghelike dan die soudaen ende van sinen state	1 875
30	ende van siere macht salic hier namaels segghen alsic scriuen sal van Jnden. ~	1 880
	D Je stat van .mech. diede sarrasine hete .Jatrib. daer macomhet leit	
35	es oec in die grote wildernes- se van arabien. Daer leiget mahomet herde eersamlike en enen tempel diede payene	1 885
40	heten musket ende van clein- der babilonien daer die sou- daen woent tot deser stat	1 890
F. 13, V., b,	van meth sijn. xxxij dachuarde Ende sulc weten dat tconinc- ke van arabien es herde groet maer daer es in alte vele wil- dennissen soe datmen in dese wildernissen mids ghebreke van watre niet woenen en mach want het es al sauel	1 895
5		

10	lant ende niet vrochtbarich om dat daer ghene verscheit en es ende daer omme es daer soe vele wildernissen <u>ende</u> daer dlant woenlijc es daer eest	1 900
15	al vol liede ghegoten. Ara- bien beghint aen deen Jnde vanden lande vanden coninc- rike van caldee ende duert toten lesten inde van afrike ende het paelt aen dander	1 905
20	side aen dlant van <u>ydinne</u> ten Jnde wert van botrom. Baldach es die meeste stat Vanden conincrike van cal- deen. Ende Cartaige es die	1 910
25	meeste stat van afrike die wel- ke dido maecte die enneas wif was die van troyen was here ende daer na was hi. <u>coninc.</u> van ytalien. <u>mesopithanien</u>	1 915
30	es oec een groet conincrike ende es bider wildernessen <u>ende</u> in dit lant es die stat van <u>aran.</u> daer abrahams vader woende van welker stat abraham wt	1 920
35	sciet biden ghebode des ingels ¶ Van deser stat <u>aran.</u> was effrem die een groet lerare was ende meester van tologien	1 925
40	was. Ende van daer was oec theophilus die ons vrou- we vanden viant behoedde Ende mesopitanien duert van-	1 930
F. 14, R., a,	der riuieren vander eufrate to- ter riuieren van tygris <u>ende</u> leit tusschen dese.ij. riuieren <u>ende</u> <u>ouer</u> die tygre eest dlant van caldee	1 935
5	dat herde groet es. Jn dit. <u>coninc.</u> rike vorseit te baldach plach te wonen caliphes die plach	1 940
10	te sine als keyser van arabien ende paeus here vander tijt licheit ende vander geestelijc- heit ende was na comere ma-	1 945
15	comeths <u>ende</u> van sinen geslechte dese stat baldach plach ghehe- ten tsine sutich dese maecte na- bu, godonosor. Ende daer woen-	1 950
20	in. <u>Sinte.</u> danieel die prophete <u>daer</u> hi menich godlijc visioen sach ende hser maecte daer ex- positien van dromen.	1 955
	B J tiden die leden sijn pla- ghen te sine. iij. Caliphes Van arabien ende van caldeen hi woende te baldach vorscreuen. Die Caliphes van	1 955

25	egypten woende te Cayr bi babilonien daer nv die sou- daen woent . Entie Califes van barberien ende van afrike woende te mairoche op tie zee	1 960
30	van spaengen . maer nv en es geen Caliphes . No.en heeft gheweest vander tijt dat sal- ladijn soudaen wert want	1 965
35	die soudaens heten selue Ca- liphens ende also hebben de calphens haren name <u>verloren</u> .. E Nde wet dattie mindre babilonie ende cayr daer die soudaen woent sijn	1 970
40	herde groet en herde scoene steden ende deen herde bi dan- dre babilonie leit optie riuie-	1 975

F. 14, R., b,

5	re van gyon diemen anders heet nil die comt vten ert- schen paradise dese riuiere beghint alle Jare te wassene alse die zonne es in een vanden .xij. tekenen datmen heet can- ser ende wast alsoe langhe als die zonne in dit teken van cancro es of in teken leone	1 980
10	ende wast in sulker manie- ren datsi sulken tijt so groet es datsi wel. xx. milen diep es of meer Ende dan doet- se grote scade in alrehande	1 985
15	goet dat op derde steet want men mach dlant niet win- nen om die grote verscheit ende daer omme eest daer diertijt alsi dus wast. Sel- den eest daer diertijt van	1 990
20	droecheden ende als die zon- ne gheet in virgin dan be- ghint dese riuiere tontwas- sene ende te minderne lut- tel te male soe alse die zon-	1 995
25	ne es ge,gaen in teken van libra dan es die riuiere so ghemindert datsi loept bin- nen haren borden . Dese	2 000
30	riuiere comt vten ertschen paradyse recht dore diewel dernisse van inden dan loep- se onder derde herde verre dor- menich lant ende te lest comt	2 005
35	si wt ghescoten van onder enen berch die groet es die men heet . aloch . die steet tusschen Jnden ende ethiopien ende morianen ende rechte ne	2 010
40	der ter lingden neuen egypt-	2 015

ten toter stat van alexandre
ende tot in dinde van egypten

F. 14, V., a,	ende daer soe valtse in die zee ende omtrent doeuere van deser riuieren sijn vele odeuaren diemen daer heet ybes. ¶ v	2 020
5	E Gypten es een lant lanc ende niet breet want en mach niet widen ter wildernes-	2 025
10	sen om tghebrec vanden watre dat daer es op deen side ende het strect hem ter lingden neuen de-	2 030
	se riuiere van nil op dander si-	
	de als dese riuiere hem dienen mach met watre of anders waer	2 035
15	niet. Ende alsoe verre alsi haer vte breken mach ende breiden doer dlant. want in dit lant en	2 040
	reghenet niet of luttel no dit lant en heeft gheen water en	2 045
20	come wt deser riuieren Ende om dat in dit lant niet en rechent ende die hemel altoes claer es	2 050
	daer omme sijn daer vele goede meestre van astronomien want	2 055
25	sine hebben gene wolken diehem iet let. ¶ Die stat van.cayr. daer die soudaen meest woent	2 060
	es meerre dan babilonien die daer bi steet ende es ghelegen	2 065
30	bouen babilonien ter wilder-	
	nissen wert en luttel bouen der riuieren van nil vorseit. het sijn.ij. egypten die hoege	2 070
	die te ethiopen wert geet. Ende die mindere die in arabien steet	
35	Ende in egypten soe es dlant van ramasse ende dlant van Jessem. Egypten es een starc	2 075
	lant ende daer sijn vele quader	
40	hauenen om die grote rochen die daer in die zee sijn die herde quaet te liden sijn . Jn egypten ten oesten wert es die roede	
F. 14, V., b,	zee die duert toter stat van cas-	2 060
	con. Ende te westen wert es dlant van lybien dat een droge lant es ende ondrachtich want	
5	het es daer alte heet ende dat lant es geheten futh . Ende ten	2 065
	zuden wert es dlant van ethyo-	
	prien. Ende norden wert es een wildernesse die duert tot surien.	
10	Ende aldus es dlant van egypt-	2 070
	ten starc op alle siden. Dlant	

	van egypten es wel. xv. dachuar-	
	de lanc ende oec.ij. werf meer	
15	.iij. dachuarde breet. Ende tusschen	2 075
	egypten ende nubien sijn wel	
	.xij. dachuarde wildernessen Ende	
	die liede van nubien sijn kersten	
20	maer si sijn alsoe swert als een	2 080
	haghebesie om die grote hitte	
	vander sonnen die daer int	
	lant es. Jn egypten sijn.v. pro-	
	uinchen. Dierste heet. S aic.	
25	dander . Demesar. die in een	2 085
	eylant steet vander riuieren	
	van nil. die vierde .alixandre	
	Die vijfde dlant van damietten	
	.Damiette.plach te sine eene	
30	starke stat. maer si heuet. ij.	2 090
	werf ghewonnen gheweest van-	
	den kerstenen. Ende daer omme	
	die sarrasine warpen namaels	
	die mure vander stat ter neder	
35	ende al die starcheit die daer	2 095
	in was. Ende maecten een ander	
	stat vorder vander zee die si	
	hieten die nuwe damiette soe	
	dat niemen en woent in die	
40	oude damiette daer es een van-	2 100
	den hauenen van egypten.Dan-	
	der es te alixandre dat een	
	starc stat es. Maer si en hebben	

F. 15, R., a,	gheen drinc water en come van	
	den condute vander riuieren van	
	nil die binnen hare cisternen sijn	
	Ende die hem name dat water van-	2 105
5	den conduten si en souden niet	
	moghen dueren. Jn egypten sijn	
	luttel stercten ende forterechen of	
	castele om dat lant van hem sel-	
	uen soe starc es.. ¶ vi	2 110
10	B J tiden vorleden een heilich	
	clusenare of ermite ontlmoet-	
	te in dese wildernisse van egypt-	
	ten eens een monster dats te seg-	
	ghene een creature ongefiquert	2 115
15	dit monsterrum was alsoe eene	
	mensche Maer het hadde.ij. herde	
	grote sc(a)idende horne in sijn vor-	
	hoet het hadde den lichame toten	
	nauuele als een mensche ende van-	2 120
20	den nauuele nederwaert als een	
	gheet Ende dese heyleghe man	
	vraeghde hem inden name gods	
	wie hi ware.Ende dmonsterrum	
	antwerde ende seide.Jc ben een	2 125
25	sterfelijc creature als god ende	
	nature in mi ghemaect heeft dit	
	monsterrum woende in dit wout	

F. 15, V., a,	gheuerwet scone ende blickende enten rugghe violettachtich ende die vlogle van purper varwen	
5	enten stert dwers ghestrijpt van gelu ende van roder varwen ende hi es wel scone te siene inde zonne want dan blickt hi alte sierlec. <u>Jn</u> egypten sijn bogarde met bomen die draghen. <u>vij.</u> werf tsiaers	2 190
10	ende inder erden vintmen daer scone esmirauden ghenoech dat sijn dierbaer ghesteinte ende daer omme sijn si daer goeden coeper. ¶ Item alst inden somer	2 195
15	eenwerf rechent dan es dlant al vol muse. ¶ <u>Jn</u> die stat van cayr men vercoept daer die manne entie wiue die van ander wet sijn dan si alsomen	2 200
20	hier die beesten doet. Ende men leitse daer alsoe ter marct. Ende inde stat es een ghemein huus dat al vol ouen steet ende daer bringhen die wiue vander stat	2 205
25	eyere van hinnen ende van gansen ende van enden ende legghense inde cleine fornese of ouekene. Entie ghene die dit huus hoeden broedense met-	2 210
30	ter hitten van pertsmesse sonder eneghen vogel daer toe te doene. Ende ten inde van. <u>ijj.</u> weken of van ere maent soe comen weder die wiue ende ne-	2 215
35	men weder haer kiecskene ende draghense wech ende voedense soe dat dat lant al vol es van sulken gheuochelte	2 220
40	ende dit doen si wel winter ende zomer. <u>Jn</u> dit lant van egypten ende elder oec daer ontrent vintmen langhe appele	2 225
F. 15, V., b,	inden saysoen die si heten apple vanden paradise en de sijn goet van smake. <u>Alsmen</u> dese	2 230
5	appele ontwee sijijt rechte of lanx of dwers altoes vintmen in midden een scoen cruce. <u>mar</u> si verrotten binnen. <u>vij.</u> dagen	2 235
10	Ende daer omme en machmen van desen frute in andren lande niet draghen. Dese apple sijn herde soete ende men vint wel. <u>C.</u> tenen troppe optie bome	2 240
15	ende si hebben grote bladre ende die wel een cubitus lanc ende enen voet breet Ende daer sijn oec die adaems appel heten	

	die hebben enen bete op deen sildle. Ende daer wassen vigen	2 245
20	die ghene bladre en hebben ende wassen optie telgere. <u>Maer</u> die vigen heten si pharaom.	
	¶ Jtem neuen <u>Cayr</u> buten der stat es een velt daer die bal- seme wast ende hi wast op	2 250
25	cleine boemkine die maer so- hoghe en sijn dat si maer enen man en slaen tot sinen broecrieme Ende thout daer	2 255
30	af sciijt oft welt wijngart ware. In dit velt staen. vij. fonteynen Van welken onse here Jhesus cristus maecte	2 260
35	ene met sinen voete doen hi clene was ende met andren kindren spelen ginc dit velt en es niet alte vaste beloken ende omsloten men macher	2 265
40	wel in gaen. maer inden say- sune dat daer die balseme wast soe setmen daer so goede hoede dat niemen daer in en der gaen die balseme en wast	
F. 16, R., a,	niewer el dan in dit uelt. <u>Ende</u>	2 270
5	al eest datmen van deser bal- semen die planten draecht om elder te planten si wassen wel maer si en draghen ghene vrecht die bladre vander bal- semen en rieken niet Ende	2 275
10	alsmen die bome trunct ofte hout soe moetment doen met ere scarper keyen of met enen stene want diese met ysere hieuwe of snede hare cracht ende hare nature soude ghe- corrumpeert werden. ¶ Die	2 280
15	sarrasine heten thout van der ser balsemen enebalse entie vrucht die als cobeben gedaen es heten si ebebysan entie liquer die vte te leger comt he- ten si gribaisse ende altoes	2 285
20	doen si dese balseme den ker- stenen gherinen ende rueren of anders en souden si ghe- ne vrucht draghen also die heydene selue segghen want	2 290
25	si hebbent dicke gheproeft Men siet dat in Juden balse me wast in die woestine ofte wildernessen daer alixander sprac	2 295
30	toten bome der sonnen enter manen. Maer ic en hebs niet ghesien want ic en hebbe	2 300

soe verre niet gheweest om
 die anxtelike passe die daer
 35 tusschen sijn Ende wet dat niet
 goet balseme en es copen het 2 305
 en si datmense niet en kinne
 wantmen daermet lichte sou-
 de bedrieghen Want eneghe
 40 liede vercopen gomme diemen
 terrebentine vore balseme al- 2 310
 semen al lutter balseme met

F. 16, R., b,

gheminct hebben om datse te
 bat rieken soude. Ende ene-
 ghe liede sieden thout ende de
 vrocht van balsemen in olye 2 315
 5 alse balseme es. Ende enege
 liede doen stampen groffelsna-
 gle ende spikenaert ende an-
 der specie wel riekende ende
 deliqueur dat es verscheit 2 320
 10 dat daer wt comt heten si bal-
 seme ende aldus wert me-
 nich bedroghen en es niet want
 .haydene valschense aldus om
 die kerstene te bredriegene 2 325
 15 ghelijc dat ic dicke ghesien
 hebbe ende daer na die apo-
 tecarise valschensche ander-
 werf entie es noch quaeder
 maer op dat ghi wilt ic sal 2 330
 20 v toenen hoe dat gise prouen
 sult ende onderkinne op dat
 ghi van hen niet bedroghen
 en wert. Ghi sult weten dat
 die natuerlike entie fine bal- 2 335
 25 seme es wel claer ende van
 tinterincher varwen dat es
 gheluachtich ende herde starc
 riekende. Ende eest datsi dicke
 es of roet of swert soe es si 2 340
 30 gheualscht ende niet goet
 ¶ Jtem eest dat ghi fine bal-
 seme legt in v hant ende in
 v palme doet ende houdse
 ieghen die sonne ghi en sul- 2 345
 35 se niet connen ghedoegen
 daer in om der hitten wille
 vander zonnen . Jtem nemt
 een luttel balsemen met enen
 poente van enen messe ende 2 350
 40 doet ant vier eest datse ber-
 net dats teken datsi goet es
 Jtem nemt een luttel balsemen

F. 16, V., a,

ende doetse in een scoen scotele of in
 een scale met al luttel gheeten melcs. 2 355
 Ende es die balseme goet dat melc

5 sal staphans rinnen ende suet werden
 ende dicke. Jtem doet een druppel
 balsemen in claer water in een sca- 2 360
 le of in een klein claer becken ende
 roeret ende minghet te gader. Es die
 10 balseme goet dwater en sal niet
 droeue werden maer si sal int
 water onder sinken ende vallen
 recht oft quec seluer ware . Want 2 365
 die fine balseme es. ij. werf swaer-
 re dan die gheualschte. ¶ .vij.
 15 N V hebbic ghesproken vander
 balsemen nv willic v seggen
 Van andren dinghen die int 2 370
 ingaen van babilonien sijn ouer
 die riuiere van nil ter wildernis-
 20 sen wert tusschen afrike ende egyp-
 pen dat sijn die greiniere of coren
 solders die Joseph dede maken coren
 op te wachten ieghen die diere 2 375
 Jare die toe te comen waren
 25 Dese greinieren sijn van stenen
 herde wel ghemetst onder welke
 sijn. ij. sonderlinghe herde groete 2 380
 greiniere . Maer die andere en
 sijn niet soe groet Ende tot elken
 30 greiniere behort een porte eene
 luttel hoghe vander erde want
 die erde es sint dat si gemaect 2 385
 waren ghemindert ende geson-
 ken. Dese greindere of greinieren
 35 sijn nv also vol serpentes ende dese
 greinieren van buten aen die stei-
 nen wande soe sijn vele ghescrij- 2 390
 ten van menegherande spraken
 ende sulke liede segghen dat gra-
 40 uen ende tommen sijn vanden gro-
 ten heren die wilen waren maer
 dan es niet waer want die 2 395

F. 16, V., b,

ghemeine mare vanden lande verre
 ende na es Josephs greyndre ende co-
 rensoldere waren. Alsoe vonden sijt
 ghescreuen in haer cornike. Wa- 2 400
 5 rent oec grauen ofte tomben si en
 souden niet binnen ydel sijn . Nosine
 souden ghene porten hebben met
 in te gane no soe groet sijn no
 soe hoeghe waer bi dat niet te 2 405
 10 gheloeuen en es dat tommen sijn
 mochten. ¶ In egypten sijn me-
 negherande talen ende lettren van
 ander manieren dan men elder heeft
 daer omme salicse v hier diuisieren 2 410
 15 ende scriuen also si ghemaect sijn
 ende hoe si heten op dat ghi mo-
 get weten dat ondersceet van de-
 sen lettren van egypten Jeghen
 dandre van andren landen

20	.A. γ. b.D. c.B. d e	2 415
	f. g h. i.	
25	k l m n	2 420
	o p q. r	
	s t v	
30	x y z z	2 425

35	N V willic weder keren eer ic vorder ga om v te seg- ghen enen andren wech die tot babilonien toe gaet daer die soudaen woent welke babi 40 lonien steet in dingaen van egypt- ten dit willic doen daer omme om dat vele liede daer ierstwerf	2 430 2 435
----	--	------------------------------------

F. 17, R., a,	gaen ende ten berghe van synay ende dan int weder keren tot Jhe- rusalem alsoe ic vorseide en vele liede gaen ierstewerf lieuer te meerre	2 440
5	werdeghe steden dan Jherusalem es. maer ghene andre pelgrimaege en heeft ghelikenesse Jn werdicheden met Jherusalem . Maer om al die weghe te voldoene met eenre rasten	2 445
10	ende met meerre sekerheit so geet men lieuer ierstewerf ten versten die dan te babilonien wert wilt dor an- dren wech ende dor cortren vten lande	2 450
15	vander wester siden alse wt Jngelant hierlant scollant of wt norwegen of wt eneghen andren lande daer omtrent hi moet gaen dor vranke- rike dor borgoengien dor lombardien	2 455
20	van desen landen en derf men niet noemen die stede no die dorpe daer men doer liden moet want si sijn bekint in meneghen lande. Het sijn vele hauenen daer men op die	2 460
25	zee sitten mach om ouer te scepene sulke sitten in die zee Jn die hauene van geneuen sulke te vi needgen ende liden doer die zee adriatike diemen heet glouf.	2 465
30	Van vineedgien die welke deilt ende sceet ytaelgen ende grieken in die side ende eneghe gaen te napels enege te rome te brandijs ende daer soe settense hen in die	2 470
35	zee ende te vele andre steden daer hauenen sijn Ende men geet dor	

	tuschien en campanien dor cala- bren dor apuillen ende dor die ey- lande van ytalien dor tarisken dor sardijngnen Dor sicilien dat	2 475
40	een groet eylant es. ¶ Jn dit eylant van cysilien steet een boe- gart daer menegherande vrocht	
F. 17, R., b,	in steet ende es altoes groene ende	2 480
	ghebloyt tallen saysoene also wel inden winter als inden zomer dit eylant hout wel. CCC. ende. I.	
5	milen omgaens ende tusschen sy- cilien ende ytalien soe geet v ter zee een clein water als een arm vander zee datmen heet lofarde	2 485
10	messine Ende secilien es tusschen der zee adriatiken ende der zee van lombardien. Ende van sy- cilien tot in calabren en sijn mar-	2 490
	viiij. lombartscher milen. ¶ Jn sicilien es oec ene maniere van	
15	serpentes met welken men kin- dre proeft of si bastaert sijn of van ghetrouweden bedde . Want	2 495
	sijn si van ghetrouden bedde die serpente en doen hem geen quaet	
20	ende sijn si bastaert si bitense ende veninense . Ende aldus proe- uet menich gehuut man of die	2 500
	kinder sine sijn. ¶ Jtem in dit eylant es een berch van olipia	
25	die altoes bernt diemen heet gibbe ende daer sijn oec die wl- cane Jn dat sijn ander berghe	2 505
	die hebben . viij. steden daer si wt werpen menegherande vie-	
30	reghe vlamme van meneger ghedaenten van dese vlammen of blasemen viers weten wel	2 510
	die liede van dien lande wanneer dat diertijt of goet tijt sal sijn	
35	ofte heet weder of droeghe ofte nat sal sijn. ende hoe hem die tijt hebben sal in allen andren ma-	2 515
	nieren Ende van ytalien tot dese wlcane dats berghe ende sijn	
40	maer. xxv. milen Ende men seit dat scoerstene sijn vander hellen.	2 520
	¶ Jtem die dor pisen geet also	
F. 17, V., a,	sulke liede doen daer een arm van- der zee es die comt in ander haue- nen die alder heylichst sijn ende men	
5	sit daer in die zee ende men lijt dor deylant van grif diede Jene- uosen toe hort Ende soe lantmen	2 525

	in grieken ter hauenen vander stat .miroit. Ofter hauenen van .Valone. of ter hauenen van.du-	2 530
10	ras. die den hertoghe duras toe hort of te enegher ander hau- nen daer omtrent. Ende men geet dan te constantenoplen. Ende van daer vaertmen weder te watre	2 535
15	ten eylande van cretem ende ten eylande van rodes ende ten ey- lande van cypre. Ende van ve- negen te scepene recht te constan-	2 540
20	tenoplen toe te rodes daer wel tusschen sijn .viij. milen zees ende van rodes tot cypre sijn wel. v. milen ende dan soe geetmen van cypere ter zee latentende te Jhe-	2 545
25	rusalem ende alle dat lant daer omtrent ter slinker siden tot in egypten ende dan soe hauentmen te damietten dat een herde sterke stat es ende es ghelegen in din-	2 550
30	gaen van egypten. ¶ .viij. E Nde van damietten comt men te alixandren die oec leit op die zee. Indese stat van alixandre was.Sinte. kateline ghedoet ende ghemartilijt oec	2 555
35	.Sinte. marc die ewangeliste ende be- grauen maer die keyser lyoen dede sijn ghebeinte te vineegien draghen ende noch es te alixan-	2 560
40	dren van hem een scone kerke die wit binnen es sonder enich gheschrifte ofte poenture ende also sijn alle dander kerken diede	
F. 17, V., b,	kerstenen toe horen want die heydene hebbense alle doen wit-	2 565
5	ten om die beelden entie hystorien vanden heyleghen af te doene die binnen opten muer ghescre- uen waren. Dese stede van alix-	2 570
10	andren heeft wel.xxx. stadien van lingden. maer si en heeft maer. x. inde breide ende het es een eerlike stat ende in dese stat valt die riuiere van nil inde zee in dese riuiere es vele	2 575
15	dierbaer ghesteinte Ende men vint daer oec lignum aloes dats ene maniere van houte ende comt vten ertschen paradise dat her-	2 580
20	de goet es van menegher ma- nieren van medicinen ende es herde diere. Van alixandren comt men te babilonien daer die soudaen woent die op die riuiere van nil ghelegghen es	2 585

ende desen wech es corter omme
 te gane te babilonien toe. ¶.ix.
 25 H Jar na volgende salic v
 seggen den wech van ba-
 bilonien ten berghe van 2 590
 synay daer. Sinte. kateline leit. men
 moet gaen dorde wildernesse
 30 van arabien die welke moyses
 dor leide tfolc van yrael. Ende
 men geet ane die fonteine die 2 595
 moyses maecte met sinen han-
 den in dese wildernisse doen die
 35 kinder van yrael murmeer-
 den om datsi niet te drinken
 en vonden . Ende daer na 2 600
 lijtmē bider fonteinen van
 marech die bitter was te drin-
 40 ken. Maer die kinder van
 yra el leiden daer binnen een
 hout ende stap hans wert 2 605

F. 18, R., a,

si goet ende soete te drinken ende
 daer na comt men toten dale van
 h e lim dor dese weldernesse Jn
 welc dat staen. xij. fonteinen ende
 5 daer plaghen oec te stane . lxxij.
 palmbome die daden droeghen.
 Die welke moyses metten kin-
 dren van yrael vant Ende van
 desen dale toten berghe van sy-
 10 nay en es maer een goede dach-
 uaert entie van babilonien
 wilt gaen enen andren wech
 ten berghe van synay hi gaet
 toter roder zee ende die es een
 15 arm vander verscher zee. Ende
 daer moyses entie kinder van
 yrael ouer dese zee ginghen
 droechs voets daer eesse wel
 .vij. milen breet Jn dese zee ver-
 20 dranc pharao ende alle there dat
 hi leidde. Dese zee en es niet
 roeder dan dander zee. maer
 in sulc stat vintmen rode zant
 ende steenderkine daer in Ende
 25 daer omme heetmense roede
 zee. Dese zee loept tot biden
 lande van arabien ende van
 palestinen. Dor dese zee vaert
 30 meen meer dan. iiij. dachuarde
 ende dan comt men vort dor die
 wildernisse toten dale van h e-
 lim Ende van daer ten berge
 van synay Ende sulc weten dat
 dor dese wildernesse niemen en
 35 mach gaen te perde want die
 perde en sou den niet vinden
 tetene no water te drinkene
 Ende daer omme rijt men de-

	se wildernisse op kemele want	
40	die kemele vinden altoes tete- ne omtrent die bome ende die haechskene daer af datsi iet	2 645
F. 18, R., b,		
	eten ende cuwen. Ende si vas- ten wel. ij. daghe of .iiij. sonder	
	drinken Ende alsi dan vinden	2 650
5	te drinkene si drinken dan dat sijs ander. iij. daghe genoeg hebben . m aer dat en mochte een pert niet doen. Ende van babilonien ten berghe van sy- nay sijn . xij. goede dachuarde. maer	2 655
10	sulke maken daer af meer ende sulke min Ende altoes leitmen met hem so emere die- men heet drogemans als men	2 660
15	dor dit lant gaen wilt of daer omtrent. Ende dor dese wilder- nesse moetmen doen draghen dies noet es bi te leuene. Ende	2 665
20	die berch van synay es ge he- ten die wildernesse van fin Dats te weten roet bereende Daer omme dat moyses sach onsen here menich weruen in ghedaenten van viere ende sprac	2 670
25	oec ieghen hem ende dit was anden voet vanden berge van synay daer steet oec een cloes- ter van moenken wel besloten met yseren porten omme die vrese vanden wilden beesten	2 675
30	Ende die moenke sijn van arabien ende van grieken. Ende daer es een groet couent ende sijn recht oft clusenaren waren. Ende en drinken ge- nen wijn en ware in groete hogetiden ende sijn herde hey- lich ende leuen herde arme- lijc ende en eten niet dan war moes ende doen grote penitencie. Ende daer es die kerke van. Sinte. katelinen daer in dat vele lampen	2 680
35		2 685
40		
F. 18, V., a,		
	bernen want si hebben olyen van oliuen ghenoech om tetene ende te bernene Ende si hebben genoeg met miraclen van gode want die ra- uen entie crayen entie spreuwen	2 690
5	entie ander vogle vergadren hen daer omtrent al te gadere alle Jare eenweruen ende vlieghen daer als pelgrime ende elc draget enen teli-	2 695

10	ghe of enen stoc van oliuen in sinen bec in manieren van offer- randen ende latent daer vallen vanden welken die moenke ma- ken een groet deel olyen. Ende	2 700
15	seker dats grote miracle Na dien dattie vogle die ghenen natuer- liken sin en hebben no redene gaen of vliegghen besoecken of visenteren dese gloriose maget	2 705
20	wel moghen hem pinen die men- schen hare te besoeckene ende te eerne. ¶ Jtem achter den outere van deser kerken es die stat daer moyses onsen here sach int ber- rende busschelken. Ende als die	2 710
25	moenke gaen in die stat si ont- scoyen hem om dat onse here seide te moyses ontscoye di. want die stat daer du staes	2 715
30	es heylich. Dese stat heten de moenke besebel dats te seg- ghene scaduwe van gode. Ende biden groten hogen outaer. iij. grade hoeghe es die casse van	2 720
35	abastre daer die ghebeinte van sinte katelinen in ligghen. Ende die prelaet vanden moenken toent dit heylichdom den pel gherimen met enen Instrumen- te van seluere hi wrijft dit	2 725
40	ghebeinte ende dan comter wt al luttel olyen oft ware sweet	2 730

F. 18, V., b,

	dat noch olye no balseme en sciijt want het es swertere ende daer af geeft hi den pelgrimen .maer daer en geets niet vele wt . Daer	2 735
5	na toent hi thoet van. Sinte. kate- linen. Ende dat laken daer si in ghewonden was dat noch al bloedachtich es. In dit laken	2 740
10	droegghen die Inghеле hare ⁿ lich- ame ghewonden van alixandre ⁿ toten berghe van synay ende begroeuense oec daer Ende hi toent oec dbusschelkijn dat	2 745
15	b ernde nochtan en waest niet ver bernt daer in dat onse here sprac te moyses. Ende hi toent oec mede ander heylichdom ge- noech ende vele. ¶ Jtem als	2 750
20	dese prelaet van desen cloestre sterft ende doot es soe verstoe- dic van enegghen lieden dat sine lampte blusschte Ende als i enen andren cosen waert dat	2 755
25	hi goet man ware ende wer- dich te sine sijn lampte ont-	

	stac ende wert berrende bider cracht gods sonder yemens toe doen Ende elc vanden moen-	
30	ken heuen sine lampe . Als enich man van hem steruen sal die claerheit van deser vlammen beghint te verwan-	2 760
35	delen van deser lampen ende te crinken. Ende als een ander ge- cosen es op dat hijs niet wer- dich en es sijn lampte blijft ghebluscht. Ende eneghe liede	2 765
40	hadden mi oec gheseit dattie moenc diede messe singt vor den ghestoruen prelaet. Jn si- nen velle dat hi vint na die messe in gheschrifte den name	2 770
F. 19, R., a,	des gheens die si tenen prelaet kiesen selen soe dat ic hem dit vraeghde doen ic daer was ende deen	2 775
5	ende dander maer si en wouden mi niet berichten . Doen seidic dat si met rechte niet helen en souden	2 780
10	die gracie die hen god dede. Maer soudent openbaer maken om dat volc in meer deuocien te bringen	2 785
15	ende datsi soude daden alsoe mi dochte Jn desen dinghen te heel- ne. want die miracelen die god doet ende heeft ghedaen sijn ge- tughenesse alsoe dauid seit inden	2 790
20	soutre. ¶ Mirabilia testimonia tua domine. ¶ Dats te seggen here dijn wonderlijcheit of di- ne miracelen sijn dine ghetugen	2 795
25	Ende doen antwerden si mi datsi dicwile ghesien hadden deen ende dander ende nemmeer antwerden	2 800
30	en mochtic van hen hebben. Jn desen cloester en comen gheene vliegghen no mosyen no padden	2 805
35	no sulc onreinicheit mids mi- racelen van gode ende van onser vrouwen. Want daer placher soe vele te sine bi tide die leden	2 810
40	sijn dattie moenke wouden den cloester laten ende waren wt ghegaen ende opten berch ge- clommen om dese stat te vliene	
	Ende daer quam onse vrouwe Je- ghen hem ende seide datsi weder	
	keren want nemmermeervort ane en soude daer vliegghen no ander vulheit in haren cloester	
	comen. Entie moenke keerden weder ende noyt sint wert daer ghesien vanden ghewormte.	
	¶ Jtem voer die porte van desen	

F. 19, R., b,

ses den steen sloech ende dwater
 quammer wt. Ende van desen
 cloestere clemt men op met me-
 negher trappen tot moyses ber-
 5 ghe Ende daer vintmen ierstwerf 2 820
 kerken van onser vrouwen. daer
 si die moenke ontmoete doen si
 vloen uten cloestere alse vore
 gheseit es om der vlieghe wille
 10 Ende noch hoger opten berch es 2 825
 helyas des propheten capelle
 entie heten si oreb . Daer die h e y-
 leghe scripture af spreect. ¶ Et
 ambulaut in fortitudine ter
 15 illius vsqet ad montem dei . oreb. 2 830
 ¶ Dats te segghene. ende hi
 verwandelde inde starcheit der
 spisen toten berghe gods van
 oreb. Ende daer neuen staet de
 20 wijngaert die. Sinte. Jan ewange- 2 835
 liste plante diemen heet die dru-
 uen scafis Ende een luttel op
 wert staet moyses capelle ende
 oec die roetche daer moyses
 25 vloe alsi onsen here ghesien had- 2 840
 de ansichte Jeghen ansichte ende
 in dese rotche es gheprint die
 vorme van sinen lichame want
 hi viel van vare soe herdelijc
 30 in dese roche datti daer in sanc 2 845
 mid's miracelen van gode Ende
 daer neuen es die stat daer onse
 here moyses gaf die .x. gebode
 Ende daer es oec thol daer hi in
 35 woende doen hi vaste. die .xl. da- 2 850
 ghe. maer hi starf in dlant van
 gheloften Ende geen mensche
 en weet waer hi begrauen es
 van desen berghe toten andren
 40 sighe daer dingle .Sinte. katelinen 2 855
 begroeuē soe moetmen liden
 doer een dal daer een kerke

F. 19, V., a,

van .xl. martelaren steet ende daer
 doen messe ende singhen dicwile
 die moenke van desen cloestre ende 2 860
 in dit dal eest herde cout Ende
 5 daer na clemt men opten berch
 van . Sinte. katelinen die vele hoeger
 es dan die berch moyses Ende daer
 .Sinte. kateline begrauen es no kerke 2 865
 no cluse no ander woninghe. Daer
 10 plach een capelle te sine . maer
 si es af te broken soe datter maer
 en es een hoepken stene omtrent

	ende al eest dattie collecte van <u>Sinte.</u>	2 870
15	katelinen seit Dattie lichame van hare wert gheleit. Jnden seluen berch van synay. Daer god moi- ses die .x. ghebode gaf dats te ver- stane dat in een selue lant es	2 875
20	of in een selue stede berghe dra- ghende Ende dander es geheten den berch van synay. maer tus- schen beide es herde lange wech ende een groet diep dal tusschen	2 880
25	A Lsmen dan dese ¶Beide ¶ .x. heyleghe stede heeft ghe- uisenteert ende men wilt weder keren te Jherusalem wert men nemt orlof an dese moenke	2 885
30	bidden hem datsi gode bidden vor hem lieden die van daer sceden ende dan gheuen si den pelgri- men ghenoech van hare leuin- ghen om te lidene die wilder- nisse te surien wert welke es	2 890
35	.xiij. dachuaerde lanc Jn dese wildernisse wonen liede diemen heet dariabris bedius ende ascos- pais Ende sijn liede van quader naturen si en hebben gene huse	2 895
40	dan tinten die si maken van huden of van vellen als van perden of ander beesten die si	
F. 19, V., b,	tetene pleghen ende onder dese tenten wonense ende liggense in steden daer si water moghen vinden als bider roeder zee of	2 900
5	eldere. want in dese wildernisse es alte groet breke waters . Ende het gheualt dicke dat daermens vint op enen tijt. men vindes daer niet op enen andren tijt	2 905
10	Ende daer omme en makense geen huse Dese liede en winnen gheen lant no en erylent want si en eten gheen broet het en si dat enich van hem die biden	2 910
15	goeden stede wonen die daer in gaen ende etens sulken tijt Ende si braden haer vleesch ende haren vesch op hete stene Jeghen die hitte vander zonnen. Ende het	2 915
20	sijn herde sterke liede ende derre es vele sonder ghetal ende si en doen niet no en werken en ware dat si beesten Jaeghden om tetene ende si en achten niet	2 920
25	haer leuen. Ende daer omme en ontsien si niet den soudaen no ander prinsen Ende si heb- ben dicke orloghe ieghen den	2 925

30	soudaen Ende soudenen wel dorre(n) bestriden dorloghe dadi hem iet dat hen Jeghen ginge Ende sonderlinghe inden tiden dat ic daer was hadden si orlo- ghen ieghen den soudaen want	2 930
35	ic was doen met hem van siere meysenieden. Dese liede en dragh en maer een grote targe ende een glauie sonder ander wapenen Ende si bewinden	2 935
40	haren hals ende behullen haer hoet met enen groten witten slapelakene en de sijn vol	2 940
F. 20, R., a,		
5	quader naturen Ende als men leden es dese wildernessen comen de te Jhe- rusalem wert soe lijt men te bar- sabee. Dat een scone stat plach te sine ende horde den kerstenen toe Ende noch sijn daer eneghe vanden kerstenen. in dese stat van barsa- bee woende abraham die patri- arke. Dese stat maecte barsabee	2 945
10	die vries wijf was In welke stat die coninc dauid wan sala- mone den wisen die na dauid. <u>coninc.</u> was ouer die. xij. ghestichten van yrael ende regneerde .xl.	2 950
15	Jaer. ¶ Van barsabee comt men ter stat van ebron die daer in .ij. milen na es ende men heet- se oec dat dal van mandre Ende noch anders t dal van tranen	2 955
20	om dat daer beweende adaem die doot van sinen sone abel. C. Jaer lanc die Caym hadde ghe- doet. Ebron plach te sine die hoetstat vanden philistinen Ende	2 960
25	daer woenden doen die reesen Ende het was die priesteliker stat van gheslechte van Juda ende was so vri datmen daer plach tontfane alle die ghene die	2 965
30	vlien moesten wt andren steden om haer mesdaet. In ebron soe landen ierstwerf Josue Calech ende haer gheselschap omme te bespiene hoe si souden moghen	2 970
35	winnen dlant van gheluftan In ebron regneerde ierstweruen dauid. vij. Jaer Ende in Jhe- rusalem regneerde hi. xxxiiij. Jaer	2 975
40	daer sijn alle die grauen der patriarken. Adaems. Abra- hams. ysaacs ende Jacobs ende haer wiue yeuen. Saren . Re-	2 980

F. 20, R., b,	becem ende ligghen int neder h elden vanden berghe ende op hen steet een scone kerke ghe- torneelt als enen casteel diede	2 985
5	sarrasine erenstelijke hoeden ende hebbense in groter werdicheit om die heyleghe vaders die daer ligghen ende en laten niet daer	3 990
10	in gaen kerstene no Jode hi en hebbe sonderlinghe gracie van- den soudaen. Want si houden die kerstene entie Joden vor honde	3 995
15	ende segghen dat si niet wert/en sijn in soe heyleghe steden te ga- ne Entie stat daer si in liggen heet die doble spelonke of die dobbelt graue daer om dat deen	3 000
20	op dander leit Entie sarrasine heten in haer sprake. karia- tarb a dats te segghen die stat van patriarken Entie Joden heten dese stat abroch. Ende op dese selue stede stont abrahams huus ende daer waest dat hi	3 005
25	vor sijn dore sat ende sach . iij. persone maer hine anbeder maer enen als ons die scrif- ture tuucht segghende Tres vidit et vnum adoravit..	3 010
30	¶ Dats te segghene hi sacher .iij.ende enen aenbeede hi Daer ontfinc oec abraham den ingel gods in sine herberge	3 015
35	Ende herde bi deser stede steet een hol in een roche daer adaem ende yeue woenden doen si gheworpen waren vten para- dise en de daer wonnen si haer	3 020
40	kindere Ende also eneghe liede segghen daer was adaem ghescapen ende ghemaect want men plach dese stede	3 025

F. 20, V., a,	te heten adaems velt ende van daer wert hi gheuoert int ertsce paradijs als eneghe liede seggen Ende na dien dat hi daer wt wert	
5	gheworpen wert hi daer weder gheset. Ende opten seluen dach dat hi int paradijs gheset wert soe sondichde hi staphans ende daer omme was hire wt gheworpen	3 030
10	Ende daer weder gheuoert daer beghint t dal van ebron dat geet tot bi Jherusalem daer gheboet dingel gods dat adaem bi sinen	3 035

15 wile ware ende daer wan hi seth
 van wiens gheslechte onse here
 wert gheboren. In dit dal steet
 een velt daermen vte trect een
 verrostich dinc dat heet Cabil ende
 men etet wel. ende men vercoe-
 20 pet voer cruut Ende men mach
 daer ghene gracht no pitte soe
 diep maken no soe wijt si en wer-
 den bider graciën gods weder ge-
 uult eert comt ten Jnde vanden
 25 Jare Ende het es wel .ij. milen
 verre van ebron Daer es oec
 tgraf van loth die abrahams bro-
 der sone was. Bi ebroen es die
 berch van manbre van wien dat
 30 dal heeft sinen name. ¶ Daer
 es een eyken boem diede sarrasine
 heten lip Die noch steet van a-
 brahams tiden ende men heeten
 seths boem ende seit dat desen
 35 boem daer heeft ghestaen van
 beghinsele der werelt ende was
 altoes groene ende ghebladet
 tot dier tijt dat onse here starf
 anden cruce ende doen begonste
 40 hi te droghene ende al die bome
 die doen jnde werelt waren ver-
 droeghden met allen of therte

F. 20, V., b,

verrotte van binnen alsmer noch
 heden sdages ghenoech vint inde
 werelt. Ende segghen enege pro-
 pheten. dat es een panse van
 5 occident dats van westen sal
 noch winnen dlant van ghe-
 losten metter hulpen der kersti-
 ne ende sal onder desen boem
 doen messe doen Ende dan sal
 10 hem dese boem uergroyen ende
 werpen risere ende draghen
 vrocht. Ouer midt welke mi-
 racle menich Jode ende menich
 sarrasijn selen hem bekeren in
 15 kerstenen gheloue. Ende daer
 om hoet men desen boem met
 groter eren ende met groten cos-
 te ende al eest dat hi droghe es ende
 20 sine telghere droeghe sijn Noch-
 tan heeft hi in hem grote cracht
 Want dies een luttel ouer hem
 dreecht hi gheneest vanden val-
 lende euele Ende sijn perten
 25 (m)ach niet veraeuwen ende vele
 ander crachte heefti ende daer om-
 me houtmenne in werdicheit
 ¶ Van deser stat van ebron comt
 men te bethleem op enen haluen
 dach wel met ghemake want

30	daer en sijn maer .v. milen tusschen ende het es scoen wech ende pleine te bossche ende ghe- noeghelijk te gane. Bethleem	3 100
35	Jnghe al omuest met goeden grach- ten ende plach wilen te heeten ef- ferta als die souter seit. ¶ Ecce andiuimus in afferta . Dats te	3 105
40	segghen besiet wi hebben ghe hort in afferta. Enten Jnde wert van deser stat ten oesten wert steet een kerke die alder grace-	
F. 21, R., a,	lijkste van alder werelt ende daer sijn torren ende cartelen met torne- len omtrent die kerke herde fris- schelijc ghemaect . Ende in deser	3 110
5	kerken staen .xliij. pylaren van marbere Ende tusschen dese kerke entie stat steet. campus floridus. dats te segghen velt ghebloyt	3 115
10	Ende es ghebloyt velt geheten om dat een mage met onrechte ghewroecht was dat si oncuus- sheit soude hebben ghedaen.	3 120
15	Ende men soudse ghebernt heb- ben in dese plaetse. daer nv tghebloyde velt steet ende was- ser soe na dattie dorne onsteken	3 125
20	waren Ende dese maghet sturte haer bedinghe met herten te go- de wert versuekende dat god woude openbaer maken alle men-	3 130
25	schen dat si van deser dinc niet sculdich en was ende opten hope die si te gode hadde liep si int vier. Maer dat vier blusschte stappans	3 135
30	entie dorne ende brande die ber- nende waren worden rode roese- laren Entie noch niet ontsteken en waren worden witte roselaren. al vol ghedaen met rosen ende dit	3 140
35	waren dierste rosen diemen noyt ghesien hadde. Ende dus wert die Joncfrouwe verloest metter gra- cien gods. Ende daer omme heet die plaetse ghebloyt velt. ¶ Jtem	3 145
40	neuen dese kerke optie rechte si de nedergaende .xv. trappen es die stede daer onse here gheboren wert Die herde eerlijc ghesiert es van marbere ende gracelijc ghescre- uen van goude met lazuerre ende met andre varwen Ende daer neuen es die crebbe des esels	3 150

F. 21, R., b,	ende des ossen Ende daer bi es die putte daer die sterre diede . iij. coninghen hadde gheleit in viel die welke . iij. coninghe hieten . <u>Jasper</u>	3 155
5	<u>Melchio</u> . <u>Baltasar</u> . Maer wet datse die Joden anders heten. <u>Apolin</u> . <u>Amem</u> . Ende. <u>Damasus</u> . Entie van gryeken hetense. <u>Galgalath</u> . <u>Malgalath</u> . Ende. <u>saphiri</u> .	3 160
10	Dese . iij. coninghe offerden onsen here gout wieroec ende merre. Ende en quamen daer niet van so verren met dachuarden maer <u>met</u>	3 165
15	<u>miraclen</u> van gode want si vonden deen dander int lant van <u>Jnden</u> in een stat heet. <u>Cassas</u> . Die van bethleem wel es . liij. dachuarde maer si voerent in . xiiij. daghen	3 170
20	Ende doen si deen dander hadden vonden in die stat van . <u>Cassat</u> . Hadden si die sterre ghesien. iij. daghe te voren ende quamen also van dier stat van. <u>Cassat</u> . te bethleem. binnen . ix. daghen . daer	3 175
25	. liij. dachuarde tusschen sijn. Op die rechte side van deser kerken es die grote putte daer die ghebeinte alder kinder in ligghen die herodes dede doden. Ende vor die	3 180
30	stat daer onse here wert ghebooren es. <u>Sinte</u> . <u>Jeronimus</u> graf Die kardenael was ende verwandelde die bibeles enten souter van ebreusche in latine. Ende buten dese	3 185
35	kerke es dien setel daer hi in sat doen hise sus maecte ende verwandelde. Ende in . ix. vademmen na der kerken es een kerke van	3 190
40	van. <u>Sinte</u> . clause daer onse vrouwe haer ruste na dat si cristum ghebaert hadde. Ende doen om dat si te vele melcs hadde in haer	

F. 21, V., a,	ghebenedide borste daden si haer seer da si daer van haren melc wt melcte optie coede marberstene soe datmen noch wel die	3 195
5	witte plecken siet. Ende weet dat dmeeste deel vanden lieden die te bethleem wonen sijn kersten Ende omtrent die stat steet	3 200
10	een wijngaert ende daer es herde vele wijns diede kerstene doen maken. Want die heydene en winnen ghenen wijn Want	3 205
15	dboec van hare wet dat hen mahomet gaf datsi heten. <u>Al koram</u> . Ende eneghe hetent . <u>melhaf</u> . Ende in andran spraken	

	heetment. <u>har</u> me. Verbi ^{et} hen	3 210
20	wijn te drinkene ende daer om- me datmen hem aenteech dat hi in dronkenschap doodde enen heylegghen clusenare soe ver- malendide hi den wijn ende die- ne drinken ende diene verco- pen Maer [d]ie maledixie si op	3 215
25	hem seluen ghekeert alsoe da- uid seit. ¶ Et in uerticem <u>ipsius</u> <u>iniquitas eius descen dit.</u> Dats	3 220
30	sine quaetheit moet dalen op- ten cop van sinen hode. Jtem die sarrasine en voeden gene verkene noch en eten. want	3 225
35	si segghen dat des menschen bro- der es ende dat verboden es in doude testament . Ende versma- den diese eten. Jnt lant van palestinen ende int lant van	3 230
40	egypten. en et men geen caluere vleesch no ossen vleesch en si dat si so out sijn dat si nemmer- meer pinen en moghen dit vleesch en es hem niet <u>verboden</u> tetene maer si voedense al op	3 235

F. 21, V., b,

5	om dat siere luttel hebben om mede te eryl ^{en} haer lant van deser stat van bethleem was die. coninc dauid gheboren	3 240
10	die hadde. lx. wiue van welken dierste ende douerste was ge- heten . mitol. ende hi hadde . iij. vriendinnen of amyen. Ende van bethleem tot Jherusalem	3 245
15	en sijn maer. ij. milen . Ende inden wech tusschen beide op een halue mile na bethleem steet een kerke daer dingle den herden boetscaep ^{te} die ghe- borte gods. Ende in desen wech es tgraf rachels Josephs moeder	2 560
20	die staphans starf alsi benia- minne ghebaert hadde Ende daer wert si van Jacob haren man begrauen ende dede op haer leg- ghen .xij. grote stene tenen te- kene datsi hadde. xij. sonen	3 255
25	Jn desen wech soe openbaerde haer weder die sterre den .iij. coninghen die si verloren doen si te Jherusalem waren Jn de- sen wech sijn vele kerstene kerken dor welke men geet vort te iherusalem. ¶ .xi.	3 260
30	D Je heyleghe stat van Jherusalem es wel ghe- legghen tusschen beege	3 265

35 ende daer en sijn riuieren no
 fonteynen. Maer dwater comt
 dor condute van ebron waert 3 270
 Ende sulc weten dat Jherusalem
 wil en plach te heten melchi-
 sedech iebus Ende daer na
 40 hietse salem tot .sconinx dauidg
 tide de welke dede dese.ij. na-
 men te gadre ende hiet Jebu-
 salem Daer na quam salomon

F. 22, R., a,

die hie Jherolomie ende daer na
 heeft ment geheten Jherusalem
 Omtrent Jherusalem int coninc 3 280
 rike van surien ende daer bi es
 5 dlant vanden palestinen ende bi
 astolone es dlant van maritanie
 Jherusalem es int conincrike van
 inden Ende om dat Judas ma-
 chabeus daer af here was ende 3 285
 10 coninc soe eest alsoe geheten ende
 paelt aent oest inde aent coninc-
 rike van arabien op tsuut Jnde
 ant lant van egypten. Op dat 3 290
 west Jnde an die grote zee ende
 15 op dnort Jnde ant conincrike
 van surien Ende aen die zee
 van cypre. Jn Jherusalem plach
 een patriarke te sine ende int 3 295
 lant al omme vele ertsche bis-
 scope ende bisscope. Omtrent
 20 Jherusalem sijn vele steden ge-
 legghen. Ebron op. xij. milen na
 Barsabee op. ix. Jerico op. vij.
 milen ascon op. xvij. milen. Jaf-
 25 fe op. xvi. milen. Ramatha op
 .iiij. milen. Bethleem op. ij.
 milen. Ende op .ij. milen na beth-
 leem zuden wert es die kerke 3 305
 van . Sinte. karitaten die daer abdt
 30 was om den welken die moeng-
 ke hadden groten rouwe doen
 hi steruen soude ende noch staeng-
 se daer ghescreuen Jnder ma-
 nieren datsi doen den rouwe had-
 35 den dat ontfarmelijc was te sie-
 ne. Dit lant van Jherusalem
 heeft gheweest inde hande van
 menegherande volke. Ende dic-
 ke heeft dit lant gehadt te do-
 40 ghene om die quaetheit vanden
 volke datter in ghewoent heeft
 want daer heeft alrehande

F. 22, R., b,

volc in ghewoent ende hebben 3 320
 dlant in haer hant gehad. Al-
 se Jdden. Cananense. Assirien.

5	Die van <u>persen.</u> van <u>meden.</u> van <u>macedonien</u> van <u>grieken</u> van <u>Romaine</u> Die sarrasine	3 325
10	Die bergans Die van turkien die van tartarien. Want god en ghedoecht niet quaet volc verradachtich ofte sondaers sijnt kerstene of andre diet langhe mogen regeren . Dit lant Entie ongheloueghe hebben nv dit lant in haer hant. vi.	3 330
15	werf. xx. ende. xiiij. Jaer ghe- houden Maer of god wilt si en selens niet langhe houden: ¶ .xi.	3 335
20	E Nde ghi sult weten als men ierst in Jherusalem comt men doet die ierste pelgri mage ter kerken vanden hey- leghe graue die buten steet te norden wert. Maer si es sere ge arghert ende te vallen metter stat Ende het es een scone ker ke ront ende wel open bouen ende ghedect met lode. Ende si heeft enen sconen torre starc ende hoge westwert om clocken te han- ghene. Daer te middewege van	3 340
25	desen temple steet een taberna- kel als een clein huusken met ere cleinder dore ende es ghe- maect in ghedaenten van haluen compasse herde rikeleec gesiert met dierbaren ghesteinte met goude met seluere met lazuere Ende met andre varwen wel ghecleet. Op die rechte side van	3 345
30	deser tabernaclen es dat heyle- ghe graf ons heren Ende dit tabernakel es. xi. voete hoge	3 350
35		3 355
40		3 360

F. 22, V., a,

5	ende viij.voete lanc ende. v. voete breet. Ende en es niet lanc leden dat theylich graf was al ondeckt soe datment tasten ende cussen moch- te. Maer dat elc hem pijnde te ne mene een stic vanden stene so he- uet die soudaen doen bemueren ende besluten soe datment niet tasten en mach. Maer optie slinke side van	3 365
10	der tabernaclen es een steen daer in ghemuert die vanden heyleghe graue was ende wel groet eens	3 370

mans hoet. Ende steet inden muer
 eens mans linghamde hoghe ende de- 3 375
 15 sen steen cussen die liede. Jn dit ta-
 bernakel en sijn geen vinstre maer
 men lichter met lampen Ende daer
 es een lampte ende hanget vore
 theylich graf ende bernt altoes 3 380
 20 ende opten goeden vridach bernt
 si ende blusscht van haer seluen
 Ende opten paeschdach wert si van
 haer seluen weder bernende recht
 op die vre dat onse here op verstoet 3 385
 25 vander doot. ¶ Jtem inder kerken
 vorseit optie rechte side es de berch
 van caluarian daer onse here ge-
 cruust was dats een roche van
 witter varwen. Met en luttel ro- 3 390
 30 der varwen daer in lopende te
 sulker stat es die roetche ghe-
 scoert entie score heetmen. Gol-
 gata binnen deser scoren was
 vonden adaems hoet na die de- 3 395
 35 luuie tenen tekene dat adaems
 sonden in die selue roetche soude
 ghebetert werden. Ende op desen
 berch soe dede abraham gode offer-
 rande Ende daer steet enen outaer 3 400
 40 ende vordesen outaer leit begrau-
 uen godeuaert van bulioen ende
 ander kerstene coninghe die. Co-

F. 22, V., b,

ninghe waren te Jherusalem.
 Ende daer neuen dat onse here ge- 3 405
 cruust was es ghescreuen Jn
 griexsche. Ocheos basileon ys-
 5 mon proseonas eragaze sothi-
 as emosotis Gis. Dats te seg-
 ghene in latine. ¶ **Hic deus**
noster rex ante secula operatus
est salutem in medio terre.
 10 Dats te segghen in dietsche=
 ¶ Ons god coninc heeft hier
 ghewracht vorde werelt die sa- 3 415
 licheit in midden der werelt.
 Jtem op die roetche daer dat
 15 cruce in was gheuest steet ge-
 screuen binnen der roetchen.
Cyos uist . is . basis . con . piteos .
Thoy . thesmoy Dats te seggen
 in latine. ¶ **Quod vides est**
 20 **fundamentum totius fidei huius**
mundi. Dats te verstane in
 dietsche. ¶ Dattu hier siet dats 3 425
 tFondament van alden gheloue
 vander werelt . Ende ghi sult
 25 weten doen onse here wert ghe-
 doet hi en was maer . xxxij.
 iaer out ende. iiij .maende Ende
 die prophete dauid seit datti 3 430

30	<p>soude hebben. xl. Jaer daer hi seit. ¶ <u>Quadragesima annis</u> proximus fui <u>generationi</u> huic. <u>et.</u> ¶ Dats te segghene . xl. Jaer wasic bi desen gheslachte of ge- borte ende alsoe mochte yemen</p>	3 435
35	<p>dunken dattie profetie niet waer en ware maer nochtan eest waer deen ende dander want bi ouden tiden die leden sijn men plach diaer te makene van.x.</p>	3 440
40	<p>maenden van welken merte was dierste maent ende hore- maent die leste Maer gayus</p>	3 445

F. 23, R., a,

5	<p>die keyser van rome hi dedere toe. ij. maent. loumaent ende sporkille. Ende ordineerde daer .xij. maende in Jaer. Dats van CCC. ende . lxxv. sonder tscrickelJaer</p>	3 450
10	<p>na den propren loep vander son- nen ende alsoe houdent alle ker- stene soe dat na diaer van . xij. maenden onse here en hadde maer .xxxij. Jaer ende. iiij. maende <u>ende</u></p>	3 455
15	<p>na djaer van . x. maenden soe was hi int . xlste. als die prophe- te seit. Jtem biden berghe van cal- uarie op die rechte side soe steet</p>	3 460
20	<p>een outaer daer daer die colum- ne leit aende welke onse here was ghebonden ende ghegeselt daer neuen staen . iiij. pilare die altoes swetente sijn water <u>Ende</u> enege</p>	3 465
25	<p>liede segghen datsi bewenen die doot ons heren. Ende bi desen outaer. xlij. trappen diep onder derde. wart dat cruce ons heren vonden van. <u>Sinte</u>. helenen onder</p>	3 470
30	<p>den berch daert die Joden borgen Ende op die selue stat wert dat cruce ons heren gheproeft want men vant daer.iiij. crucen dat cruce ons heren ende de crucen</p>	3 475
35	<p>der scakers die met hem ghe- doet waren ende men proeuet welc dat cruce ons heren was met enen doden lichame ende al soe saen als dat cruce ons heren</p>	3 480
40	<p>wert daer op gheleit wert de dode leuende. Ende daer nauen Jnden muer es die stede daer die .iiij. nagle in gesteken waren want het wasser .ij. dorde hande ende een dorde voete . Ende van- den enen van desen naglen dede</p>	3 485
	<p>maken die keyser constantijn</p>	

F. 23, R., b,	enen breytel hi verwan al sijn viande ende wan al tlant van a- sien die mindre dats turkien ende	3 490
5	al dlant van ermenien die gro- te entie cleine van surien van Jherosolomien van persien van <u>Arabien</u> van mesopatanien ende tconincrike van alape Van	3 495
10	egypten die hoghe entie nedre Ende al dlant van andren riken tot diepe in Etyopen . Ende tote Jnt lant van Jnden die meerdre entie mindre die bi na al kersten	3 500
15	was ende van goeden gheloue Ende in dien tiden soe waren in dese landen vele goeder cluse- naren van welken der ouder vader boec spreect . maer gode	3 505
20	ontfarmts hets nv daer vol sarrasine ende alst gode beha- ghelec sijn sal gelijk dat dit lant wert verloren mids den sonden der kerstene also saelt	3 510
25	metter hulpen van gode wer- den ghewonnen mids haren zonden. Jtem te middeweghe vanden kore deser kerken steet een compas daer Joseph van	3 515
30	aramatien neder leide den licha- me ons heren doen hine vanden cruce neder ghedaen hadde Ende op die selue stat soe wiesch hi hem sine wonden Ende men seit dat	3 520
35	dese compas recht es midden der werelt. Jn dese kerke van- den heyleghen graue es die stat daer ons here gheuanghen wert want hi was te meneger stat	3 525
40	in gheuangenessen gheleit. Ende daer es een deel vander ketenen daer hi met ghebonden was Ende daer openbarde onse here	
F. 23, V., a,	ierstewerf marien magdalenen	3 530
5	na sine opuerstennesse doen si waende dat een hofman ghe- weest hadde. ¶ Jn dese kerke plaghen te sine kanoenke re- guliere van <u>Sinte</u> . augustijns orde- nen ende hadden enen prioer	3 535
10	maer die patriarke. was haer ouerste. Buten der dore van de ser kerken met. xviiij. trappen op te climmen seide ons here tote	3 540
15	siere moeder siet daer dinen sone ende toente hare <u>Sinte</u> Janne ewangeliste Ende daer na seide hi tot <u>Sinte</u> Janne siet daer dijn	

	re moeder. Ende dese selue wor- de sprac. hi anden cruce <u>ende</u> op dese trappen clam onse here <u>doen</u> hi dat cruce op sine scouderen	3 545
20	droech. Ende onder dese trappe steet een capelle. In die capel- le doen misse priesters van Jnden niet na(o) onse manire maer na die here. doch ma	3 550
25	kense dat sacrament van bro- de segghende die. v. worden die daer toe horen <u>ende</u> seggen oec den pater noster <u>ende</u> oec met ander ghebede want	3 555
30	si en weten die ordinancie niet die vele paeuse ghemaect heb- ben. Maer si doen herde deuot- telijc messe <u>ende</u> herde na dar bi es die stat daer onse here hem	3 560
35	ruste doen hi moede was van sinen cruce te draghene Ende wet dattie stat van Jherusalem optie side van deser kerken van- den heyleghen graue es cranker	3 565
40	<u>ende</u> niet soe starc alsi elder es om tgrote dal dat es om dese kerke entie stat Enten	3 570

F. 23, V., b,

	oesten wert anden muer van- der stat es cal van Josaphat recht oft ware een brede gracht Ende dat dal van Josaphat	3 575
5	steet buten der stat. Ende buten der stat steet <u>Sinte</u> . steuens kerke daer hi ghedoot was daer bi es oec die vergulden porte die niet op ghedaen en	3 580
10	mocht werden Dor dese por- te quam inde stat van Jheru- salem onse here sittende op die eselinne opten palm son- dach <u>ende</u> dese porte dede haer	3 585
15	op ieghen hem als hi woude ten temple gaen Ende noch staen daer die voetstape van der ezelinne <u>ende</u> men bekint- se wel te. iij. steden optie trap-	3 590
20	pen die daer sijn van herten stenen. Vor dese kerke van den heyleghen graue ten zu- den wert in. CC. vademem na steet dat grote gasthuus van	3 595
25	<u>Sinte</u> . Janne vanden welken hos- pitalire haer fundament maken. Ende binnen den palayse der siekere van desen gasthuse. gaen. vj. werf.xx.	3 600
30	<u>ende</u> . 1m. pilare steynine <u>ende</u> inden muer <u>ende</u> in dien muer	

vanden gast huse te gane ten
 oesten wert daer steet een
 scone kerke van onser vrou- 3 605
 35 wen ende heet tonser vrouwen
 ter grotere. Ende dan es daer
 een ander kerke herde na
 die heet tonser vrouwen ter
 40 latijnschere daer maria
 cleophe ende maria mag- 3 610
 dalene die hen trocken biden
 hare als verwoedde wiue

F. 24, R., a, van rouwen doen men onsen
 here ghecruust hadde ende hi 3 615
 E Nde als men Q doot was
 5 geet vander kerken van-
 den heylegen graue ten
 oesten wert in . viij. passen na
 soe steet templum domini dats 3 620
 te seggene tempel des heren dat
 een wel scoen huus es ende es
 10 al ront ende hoghe ende breed
 ende ghedect met lode ende daer
 es een grote plaetse al omme 3 625
 sonder husinge omtrent den
 tempel. Ende dese plaetse es
 15 ghepaueyt met witten mar-
 berstenen Entie sarrasinen en
 laten daer niet in gaen kersten 3 630
 no Joden. want si seggen dat so
 vule no soe quade liede en soude
 20 in soe heyleghe steden niet gaen
 maer ic was daer in e(n)de oec
 elder daer ic woude Ouer mids 3 635
 des soudaens lettre. In welken
 hi gheboet alle sinen ondersaten
 25 datsi mi souden laten sien die ste-
 den ende oec in gaen daer ic
 woude ende mi bedieden ende 3 640
 segghen al die steden entie be-
 diedenesse daer af . Ende mi oec
 30 geleiden van steden te steden
 haddics te doene ende goeder-
 tierlijc tontfane ende mijn ghe-
 selscap ende mi vol te doene al
 dat ic bidden soude redeleec 3 645
 35 op dat niet die Jeghen den sou-
 daen en ware of ieghen sine
 wet . Maer ander liede die hem
 gracie bidden ende dienen willen 3 650
 hi geeft hem signet ende dat
 40 doense vor hem draghen aene
 ene glauie hangende. Entie
 sarrasine doen grote werdicheit 3 655

F. 24, R., b, ende ere den tekene. Ende
 knielen daer vore als wi sou-

5	den doen vorden lichame ons heren. Ende noch doen si vele meerre ere sonder ghelijc sinen <u>lettren</u> . Want die amirale <u>ende</u> die ander heren diemen sinen <u>lettren</u> toent eer sise ontfaen soe nigense hem ende dan ne-	3 660
10	men sise ende leggende op <u>haer</u> hoet ende cussense ende dan lesen sise al nigende met groter werdicheit ende daer na biedende hem om al te voldone	3 665
15	dattie bringhere sulker brieue eyschen sal. Jn desen tempel plaghen te sine canoenke reguliere ende hadden ene ab-	3 670
20	die die si onderdanich waren. Jn desen tempel was die coninc karle doen hem dingel brachte die besnidenesse ons heren ende van daer brachte hise taken in onser vrouwen	3 675
25	capelle ende daer na karle die caluwe brachtse te poytiers Ende daer na wert si bracht te sarters. Jtem ghi sult weten dat niet en es die	3 680
30	selue tempel dat salemoen maecte. Want hi en duerde maer . M. C. ende . ij. Jaer want titus vespasiaens sone des key-	3 685
35	sers van rome die hadde Jherusalem beleghen ende meinde die Joden te distruweerne als hi dede om datsi onsen heere doedden sonder orlof des key-	3 690
40	sers van rome Ende doen hi die stat ghewonnen hadde doen bernde hi den tempel salomoen Ende werpen neder <u>ende versloech</u>	3 695

F. 24, V., a,	.xi ^m . ioden ende dander dede hi in gheuāghenese ende vercochtse. xxx. om enen peninc Want si seiden datsi onsen here gecocht hadden om . xxx. penninghe <u>ende</u> daer om se(e)de hi hi souder beter coep gheuen hi souder gheuen .xxx. om enen penninc . Ende daer na Julianus apostata doen hi	3 700
5	keyser was gaf den Joden orlof datsi den tempel weder maecten om dat hi die kerstene haetten Nochtan hadde hi gheweest kerstijn ende oec moenc. maer hi was vernoyeert. Ende als die Joden bi na den tempel hadde ge-	3 705
10	maect quam een ertbeuinghe biden wille gods. Ende werp	3 710
15		3 715

20	al neder datter ghemaect was Ende daer na die keyser adriaen die van troyen was dede herma- ken die stat van Jherusalem ende den tempel inder manieren datten salomoen hadde gemaect	3 720
25	Ende en woude niet datter enich Jode in quame ofte wonen maer allene die kerstene liede. Maer al was hi niet kersten hi had- de lieuer die kerstene dan enich	3 725
30	ander liede die van siere wet niet en waren. Dese keyser a- driaen dede die kerke van den heyleghen graue besluten ende ommuren metter stat. Die te	3 730
35	voren stont vander stat verre Ende woude haren name van Jherusalem verwandelen ende hietse helya. maer dien name en hadse niet langhe. Ende	3 735
40	wet dattie sarrasine den tempel doen grote werdicheit ende seg- ghen dat een herde heylich stat	

F. 24, V., b,	es ende gaen daer in al baer- uoet dicwile knielen Ende alsic ende mijn ghesellen sagen dat soe ontscoyden wi ons oec pen- sende dat ons bad toe horden	3 740
5	dan den ongheloeueghen ende daer hadden wi grote bewee- ninghe van deuocien tonser herten. Dits een herde scoen	3 745
10	huus al ront ende es wel. .lxiiij. cupidus breet ende oec alsoe lanc. Ende es. vi. werf .xx. ende. vi. cupidus hoge ende	3 750
15	es met lode ghedect. Ende binnen sijn al omme pilare van mer- bere. Ende in midden van de- sen temple es een stellinghe wel. xiiij. trappen hoghe. Ende	4 755
20	daer staen al omme langhe pylaren. Ende dat plaghen die Joden te hetene sancta sanc- torum Dats te seggen heylich der heyleghe daer in en ghinc niemen dan die prelate die	3 760
25	den dienst gods daden. In desen tempel sijn .iiij. Jngange entie doren sijn van cypresse met werke daer op ghesneden ende daer binnen der dore ten oesten	3 765
30	wert seide onse here dit es Jhe- rusalem Ende binnen der dore ten norden wert steet een fon- teine vanden welken die hey- leghe scripture spreect. Vidi a-	3 770

35 quam Inгредиem. X. Dats
te segghen Jc sach dat water
wtgaen. Op dander side vanden
temple es een roetche diemen
heet moriach. Maer daer na
40 was si gheheten betel. daer
die arke gods was daer dat
heylichdom der ioden in was 3 775
3 780

F. 25, R., a,

Dese arke metten heylichdomme
dede tytus met hem voeren tot gro
ten rome doen hi die Joden ver won-
nen hadden. In dese arke was die
5 tafle vanden. x. gheboden ende aa-
rons roede des propheten Ende moy
ses roede metter welker hi dede de
roede see sceeden Entie kinder van
yrael dede hi droechs voets daer ouer
10 gaen . Ende met deser seluer roeden
sloech hi die steenroecche Ende daer
quam wt water gheronnen ende
met deser roeden dede hi groet won-
der Ende daer was oec een gulden
15 vat vol manna dats hemels broet
Entie cleder ende dornament ende
die tabernacle aarons Ende oec
een vierhoeft tafle met . xij.
dierbaren ghestente Ende een
20 busse van van Jaspere met .vij.
figuren der namen ons heren daer
binnen. Ende. i. ander busse
van goude met. iiij. leuwe van
goude optie welke stonden. iiij. che-
25 rubuine dat sijn Jngle van gou-
de van. xij. palmen lanc Ende den
loep der tekene des hemels met
enen tabernacle van goude ende
seluere trompen ende een seluere
30 tabernakel van. xij. gerstenen
broden. Dit was al in darke met
alden andren heylichdomme die
voer die gheboerte ons heren
waren. Jtem op dese roetse van
35 betel soe sliep Jocabals hi sach
dingle optie ledre clemmen ende
weder neder dalen ende seide. ¶ Ve-
re locus iste sanctus est et ego
nesciebam. ¶ Dats te segghene
40 seker dese stat es heylich Ende ic
en wists niet. Ende daer verwis-
selde een Jngel Jacops name ende

F. 25, R., b,

hieten yrael . Ende optie selue
stat sach dauid enen Jngel die dat
volc al versloech met enen
5 swerde Ende staect bloedachtich
weder in sijn sceyde . Ende op de 3 825

	sen berch van betel wert onse here gheprisenteert <u>Sinte</u> . syeome	3 830
10	Ende onse here plach dicwile te predekene op dese roetche. Ende onse here vloe verbolghenlike doene die ioden wilden steynen Ende doen scorede die steenroetche ende in die score barch hem onse here Ende daer daelde tot hem neder een sterre die hem van claerheden diende	3 835
15	Op dese roetche sat onse vrouwe ende leerde haren soutre . Daer vergaf onse here den wijfken die in ouerspele was vonden hare sonden.	3 840
20	Ende onse here wert daer besneden. Ende dingel boetscaepde daer sacarien dontfangenese sijns soens <u>Sinte</u> . Jans baptisten. Ende daer offerde ierstewerf melchisedech onsen	3 845
25	here broet ende wijn inder figuren des toecomens sacramants. Op dese roetche knielde dauid biddende onsen here dat hi woude hebben ontfermenesse sijns volcs doen	3 850
30	hi den Jngel sijn volc verslaen sach. Ende onse here horde sine bede ende daer omme woude hi in desen stat den tempel maken maer onse here verboet hem met enen Jngel om dat hi vercadenese ghedaen hadden doen hi	3 855
35	doden dede vriem den goeden ridder om die begherte die hi hadde te sinen wiue. Ende daer omme alle die prouanse die hi ten tempel behoef ghemaect hadde die gaf salomoen om den	3 860
40		3 865

F. 25, V., a,

5	tempel te makene welke salomon maecte Ende bad onsen here dat alle die ghene diene versochten ende hem daer in biddende waren met goeder herten datse onse here horen woude in al hare begherne Ende hem ghetroestich ende bistendich in alle gherechten saken. Ende onse here horde die bede. Ende daer om hiet salomoen desen tempel. den tempel des raets ende der hulpen gods vte desen tempel Jaeghde onse heere die cochten ende vercochte ende daer steet enen outaer daer die ioden plaghen duuen ende tortelduuen te offerne. Maer nu hebben die sarrasine daer op gemaect strepen ende tekene omme te	3 870
10	weten wat vren dat es. met enen priemkene dat daer ane	3 875
15		3 880
20		3 885

25	hanct. Tusschen desen outaer enten tempel wert sakarias ge- doot Ende opten vorst van desen tempel wert onse here geuoert om bekoert te sine vanden viant Ende vander hoecheit des tem- pels worpen die ioden. <u>Sinte. jacob</u> neder ter erden. Die dierste bis- scop van Jherusalem was. Ende inden andren Jnganc van desen tempel ten westen wert es die porte speciose. dor welke . <u>Sinte. peter</u> ende. <u>Sinte. Jan leden Doen. Sinte. peter</u> bider graciën gods den cropel dede recht gaen vten temple Ende herde bi deser kerken ter rechter side steet een kerke ge- dedt met lode ende heet salo- moens scole. Enten zuden wert van desen tempel es herde bi [es] die tempel salomoen die	3 890
30		3 895
35		3 900
40		3 905

F. 25, V., b,

	herde scone es Ende steet in een plaetshee die herde scone ende slecht es. Jn desen tempel plaghen te wonene ridders die- men hiet templiers Ende was tfundament van hare ordenen Ende in desen tempel plagen rid- ders te wonen ende inden tempel ons heren plaghen clerke te woe- nene. Van desen tempel ten oes- ten wert . in .vij werf. xx. passen na Jn enen hornec vander stat es dat bad ons heren. Jn dit bat plach dwater vanden paradise in te gane ende noch soe drupet daer vte Ende daer bi es dbedde van onser vrouwen Ende daer neuen es <u>Sinte. symeoens tombe</u> . Ende buten den omloop van desen temple ten norder wert steet een herde sco- ne kerke van. <u>Sinte. annen onser</u> vrouwen moeder Daer wert ons vrouwe ontfanghen. Ende voer dese kerke steet een groet boem die opten seluen nacht be- gonste te wassen. <u>Beneden deser</u> kerken met . xij. trappen dalen- de leit Joachim onser vrouwen vader in een steynen tombe Ende daer onder plach <u>Sinte . anna</u> sijn wif te ligghene. Maer. <u>Sinte . helene</u> deedse draghen te constanteno- ple. Jn dese kerke es ene fontey- ne als ene cisterne diemen heet probacia piscina die plach te heb- ben. vj. jnganghe. Jn dese fon- teyne plach dingel te comene te	3 910
5		3 915
10		3 920
15		3 925
20		3 930
25		3 935
30		3 940
35		

	baden. Entie yarste die hem daer	3 945
40	na baedde wert ghesont van wat siecheiden dat het was die hi hebben mochte daer ganste on- se here den mensche die sine lede	
F. 26, R., a,	verloren hadde vander gichten	3 950
	.xviiij. Jaer lanc siec hadde geweest wien onse here seide. ¶ Tolle grabatum tuum et ambula.	
5	Dats te seggene doet wech v bed- de ende wandele. Ende daer bi es herodes huus die de kinderken doden dede Ende daer neuen py- latus huus. Dese. coninc herode	3 955
10	was herde quaet ende wreet want hi dede ierstewerf sijne wif doden . Nochtan was hi daer na soe erre daer omme want	3 960
15	hi minnese soe sere dat hi ver- woedde . Ende was sint lange buten sinen sinne .Maer doen naemaels quam hire weder Jn. Ende daer na dede hi doden twee	3 965
20	scone sonen die hi hadde van dien wiue. Ende daer na dede hi doden een ander van sinen wiuen ende enen groten sone die hi hadde van hare. Daer na soe	3 970
25	dede hi doden sijn eyghen moeder Ende woude oec sinen broeder do- den. maer sijn broeder starf eer haestelike. Ende daer na dede herodes al tquaet datti mochte	3 975
30	Ende te sinen lesten wert hi siec. Ende also hem dochte dat hi niet ontgaen en mochte hi en moeste steruen ontboet hi siere suster ende al die grote heren	3 980
35	vanden lande ende also comen wa- ren dede hi al die grote heren setten in enen torre ende seide tot siere suster ic weet wel datmen van mire doot ghenen rouwe maken	3 985
40	en sal Ende daer omme soe swe- ret ende ghelouet mi dat also saen alsic doot ben dat gi dese heren haer hoet doet af slaen	3 990
F. 26, R., b,	te mids dat al mijn lant groten rouwe make van mire doot want anders en soudic niet beweent werden. Ende aldus geloefde	3 995
5	sijt hem maer si en hilt niet ha- re ghelofte. Want alsoe saen als hi doot was liet si die heren vten torre thuus wert varen	

	ende seide hen hoe haer broeder	4 000
10	van hen gheordineert hadde soe dat herodes niet beweent en was alsoe hi waende. Ende wet dat doen . iij. herodesse coninc	
	waren deen na dander. Ende waren	4 005
15	vermeert van groter vreselicheit. Dierste hiet herodes calomites. diede kinder doedde. Dander he- rodes antipa die <u>Sinte</u> .Jan baptisten	
	dede onthoeden. Die derde herodes	4 010
20	agrippa. Ende dede. <u>Sinte</u> . Jacop doden ende peter vangen . Jtem bat vort in die stat es. <u>Sinte</u> . saluoers kerke Daer <u>Sinte</u> . Jans guldemont slinken	
	arm es. Ende dmeeste deel van	4 015
25	<u>Sinte</u> . steuens hoede. Op dander side in een strate ten zuden wert also men ten berghe van syon wert geet es. <u>Sinte</u> . Jacobs kerke daer onse vrouwe woende ende	4 020
30	starf . Jn dese kerke plach te si- ne een abdie van canoenken reguliere. Ende van daer was ghedraghen onse vrouwe vanden	
	apostelen toten dale van Josa-	4 025
35	phat daer es die steen die din- gel droeghen onser vrouwen vanden berghe van synay. Ende es van sulker varwen als die roetche van . <u>Sinte</u> . kate-	4 030
40	linen . Ende daer bi es die por- te daer onse vrouwe wt ginc te bethleem wert . Jtem aen	
F. 26, V., a,	dinghaen vanden berghe van syon es een capelle daer es in die gro- te breedde steen metten welken they-	4 035
	lich graf ghedect was . Doen io-	
5	seph van aramatien onsen here daer in leide den welken steen die drie marien saghen ghekeert van sijne	4 040
	stat opten paeschdach doen si onsen here sochten doen si den Jngel von-	
10	den die hem seide dat Jhesus kerst op verresen was vander doot daer es oec den sten Jnden muer bider por-	4 045
	ten vander calumpnen ons heren Ende daer was annas huus die doe bisscop was daer onse here gheanxte-	
15	neert ende ontamelijc gehandelt was Ende oec. <u>Sinte</u> . peter gods loegen- de. iij. werf eer die hane. ij. werf	4 050
	sanc Ende daer es oec een deel van	
20	der taflen daer onse here met sinen Jongers op at jn wittendondersda- ghe doen hi hen gaf sijn vleesch ende sijn bloet Jn ghelikenesse van	4 055
	brode ende van wine. Ende onder	
25	dese capelle. xxxij. trappen diepe	

es die stat daer onse here wiesch
 die voete siere Jongers. Ende noch 4 060
 es daer tuat daer dwaeter in
 was. Ende daer bi desen vate was
 30 .Sinte. steuen begrauen. Ende daer
 es den outre daer onse vrouwe
 hoerde den ingel messe singen. 4 065
 Daer openbaerde hem onse here
 35 ierstewerf sinen apostelen na
 sine opuerstan(n)esse opten beloe-
 kenen paeschdach doen hi seide.
 ¶ Pax vobis. Dats te seggene 4 070
 vrede si met v Ende en luttel
 vorder inden berch van syon
 40 openbarde onse here .Sinte. thomase
 doen hi hem dede tasten sine wonden
 opte achtensten dach van siere 4 075

F. 26, V., b,

verrisenesse waer bi hi geloefde
 ende seide. ¶ Deus meus et deus meus.
 Dats te segghene mijn god ende
 mijn here Jn dese selue capelle
 5 biden groten outre saten die apos- 4 080
 telen in sinxen daghe doen die
 heyleghe geest in hem daelde in
 ghedaenten van viere. Daer hilt
 onse here sine paesschen met sinen
 10 discipulen Ende daer ruste.Sinte. jan 4 085
 ewangeliste op die burste ons
 heren Ende sach vele van siere hey-
 melijcheit. Die berch van syon
 es binnen Jherusalem Ende es
 15 een luttel daer hoghere dan eldre 4 090
 Entie stat es daer starke dan eldre
 want anden voet vanden berghe
 steet een goet ende starc casteel die
 die soudaen dede maken. Jnden
 20 berch van syon was begrauen die 4 095
 coninc dauid die . coninc salomoen
 ende vele andre coninghe van Jhe-
 rusalem. Ende daer es die stede
 daer die Joden wouden neder werpen
 25 onser vrouwen lichame alsen die 4 100
 apostelen droeghen omme te gra-
 uene int dal van Josaphat . Ende
 daer es oec die stat dat . Sinte. peter
 weende na dat hi onsen here hadde
 30 gheloechent . Na deser capellen in 4 105
 enen worp van enen stene steet
 een ander capelle daer onse heere
 wert ter doot verwijst want doe
 was daer cayphas huus.bi deser
 35 capellen in .vj. passen na ten oesten 4 110
 wert es een hol herde diepe onder
 die roetche die gheheten es die
 galylee ons heren Jhesus kerst
 Daer bad te hem.Sinte. peter doen
 40 hi sijs verloeghent hadde . Jtem 4 115
 tusschen den berch van syon ende

salomens tempel es die stat daer

- F. 27, R., a,
- 5 onse here verwecte der patriarken
dochter van synagen. Onder den
berch van syon te dale wert steet 4 120
ene fonteyne die heet nathathorie
syloe . Daer was onse here gewas-
schen na dat hi ghedoept was daer
maecte onse here blinde siende. Ende
daer was ysayas die prophete. Aen 4 125
dese fonteyne steet een steynen beel-
10 de van ouden werke dat abselon
maken dede Ende daer omme he-
tet abseloens huus. Ende herde na
daer bi es die vlieder boem daer hem 4 130
Judaes aen verhinc van onuerdul-
15 dicheit. maer wet dat niet en es
die selue boem daer Judaes ane
verhinc . maer een ander die sint
gheronnen es vter seluer worte- 4 135
len. Jtem daer bi es die synagoge
20 daer die bisscop vanden Joden ende
die heren raet te gader hilden ende
daer werp Judas neder die.xxx. daer
doen hi seide ic hebbe gesondicht 4 140
ende verraden dat gherechte bloet
25 Daer neuen was Sinte. philips ende
.Sinte.Jacobs alpheï huus. Ende op
dander side vanden berghe van
syon ten zuden wert vanderside 4 145
den dale alsoe verre als men met
30 enen stene werpen soude so steet
Atheldemach Dats te seggen velt
des bloets dat was ghecocht om
4 xxx. penninghe daer onse here om 4 150
vercocht was . Jn dit velt sijn vele
35 tomben ende grauen van kerstene
want men plach daer op te graue-
ne die doede pelgrime Ende in dit
velt sijn vele bedehuuskene ende 4 155
capellekene ende clusen. Daer hey-
40 leghe liede in wonende waren.
Quer dese stede op dander side ten
oesten wert Jn . C. passen na ofte
- F. 27, R., b,
- 5 screden es die stat daermen dat 4 160
ghebeinte vanden gasthuse van
Sinte. Jans vorseit plach te legghene
Jtem op een mile na Jherusalem
west wert steet en ker van onser
vrouwen daer ontmoetese ende groe- 4 165
tесе.Sinte. elysabeth. hare nichte.Sinte.
Jans baptisten moeder doen si
beide groet van kinde waren Ende
10 .Sinte. Jan roerde hem in siere moeder 4 170
lichame ende dedede sinen sceppere
ere ende werdicheit doen hi noch

15	niet en sach ende onder den outaer van deser kerken es die stat daer <u>Sinte</u> . Jan geboren wert . Van deser kerken in ere milen na steet een casteel van emans Daer openbaerde hem onse here oec sinen Jongheren na sine opuerstannesse	4 175
20	Jtem op dander side in .ij. vadermen na Jherusalem es een kerke daer eens leuwes hol plachte sine. Ende onder dese kerke .xxx. trappen diepe. waren begraven. xij ^m . martelaren In dien tiden vanden coninc cosdroe. Die welke dese leeu op enen nacht alle vergaderde biden wille ons heren. Jtem bi Jherusalem	4 180
25	op .ij. milen es die berch Jore die herde scone es daer leit sinte samuel die prophete in een scone tombe ende men heet desen berch montioye Om dat hi	4 185
30	ioye ende bliscap den pelgrimen geeft want van daer sien si ierstwerf die stat van Jherusalem Ende den berch van oliueten ende tal van <u>Josaphat ende</u>	4 190
35	beneden den muere vander stat te middeweghe van desen dale es dat waterken van cedron.	4 195

F. 27, V., a,

5	Ende bouen dese beke dwers lach dat hout des crucen tere vondren ende men ghinc daer ouer alsoe een brugghe. Ende daer bi opwerdere steet een putte daer in dat noch es die voet vander columnen daer onse here ierstewerf an was ghegeselt ende sere meshandelt Jtem te middeweghe vanden dale	4 205
10	van Josaphat es onser vrouwen kerke Jnde welke sijn. xliiiij. trappen onder derde tot onser vrouwen graue. Ende doen onse vrouwe starf was si. lxxij .Jaer out. daer biden graue van onser vrouwen	4 210
15	daer steet een outaer daer onse here. <u>Sinte</u> . petre vergaf al sine sonden. Ende daer bi ten westen wert bendeden desen outaer steet een fonteyne comende vten paradise	4 215
20	Ende wet dat dese kerke steet herde neder in derde . Maer ic wane wel dat si alsoe ierstwerf niet alsoe ghemaect en wert	4 220
25	maer om dat Iherusalem ghe-distruweert ende ghestoert geweest heeft entie muere neder gheworpen te dale soe es die	4 225

30	erde gehoecht entie kerke ghe- nedert. Ende nochtan seitmen daer int lant ghemeinlike dat derde alsoe van haer seluen ge- wassen es sint dat onse vrouwe daer begrauen was. Ende seggen	4 230
35	datsi noch alle daghe wast sonder twiuel . In dese kerke van onser vrouwen plaghen swerte moen- ke te sine die enen abdt hadden.	4 235
40	Bi deser kerken neuen de rotche diemen gethsemani hiet steet ene capelle daer onse here ghe- cust was van Judas ende vanden	4 240
F. 27, V., b,	joden gheuanghen . Daer hi bat ende seide. ¶ Pater si pa- tet fieri transeat ame calix	4 245
5	iste. Dats te seggen vader oft moghelijc si soe leide van mi desen celc. Ende als hi weder quam te sinen Jongers vant hise slapende. Ende aen dese roetche van gethsamani staen	4 250
10	neuen dese capelle staen licte- kene van ons heren vingheren van dien dat hi hem hilt aen die steenroche doene die Joden vinghen. Ende op gheen side	4 255
15	alsoe verre als men met enen stene mach werpen ten zuden wert steet een capelle daer on- se here sweette bloet druppen ende daer neuen steet des. coninx.	4 260
20	Josaphats graf na wien dat tdal sinen name heeft . Diese Josaphats was coninc van dien lande. Ende hi wert bekeert van enen heyleghen clusenare	4 265
25	ende dede vele goets. Ende noch opwert een boghescote ten zuden wert es een kerke van Sinte. Ja- cop ende sacarias begrauen waren. Jtem beneden desen dale	4 270
30	es die berch van oliueten ende es soe gheheten om datter ve- le oliue bome wassen. Dese berch van olyueten es uele ho- gher dan die stat van Jherusa- lem es. Ende daer omme siet- men wel van desen berge alle die straten van Jherusalem her- de bi na. Ende tusschen desen berch ende Jherusalem en steet	4 275
35	niet dan dal van Josaphat. dat niet herde breet en es van desen berghe van olyueten	4 280
40		4 285

F. 28, R., a,	voer onse here te hemele opten as- sencioensdach Ende noch bekint men daer wel inde stene dlicte- ken van sinen slinken voete <u>ende</u>	
5	daer steet een scone kerke daer een abdt ende moenke plaghen te wonenne. Ende daer neuen in .xxviij. screden es een steen opten welken ons here plach te prede- ken die. viij. salichhede. Die be- ghinnen salich sijn die ghene die arm sijn van geeste. Ende daer leerde hi sinen Jongheren den pa- ter noster ende screefene met sinen vinghere in enen steen Ende daer bi steet een kerke van .Sinte. marien egyptiaca daer si leit in ene tomme . Ende op dander side ten oesten wert op. iij. scoten na met enen boghe steet beth- phage. daer onse here. <u>Sinte. petre</u> ende. <u>Sinte. Jacope</u> sant opten <u>palm-</u> dach om <u>deselinne</u> . Ende daer sat hi daer op. Ende int neder gaen vanden berghe van oly- ueten ten oesten wert steet een casteel ende heet bethanien daer woende symoen die be- siecte ende daer herberghde hi onsen here. Ende sint wert hi vanden apostelen gedoept. Ende gheheten <u>Juliem</u> . <u>Ende</u> daer na wer hi bisscop ende het es die <u>Julieen</u> diemen pleecht te biddene om goede herberghe. Om dat hi onsen here herberg- de in sijn huus. In die selue stat vergaf onse here . <u>Sinte. marien</u> <u>magdalenen</u> haer sonden. <u>Daer</u> wiesch si hem sine voet met haren tranen ende droeghese met haren hare. Ende daer	4 290 4 295 4 300 4 305 4 310 4 315 4 320 4 325

F. 28, R., b,	diende hem <u>Sinte. marche</u> ende daer ver wecte hi <u>Sinte . lazaruse</u> die. iiij. daghe hadde doot gheweest die daghe hadde doot gheweest die . <u>Sinte. marien magdalenen</u> broeder was ende marthen. Daer woen- de maria cleophe die moye ons heren . Dit casteel es oec in ere milen na iherusalem . ¶ Jtem	4 330 4 335
5	int neder comen vanden berge van olyueten daer es die stede daer onse here weende op die stat van Jherusalem. Ende daer bi openbaerde ons vrouwe sint thomase na haer opuaert <u>ende</u> gaf hem haer gordel <u>Ende</u> daer	4 340
10		
15		

bi es enen steen daer onse here
 dicwile op sat ende predicte ende
 daer sal hi noch selue comen ten
 Jonxten daghe alsoe hi selue seide
 20 tot hem. Jtem na den berch van
 olyueten es den berch van ga-
 lylee daer die apostelen verga-
 dert waren doen maria magda-
 lene hem boetscaepde die op-
 25 uaert ons heren. Ende te
 middewege vanden. ij. bergen
 steet een kerke daer die Jn-
 gel boetscaepde onse vrouwen
 Jtem van bethanien te Jerico
 30 sijn . vi. milen . Jerico. plach een
 scone stat te sine. maer si es
 ghedistruweert soe dat maer
 een clein dorp en es Dese stat
 van Jericho met miraclen van
 35 gode biden beuele des Jngels gods
 te storese ende vermalediese ende
 die ghene diese emmermeer
 hermaken souden. Van deser
 stat was Zacheus die een naen
 40 was die op enen boem clam die
 heet cikamor om onsen here te
 siene want hi was cleine dat

F. 28, V., a,

hijs niet ghesien en conste omme der
 ander liede wille. Van deser stat ont
 quam allene .rabaat. die ghemeyne
 5 wijf was openbaer entie ghene van
 haren gheslechte want si hadde ge
 borghen die messagiere entie boden
 van yrael Ende hadse bewacht ende
 behoet vander vresen vander doot
 Daer omme hadde sijs goeden loen
 10 alst recht was. gelijk dattie scriftu-
 re seit ¶ Quod accipit prophetam in
 nomine meo intercede prophete acci-
 piet. ¶ Dats te segghene die enen
 15 prophete ontfeet in minen name hi
 sal ontfaen den loen van enen pro-
 phete. Ende alsoe hadde si want
 si propheterde desen bode van yrael
 segghende . Noui quod dominus tra-
 det uobis terram. Dats te seggen
 20 ic bekinne ende weet dattie heere
 v sal dit lant gheuen ende alsoe
 gheuielt oec. Ende daer na manse
 salamoen . Naasons. sone te wiue
 ende wert een goet wijf gode wel
 25 dienende. ¶ Jtem die van bechanien
 wilt der Jordanen wert daer toe
 es bi na een dachuaert dor ghe-
 berchte te gane vol wildernessen
 Ende van bechanien ten oesten

30 wert toten groten berghe daer on- 4 400
 se here vaste. xl. daghe sijn wel
 .vi. milen. Op desen berch wert
 onse here ghedraghen ende becoert
 vanden viant die hem seide. ¶ Dic
 35 vt lapides isti panes fiat . Dats 4 405
 te segghen sech dat dese steen broet
 werden. Op desen berch in die selue
 stat plach een kerke te stane. maer.
 si wert neder ghewerpen datter
 40 nv maer en steet een clusedie 4 410
 eneghe maniere van kerstene
 houden die heten georgien. Op

F. 28, V., b,

desen berch woende abraham lan-
 gentijt Ende daer omme heetmenne
 noch die boegaert abrahams Ende
 tusschen desen berch enten boegaert 4 415
 5 loept een beecsken Ende dwater daer
 af plach bitter te sine. Maer met
 elyseus benedixien es si soete wor-
 den ende goet te drinken Ende anden
 voet van desen berghe ten pleyne 4 420
 10 wert steet een grote fonteyne die
 valt in die iordane. Jtem opten
 wech van Jerico sat die blinde ende
 riep ¶ Jhesu fili dauid miserere mei
 Dats te segghen Jhesus dauids so- 4 425
 15 ne ontfermt mijns. Ende stappans
 wert hi siende. Jtem in. ij. milen
 na der stat van Jericho es die jor-
 dane in eer haluer milen na m
 es. Sinte. Jans baptisten kerke daer 4 430
 20 hi onsen here doekte Ende daer ne-
 uen es Jheramias huus des
 propheten. ~ ~ ¶ .xij. ~
 J N. iij. milen na Jerico es die.
 dode zee. Omtrent in dese zee 4 435
 25 wast vele oluyns ende albastre
 ende Jerico ende dese zee es dlant
 van engadi daer plach die bal
 seme te wasse. Maer een cali-
 phes dedede die boemkine al wt 4 440
 30 roden ende deedse te babilonien
 draghen ende noch heetmense
 den wijngaert van engadi. Ane
 deen side van deser zee alsomen
 van arabien wert comt van mo- 4 445
 35 abitanien daer een hol steet dat
 heet caycaa. Op desen berch ba-
 lach seors sone leide balaam den
 priestere om inden ban te done
 ende om te vermalendien dat 4 450
 40 volc van yrael Dese dode zee
 sceet dlant van Jude ende dlant
 van arabien Ende dese zee duert

F. 29, R., a,	van.Joraam. tot rabe. Dwater van deser zee es herde bitter Ende seere ghesouten. Ende ware enich langt met	4 455
5	vrucht draghen Ende dlant daer omtrent keert dicke sijn varwe Ende van Jherusalem tote deser	4 460
10	zee sijn. CC. stadien lanc ende. C. ende. l. stadien breet ende es ghe- heten die dode zee. om dat si niet	4 465
15	en loept want si steet als. i. poel no mensche no beeste en soude mo- ghen in dese zee ghesteruen. Dat	4 470
20	heeft dicke gheproeft geweest want men werp daer inne liede diede doot verdient hadden die	4 475
25	.iij. daghe ofte meer daer in la- ghen sonder steruen want si en ontfeet in hare gheen dinghen	4 480
30	die leuen hebben. No niemen en soude moghen van dien watre drinken. Ende die yser daer in lei- de het soude bouen vlieten. Entie	4 485
35	daer een plume in leide si soude sinken. Ende dit sijn dingen Je- ghen nature. Ende men seit dat daer verdronken die.v. steden	4 490
40	dats te weten. Sodoma. Comora. Adama. Solomi.Ende.Segor.bi den wille gods midsonden eegen nature ende stomme sonden die	4 495
	in hem regneerden. Maer. Se- gor ouer midsonden bedevan lotthe wert langher verdraghen want	4 500
	si was onder enen berch gelegen Ende noch sietmen enen deel van- den mure buten waters daer ter	4 505
	stede alst claer weder es. Ende daer omtrent wassen scoen appel dra- ghen ende sijn herde scone in sci- ne als rijp Maer alsmense breect	4 510
	of snijt men vint daer niet in	4 495

F. 29, R., b,	dan asschen tenen tekene dattie stede worden midsonden der gramscap gods verbernt van helschen vie- re te asschen. zulke liede heeten	4 500
5	dese zee den poel dalphatide ende eneghe des duuels vloet . In dese stat van .Segor woende loth een luttel tijts. Ende daer wert hi	4 505
10	van sinen dochtren dronken ghe maect ende sliep bi hen ende lach ende wan aen hen. ij. sonen die hieten moab ende amon. Ende	4 510
15	ghi sult weten dat die saken waer omme si dit daden. Want si en saghen omtrent hen nieman son- der haren vader allene waer bi	4 510

	dat si waenden dat onse here al die werelt hadde ghedistruwert alsoe hi die stede bi hem gedaen	
20	hadde ghelijc dat hi bi noels tiden dede ende daer bi wouden si bi haeren vader ligghen om weder gheslechte van hen te makene	4 515
25	soe dattie werelt noch mochte gevult werden bi hen. Want si waenden dat niet meer mans in die werelt gheweest en hadde dan haer vader Ende en hadde hi niet dronken gheweest hi en hadde bi hen niet gheleghen . Entie berch bouen. <u>Segor</u> plachmen te heten . <u>Edon</u> . Ende daer na hietmense . <u>seyr</u> . Ende daer na. <u>ydumea</u> . Jtem optie rechte side van deser doeder zee soe bleef loths wijf staende tenen soutstene al rechte om dat si achter wert sach doen dese vorseide stede versanc . dese loth was arams sone abrahams broeder Ende sara abrahams wijf Ende melthanacors wijf waren loths sustre Ende dese sara hadde	4 520
30		4 525
35		4 530
40		4 535

F. 29, V., a,	xc. Jaer doense.ysac. wan . Ende abraham hadde enen andren sone die hiet ysmael die doen	4 540
5	.xiiij. Jaer hadde die hi an agar ghewonnen hadde hare kamerierieren Ende doen ysac .viij. daghe out was dedene abraham besniden . Ende ysmael mede die doen .xiiij. Jaer out was. Daer omme die joden die comen sijn van ysaac doen hen besniden te. viij .dagen Entie sarrasine die van ysmaels gheslechte sijn doen hem besniden te. xiiij. Jaren .Binnen deser doder zee loept die Jordane ende wert daer verloren want men sietse dan nimmer Dits een mile na <u>Sinte jans</u> baptisten kerke ten westen wert en luttel beneden daer hem die kerstene pleghen te badene ghemeynlec. Ende in erei milen na der Jordanen es die riuiere loths die welke Jacob dor leet doen hi dor mesopithanien quam . Die Jordane en es niet herde groet no diepe. maer daer sijn grote vissche in ende comt vanden berghe van lybanen van.ij. fonteynen die daer sijn die he-	4 545
10		4 550
15		4 555
20		4 560
25		4 565
30		

	ten. <u>Jor.</u> Ende dan van deser fonteynen nemt si haren name. Ende lijdt dor een plaetse. die maron heet. Ende dan	4 570
35	lijtse die zee van cyberie onder den berch van gelboe. Ende op beide siden van deser riuieren	4 575
40	sijn scone dale ende gaen dese berg(e) van lybaen ter lingden daer neuen toter wildernis-	
F. 29, V., b,	sen van pharam . Dese berge es ant conincrike van surien Ende dlant van phenecie Op dese berghe wassen cedres bome	4 580
5	hoghe die langhe appele dragen die also groet alse mans hode	4 585
10	sijn dese riuiere vander Jordanen scedet dlant van galylee ende dlant van ydume. Ende dlant van bosterom Ende si loept oec onder derde een verre stucke tot enen sconen pley-	4 590
15	nen datmen heet meldan. sarrasinen talen Dats te segghene in dietsche ter maerct om dat dicke in dat pleyn daer	4 595
20	dnaerct es begint daer dwater groet ende breet te werden Jn dit pleyn es Jobs tombe Jn deser riuieren vander Jordanen was onse here ghe-	4 600
25	doept Entie stimme des vaders wert gehort segghende ¶ Hic est filius meus dilcums. Dats te segghene dits mijn gheminde sone. Entie hey-	4 605
30	leghe geest daelde op hem in gedane van ere duuen Ende so was te desen doepsele al die heyleghe drieuoldicheit Ende dor dese riuiere leden die	4 610
35	kinder van yrael droechs voets ende setten stene ter middewerde tenen tekene van miracelen dat dwater ge-	4 615
40	keert was achter wert. Jtem noch in dese Jordane baedde hem naamam van syrien die herde rike was ende besiect ende daer na wert hi stap-	4 620
	hans gesont . Omtrent die iordane zijn vele kerstene	
F. 30, R., a,	kerken daer kerstene wonen Entie stat van hay es daer oec die Josue beclam ende wan . Jtem	

5 omtrent die Jordane es dal van 4 625
 mambre. Jtem vanden berge
 daer ic vore af seide daer onse
 here vaste. xl. daghe in. ij. milen
 na te galylee wert steet enen
 10 berch herde hoge daer die viant 4 630
 onsen here voerde . derde werf
 te becoren ende hi toende hem
 daer omtrent vele lants ende
 seide al dattu sies salic v geuen
 15 maer dattu vor mi kniels ter 4 635
 erden ende aenbede mi. Jtem
 vander zee ten oesten wert bu-
 ten den palen vande lande van
 ghelufften steet een casteel int
 gheberchte die den soudaen toe
 20 hort ende heet . Carat. Dats 4 640
 te seggen conincs berch . desen
 casteel dede maken die coninc
 van vrankerike . Badelorius.
 die dat lant ghewonnen had
 25 de. Ende dede daer op kerstene 4 645
 om dlant te hoedene Ende daer
 omme hiet tsconincs berch.
 Ende onder dese stat steet een
 stat . heet. sobak. daer omtrent
 30 woende vele kerstene onder 4 650
 tribuut dat si gheuen Van
 daer geetmen te nazareth van
 welker stat onse here droech
 sinen toename. Ende van daer
 35 tot Jherusalem sijn. iij. dach- 4 655
 uarde Ende men ghinc doer
 die prouinche van galylee dor
 ramptha dor saphime. Dor
 den hogen berch van efframe
 40 daer elcana ende anna Sa- 4 660
 muel des propheten moeder
 woende dese proph(e)te wert

F. 30, R., b,

daer gheboren Ende alsoe hi
 doot was wert hi begrauen
 alsic u tandren tiden seide daer
 5 na geetmen te sylo daer die 4 665
 arke gods metten heylichdom-
 me wert langentijt behuet
 onder den prophete helyen daer
 10 dede dat volc van yrael gode 4 670
 sacrificie ende gauen hare stem-
 men gode doen soe sprac god
 ierstewerf tot samuelle ende
 15 openbaerde der verwandelin- 4 675
 ghen der priesteliker ordenen
 entie bediedenis vanden sa-
 cramente. Ende daer bi optie
 15 slinke side es gabaom ende 4 680
 ramabeniamin van welken
 .ij. steden die scripture spreect
 Ende dan geetmen dor sicham

20 diemen anders heet. sitabuim
dats inde prouinche vanden
samaritanen Ende daer steet 4 685
een scoen vrochtbaer dal ende
een scone stat die heet neopele
25 Ende van daer tot Jherusalem
es een dachuaert daer
es die fonteyne daer onse here
sprac metten samaritaenschen
wiue ende daer plach eene
30 kerke te stane maer si wert
af te broken bi deser fontey-
nen dede roboam maken. ij.
gulden caluere ende deedse
anbeden Ende dede deen heten
35 adan ende dander bethel . Jtem
Jn ere milen na sychar steet
die stat lusa . Jn die stat woende
abraham een stuc tijts . sychem
es in . x. milen na Jherusalem
40 ende es neopele gheheten
alsoe ic vorseide dats te seg-
ghene nuwe stat ende daer- 4 705

F. 30, V, a,

es iosephs graf Jacobs sone Die in
egypten regneerde want die ioden
brachten sijn ghebeinte met hem
in egypten ende groeuense daer
5 Ende daer gaen die Joden met groter
pelgrimagien Jn dese stat van chy-
ten wert dina Jacobs dochter
vercricht daer hi omme dede
ij. broeders doden ende menegen
10 persoen ende daden der stat vele
quaets . Daer bi es die berch van
garichim daer die samaritane ple-
ghen te bedene . Jn desen berch
woude abraham ysaac sinen sone
15 gode offeren. Ende daer bi es
tal van darachim Entie sister-
ne daer Joseph in gheworpen
was van sinen broederen eer-
sine vercochten Ende dit es
20 ij. milen vander stat van chy-
char Van daer geetmen te sa-
marien diemen heet sabaste
ende es die ouerste stat van
25 dien lande ende leet tusschen
berghe als Jherusalem doet.
Jn dese stat was die stoel van-
den . xij. gheslachten van ysrael
Maer si en sijn niet soe groot
alsi plaghen te sine . ¶ .xiiij.
30 E Nde daer was Sinte . Jan bap-
tiste begrauen tusschen den
prophete elyseuse ende abdon
Maer hi wert onthoet inden
casteel van macheim bider do-

35	der zee ende daer na wert hi van sinen iongheren ghedragen te samarien ende begrauen ende daer dede Julianus opostata ontgrauen sijn ghebeinte ende	4 740
40	bernen want hi was doen key- ser ende dede dasschen ieghen den wint werpen Maer die	4 745
F. 30, V., b,		
	vinger daer hi mede wijsde onsen here seggende siet hier dlam gods en mochte niet ver- bernen maer hi bleef al geheel	4 750
5	Desen vinger dede. <u>Sinte.</u> cecle die maget draghen onder den <u>alphen</u> dat sijn gheberchte ende daer doetmen grote feeste te sebasten	4 755
10	som wile. Op die selue stede so plach te sine een scone kerke ende vele ander kerken maer si sijn al af te broken. Daer plach oec te sine. <u>Sinte.</u> Jans hoet in enen	4 760
15	muer besloten . maer de keyser theodoze deedt vte nemen ende men vant ghewonden in een cleet noch al bloetachtich ende deet te constantenople dragen	4 765
20	al dechterste deel vanden hoofde Ende tvorste deel vanden baec- tanden onder es te rome in. <u>Sinte.</u> siluersters kerke daer nv min derbroeders sijn . Ende ss nv ghesingelt oft half ghebernt	4 770
25	ware want die keyser Julianus vorseit om sine quaetheit ghe- noech te doene dede hijt met si- nen andren ghebeinte bernen	4 775
30	alst noch sciijt ende dit es wel gheproeft met paeusen ende met keyseren. Entie baectande onder metter kinne ende een deel van den asschen sijns ghebeinte ende	4 780
35	die plateel daer sijn hoet in was gheleit doen ment af hadde ge- slegghen sijn te geneuen Ende die van geneuen doen daer af gro- te feeste. Ende sonderlinge die	4 785
40	sarrasine doen grote feeste met hem. Sulke liede segghen dat . <u>Sinte.</u> Jans hoet es te amies in pickar- dien . maer vele liede seggen dat	
F. 31, R., a,		
	sinte Jans hoot es die bisscop was maer ic en weets niet maer god weet allene. Maer waer datmen hem ere doet dat nemt hi in	4 790
5	danke. Van deser stat van se-	

	bastien tot Jherusalem sijn.xij.	4 795
	milen. Onder tgeberchte van	
	desen lande es ene fonteyne die	
10	haer . iijj. werf tsiaers verwang- delt . Sulkentijt es si roet sulken tijt es si groene sulkentijt clauer sulkentijt donker . Dese fontey- ne heetmen Job. dat volc van	4 800
15	desen lande heetmen samaritane ende waren bekert ende gedoept van desen apostelen maer si en hebben niet vele hare lere ont- houden nochtan hebben si een	4 805
20	wet die noch kersten no heyden no Jode en hebben. Si geloeven wel in enen god ende segghen dat maer een god en es die alle dinc ghescapen heeft ende oec	4 810
25	al doemen sal ende houden die by- ble na der lettren entie. v.boe- ke moyses entie soutre alse die ioden doen ende seggen dat si recht kinder gods sijn Ende	4 815
30	van gode bouen al ander volc meer ghemint Ende dat haer lant es dat god sinen vrienden gheloefde ende si dragen een wonderlijc abijt ieghen dat an- der liede doen. Want si bewinden	4 820
35	haer hoet in een roe slapelaken om ondersceet vanden andren lieden. Entie sarrasine winden haer hoet in een wit cleet ende die kerstene die daer wonen win- dent in een blaeu oft in een	4 825
40	vyolet cleet Entie Joden en een geel cleet Jn dit lant	4 830

F. 31, R., b,

	wonen vele Joden ende gelden	
	tribuut alse kerstene doen ende	
	wildi der Joden lettren weten	
5	die daer wonen ende eldre si sijn aldus ghemaect ende sijn haer namen alsoe si heten bouen ghescreuen.	4 835
10	a. b g id. i he alephibeth. iginel Delech .he. E B P H I	4 840
15	v iz ie ith J k vau izely. loy iteth.Joch. leach lid im E in is I D. S	4 845
20	lampd imem imin. Samech O elonge. q I usi ey sech p sado E V	4 850

25	G. P. Y. W. 	¶.xiiiij.	4 855
30	V An desen lande der samaritanane daer ic v af hebbe gheseit mengeet ten pleyne van galylee ende men latet gheberchte op deen side Ende galylee es een provinche van dien lande der geloften In dese lande sijn die stede . Naim . Capharnaum . bechsayda Ende Corosaim . Van bethsayda was . Sinte. peter ende Sinte. andries. Op . ij . milen daer bi es .corosayda. Ende van corosayda toter stat van cedar sijn. v. milen daer af dattie souter sprect. ¶ Et habitau		4 860 4 865 4 870
5	F. 31, V., a, cum habitantibus cedar. Ic woende metten wonende cedar. Jndie stat van corosaim sal antkerst geboren werden alsoe die prophete seit. De babilone coluber exiet qui totum mundum deuorabit. ¶ Dats te seggene wt babilonien sal gaen een slanghe die al die werelt verslinden sal Dese antkerst sal te bethsaida werden geboren ende in capharnaum sal hi regneren Ende daer omme seit die scripture. ¶ Ve tibi corosaim ve tibi bethsaida ve tibi capharnaum. Dats te seggen wee di stat van capharnaum ende al die steden die sijn int lant van galilee Ende chana galylee es op.iiiij. milen na nazareth Van deser stat was symoen cananeus ende dat wijfken van cananee van der welker dat deuwangelium sprect daer dede onse here dierste miracle ter brulocht van architriclijen Doen hi vanden watre maecte wijn. Ende int jnde van galylee int geberchte was gods arke ghenomen ende op dander side sijn die berge van endor ende van hermen. Ende daer omtrent loep die riuere die heet coriens asson diemen anders heet coriens radaum. Daer bi berras abrimelchs sone met delbore des propheten sone verwant dat here van		4 875 4 880 4 885 4 890 4 895 4 900 4 905 4 910

		ydumeen doen cyfara die <u>coninc</u> . was ghedoot van gabelle <u>abers-</u> 40 <u>wiue</u> . Ende Jaeghdese met crachte ouer die riuiere vander zeb zebec ende salamana <u>daer</u>	4 915
F. 31, V., b,		hise doot sloech. Ende in . xv. milen na . Naim es die stat van yrael die anders gheheten es zaram van welker stat	
	5	bexabelle die quade coninginne was die met hare cracht wech dede den wijngaert nabaoch bi deser stat es tfelt magde daer die coninc Joras wert gedoot	4 920
	10	vanden . <u>coninc</u> . samarien <u>ende</u> wert doen begrauen opten berch van syon in ere milen na iherusalem daer die berch van gelboe sijn daer saul <u>ende</u>	4 925
	15	Jonatas die so scone waren storuen waer omme datse dauid vermalendide also die scrifture tuucht. ¶ <u>montes</u> <u>gelboe nec ros nec pluua des-</u>	4 930
	20	<u>cendit super nos.</u> ¶ Dats te seggene. o berch van gelboe dat noch reghen noch hagel op v en moet vallen . In ere milen na den berghe van gel-	4 935
	25	boe ten oesten wert es die stat van. <u>cicople diemen</u> heet . <u>bethsaim</u> . Opten muer van deser stat soe was sauls des coninx hoet ghehangen dar	4 940
	30	na geetmen te nazareth dor die berge biden pleine van galylee. ~ ~ ~	4 945
	35	N Azareth plach te sine een scone stat maer nv eest een clein stedeken	4 950
	40	ende die huse verre van een hier ende daer ende niet ghemuert ende steet in een cleine dal ende al omme staen berghe ende daer was	4 955
		onse vrouwe ghebornen <u>ende</u> daer omme droech onse	
F. 32, R., a,		here sinen toename van deser stat daer nam Joseph onser vrou- wen te wiue doense maer . xiiij.	4 960
	5	Jaer en hadde Daer groetese din- gel gabriel seggende. ¶ <u>Aue gra-</u> <u>cia plena dominus tecum</u> . God groete v vol van graciën die here es met v. Dit gheschiede voer	4 965

10	enen sconen outaer vaneenre scoenre kerken die nv daer <u>niet</u> en es maer men heeft daer nv een cleine wonighe ghemaect bi enen pylare vander kerken	4 970
15	om die offerande tontfane vanden pelgrimen ende die sarrasine hoedent erenstelijke omt profijt dat si daer hebben Ende dese sarrasijn sijn vele quader <u>ende wre-</u>	4 975
20	der daer dan eldre want si heb- ben al die kerstene gedistrueert daer steet die fonteyne gabriels daer onse here in plach te bade- ne doen hi cleine was. Van deser fonteynen droech hi dicke siere	4 980
25	moeder . In dese fonteyne wiesch dicke ons vrouwe ihesus <u>kerste</u> doeckskine Ende van daer tot Jherusalem sijn. dachuarde Ende te nazareth was onse	4 985
30	here gheuoedt. Nazareth es te seggene boegaerts blome seker met rechte eest soe ge- heeten want daer wert op gehouden Jhesus kerst die-	4 990
35	vrocht entie bloeme der we- relt ende des leuens es. Ende in. ij. milen na nazareth te acon wert een halue mile	4 995
40	in gheen side nazareth es dat bloet ons heren want die io- den leidene op een hoge steen- roche om neder te werpene	
F. 32, R., b,	ende te dodene Maer hi leet <u>ende</u> ontquam wt hen ende spranc op een ander roetche. Ende alsoe seggen eneghe liede alsi hem in	5 000
5	enen wech veruaren of van ha- ren vianden. ¶ Jhesus autem transiens per medium illorum ybat. Dats te seggene Jhesus ouerlidende ginc dor midden hem	5 005
10	In ghedinkenessen dat also <u>ihesus</u> kerst leet mids dor die wreede ioden behoudeleec <u>ende</u> van hem ontquam soe motense ontgaen die mordeneren of hare vianden	5 010
15	Ende dan seitmen dese. ij. verse vanden soutre. ¶ Jrruat super eos formido <u>et</u> pauor in mag- nitudine brachij tui domine Fiant	5 015
20	immobiles sicut lapis donec per- transeat populus tuus iste pos- sedisti .Dats te segghen here in die groetheit dijn arms dats dijnre macht moet op hem sceemde vallen ende vrese ende	5 020

25 moten onberuerich werden als
 een steen tot dat dijn volc leden
 si dattu besits Ende dese verse
 seitmen. iij. werf ende dan
 30 lijtmē metter hulpen gods
 sonder vrese Ende wet dat
 ons vrouwe onsen here barde
 int. xv^{tes}. Jaer. Ende si wan
 delde met hem . xxxijj. Jaer ende
 .iij. maende. Ende na sijn doot
 35 leuetse. xxxijj. Jaer. ¶ Jtem
 van nazareth geetmen ten
 berghe van thabor daer maer
 .iiij. milen toe en sijn dat een
 herde scoen berch es ende hoge
 40 daer een stat plach te sine
 ende vele kerken . maer het
 es al ghedistruweert Ende

F. 32, V., a,

noch es daer een stat ende heet
 gods scole daer hi sine ionghers
 leerde ende seide hemelsche heyme-
 lijcheit anden voet vanden berge
 5 van thabor. melsisedech die coninc
 van salem was dat nv heet Jhe-
 rusalem ende die oec priester was
 ontmoette abrahamme int neder
 helden vanden berge die vanden
 10 stride quam doen hi den coninc
 amelech doodde. Jn desen berch
 van thabor soe tranfigureerde
 hem vor. Sinte. petre .Sinte. Jacobe ende
Sinte. Janne daer sagen si geestelec
 15 moyses ende helyas die propheten
 neuen hem ende daer omme seide
 .Sinte. peter. ¶ Bonum est nos hic
 esse faciamus hic/tria tabernacula.
 Dats te seggen het es ons hier
 20 goet sijn maken wi hier. iij.
 tabernaclen. Ende si hoerden die
 stimme des vaders die seide.
 ¶ Hic est filius meus dilectus in
 quo michi bene complaciu. Dats te
 25 segghene dits mijn gheminde so
 ne in welken ic mi hebbe wel
 behaecht. Ende onse her verboet
 hem dat si desen visioen niemen
 verseggen en soudē tot dat hi
 30 op ware verstaen vander doot
 Jn desen berch ende op die selue
 stat selen . iiij. Jngle ten ionxten
 daghe trompen ende selen doen
 verrisen ende op staen alle perso-
 35 ne de de doot hebben leden sint
 beghinsel der werelt Ende dit
 ordeel sal beghinnen ter seluer
 vren dat onse here ter hellen
 daelde ende die beroefde want
 40 ter seluer vren beroefden si die

werelt daer omme sal hise oec
berouen ende leiden sijn vriende

F. 32, V., b,

	in die glorie ende dandre sal hi verdoemen ter hellen Ende dan	5 085
5	sal elc sinen loen hebben na dat hi verdient heeft eest quaet of goet eest dat die ontfarmher- ticheit gods niet daer toe en siet. Ende in ere milen na van	5 090
10	den berghe van thabor es die berch van hermon daer soe plach die stat van naym te sine vor die porte van deser stat verwecte onse here vander doot der weduwen sone die niet meer kinder en hadde.	5 095
15	¶ Jtem in. iij. milen na na- zareth steet een casteel diemen heet .saffra. Van waer <u>alpheus</u> sone ende sebedeus sone waren	5 100
20	Ende in. vij. milen na nazareth es die berch van . Cay. Onder den welken steet een fonteyne Ende daer neuen lamech noels vader doedde Caym. dese ginc	5 105
25	optien berch ende op die steen roeche als een beeste ende had- de gheleeft van adaems tide soe dat hi aldus leefde wel. ij ^e . Jaer . Ende noels vader dodene die blent was van outheden	5 110
30	Van saffra geetmen ter zee van galileen. Ende toter stat van tyberien die optie zee es ghelegghen ende al eest dat mense zee heet en es geen zee	5 115
35	no arm vander zee want het es een riuiere van soeten wa- tre die wel es. C. stadien lanc ende . xl. breet ende daer sijn in vele goeder vissche. Ende die	5 120
40	Jordane lopter midden Jn. D Ese stat van ¶ .xv. tyberien en es niet herde	5 125

F. 33, R., a,

	groet Maer daer es vele goets Ende daer die Jordane haer sceet van deser zee van galyleen es.i. grote brugghe daer ouer datmen	
5	lijt dlant van gheloften toten lande wert des coninx van .basaam. Ende toten lande van gaessen die al sijn omtrent dese Jordane ende beginnen an die zee van ty-	5 130
10	berien ende van daer machmen gaen te damas in. iij. dagen ende	5 135

	dor dlant van trachionen duert vanden berghe van hermon toter zee van galylee of toter zee van tyberien of toter zee van Jonazar ende es al een zee al dwater dat ic v gheseit hebbe maer het wisselt aldus sinen name om der steden wille die daer neuen liggen.	
15		5 140
20	dese zee ghinc onse here droechs voets ende daer trac hi <u>Sinte. peter</u> op die [w]el na verdronken was ende seide hem. ¶ <u>Modifice fidei quare dubitasti.</u> Dats te seggen	5 145
25	cleine van gheloeue waer omme bestu ghetwuielt . Ende op enen andren tijt na sijn op verstantesse openbaerde hi hem noch op dese zee sine Jongheren ende	5 150
30	gheboet hem te visschene ende wlden hen haer nette van groten visschen. Jn dese zee scepte dicwile onse here ende daer riep hi <u>Sinte petre. Sinte. andriese. Sinte. Jacobe</u> sinte	5 155
35	Janne sebedeus kindre . Jn die stat van tyberien es die tafle ons heren daer onse here at na die verrisenesse ende daer sine bekinden int breken van brode daer af dat dewangelie spreect. ¶ <u>Et cognouerunt eum in fractione panis.</u> dats te seggene ende si	5 160
40		5 165

F. 33, R., b,

	bekindenen int breken des broeds Ende bi deser stat van tyberien es die berch daer onse here voedde .v ^m . manne. met .v. gerstenen brode ende. ij. visschen Jn dese stat <u>werp-</u> men met gramscapen enen <u>brant</u> na onsen here maer die brant vloech ende groyde in derde stap-	
5	hans ende wies ende es een groet boem/worden ende wast noch <u>ende</u> die scortse daer af es al swert. Jtem op deen Jnde van deser zee steet een hoghe casteel die saphor heet ende es bi capharnaum Jn	5 170
10	al dlant van gheloften en steet geen soe starc casteel <u>Ende benedein</u> desen casteel steet een scone stat die oec heet .saphor. Jn desen casteel was. <u>Sinte. anne</u> onser <u>vrouwen</u>	5 175
15	moeder gheboren . ende daer onder was senturioens huus Dit lant heet galylee Ende daer sijn vele liede die ghegeuen waren den gheslechte van zabulon ende van neptalim Ende int weder keren van desen castele in die stat van .dan. die anders	5 180
20		5 185
25		5 190

	heet. <u>selinas. of. cesaria. philip-</u>	5 195
30	<u>pi die ghelegghen es anden voet</u> vanden berghe van bebaim daer die Jordane beghint daer begint dlant van promissioen dats van gheloften ende duert inder lingden	5 200
35	tot barsabee nordewert gaende toden zuden ende es wel houdende .ix. werf . xx. milen. Ende in die breide dats van Jerico tolt .Jaffe.	5 205
40	houdet wel. lx. milen. van bom- barden ende het en sijn niet milen van gasscoengen no van prouinchen no van almaengen daer grote milen sijn Ende wet	
F. 33, V., a,	dat dit lant van gheloften es in	5 210
5	surien want tconincrike van su- rien duert vanden wildernissen van [alrabien tot cicilien dats die grote ermenien dats te weten van	5 215
10	zuden ten norden wert Ende van oesten ten westen wert ten groten wildernissen wert van arabien duert toter wester zee. maer	5 220
15	in dit conincrike van surien sijn vele prouinchen alse palestinen Sem galylee. Same. Jnde ende vele andre in dit lant ende menegen	5 225
20	andren landen van ouer zee heb- ben si een ghewoente so wanneer si orloghen ende men haer stede ofte casteel beleit ende dat si ge- ne boden wt en dorren sinden met	5 230
25	lettren van enen here anden anden ren om hulpe te ghecrigen si doen lettren maken ende bindense an ere duuen hals ende latense dan	5 235
30	vliegghen entie duuen sijn ghe- leert datsisen draghen rechts weechs daer mense sinden wilt want die duuen sijn gheuoedt	5 240
35	daermense sint want si doense halen als sijs wanen te doene hebben om haer lettren te dragen want si keren weder daer si op	5 245
40	gehouden sijn ende meest ghe- woent hebben Ende alsoe doen si ghemeinleec in dien lande Ende wet dat onder dese heydene wonen	5 250
	vele kerstene op deen side ende op dander van vele manieren ende van menegherande namen ende alle gedoept ende hebben mene- gherande costumen ende gewoen- ten Maer al gheloeuen si den vader	
	den sone den heyleghen geest Nochtan en gheloeuen si niet	

F. 33, V., b,	volcomeleec al die arakelen van onsen gheloeue. Sulke sijn geheten Jacobeiten om datse. <u>Sinte.</u> iacob bekeerde ende. <u>Sinte</u> . Jan	5 255
5	ewangeleste doepese si segghen dat. <u>Sinte.</u> raien die biechte soude doen gode allene ende niet den mensche want men sal hem den sculdich geuen diemen mesdaen heeft no	5 260
10	god no die propheten en hebben niet gheseit no gheboden datmen tot yemen biechten sal dan tote gode alse moyses seit inde byble Ende daer omme seit dauid inden	5 265
15	soutre. ¶ <u>Confitebor tibi domine</u> <u>in toto corde meo.</u> Dats te seggen here ic belye al mijn herte. ende elre seit hi noch. ¶ <u>Dilectum</u> <u>meum cognitum tibi feci deus</u>	5 270
20	<u>meus es tu et confitebor tibi quo-</u> <u>niam cogitatio hominis confitebi-</u> <u>tur tibi.</u> Dats te segghene here mijn mesdaet hebbic di cont ge- maect mijn god bestu ende belye	5 275
25	di want die ghedachte des men- schen sal di belyen Ende si weten ende connen die bible entie sou- tre ende daer omme proeuen sijn	5 280
30	aldus metter lettren in hare spra- ke maer niet in latine ende seg- gen dat dit dauid ende ander pro- pheten segghen maer nochtan lesen wi dat eneghe ander leraren sijn	5 285
35	van hare meeningen alse. <u>Sinte.</u> au- gustijn . <u>Sinte.</u> gregorius. <u>Sinte.</u> augustijn seit ¶ <u>Quod scelera sua cogitat</u> <u>et conuersus fuerit veniam sibi</u> <u>tibi dat.</u> Dats te segghene die	5 290
40	sine sonden bepeinst ende bekeert wert gheloeue dat hem gena- de ghesciet si. <u>Sinte.</u> gregorius seit ¶ <u>Dominus potius mentes</u>	
F. 34, R., a,	<u>quam uerba respicis.</u> Dats te seg- ghene here ghi aensiet meer die her- ten dan die worde. <u>Sinte.</u> hylarijs seit	5 295
5	¶ <u>longorum temporum crimina noctu</u> <u>oculi periunt si cordis nata fuerit com-</u> <u>pitinctio.</u> Dats te segghen die son- den van vele tiden veruaren in enen	5 300
10	ogen blicke op dat een berouwe des herten gheboren wert Ende daer omme seggen si datmen allene gode belouen sal sine mesdaet ende bekinnen ende ghenade roepen	5 305
	ende alsoe hem betren Ende daer omme als i hem biechten willen si	

15	maken een vier bi hem ende ont- stekent ende worpen daer inne wieroec of ander dinc dat wel	5 310
20	riect ende inden wieroec soe biech- ten si hem ende bidden genade Ende het es waer dat dus geda- ne biechte es natuerleec ende ieste Maer die heyleghe vadere die pau- se die sint gheweest hebben die hebben gheordeneert dat hem die	5 315
25	mensche biechten sal met goeden redenen want si hebben gemerct dat ghene siecheit en mach ge- sont werden ghemaect . No goe- de medicine en mach niet ghe- geuen worden en si datmen die	5 320
30	nature der siecheit bekinne Ende alsoe en machmen niet weselic penitencie ghesetten op datmen niet en weet die groetheit der	5 325
35	sonden. Want een ghelike sonde es inden mensche grotre ende meer- dere ende mindre inden enen dan inden andren. Ende daer omme moetmen weten die nature vander	5 330
40	daet ende daer na penitencie ge- uen. ¶ Jtem daer sijn andere kerstene diemen heet surien die	5 335

F. 34, R., b,

5	men heet surien ende houden half onse gheloeue ende hebben (a)lle grote barde ende half der griexscher gheloeue ende maken tsacrament van geheuenen bro- de ende in haer sprake besegen	5 340
10	si sarrasijsche lettren maer na den dienst der kerken hebben si griexsche lettren ende doen haer biechte alsoe die Jacobiten Ende noch sijn daer ander kerstene die heten georgien om datse. <u>Sinte</u> . jorijs bekeerde ende anbedene ende eren hem meer dan eneghen andren	5 345
15	heylegghen van hemelrike ende aenroepenen altoes in haer hulpe Ende si quamen vanden lande van georgien want si hebben alle crune ghescoren die clerke ront	5 350
20	entie leke vierkent Ende houden haer gheloue als die van gri- ken. Jtem daer sijn ander kersten diemen heet die samturen om datsi bouen ghegort gaen .daer	5 355
25	sijn oec eneghe diemen heet nes- toriens of artodiens of enege diemen heet nubiens ende somech Jubieus Die van papeians lande wert sijn Ende al dese hebben ene-	5 360
30	ghe article van onsen geloue	5 365

Ende nochtan hebben si groet
 ondersceet deen vanden andren
 in haer gheloeue. Maer vanden
 onderscede datsi hebben soude
 35 alte lanc werden te vertrecken 5 370
 daer omme willic daer Afswigen
 N V dat ic verclaert ¶ .xvi.
 hebbe ene lande ende
 vanden welken daer mede
 40 van ouer zee soe willic v nv 5 375
 segghen den wech om weder
 te keerne in desside. Die vanden

F. 34, V., a,

lande van galylee daer ic hier
 af ghesproken hebbe wilt weder
 keren in desside hi comt doer 5 380
 damas dat een scone stat es
 5 ende vol van alre comescap ende
 es. iij. dachuaerde verre van Jhe-
 rusalem ende men brinct daer
 van allen lande comescap ende 5 385
 pennewerden op perde op mule
 10 op kemele op dromedarise ende
 op ander beesten ende oec ter
 zee. van Jnden van persen van
 calden van ermenien die grote 5 390
 ende van meneghen andren. coninc.
 15 rike. Die stat maecte helyseus da-
 masius doen hi met abrahamme
 woende ende was sijn wtghe-
 uere eer ysaac gheboren was 5 395
 die ghebernt waende sijn van
 20 sinen vader abraham. Die dese
 stat hiet damas ende in die
 plaetse daer damas was doedde
 caym sinen broeder abel Ende bi
 damas was die berch van seir. 5 400
 25 In dese stat staen vele fonteynen
 Ende daer binnen ende buten deser
 stat sijn vele bogarde dragende
 menegherande vrocht. Men 5 405
 mochte gheen stat deser stat
 30 gheliken van sconin bogarden
 ende lochinghe . Dese stat van
 damas es groet ende wel ghe
 vult ende met dobblen mure
 35 ghemuert Ende daer woenen
 goede meestre van medicinen
 om den lichame te behoeden in
 ghesontheit Ende Sinte pauwels
 daer een van dien eer hi bekeert 5 415
 was soe woende hi in die stat
 40 van damas . iij. daghe sonder
 sien sonder eten sonder drinken
 Ende binnen desen iij. dagen

F. 34, V., b,	wert hi op ghetrocken inden he-	5 420
	mel niet lichamleec maer geeste-	
	leec daer hi vele heymelicheit	
5	gods sach . Bi damas es die	
	casteel drakes die herde starc	
	es. van damas comt men doer	5 425
	onser vrouwen van sardenach	
	dat . v. milen in desside damas	
10	es ende es op een roetche ghele-	
	ghen ende es een scone stede <u>ende</u>	
	sciijt dat een casteel si <u>ende daer</u>	5 430
	sijn redeleec scone kerken daer	
	kerstene moenke ende nonnen	
15	in wonen ende hebben daer	
	goden wijn. Ende in die kerke	
	achter den groten outre steet een	5 435
	tafle van houte daer een beelde	
	van onser vrouwen in plach te	
20	stane ghescreuen met varwen	
	dat met myraclen van gode	
	hem verwandelde in vleesche	5 440
	maer nv sietmen herde luttel van	
	deser beelden . maer bider graciën	
25	gods vter taflen soe druupt altoes	
	olye oft olye van olyuen ware <u>ende</u>	
	onder dese tafle steet ghebonden	5 445
	met yseren banden een vat van	
	marbere om die olye tontfane	
30	die daer wt druupt <u>ende van</u> deser	
	olyen geeftmen den pelgrimen die	
	daer comen want dese olye comt	5 450
	bi myraclen van gode <u>ende</u> ganst	
	van vele siecheden ende men	
35	seit als men dese olye wel cusssthe-	
	lijc hout datsi ten Jnde van. vij.	5 455
	Jaren bloet ende vleesch wert	
	Van sardenach comt men doer	
	tal van bokar dat es een herde	
40	scoen dal tusschen gheberchte <u>ende</u>	
	daer sijn scoen riuieren <u>ende</u> beem-	
	den omder beesten behoef Ende	5 460
	geet doer die berghe van hiban.	
F. 35, R., a,	die dueren vander groter hermenien	
	nort wert toten dan die zuut <u>waert</u>	
	es ant beghinsel vanden lande van	
5	gheloften alsic vore seide die berge	5 465
	sijn herde vrochtbaer ende daer	
	sijn vele scoender fonteynen ende	
	cedres ende cypres bome ende vele	
	ander bome manieren van bomen	
	die daer staen in vele scoender stede	5 470
10	die wel gheuolct sijn ant beghin-	
	sel van desen berghe tusschen die	
	stat van darke entie stat van .ba-	
	phan. loept een riuiere die heet	

15	sabbaitaire. om datse des sater- daghes sere loept ende die .vj. dage vander weke loept si luttel ofte niet. Ende tusschen dese berge loept een ander maniere van riuieren die des nachts es hert veruorsen	5 475
20	ende sdaghes en wertmen geen yis gheware Ende int omkeren van desen berghen steet enen hoe ghen berch diemen heet den groten berch daer op steet een scone stat	5 480
25	die heet. tripole. Jn dese stat wonen vele kerstene van onsen gelooue Van daer comt men te.beruth. daer .Sinte. Jorijs den drake stac ende	5 485
30	daer es een starc casteel alsoe ic vorseide ende es. iij. dachuaerde in desside sardenach. Jn .xvi. milen der stat van sydon sitmen optie zee die wilt om weder te keerne	5 490
35	te cypars wert of men comt te lande toter hauenen van. sydon. of van. Chir. Ende van daer comt men in cypre in luttel tijts of- men geet vander hauenen van	5 495
40	Chyr rechte sonder in cypre te comene want men coomt hem niet van daer tot enegher ha- uenen in grieken Ende dan	5 500

F. 35, R. b,

	comt men weder in desside ge- lijc dat ic v voerseide ~ ~	5 505
5	N V hebbic v gheseit ende cont ghemaect die weghe dor welke men geet ierstewerf ten versten als te babilonien of ten berghe van synay ende ten andren steden wert die voer ghe- seit sijn om te Jherusalem te co- mene van daer . Want enege	5 510
10	liede gaen toter stat van Jherusa- lem die niet en micken vorder te gane sulke om datsi niet en hebben gelts ghenoech of om dat	5 515
15	si gheen gheselscap en hebben sulc om datsi der pinen niet vermogen sulc om dat si hen veruaren die weldernissen sulke omme dat si hen haesten om weder te keerne	5 520
20	om enege saken die si achter ge- laten hebben daer omme salic v in corten worden seggen waer men te Jherusalem wert gaen mach sonder langetijt daer ouer	5 525
25	te doene. Men geet vten lande van westen wert alsic vorseide dor vrankerike doer borgoengien doer lombardien ende dan ter hauenen van vinegien of van	5 530

30	geneuen of tenegher andre hauenen daer omtrent <u>ende men</u> scept toten eylande toe van <u>grief</u> datten geneuoysen toe hort <u>ende</u> daer na lant men in gryeken	5 535
35	ter hauenen van <u>myroch.</u> of van <u>valonne.</u> of van <u>Duras</u> of aen enich hauene daer om- trent. Ende dan geetmen te lande om rechter te gane ende dan	5 540
40	comt men saen weder in die zee ende dan sceptmen recht in cypre sonder int lant van	5 545

F. 35, V., a,

5	rodes te comene maer men la- tet ter siden die wilt Ende men lant ter hauenen van famegos- se dats die groetste hauene van cypre of ter hauenen van lyme- tom Ende dan geetmen weder in die zee ende men scept lidende die hauene van. chir. Ende sonder te lande te comene sceptmen ter	5 550
10	zee ter siden latende die hauenen daer omtrent toter hauenen van <u>Jaffem.</u> dats die meeste hauene van Jherusalem ende es onder halue dachuaert dats omtrent	5 555
15	<u>.xv.</u> milen. Te <u>Jaffe</u> lantmen <u>ende</u> men geet van daer toter stat van rames dat bi Jaffen es <u>ende</u> hets een bequamelike stat. <u>Ende</u> buten rames zude wert steet een <u>kerke</u>	5 560
20	van onser vrouwen daer hem onse here haer vertoende in. iij. scaduwen die betekent die drie- uoldicheit Ende daer bi es noch een ander stat die heet <u>dyospolle.</u>	5 565
25	Ende plach te heten <u>. Libda.</u> <u>Ende</u> es wel bewoent Ende daer steet een kerke van. <u>Sinte.</u> Jorise daer hi onthoet was <u>.</u> van daer geetmen	5 570
30	ten castele van emaus ende dan tote monioye daer <u>Sinte.</u> samuel die prophete leit Van daer sien die pelgrime ierstewerf Jherusalem want het es in. ij. milen na <u>ende</u>	5 575
35	dan geetmen te Jherusalem ne- uen desen wech es <u>. Ramatha.</u> <u>ende</u> die berch van modin <u>.</u> <u>daer</u> <u>neuen</u> van maththias was die <u>vader</u> was vanden machabeusen ende daer sijn noch haer tommen	5 580
40	Jtem op gheen side ramatha es die stat van tenke van daer was amos die prophete ende	5 585

F. 35, V., b,	daer es sijn graf. Vanden heyleghen steden ende pelgrimagien die te Jherusalem sijn hebbic v gheseit daer om latict ny daer anderwerf te radenen. ¶ .xvij.	5 590
5	N V willic weder keren toten andren wegghen daer men meest geet ten andren wegghen derwert te lande die gene die niet en connen no en mogen die zee gheliden no ghedragen ende begheren te lande te varne ende te gane soe si meest mogen	5 595
10	Nochtan datter meerre pine toe moet sijn. Men geet in eneghe hauene van lombardien alsoe ic vore seide ende comt in grieken Ende dan te constantenoplen Ende men lijt dor die zee die <u>Sinte Jorijs</u> arm heet	5 600
15	ende dan te rafinel daer een starc casteel es Ende dan ten castele van Cnophe. Ende van daer geetmen dor capadochen dat een groet lant es daer groet gheberchte in es	5 605
20	Ende dan geetmen dor turkien ter hauenen van chieuecont ende ter stat van nike dat in. vij. milen na es der stat van turkien hetense den keyser van rome ende	5 610
25	het es een herde starke stat van muren ende van torren Ende op dander side steet een grote plaetse Ende daer loept een riuere die heet. lar. Van daer geetmen	5 615
30	doer die bergh van noyerement. Ende doer die dale van male brinis Ende doer die inge wege van desen roetchen Ende doer die stat. orinauls. Of dor die steden die sijn op die riuieren	5 620
35	van reclai. Ende op die riuere van stanchoen dat . ij. goede	5 625
40		
F. 36, R., a,	riuieren sijn ende dan geetmen te anchiochen die mindre die optie riuere van reclai es. gheleghen daer omtrent sijn vele scoender berghe ende bossche ende wilder beesten	5 630
5	groet deel om te Jaghene ende tijt daer mede te cortene Ende die wilt gheet op een ander side dore die pleine van romenien houdende	5 635
10	op die side die zee van romenien op die side steet enen starken torre ende heet florenthen ende op wert tusschen die berghe entie stat van . langimaach. Ende. Assere.	5 640
15	ende .mormustre. Ende als men buten desen bergen comt soe geetmen	5 645

	doer die stat van . <u>Marech</u> . Ende van parasese daer een grote brugghe es optie riuiere van . <u>ferue</u> .	
20	welke men heet oec. <u>faifar</u> Ende hets een grote riuiere scepe dragen- de ende loept met snellen strome ende comt vanden berge vter steen- roetchen vander stat van damas	5 650
25	wert Daer loept een ander riuie- re die vten berghe van lyban comt die . albane. heet ende loept neuen damas. Dese riuiere ouerlidende verloes. <u>Sinte</u> . eustacius sine. ij. <u>kinder</u>	5 655
30	na dien dat hi sijn wijf verloren hadde. Dese riuiere lijt dor die pleyne van . <u>Archados</u> . Ende geet toter roeder zee. Daer na geetmen toter stat femmine Daer sijn hete fonteynen dat heete bade sijn . Ende daer na geetmen ter stat van ferre . Ende tusschen der femmine ende <u>ferue</u> steet scoen bosch ende dan geetmen te anthiochen diere in .x. milen na es. Dese stat van anthiosen es een scone stat ende wel	5 660
35		5 665
40		5 670

F. 36, R., b,

	gheuest met mueren ende met torren ende es herde groet want si plach te hebben .ij. milen in die lingde ende onder halue mile in die breide Ende doer die stat loept die riuiere van ferue ende van farfar Ende omtrent die mueren plaghen te sine. CCC. torr(en) ende. 1. ende telker pyleren vander brugghen plach een torre te sine Hets dedelste stat van alden conincrike van surien . Ende in ix. milen na deser stat soe es <u>Sinte</u> . symeoens hauene. Daer loept die riuiere van saffar in die zee. Van anchiochen geetmen ter stat van. kaonie. Ende dan te gibel ende dan te. <u>Courtoise</u>	5 675
5		5 680
10		5 685
15		5 690
20	Daer neuen es dlant van damilee Daer steet een starc casteel die heet maubech Ende van . Courcoise. geetmen te truple ende te lidene doer die inge wege der roechen es die stat van <u>Gibelech</u> . ende dan beruth op die zee. Daer na geetmen ter stat van atre Ende daer sijn .ij. weghe om te Jherusalem te gane. Die wech optie slinke side geet dor damas ende neuen die riuiere vander Jordanen	5 695
25		5 700
30		

	Ende die wech optie rechte side	
	geet doer dlant van flagmen	5 705
35	neuen tgheberchte toter stat	
	van. Cayphas Daer cayphas	
	here af was. maer enege	
	hetent pelgrijms casteel ende	
	van daer sijn wel driedach-	5 710
40	uarde van Jherusalem Ende	
	men geet doer cesarie philips	
	ende dor Jaffe ende dor rames	
F. 36, V., a,	ende doer den casteel van emaus ende	
	dan te Jherusalem.. ~ ~ ~	5 715
	N V hebbic verclaert eneghe	
	weghen ten lande ende ter	
5	zee daermen doer gaen mach	
	ten lande wert van gheloften ende	
	al eest dat vele ander weghe sijn	5 720
	na dien dattie lande gheleghen sijn	
	daermen wt trect nochtan comen	
10	si al tenen Jnde. Het es noch een	
	ander wech daermen gaen mach	
	te lande ende niet ter zee tot Jhe-	5 725
	rusalem maer dats met groeter	
	pinen ende daer omme soe ganen	
15	luttel liede . Desen wech es te ga	
	dore almaengen dor betheem ende	
	soe tot prucen ende met geet dor	5 730
	taterien tot Jherusalem. Dit ta-	
	terien es onder groten. can. daer	
20	ic hier na af spreken sal want	
	tot daer duert sijn heerscapie	
	want al die prinsen van tartarien	5 735
	gheuen hem tribuut. Dits een	
	keytiuich lant sauelachtich ende	
25	luttel vrochtbarich want daer wast	
	luttel goets van corne van wine	
	van frute van eriten van bonen	5 740
	maer daer sijn vele beesten ende	
	daer omme etense luttel anders	
30	dan vleesch sonder broet ende su-	
	pen ghenoech vanden vleesch	
	sope Ende drinken melc van	5 745
	soeten beesten Ende eten hon-	
	de ende catten muse ende ratten	
35	ende ander beesten ende si heb	
	ben luttel houts of ne geen	
	Ende daer omme wermen si	5 750
	hem ende sieden haer spise	
	met meste in die sonne ge-	
40	droecht ende dit moten doen	
	prinsen ende ander heren ende	
	en eten maer een werf sdages	5 755
F. 36, V., b,	ende dat selue luttel ende het sijn	
	herde vule liede van quader natu-	
	ren . Jn dit lant van tarterien valt	

5	dicke tempeeste Jnden zomer don- der ende ander ghewederde dattie liede steruen Ende haestelijc <u>werdet</u> daer op enen tijt heet <u>ende</u> haeste like dan weder cout soe dat een vul lant es ende arm ende quaet	5 760
10	haren prinse van dien lande Ende haren here die si heten . <u>Bathri.</u> woent in die stat van . <u>orda.</u> Ende seker geen goet no vrome manen soude in dit lant wonen. <u>Want</u>	5 765
15	dat lant en es niet werdich dat daer honde in comen <u>souden.</u> Het soude een goet lant sijn omme te sayen brem distelen hagen ende dorne. <u>Want</u> het en dochte te ge-	5 770
20	nen andren dinghen . <u>Maer</u> oec te sulker stat nochtan vintmen goet lant <u>maer</u> dat en es niet te menegher stat . Jn <u>desen</u> wech en hebbic niet gheweest <u>maer</u>	5 775
25	ic hebbe gheweest inden lande die die daer aen paelden alse int lant van. <u>Rousien.</u> van Jnflant ende int conincrike van <u>krakouwen</u> <u>ende</u> <u>lettauwen</u>	5 780
30	Ende int conincrike van <u>rasten</u> ende in vele ander lande daer omtrent Ende ic en ginc noyt al hier Ende dor desen wech te Jherusalem wert waer bi	5 785
35	ic des niet en soude wel <u>connen</u> verclaren. <u>Maer</u> eest dat enich goetman desen wech heeft ge- gaen te Jherusalem wert die dese materie behaghelic es	5 790
40	Hi mach hier nemen <u>ende</u> <u>scriuen</u> dat hi ghesien heeft op dat den genen die desen wech	5 795

F. 37, R., a,

	doen wouden claerlijc soude sijn hoe ende waer si liden mochten. <u>Men</u> mach desen wech niet doen dan te	5 800
5	wintre alst sere vriest om die wa- tre ende die doelaghen die daer sijn diemen niet gheliden en can en vriese alte sere ende en si daer op sere ghesnuwet . <u>wijf</u> no man en	5 805
10	soude anders ouer dijs ghegaen connen. Ende dus gedaen wech sijn daer <u>wel.ijj.</u> dachuarde te lidene Van prucen tote int lant van sarrasinen dat woenachtich	5 810
15	es <u>Entie</u> kerstene die daer comen om Jeghen hen te stridene si <u>moten</u> al haer vitaelge met hem dragen want daer en souden si niet goets vinden. Ende doen voeren met wa- ghenen hare vitaelge ouer dijs	5 815

20	sonder radre die si sledden heten ende alsoe langhe als haer vitaelgie duert moghen si daer bliuen ende niet meer. Want si en vinden daer niement die hem yet vercoepe.	5 820
25	Ende alsoe der heydenser werders of spiers sien die kerstene comen te hem wert soe loepen si ten caste- len wert enten steden wert ende roepen kara kara. Ende stappans	5 825
30	wapenen si hem ende vergadren Ende wet dat vele meer vriest in dat lant dan in dit lant ende daer omme heeft elke in sijn huus stouen staende Ende daer in eten	5 830
35	si ende doen haren orber. Want int lant van septemtrione dats norde wert eest sonderlinge cout want die zonne mach hem luttel of niet ghenaken . Ende daer	5 835
40	omme int rechte septem(r)ioen dats int rechte norden es dlant so cout datter niemen in soude	
F. 37, R., b,	moghen wonen Ende daer iegen recht te middaghe wert eest daer soe heet datter niemen en can gedueren om dattie zonne	5 840
5	recht haer raye derwert werpt alsi es in midden den troen. ¶ xviiij.	5 845
0	Mme dat ic van sarrasinen hebbe vorseit ende van haren landen soe salic v nv	
10	segghen van haren gheloeue op dat ghi wilt Na dien dat boec van haren gheloeue datmen heet. Al- koram. in heeft ende hem leert.	5 850
15	Ende sulke hetent harme na dat haer sprake sijn dit boec gaf hem mahomet In welke es ghescreuen alsic selue dicwile hebbe ghesien ende ghelesen dattie goede selen int paradijs gaen die quade in	5 855
20	die helle dat gheloeuen die sarrasine Ende eest datmen hem vraghet in wat paradise si seggen dats een stat van welden daer men vint alle manieren van fru-	5 860
25	te in alle saysunen vanden Jare Ende dat daer sijn lopende rii uieren van melke van zeeme ende van wine ende van zueten waetre Ende datmen daer sal	5 865
30	vinden rike huse na dat elc sal verdient hebben ghemaect van dierbaren ghesteynte van gou- de/ende van seluere. Ende elc sal daer wuie hebben maeghde	5 870
35	Ende die maget sal den lost ende	

		dwerc hebben altoes met hem	5 875
		te ligghene ende te sine nochtan	
		sal hise altoes maget vinden.	
40		Jtem si gheloeuen wel ende horen	
		wel spreken vander maget ma-	
		rien onser vrouwen ende vander	5 880
		incarnacien dat es vander	
F. 37, V., a,		[alenneminghen ons heren ende	
		si segghen wel dat maria was	
		vanden Jngel gheleert Ende dat	
5		dingel gabriel haer seide dat si	5 885
		vercoren ware Ende dat hi boet-	
		scaep ^t e onser vrouwen die geborte	
		ons heren Ende datsi maget was	
		int ontfaen ende maget bleef	
10		int baren van hem ende dit sel-	5 890
		ue seit .alkoram. of haer boec	
		Ende dit boec. alkoram. seit dat	
		Jhesus sprac alsoe saen alsoe hi	
		was gheboren ende dat hi een	
15		heylich prophete was ende wa-	5 895
		rachtich in worden ende in werken	
		Ende dat hi goedertieren was	
		ende ontfarmhertich. sonder ene-	
		ghe sonde. Ende oec seit .alkoram.	
20		dattie heyleghen boetscaep ^t en die	5 900
		ghebor ^t e Jhesus kerst der maget	
		marien dat si ionc was waer	
		omme dat si te meerren vaer had-	
		de want in dat lant was een	
25		gokelare die takina hiet die hem	5 905
		ghelijc enen Jngel maecte ende	
		ginc dicwile metten maeghden	
		slapen waer omme maria har	
		veruarde van dien Jngel ende	
30		waende dattie gokelare hadde	5 910
		geweest diese bedriegen woude	
		ende si beswoer den Jngel dat	
		hi haer seide of hi dat ware ende	
		die Jngel antwerde hare dat si	
35		ghenen vaer en hadde ende dat	5 915
		hi sekerleec die bode gods ware	
		Jtem noch seit haer lieder boec	
		dat doen maria hadde Jhesus ge-	
		baert onder enen boem van pal-	
40		men daer die crebbe vanden osse	5 920
		ende vanden esel stont dat si	
		haer scaemde dat si een kint	
		hadde wenende ende si seide	
F. 37, V., b,		dat si doot woude sijn. Ende	
		stappans sprac har kint ende	
		troestese ende seide moeder en-	5 925
5		ontroest v niet want god	
		heeft in di ghesint sijn heilich	
		heit om die salicheit der we-	

	rilt . Ende te vele andre steden seit haer boec dat onse here sprac alsoe saen als hi geboren	5 930
10	was Ende dit boec seit oec dat Jhesus ghesonden was van den almachteghen god om ex- empel te gheuene ende leringe	5 935
15	alle menschen Ende dit boec sprect vanden doemsdaghe hoe god comen sal doemen alle crea- turen entie goede sal hi met hem trecken te sinen deele ende die quade verdoemen in die helle.	5 940
20	Ende hi seit oec dat Jhesus on- der alle andre propheten was de meeste ende naest gode ende dat hi deuwangelie maecte in welke goede leringhe sijn ende	5 945
25	saleghe maninghen ende claer heit ende wareghe predekinge den ghenen die an gode ghe- loeu en ende dat hi warachtich prophete was ende sonder sonde	5 950
30	Ende dat hi die blinde siende maecte entie la(s)ersche gesont Ende die dode verwecte ende dat hi te hemele voer ende alsi mo- ghen hebben een boec vander	5 955
35	ewangelien ons heren ende sonderlinghe daer in gescreuen ¶ Missus est gabriel angelus	5 960
40	Die si dicke seggen bi haren ge- bede die gheleert sijn dat cussen si ende anbeden met gro- ter deuocien. Jtem si vasten. ij. maende al geheel ende en eten	5 965

F. 38, R., a,

5	dan niet dan snachts Ende si hoeden oec hen wel van haren wiuen al die daghe van desen maenden . Maer die ziec sijn en sijn niet ghebonden te desen vasten.	5 970
10	Jtem dit boec spreect vanden Joden segghende datsi quaet sijn om dat si niet gheloeuen en wouden dat Jhesus van gods wegghen quam Ende om dat si valschelic loghen van marien ende van ha- ren sone om dat si seiden datsi Jhesus hadden ghecruust . want si segghen dat hi niet gecruust en was. maer god deden tot hem clemmen te hemele sonder ver- minken ende sonder steruen ende dat hi sine figure in enen andren man verwandelde diede Joden	5 975
15	cruusten. Ende seggen dat Judas was maer si waenden dat Jhesus hadde gheweest Ende dat Jhesus	5 980
20		5 985

25	leuende te hemele voer om die werelt te ordelene. Ende seggen dattie kerstene hier af geen be- kinnen en hebben ende seggen dat si sotteleec ende qualijc ge- loeuē dat god gecruust was.	5 990
30	Ende segghen hadde hi gecruust gheweest dat god hadde gedaen jeghen sine gherechticheit hadde hi gedoecht dat Jhesus gecruust hadde gheworden die onnosel ende sonder sonde was.	5 995
35	Ende in dit artikel segghen si dat wi ghemissen van goeden gheloēue Ende en daet die grote gerechticheit gods hi en mochte so grote onrechtichit	6 000
40	niet ghedraghen Ende daer in mist haer gheloēue want si belien wel die werke ons	6 005

F. 38, R., b,

5	heren Jhesus kerst datsi goet sijn ende sine worden ende dat sijn ewangelien warachtich sijn ende sijn myraclen ende dattie goede saleghe maget maria was goet ende heylich maget vore ende na die gheborte Jhesus kerst Ende dat die ghene die in gode volcomleec gheloēuen selen behouden sijn Ende daer omme dat si soe na onsen gheloēue gaen sijn si lichteleec tonsen gheloēue bekeert alsinen hem	6 010
10	predect bescedelijc tgheloēue ons heren Jhesus kerst entie prophetien. Ende si seggen oec datsi wel weten wt prophetien dattie wet mahomets ver-	6 015
15	gaen sal alsoe die wet der Joden ghedaen heeft Ende dattie wet der kerstene sal ghedueren toten Jnde der werelt. Ende als men hem vraget wat si geloēuen si antwerden dat si gheloēuen in gode scepere des hemels ende der erden. Ende alle andre dinghen dier al ghemaect heeft ende sonder	6 020
20	hem en es niet ende si gheloēuen den doemsdach in den welken elc gheloent sal warden na sine verdiende. Ende si gheloēuen dat al waer es dattie heyleghe propheten hebben gheseyt. Jtem mahomen gheboet in sinen boec alkoram dat elc soude heb-	6 025
25		6 030
30		6 035
35		6 040
		6 045

ben.ij. wiue of.iiij. of. iiiij.
 40 maer nv nemen siere tot
 .ix. lanc Ende alsoe vele
 vriendinnen als siere hebben

F. 38, V., a,	moghén Ende eest dat enich van desen wiuen mesdoet Jeghen haren man hi machse wt sinen huse wer- pen ende sceden van hare ende nemen	6 050
5	enen andren. Maer hi moet haer gheuen een ghedeilte van haren goede. Ende als men hem spreect van- den vader vanden sone ende vanden heylegen geest si segghen dat.iiij.	6 055
10	persone sijn maer niet enech god Want haer boec. alkoram. Ende en spreect niet vander driuoldicheit Ende als men hem seit dat die sone es dwort gods si segghen dat si	6 060
15	wel weten dat god wort heeft want anders en soude hi niet leuen Jtem als men hem spreect vander geborten ons heren hoe dat god dor dwort	6 065
20	des Jngels sant sijn wijsheit inde werelt ende hem woude bescaduen ende bedecken inder maget ma- rien. Ende dat metten worde des Jngels die dode selen verweect te	6 070
25	doemsdaghe si segghen dat waer es Ende dat dwort heeft grote cracht Dit seit haer boec daer dingel sprac tot marien Ende haer seide maria god sal boetscapen	6 075
30	dwort van sinen monde Ende sijn name sal sijn geheten Jhesuc kerst. Ende si seggen oec dat abra- ham was een vrient gods. Ende moyses was een voerspreker gods	6 080
35	Ende Jhesus kerst was dat woert entie geest gods Ende mahomet was recht een bode gods . Ende si segghen oec dat van desen. iiiij.	6 085
40	Jhesus was die werdichste ende die groetste soe dat si vele goeder articlen hebben van onsen ghe- loeue hoe dat si niet volcomelic en hebben tkersten gheloeue	6 090

F. 38, V., b,	ende men bekeertse met lichten dinghen alle diede scifture weten entie prophetien want si hebben dewangelie entie prophetien entie	6 095
5	bible al in haer sprake gescreuen Ende weten wel vander heyleger scifturen Maer si en verstaen die	

	lettren niet geesteleec maer alle-	
	ne na der lettren ende soe en doen	6 100
10	oec die Joden Ende daer omme	
	seit . <u>Sinte</u> . pauwels. <u>Litera occidit</u>	
	<u>spiritus autem viuificat</u> . Dat es	
	te segghene die lettre dodet maer	
	die geest maect leuende. Jtem die	6 105
15	sarrasine segghen dattie Joden	
	quaet sijn want si hebben haer	
	wet die hem god gaf te broken	
	ende die hi hem met moyses sant	
	Ende dat die kerstene oec quaet	6 110
20	sijn want si en houden niet die	
	ghebode der ewangelien die <u>Jhesus</u>	
	kerst hem leerde ende gaf <u>xix.</u>	
	D Aer omme salic v seggen	
	wat mi die soudaen eene	6 115
25	werf seide te. <u>kayr</u> Hi	
	dede al manieren van volke beide	
	heren ende andre wt siere came	
	omme dat hi mi heymelec spre-	
	ken woude van rade Ende vraeg-	6 120
30	de mi hoe hem die kerstene re-	
	geerden in onsen lande ende ic	
	seide wel god danc Ende hi seide	
	sekerlike si en doen Want v	
	priesters ende v lichtdraghers en	6 125
35	hebben ghene herte gode te die-	
	nen si souden gheuen den gemey-	
	nen volke exempel van quaet	
	te doene. Ende daer omme dat	
	ghemein volc gaen op sondage	6 130
40	diene die tauernen ende in lec-	
	kernien te sine dach ende nacht	
	etende ende drinkende als beesten	
F. 39, R., a,	soe dat si niet en weten wanneer	
	sijs ghenoech hebben Ende aldus	6 135
	pinen hem die kerstene in alle ma-	
	nieren met barenteerscape omme	
5	te gane ende deen den andren te bedrie-	
	ghene Ende daer toe sijn si soe ouer-	
	moedich dat si niet en weten hoe si	6 140
	hem cleden moghen. <u>Nv</u> lanc <u>nv</u> cort	
	<u>nv</u> breet <u>nv</u> wijt <u>nv</u> gheboert <u>nv</u>	
10	ghesneden Ende in alle manieren soe	
	ontlicsenen si hen Ende van nemen	
	ende van allen andren dinghen si	6 145
	souden simpel sijn ende oetmoedich	
	Ende warachtich ende gherne om	
15	gode gheuen alse <u>Jhesus</u> was in	
	wien si gheloeuen. Maer si sijn al	
	contrarie ende gheneycht quaet te	6 150
	doene Ende sijn oec soe ghierich	
	dat si om klein gelt vercopen hare	
20	dochtre hare sustre ende haer eygen	
	wijf om oncuusscheit te driuene	
	Ende nemen deen des anders wiue	6 155
	Ende niemen en betrouwet deen den	

25	andren Ende breken al die wet die hem Jhesus ghegeuen heeft. Ende wilt weten dbediet om haer scalcheit ende om hare sonden wille heb-	6 160
30	bense dit lant datwi houde verlorren . Want god heeftse in onse hande ghegeuen niet met onser cracht maer met haren sonden. Want wi weten wel voer waer	6 165
35	als ghi kerstene gode wel dienen sult ende hi v hulpen sal willen dat niemen Jeghen v en sal mogen dueren Ende wi weten wel vter propheten monde dattie kerstene selen noch in dit lant regeren al-	6 170
40	si haren god erenstelijke dienen sullen . maer alsoe langhe alsi sijn sullen van soe vulen quaden leuene alsi noch sijn Wi en doruen	6 175

F. 39, R., b,

5	ghene vreesse van hen hebben want haer god en sal hen niet hulpen Ende doen vraeghdic hem hoe hi der kerstene staet soe wel geweten mochte Ende hi antwerde mi datti wel wiste den staet van dien kerstenen Ende hoe dat der princhen houde der kerste staet es	6 180
10	Ende den staet des ghemeyns volx vanden volke dat hi sint in die wise van coemannen die lande dore met dierbaren gesteinte ende met balsemen ende met andren dinghen omme te wetene	6 185
15	dat regement van elken lande Ende doen dede hi mi weder roepen die heren die hi wt siere cameran hadde doen gaen. Ende wijsde mi daer. iiii heren die grote	6 190
20	heren van dien lande waren die mi wel bediedden ende beschiedden lan voer dander van kersteneheit alsoe wel als oft van dien lande gheweest hadde ende spraken	6 195
25	scoen fransoys entie soudaen oec daer mi sere af verwonderde. Ach hoe grote scade ende scande eest onser wet ende onsen ghelooue Dat liede die no wet no gelooue	6 200
30	en hebben ons van onser quaetheit berespen Ende onse mesdaet verwiten. Entie ghene die met rechte souden werden bekeert ten ghelooue ons heren mids onsen	6 205
35	goeden leuene ende onse bequame exemple sijn veruaert ende veruremt vanden heyleghen ghelooue mids onser quaetheit ende onser dolinghen daer omme en	6 210

40	eest gheen wonder dat si ons quaet heten want si seggen waer Maer si segghen dattie sarrasine.	6 215
F. 39, V., a,	goet ende wettich sijn want si houden gheheellec ende al die ge- bode vanden boeke .alkoram. dat	6 220
5	hem god sant met sinen heylegen bode den prophete mahomet tot welken dingel gabriel dicwilen plach te sprekene alsoe si seggen Ende bediedde hem die wille gods.	6 225
10	E Nde ghi sult weten ¶ .xx. dat mohome was van arabien gheboren ende plach een arm knecht te sine ende plach die perde te hoedene ende plach na die coemans te loepene. Ende	6 230
15	quam eens met coemannen in egypten en die doen al kersten wa- ren Ende hi ghinc in die wildernis- se van arabien tot eenre capellen	6 235
20	daer een clusenare in woende ende doen hi in dese capelle ghinc die- cleine was ende hadde een klein dore ende nedre doen wert die in- ganc alsoe groet ende alsoe wijt	6 240
25	als oft hadde gheweest van enen palayse Ende dit was dierste my- racle dat mahomet dede in siere ioncheit Daer na begonste hi rijc ende wijs te werdene Daer na	6 245
30	was hi regeerder vanden lande des princhen van corondane ende bestellet wiseleec in sulker ma- nieren soe als die prinse starf dat hi siere vrouwen te wiue nam.	6 250
35	die hiet.Cadige. Nochtan viel ma- homet dicke vanden vallende euele daer omme dattie vrouwe herde erre was dat sine genomen. hadde. Maer mahomet gaf	6 255
40	haer te verstane dat also dicke die Jngel gabriel quam iegen hem spreken Ende dat hi hem niet en conste ghehoeden hine moeste	
F. 39, V., b,	vallen ouer mids die grote claer- heit des Jngels. Ende daer omme segghen die heydene dattie Jngle dicwile Jeghen hem spraken. de- se mahomet regneerde in arabien	6 260
5	Jnt jaer ons heren. v ^e . ende. x. Ende was van ysmaels geslech- te die abrahams sone was die hi wan aen. Agar. sijnre came- nieren Ende daer omme so sijn	6 265
10		

	eneghe sarrasine diemen heet	6 270
	.ysmaliten. Ende sulke hetense	
15	.Agariten. na Agar. Ende daer sijn sulke die properleec heten sarrasine van sara. Ende daer sijn oec eneghe die heten. moabi-	6 275
	ten. Ende sulke/amonites om die	
20	.ij. loths sone die moab ende amon hieten die hi wan aen sijn dochtre die namaels grote	6 280
	ertsche heren waren. Jtem ma-	
25	hommet minde eens enen herden goeden man enen clusenare die woende in die wildernessen in	6 285
	ere milen na den berghe van sy	
30	nay inden wech daermen geet van arabien te alalden wert ende te Jnden In ere dachuaert	6 290
	na der zee daer coemans dicke plegen te comene om haer co-	
35	mescap Ende soe dicwile ginc mahomet omtrent desen goeden man dat sine knechte daer omme	6 295
	erre worden ende dats hen ver-	
40	droet want hi plach desen man gherne horen te predeke ende sijn knechte na hem waken bina	6 300
	alden nacht soe dat dese knechte peinsden dat si desen goeden man	
	doden souden. Soe dat op enen nacht gheuiel da mahomet her-	
	de dronken was van wine ende	
F. 40, R., a,	doen namen sine knechte mahomet-	
	swert al die wile dat hi sliep ende	
5	doodden desen goeden man Ende daer na staken si mahomets swert al	6 305
	bebloet weder in die scede Ende	
10	smorgens vroech als mamet desen goeden man doot vant was hi her-	6 310
	de erre ende woude ouer dese mor-	
15	denaren rechten . maer die knechte seiden bi acorde van hem allen dat	6 315
	hijt selue ghedaen hadde want	
20	hi was doen al dronken ende toen-	6 320
	den hem sijn swert al bebloet ende	
25	als hi die sach waende hi waers Ende daer omme soe vermalendide	6 325
	hi den wijn Ende al die ghene die-	
	ne vercochten ende diene droken	
	Ende om deser redene wille die	
	heyleghe sarrasine en drinken ge-	
	nen wijn. Maer men vinter vele	
	diene wel drinken heymeleec maer	
	wistment si souden daer af berespt	
	sijn ende si drinken goeden dranc	
	die zoete es ende die wel voet	
	diemen maect van calamelke dats	
	daer men tsuker af maect dat	

van goeden smake es ende maect
 goede borst. Jtem het geualt wel
 dat sulke kerstene sarrasine wor- 6 330
 30 den of van simpelheden of van
 quaetheden of van armoede. Ende
 hare ertsche bisscop of hare fla-
 mine dats haer bisscop of haer
 pape also hise ontfeet seit aldus 6 335
 35 ¶ Laellech ella mahomet rossel
 Alabeth. ¶ Dats te segghene
 en es maer een god ende mamet
 was sijn messagier of bode. ende
 na dien dat ic v bediet ende geseit 6 340
 40 hebbe een deel van haren ghe-
 loeue ic sal v toenen ende wisen
 op dat ghi wilt wat letteren

F. 40, R., b,

si hebben ende hoe si heten. 6 345
 A b c.
 Almai Becach Caty
 |EVI Ri | I
 5 d\ie fi |th
 delfoy\effocy Fochi|thoyci
~~IX~~ ~~IV~~ | ~~X~~ 6 350
 g |h |i | k
 grapoy |hethim |Joychi | kathy
 10 ~~IR~~ \IX |K
 l |m | n |o
 Lothmi\malach |nabr|brch |orthi 6 355
 |K |K |I
 p | q | r | s
 15 corisetimicolach|rouchi | salen
 Ih_I xv
 t |v |x 6 360
 totinus |lazazot |yroom.
 20 y | z | z
 Aroticy zochiatichet
~~X~~ ~~A~~ ~~S~~ ~~*~~ 6 365
 25 ¶ Ende noch hebben si . iijj.
 lettren meer om die salsenheit
 van hare spraken om dat si soe 6 370
 in die kele spreken ghlijc dat
 wi in Jnghelant .ij. lettren meer
 30 hebben dan in haren a. b. c.
 steet dats te wetene . y. ende.z.
 die wi daer mede hebben 6 375
 J. B. N. E. I.
 35 N A dat ic v vorseit hebbe
 vanden heylegen lande
 ende vanden lande daer 6 380
 omtrent ende van vele wegen
 om in dat lant te ga ne ende
 40 ten berghe van synay ende te
 babilonien de mindre ende tandren
 steden daer ic hier af gheseit 6 385

F. 40, V., a,	hebbe. Nu eest tijt op dat gi wilt van dien lande te sprekene ende van dien eylanden ende van dien wonderliken volke ende beesten	
5	die in die lande lande sijn want in dit lant van ouer zee es mēn-gherande lantschap die ghedeilt sijn metten. <u>iiij.</u> vloeden die vten <u>paradise</u> comen want mesopitanien	6 390
10	ende tconincike van caldeen ende van arabien sijn tusschen die . ij. riuieren die heten .tygre. ende eufrate Ende tconincrike van aratuse .van asserien van meden van	6 395
15	van persen sijn tusschen die riuieren van nil ende van tygre Ende surien daer ic vore af ghesproken hebbe ende palestinen ende fenicie Ende tusschen eufrate entie zee	6 400
20	van medi terranie welke zee es lanc van naroch optie zee van spaengen toter groter zee soe dat si duert ende lanc es bouen constantenopleu .iiij ^m . ende . lx. lombartscher milen	6 405
25	Ende ter wester zee wert int inde es tconincrike van .sychye. dat al met berghen besloten es Ende voert beneden .sychien. vander zee van caspien toter riuieren	6 410
30	van canares amosonien dats der vrouwen lant daer niet dan allene vrouwen en wonen Ende daer na es albani gheheten om dattie liede van daer witter sijn	6 415
35	vele dan in andren landen daer omtrent In dat lant sijn groete honde ende soe starc dat si enen leeu bestaen en springhene op ende dodendene. Ende daer na es	6 420
40	.hyrcanie. Battrie. Lyberie. Ende ander wonderlijc lantschap Ende tusschen die rode zee entie weste zee	6 425

F. 40, V., b,	zudewert eest dlantschap van ethyopien. Entie ouerste lybien ane die spaensche zee bander side daer-	6 430
5	hercules colonne sijn Ende duert tote egypten wert ende ethyopien In dit lant van libien es die zee vele hoeghere dan die erde Ende scijnt dat si op die erde sal comen	6 435
10	gheloepen nochtan en lijtse niet hare palen no hare borden ende in dit lant siet men den berch. Athlair. die in midden den wolken steet soe datmens niet ghenaken en	6 440
15	mach In dit lant van lybien die hem ten oesten wert keert sine scaduwe comt op sijn rechte side	

	alsoe wise hier hebben op die slinkke side. In die zee in gheen side lybien en es gheen vesch want	6 445
20	sine soudenre niet connen geleuen ouer mids die grote hitte der zonnen want dwater es altoes heet Jnt lant van lybien so sijn	6 450
25	vele conincriken ende vele lant- scaps welc al te noemene soude alte lanc werden. Maer her- waert in die nederste partie ter spaenscher zee wert sijn	6 455
30	oec vele lantscapen alse tconinc- rike van. zeeb. Ende van . te- reuze. Ende van. Bongien. van . Garbe. Van turuirte. Van	6 460
35	. belmarine. Van. maroch. Van . montflour. Van. Cartaige. van . Affrike. Ende vele andre die herwert sijn bider kerstene lande	6 465
40	welke men mach no en can al niet ghenomen om dat te lanc soude gherisen . Maer vanden lantscape ten oesten wert salic hier namaels noch openbaren Ende spreken alst sijnen tijt	
F. 41, R., a,	heeft bad dant nv doet. ¶ .xxi.	6 470
	D Je dan wilt te taterien ofte caldeen wert of te persien of te inden wert hi moet	
5	te geneuen of te venegien scepen of in een ander hauene daer om- trent alsic vorseit hebbe ende men	6 475
10	lant dan te terpesouden dat een grote stat es ende plach te heeten die hauene van bruggen ende dats die hauene vanden persien	6 480
15	vanden meden ende vanden an- dren lantscapen. In dese stat van trepesoude soe leit begrauen . Sinte. Anastacius die bisscop van alixan- dren was hi maecte den zalm in	6 485
20	den zoutre die heet. Quicumqet vult saluus esse. Dese bisscop was een leerare vander heylegher godheit Ende om dat hi soe diep sprac ende predicte vander godheit	6 490
25	ende vander drieuoldicheit hi was voer den paeus van ongheloeue ghewroecht soe datten die paeus dede halen ende legghen in ghe- uanghenesse soe dat hi desen salm	6 495
30	Quicumquet wlt. maecte in geuan- ghenessen ende sindene den paeus Ende seide waer hi ongheloeuich dat soude daer om sijn dattie arti- clen van dien salme niet goet en waren want alsoe gheloeufde	6 500

	hi. Ende also die paeus dien salm sach seide hi dat al onse wet ende	
35	onse gheloeue ware ende geboet datmen alle daghe songe te priem men ende hilt den bisscop vor enen goeden man ende gheloe- ueghen Maer noit sint en wou-	6 505
40	de hi te sinen bisscopdomme wert weder keren om dat si hem van nide ongheloeue op hadden ge-	6 510
F. 41, R., b,		
	leit. Trep(e)soude plach tskey- sers van constantenople te sine Maer enen riken man die keyser daer sant om dlant te hoedene	6 515
5	Jeghen die turken die naemt te hem wert te sijnre hant Jegem sijns heren danc die hem daer ghesonden hadde ende hiet hem seluen keyser. Van trespoude	6 520
10	soe geetmen dor clein ermenien die in dit lant comt siet enen casteel daer die muere bi na af sijn van erden ende van wedewinden . Desen casteel es	6 525
15	op een steenroetche ghelegen Ende men heetene die casteel vanden sporware ende es ge- legghen vandersi. (l)ayais. niet verre vander stat persipee die	6 530
20	den here van . Truk. toe behort dat een rijk ende vroem man es. Ende een goet wettich kersten Jndesen casteel vintmen enen sporware staende op ene recke	6 535
25	die scone ende fresch es Ende. i. scone vrouwe van ferien dats te seggene eluinne of varende vrouwe diene huet. Die desen witten sporware waken woude	6 540
30	vij. daghe ende .vij. nachte sulke segghen. iij. daghe ende. iij. nach- te sonder gheselschap ende sonder yet te slapene die scone vrou- we soude daer na tot hem comen	6 545
35	Ende soude hem gheuen dat hi ierst soude wenschen van ertschen dinghen ende dat heeft dicke gheproeft gheweest	6 550
40	Ende van enen coninc van ermenien waest gheproeft die een scoen prinse was die alsoe daer waecte Ende als	
F. 41, V., a,		
	hi hadde ghewaect die vrouwe quam tot hem ende seide dat hi wenschte want hi hadde wel ge-	6 555

5 daen dat hi doen soude Ende die
 coninc seide dat hi groet here ge-
 noech ware ende wel in vreden ende
 dat hi rijcheden genoeg hadde 6 560
 Ende datti niet anderei wenschen
 en soude dan den lichame der Jof-
 10 frouwen te sinen wille te hebben
 ende die Joffrouwe antwerde hem
 dat hi niet en wiste waer omme 6 565
 hi sulke dinc wenshende ende
 dat hise niet hebben en mochte
 15 want hi en mochte niet dan ert-
 sche dinghen wenschen Ende
 sine ware niet ertsch maer hemel-
 sch . Entie coninc seide hare dat
 hi geen ander dinc en woude. doen
 20 antwerde die vrouwe na dien dat
 ic v niet en can van uwen sotten
 ghepeinse af ghebringhen soe
 salic v dan gheuen soud ende
 die ghene die van v comen selen
 25 dese gichte. Ghi sult altoes orloge
 hebben sonder pays ende sult
 onderdanich sijn uwen vianden
 tot. ix. graden van uwer geborten
 ende sult vele goets dincs behoe
 30 uende sijn . Ende noyt sint . coninc.
 . van ermenien en- was in vre-
 den no en hadde vele goets ende
 heeft altoes onder die sarrasine
 gheweest geldende tribuut. Jtem
 35 noch waecte daer eens een ionc
 man die eens arms mans sone
 was Ende hi wenschte dat hi
 hem wel gheneren moeste ende
 tsijn meerren in comescapen
 40 ende in rijcheden entie vrouwe
 gaeft hem Ende hi wert doe
 die rijcste entie werwenste co- 6 595

F. 41, V., b,

man die sijn mochte te lande
 of te watre ende wert so rike
 dat hi niet en wiste dusentich-
 ste deel van sine goede ende dese
 5 was wiser en sijn wenschenen
 dan die. coninc was. Jtem. i.
 ridder van templieren waecte
 daer oec eens ende die wensce-
 de een borse die altoes vol gouts
 10 ware Entie vrouwe gafse hem
 Maer si seide hem dat hi distruc-
 tie ende qualicuaert van siere
 ordenene ghewenscht hadde
 om die betrouwinghe vander
 15 borsen ende om den groten ouer-
 moet die si daer af hebben sou-
 den. ende emmer soe hoede hem
 wel die daer waken wilt. want
 slaept hi iet hi es verloren ende

20 men saels nemmermeer sien 6 615
 Het en es niet den rechten
 wech ten lantscape daer ic
 hie voeren seide . Maer die sulc
 wonder sien woude hi mochter
 25 gaen daer omme. die den rech- 6 620
 ten wech gaen wille van. Tre-
 pesouden ter groter hermenien
 weert hi geet teenre stat die
 heet. Artiron . Dit plach een
 30 scone stat te sine ende ouer- 6 625
 uloedich van goede maer die
 van turkien hebbense herde se-
 re ghedistruweert daer om-
 trent en wast genen wijn
 35 want herde luttel in dit lant 6 630
 es dertrike herde hoghe Ende
 het es daer herde cout ende
 daer sijn vele goeder watre
 die van goeden Fonteynen co-
 40 men ende comen van onder 6 635
 derde van eenre riiuieren
 vanden ertschen paradyse

F. 42, R., a,

die eufrate heet die in eenre
 dachuaert na deser stat Ende
 dese riuiere comt van Jnden 6 640
 wert onder derde ende comt we
 5 der wt gheloepen Jnt lant van
 altazar. Ende an die zide van er-
 menien ende valt in die zee van
 persen. Van deser stat var.Ar- 6 645
 tyron comt men tot enen berge
 10 diemen heet. sabissaçolle. Ende
 daer bi es een ander berch die
 men hee. arrarach. maer die
 Joden hetenen . Chano .Daer die 6 650
 arke noe bleef op staende nade
 15 deluuye ende noch es si op dien
 berch want men sietse wel alst
 clær weder es Entien es wel
 .vij. milen hoghe . Ende enege 6 655
 liede segghen dat si daer op
 20 gheweest hebben entie arke
 ghesien ende ghetast ende haer
 vingher int gat vander arken
 ghesteken daer die viant wt 6 660
 ghinc doen noe benedicite seide
 25 Maer al die ghene die dat seg-
 ghen segghen haren wille want
 men mach op tien berch niet
 comen om den groten snee die 6 665
 daer op leit altoes winter ende
 30 somer soe dat ne gheen men-
 sche daer op noyt en quam
 sint noels tide sonder een moenc
 die van miraclen midts gods 6 670
 wille daer op clam die weder
 35 brachte een vanden planken

	vander arken die noch es anden voet van desen berge in een kerke. Dese moenc hadde grote begherte op desen berch	6 675
40	te clemmene ende als hi was terdendeel op gheclommen van desen berghe hi was soe	
F. 42, R., b,	moede datti niet voerder en conste ghegaen soe dat hi hem ruste ende wert ontslapen ende als hi ontwaect was so vant	6 680
5	hi hem anden voet van desen berghe doen bad hi onsen here herde erenstelijke datti, hem woude laten lief sijn ende willecoren dat hi daer	6 685
10	op clemmen mochte doen quam een Jngel ende seide tot hem dat hi eenwerf coenlijc tot hem clomme daer op ende niet meer alsoe hi dede Ende brachte	6 690
15	met hem neder een vanden planken vander arken Ende noyt sint mensche en clam daer op waer bi men sal niet gheloeuen sulke worde borseit.	6 695
20	Anden voet vanden berge es die stat van baidenge die noe maecte Ende op dander side daer bi es die stat van hany. daer plaghen te sine. M. ker-	6 700
25	ken Van deser stat geetmen toter stat van caurise die te heten plach faxis dat een scone stat es ende een vanden	6 705
30	besten der werelt van come scape. ¶ Daer gaen comans om te coepen goet van ghe wichte ende es int lant des keyzers van persien Ende men seit dattie keyser heeft	6 710
35	meer proffijts van deser stat allene om der comescap wille dan die rijkste kersten coninc doet van desen lande met al	6 715
40	sinen conincrike want daer gaen ende comen coepliede sonder ghetal bi deser stat steet een berch van soute	6 720
F. 42, V, a,	ende van desen soute nemt elc alsoe vele als hi wilt om alrehande dinc te soutene ende daer wonen herde vele kerstene onder tribuut. Van deser stat geetmen doer meneghe stat	6 725
5		

	ende castele te Jnden wert ende tachterst comet men tot eenre stat die heet sadonie die es.x.	6 730
10	dachuande verre vander stat van caurise vorseit ende es een wel rike stat Ende daer woent die keyser van persien inden somer want dlant es redelec	6 735
15	cout ende daer sijn goede riuieren die scepe draghen. Ende daer na geetmen te Jnde wert in menegher dachuaert ende doer menich lantschap tot eenre stat die heet. Cassach. Dat es een scone stat ende oueruloedich van corne ende van wine ende van alrehande goede dits die stat daer die. iij. coninge	6 740
20	Jn vergaderden mids der gracien gods om te bethleem te gane ende onsen here te siene ende te aenbedene ende hem te offerne gout wieroec ende merre. Ende van deser stat tot bethleem sijn. liij. dachuande.	6 745
25	V An deser stat ¶ .xxij. geetmen tot eenre stat die heet .tech. die in ere	6 750
30	dachuaert na der zantscher zee es dits die beste stat die de keyser van persien es heeft ende in al sijn lant heetmen . Dagaabo. enten wijn vape . Ende die sarrasine segghen dattie kerstene niet en mogen wonen in dese stat . tech. noch	6 755
35		6 760
40		
F. 42, V., b,	dueren sine steruen corteleec ende men weet waer omme. Daer na geetmen dor menich stat welc te lanc soude sijn te noemene toter stat van. Cornaa. die soe groet plach te sine dattie muer dier omme ginc hadde wel . xv.milen omgaens men bekint noch wel een deel vanden muere Maer die stat en es soe groet niet alsi plach te sine. Ende van .Cornaa. geetmen dor menich lantschap ende doer menich stat tot Jobs lande ende daer Int des keyser van persien lant Ende wildi weten die lettren van persien ende hoe si heten si staen hier na.	6 765
5		6 770
10		6 775
15		6 780
20	a b c d e alini beni cen deni ehini d d" e d e f	6 785

	f	ig	ih	ii	ik		
	f	ochm	gich	hich	Jo	chin.	kamin.
25	5)	R	N				
	l	im	in	io			
	Lo	thin	moin	nichon	loriph	.	6 790
	88	UG					
	p	iq	ir	s	t		
30	f	ysan	kinich	lir	seich	itoich	
	7	8	9	2	10	11	6 795
	v	ich	p	ich	iyal	zozin	
35	12	13	14	15		16 .xxiiij.	
	E	Nde	als	men	tre	wt	
		deser	stat	van	cornala		
		men	comt	in	Jobs	lant	6 800
		dat	es	vol	van	allen	goede
		ende	men	hetet	dlant.	sikese.	
40		Ende	in	dit	lant	es	die
		van	chemam.	Job	was	heyden	
		ende	was	sone.	Redegosra.		6 805

F. 43, R., a,	ende	hilt	dit	lant	als	prince	
	endé	was	soe	rike	dat	hi	niet
	en	wiste	thonder	ste	deel	van	
5	sinen	goede	Ende	al	was	hi	
	heyden	nochtan	diendi	onsen			6 810
	here	met	herten	ende	onse	here	
	nam	sinen	dienst	wel	in	danke	
	ende	doen	hi	in	ermoeden	viel	
10	hi	hadde	wel.	lxxviiij.	Jaer	ende	
	daer	na	doen	onse	here	sine	ver-
	duldicheit	aen	sach	die	groet		6 815
	was	hi	setten	weder	in	sijn	rijc-
	heden	ende	in	sijn	macht	ende	
	was	sint	coninc	van	ydirmia		
15	na	den	coninc	. Esau.	Ende	doen	6 820
	Job	coninc	was	men	hieten		
	Jobab	Ende	in	dit	conincrike		
	leefde	hi	. C.	ende.	lxx.	Jaer	soe
	dat	hi	hadde	eer	hi	starf.	CC.
20	ende	. xlviiij.	Jaer	Jn	dit	Jobs	6 825
	lant	en	es	breke	geens	dincs	
	dies	de	mensche	behoeft	Daer		
	sijn	vele	berghe	daermen	op		
	vint	vele	manna	dats	hemels		
25	broet	dat	vele	beter	es	dan	men
	elder	vint	Manna	es	gehete		6 830
	der	Jngle	broet	of	hemels	broet	
	Ende	het	es	een	wit	dinc	herde
	suete	van	smake	ende	teder-		
30	ende	vele	soeter	dan	zeem	om	6 835
	suker	ende	comt	vanden	dauwe		
	des	hemels	ende	leit	opt	tgers	
	ende	op	tcruut	dat	in	dien	lan-
	de	wast	ende	wert	hert	ende	
35	droeghe	ende	dan	wit	ende	zuete	6 840
	ende	men	pleget	in	medicinen		
	te	doene	ten	riken	lieden	behoef	
	omden	lichame	te	slappene			

	ende om quaet bloet te puer geerne want het sweert quaat vloet ende doet te gaen melan colie. Dit lant van Job paelt	6 845
F. 43, R., b,	ant conincrike van caldee Dit conincrike van caldeen es herde groet. Entie tale van daer es meerdere ende duert	6 850
5	vordere dan eneghe vander talen vanden lande van ouer zee. Man lijt derwert gaende neuen den torre van babilonien	6 855
10	daer ic v af hier voren seide. daer al die talen ende spraken vonden waren ende ierstwerf verwandelt ende es in desside van caldeen .iiij. dachuaerde	6 860
15	Jnt conincrike van caldeen sijn die manne scone ende gaen rikelijc ghecleet met gulde nen hoetdoeken ende haer cledre sijn met orfrode gebort ende gesiert met perlen ende	6 865
20	met dierbaren ghesteinte ri- keleec. Entie wiue sijn alte leleec ende qualijc ghecleet ende gaen al baruoet ende dra- ghen een keytijfs abijt ende	6 870
25	wijt ende cort ende die mouwen daer af sijn lanc ende wijt hangende ende sijn oec wel swert ende niet bruun maer herde leleec hateleec ende ver-	6 875
30	verleec te siene. Si souden mi met rechte gheuen grote gichten om dat icse soe sere prise ende seker noch es meer in hem so vele vulicheden dat ic dies	6 880
35	niet en soude ghescriuen con- nen. Maer in dit conincrike es een stat die heet. Hur. daer woende Sara abrahams wijf des propheten vader ende daer	6 885
40	wert abraham gheboren ende dat was in dien tiden dat mi- nus was coninc van babilonen	
F. 43, V., a,	van arabien van egypten. Dese nimis maecte die grote stat van niuiue die welke noe hadde be- gonst te maken Ende om datse	6 890
5	dese nimus hadde volmaect hiet hise na sinen name niniue daer leit begrauen thobias die prophete van welken die heyleghe scriptu- re spreect. Van deser stat van . hijr.	6 895

10 trac vte abraham ende sciēt van
 daer biden ghebode ende beuele
 gods na sijns vader doot. Ende
 leide .sarray. sijn wijf ende loth
 15 sijns broeder sone om datsi gene
 kindre en hadden ende ghinc wo-
 nen Jnt lant van chanaan Jn
 een stat diemen heet sichen Ende
 dit was die selue loth die behou-
 20 den bleef doen sodoma ende ga-
 morra entie ander stede verber-
 den ende versonken te afgronde
 daer die dode zee es alsoe ic vor-
 seide. Jn dit lant van caldeen
 25 hebben si sonderlinghe sprake
 Ende sonderlinge lettren al sulke
 als hier na sijn ghescreuen.

TR 7 cc d HF

30 a. b. c. d. e. f. g. h. i. k. l.
 1. m. n. o. p. q. r. s. t.

35 t. y. 3. x. z.

40 9. 2. Z. Q.xxiiij.

D Aer na in gheen side
 van caldeen es masonien

D Aer na in gheen side
 van caldeen es masonien

F. 43, V., b,

dats dlant vanden vrouwen dat
 es een conincrike daer niet
 dan vrouwen in en wonen dat
 5 en es niet soe te verstante alse
 sulke liede wanen dattie manne
 Jn dit lant niet en souden mogen
 wonen leuende of mogen duren
 maer si en willen niet dat die
 10 manne hebben heerscapie bouen
 hem Want bi tiden die leden
 sijn was een coninc in dit lant
 ende daer woenden ghehuwede
 manne alsoe wel als eldere.
 15 Soe dat gheueil dattie coninc
 orloghe hadde Jeghen die liede
 van fichie Ende dese coninc hiet
 Colopijens ende wert met alden
 edelen bloede van sinen coninc-
 20 rike doot gheslegen in dien strijt
 van die van fichien. Alse die
 coninghinne entie ander vrouwen
 horden dese niemare doen wapen-
 den hen al die vrouwen vanden
 lande metter coninghinne recht

25 als verwoede wiuē ende doedden
al die manne die bleuen waren
want si wouden dat alde wiuē
van haren lande wedewe wa- 6 960
ren alsoe wel al si. Ende sint
30 en woudense noyt gedoeghen
dat enich man bi hem of onder
ware meer dan .vij. dage no
datmen daer enich knapelen
kint op houden soude onder 6 965
35 hen maer alsi tgheselschap van
mannen hebben willen so trec-
ken si wt haren lande toten
lande dat aen haer lande pa- 6 970
len ende hebben hare amise
40 ende vriende diese visenteren
Ende bliuen bi hem. x. dage
ende dan keren si weder achter

F. 44, R., a,

wert Ende alsi kinder hebben 6 975
eest een knapelijc soe sinden sijt
den vader alst can gaen ende eten
allene ende en heuet genen vader
5 no vrient diet van sine wegen
ontfaen wille soe doden sijt ende 6 980
eest een meysken si doen hem
sine mammen of borste af Ende
eest een edel meysken si doen hem
10 af die slinke mamme om den scilt
te bat te draghene Ende eest .i.
ander meysken te boet si doen
hem af die rechte mamme om
15 datse haer niet en lette metten
turschen boghe te scietene herde
wel. In dit lant es een coningin- 6 990
ne die al dlant regeert ende si
sijn hare alle onderdanich ende
altoes maken si coninghinnen met
20 kiesene diede vroemste es inde
wapene. Dese vrouwen sijn her-
de goede orloghersen coene wi-
se ende doeghdelec ende dienen
dicwile op tsoud andren heren
25 om gelt te winnene . Dit lant
van annisonien es een eylant
al omgaen met watre sonder
te .ij. steden Jngange ende tus-
30 sschen sijn ende omtrent dit
water wonen manne die ha-
re amise sijn daer si gaen so-
laseren ende spelen alsi willen 7 005
Bi desen lande van amisonien
es dlant van termegicte dat
35 een goet lant es ende om die
doeght vanden lande dede daer
die coninc alixander maken een
stat die hi heeten dede alixandre
maer men heetse nu selcsite ende
40 es op dander side van caldeen ¶ .xxiv.

E Thyopen es een groet lant
ende starc ende strect hem 7 015

F. 44, R., b, tot in dinde van egypten ethyo-
pen es ghedeilt in .ij. principalen
partien van orienten oest ende
van zuden welke partie van 7 020
5 zuden es mortanguwen Ende
tfolc es daer swentre dan elre
daer es een fonteyne daer dat
water sdages af es so cout
dat niemen en soude mogen. 7 025
10 ghedrinken ende des nachts
eest soe heet datter nieman
sijn hande in en soude moghen
ghedoeghen ende vander side de-
sen partien ten zuden wert li- 7 030
15 dende doer die grote weste zee daer
es een groet lant maer daer
en moghen gheen liede in wonen
om die hitte vander zonnen Ende
in ethyopen sijn al die riuieren 7 035
20 donker ende niet claer ende al
luttel ghesouten om der groter
hitten ende alt volc van dien lan-
de wort saen dronken ende en
hebben ghenen groten lost van 7 040
25 etene ende ghemeinleec hebben-
se den lichame ende en sijn
niet lanc leuich. Jn ethyopen
es menegherande volc Ende
men heet ethyopen Cassie. Ende 7 045
30 daer sijn liede die maer enen
voet en hebben nochtan gaen
si daer met soe sere dat wonder
es ende die voet es soe breed
dat hi scaduwe maect al haren 7 050
35 lichame alsi hem aueracht leg-
ghen. Als die kinder in dit
lant gheboren werden sijn si
al graeu ende alsi groet wer-
den es al haer haer swert Jn 7 055
40 ethyopen es die stat van sabba
dat es dlant daer een vanden
.ij. coninghen here af was van

F. 44, V., a, V An ethyopen geet ¶ .xxvj.
men doer menich wonder 7 060
lijc lant ende men geet die
hoghe Jnden van maiour dat es
5 die meeste ende es alte heet ende
die clein Jnde es een wel ghetim-
pert lant ende es alte cout soe 7 065
dat van sijnre coutheit ende ge-
woenliken vorste dwater van
10 daer wert hert kerstael Ende

	op die roetse of berghe van desen kerstale wassen die grote diamante die sijn vander varwen dat donker kerstael es ende geluach	7 070
15	tich ende sere blickende als olye varwe ende sijn soe hert datmense niet ghepolleren vernissen no ge werken en can Ende in arabien vintmen ander dyamante die soe	7 075
20	goet niet en sijn ende sijn bruunder ende tedre Ende noch vintmen andre in deylant van cypre die noch broescher sijn Ende men vint	7 080
25	ter int lant van macedonien Maer die beste entie dierbaerste sijn in Jnden. Ende men vint dicke herde herte dyamante Jnde masse daer	7 085
30	men tgout af fineert alst ghemineert of vter erden gegraven es als men die massen brect van een ste cleinen sticken Ende sul-	7 090
35	kentijt vintmer also groet als i. erite ende sulkentijt mindre ende sijn bi na alsoe hert als die van Jnden ende sniden stael ende glas	7 095
40	Ende al eest datmen in Jnden goede dyamante vint optie roetche vanden cristale Nochtan vintmer ghemeinlec meer op die roetche van adamante Jn die zee ende op tie berge daer goutmine of culen sijn daer men gout graeft	7 100
F. 44, V., b,		
5	ende daer waster vele te gadre deen cleine dander groet Ende daer vintmer vele alsoe groet alsoe ene bone. Entie meeste die sijn mach van naturen es alsoe groet als een okernot ende sijn alle gheuijhornoct ende met poenten ende meter stekenden orden van hare eygender naturen sonder yemens toe doen van menschen handen Ende si hetense in Jnde. hamese. xxvij. S J wassen aldus optie berge daer weghe van gout mine	7 105
10	sijn ofte andre in die erde van goude Ende wassen te gadre wijfkene ende mannekene ende si voeden heme ende wassen vanden dauwe des hemels ende winnen daer deen dander Ende si maken daer neuen cleine dyamante ende menichfoldeghen ende wassen alle Jare want ic hebs dicke gheproeft eest datmense	7 110
15	hoet ende leit in een luttel des daus van meye si wassen alle	7 115
20		7 120
25		7 125

Jare ende soe werden die cleine
wel groet ende dicke na hare
nature want als een fine perle
30 haer conreit ende maect ende 7 130
dicke wert vanden dauwe des
hemels ende nemt sine rontheit
van naturen alsoe nemt die dya
35 mant bider godliker cracht sine 7 135
viercantheit Ende alle die dya
mante soudemen draghen op die
slinke side want daer heeft hit
meerder cracht dan aen die rechte.
Want die cracht van haren
40 oerspronghe of haren wesene 7 140
comt hem van norden wert
dat es die slinke side vander

F. 45, R., a,

werilt want als hem enich men-
sche ten oesten wert keert norden
leit hem op die slinke side van sinen
aensichte Ende op dat ghi wilt we-
5 ten die cracht vanden dyamanten
Nochtan dat ghise hebt in uwe la-
pidarise dats een boec daer die
nature ende cracht der gesteynten
10 in steet soe salicse v segghen om
dats elc niet en weet alsoe die
van ouer zee houden ende hem
daer in betrouwen van wien alle
wijsheit ende filosofhe comen
es. ¶ Die dyamant geeft coen-
15 heit den ghenen diene draecht ende
stoutheit ende behoet die lede
eens geheels lichamen ende hi
geeft victorie ende doet sinen viant
20 verwinnen eest in ghedinghe of
in stride op dattie sake recht si. Ende
hi hout den ghenen dien draeghty
in sinen goeden sin ende behoeten
van scelden van vechten Van
25 quaden drome van onmischelicheit
ende van quaden geeste. Ende
waert dat enich quaet mensche
woude betoeuren den ghenen
die enen dyamant aen hem had-
30 de al dat soude ouer hem seluen
comen die dat doen woude bider
cracht van desen stene No gene
welde beeste en soude hem mo-
ghen aenuechten. Die dyamant
35 soudemen gheuen sonder heyschen
Ende dan heeft hi merre macht
ende maect den mensch(c)i) sterke-
re ende vastre Jeghen sijn viant
40 de ende hi gheneest oec die lu-
natet sijn dats die siecheit die-
metter manen wast so wat
siecheit het si. Ende die gene
die metten viant beseten es

F. 45, R., b,	ende van hem ghepijnt wert Ende eest datmen enich venijn brinct Jnde Jegenwordicheit des dyamants stappans wert hi	7 185
5	versch ende swetende. Jtem in Jnden sijn dyamante die vyo- leitachtich of bruunder sijn	7 190
10	dan violetten ende sijn hert ende dierbaer Nochtan sijn liede diese niet soe lief en heb- ben als dandre. maer bi mire trouwen ic hadse wel also lief. alse dandre want ic hebse sien proeuen. Het sijn oec dyaman-	7 195
15	te van ander manieren die al wit sijn alse kerstael maer si sijn donker maer si sijn seker goet ende van groter cracht ende si sijn viercantich ende	7 200
20	ghornect van naturen. Sulke hebben .vj. rebben optie side sulke viere sulke. iij. sulke .ij. also nature vormt ende om datse die heren entie baetsele-	7 205
25	ren gherne draghen aen haren vinger die de ere van wape- nen volghen. Jc sal noch meer vanden dyamante spre- ken nochtan dat ic mi van	7 210
30	mire materien ververre om datsi niet bedrogen en selen werden vanden barreteeres die achter lande loepen ende dyamante vercopen Want	7 215
35	die dyamante copen wilt hem behoeft wel dat hise kinne om datmense pleecht te contri- feiten van kerstale gelachtit Ende van geluachtich saphie-	7 220
40	ren Ende van saphiere van lompere van enen stene die heet yris Ende van cleinen	7 225

F. 45, V., a,	steenkenen diemen vint inder muse neste die herde hert sijn Doch die ghene die ghecontrffeit sijn en sijn niet soe hert Ende	7 230
5	hare orde breken lichtelijc ende men machse wel polieren om\nfte werken . maer eneghe werclie- de van scalcheden en pollieren-	7 235
10	se niet no en werken mids dat die liede te bad souden wa- nen datmense niet pollieren no werken en mach van hert- heden maer men proeftse in	

15 deser manieren Jnden iersten proeftmense met snidene in saphiere ende in ander dierbaer ghesteinte ende in kerstale ende in stale . Daer na memt men enen steen Aye-
 20 mant dats der scepliede steen die in die zee varen diede naelde na hem trecken Ende men nemt den ayamant ende lei-
 25 ten optenayamant dan toent men hem die naelde Ende eest dattie dyamant goet ende gherecht es die ayemant en sal die naelde niet trecken alsoe hi pleecht also langhe
 30 als die dyamant daer bi es En ware dan dat die ayemant herde goet ware aldus proeuense die goede dyamante a die liede die ouer zee wo-
 35 nen. Maer het gheualt wel sulkentijt dat een herde goet dyamant verliest wel sine cracht ouer midts der oncuus-
 40 draghen. Ende dan moetmen weder sine macht doen verhalen of hi en soude niet soe

F. 45, V. b,

goet sijn ende van mnre doeget ende macht ¶ .xxviiij.
 M Enich lantschap ende menich conincrike es
 5 int lant van Jnden ende men hetet dlant van Jnden om eenre riuieren wille die in dit lant loept die also heet
 10 Jn dese riuiere vintmen pallinghe die . xxx. voete lanc sijn Entie liede die omtrent deser riuieren wonen sijn alle ghe-
 15 daen ende ghevarwet groenachtich ende gheluachtich offe die quade vrouwe hadden. Jn. Jnden sijn ende omtrent Jnden sijn meer dan . v^m. eylande
 20 grote ende goede ende woenachtich sonder dandre die onwonachtich sijn ende sonder ander clein eylandekene ende in elc van desen eylande sijn herde
 25 vele steden ende vele volx sonder ghetal. want die van Jnden sijn van sulker manieren dat si niet wt haren lande en comen ende daer omme es daer een grote menichte van volke want si en sijn niet

30	wandelbaer ni onghestadich om dat si sijn ende woenen onder den yersten climat ofte graet vander sterren diemen heet saturnus . Ende dese ster	7 300
35	re saturnus es van naturen traghe ende luttel wandelba- rich ewant die mane doerloept die . xij. tekene der zonnen al binnen ere maent daer dese	7 305
40	sterre saturnus ouer doet .xxx. Jaer. Daer omme dan dat saturnus dese sterre soe trage	7 310

F. 46, R., a,

	ende soe luttel wandelbarich es daer onder dattie van Jnden sijn soe moeten die liede van dier na- turen sijn datse niet wandelba-	
5	rich en sijn maer in ons lant eest al contrarie want wi sijn inden . vij. den climat ofte graden vander manen Entie mane es lichte beweecht ende es ene plane-	7 315
10	te des weechs ende des gaens dor- meneghen wech ende si besoect alle wonderlijcheit des werelt wan si besoect al die werilt hae- steleke. Haesteliker ende in min	7 320
15	tijts dan enich anderplanete. ¶ Jtem men geet Jn inden mene- ghe contreye ende lantschap toter wester zee ende dan vintmen . i . eylant dat heet orines daer de	7 325
20	coemans van vinegen ende van geneuen ende van andren lande varen dicwile om comescap te coepene . maer het es daer soe sonderlinghen heet dat der man-	7 330
25	ne perpendicularen dat sijn sine cullen wt sinen lichame gaen hanghende tot in middewert van sinen beene Ende om die grote disolucie ofte ontbindenese.	7 335
30	ofte smeltinghe des lichamen. maer dat volc van dien lande die de nature weten doen hem daer vele baste benden ende doen	7 340
35	hem saluen met saluen die ver- cout ende bedwinct om dat si hem vten lichame niet loepen en souden of in dit lant en sou- den si anders niet leuen. ¶ Jn	7 345
40	ethyopen ende in ander lande daer omtrent maer die liede ligghen al naect jn riuieren ende in watre manne ende wiue	7 350

F. 46, R., b,	al te gadre van thiercien tote nedernoene ende ligghen al bedect int water toten aensichte om der groter hitten wille soe dat met pinen daer yemen dueren mach Entie vrouwen enscamen hem niet vorde mannen Ende ligghen stille side an side binnen den watre tot dat die hitte ghemindert es Ende daer sietmen dicke meneghe lelike figure vergadert Ende sonderlinge biden goeden steden. Te ornies sijn al die scepe sonder ysere nagle omder steenrochen wille vanden Ayemanten die daer in die zee sijn soe vele dat wonder es. Ende waert dat sake dat enich scep lede daer omtrent daer enege ysere nagle an waren het soude tapans bederuen want die aye mant trect tot hem yser van naturen soe dat hi soude een scep om des yers wille van naturen tot hem trecken dat nemmermeer van daer en soude moghen sceden Van desen eylande van orines geetmen tot enen andren eylande. die chana heet die herde vele corens ende wijns wast ende het plach een groet eylant te sine ende te hebbene een grote hauene maer die zee heeftse sere ghedistruweert . Die. coninc. van desen eylande van chana plach herde mechtich te sine soe dat hi Jeghen den . coninc alixander plach te orlogene Die liede van desen eylande hebben neghenderhande geloue ende wet. Want eneghe	7 355
5		7 360
10		7 365
15		7 370
20		7 375
25		7 380
30		7 385
35		7 390
40		
F. 46, V., a,	van hem anbeden die zonne Ende sulke tfier . Ende someghe bome die ander serpente of enich dinc datsi des morgens ierstwerf ontmoeten Ende eneghe anbeden simulatres ende eneghe ydoles Gi sult merken dondersceet van desen twee Want simulatres sijn beelden die ghemaect sijn na ghelikenesse natuerliker dinghen als na die ghelikenesse eens mans ofte eens wijfs of der zonnen of eenre beesten of enegher ander natuerlike dinghen Ende ydolen sijn beelden die	7 395
5		7 400
10		7 405

15	ghemaect sijn na tviseren of temp- sens van yemem die men niet vin- den en mochte onder natuerlike dinghen als een beelde met.iiij. hoefden of een beelde van enen	7 410
20	man met enen perts hoofde of van enegerande beestens hode die men noyt en sach no vinden en mochte ende wet dattie ghene die anbeden ende eren simulatres die	7 415
25	erense als omme ende vore enen goeden doeghdeliken man die bi tiden leden sijn als hercules ende andre die bi haren tiden groet won- der maecten Want si seggen dat	7 420
30	si wel weten dat simulatres ende ydoles niet god en sijn want het en es maer een god der na- turen die alle dinc ghemaect heeft ende es inden hemel Maer	7 425
35	si weten wel dat hercules ende dandre niet en mochten dwonder maken dat si maecten en hadt niet gheweest van sonderlinger gracien gods Ende om datsi wel	7 430
40	van gode waren alsoe si seggen soe anbedense die symulatren. In die ere ende gedinkenesse	7 435

F. 46, V., b,

5	van hem alsoe segghen si oec van- der zonnen om dat si den tijt ver- wandelt ende geeft hitte ende voet- sel alle dinghen op die erde ende om dat si es van soe groeter cracht si weten wel dat niet sijn en mach en ware datse gdd oec meer minde dan ander dingen Ende daer omme heefti hare	7 440
10	merre macht ghegeuen in die werelt waer bi hen wel redene dunct datsise eren ende werde- ghen alsoe seggen si oec vanden viere om dat proeflec es Ende	7 445
15	vanden ydolen segghen si dat die ossen die heylichste beeste es van- der werelt entie proffitelijcste want hi doet vele goets ende hine doet geen quaet Ende dat niet	7 450
20	sijn en mach sonder die sonder linghe gracie gods ende daer omme maken si haren god half na enen osse ende half na enen menschē om dat die menschē die	7 455
25	edelste creature es vander werelt ende om dat hi heerscapie heeft bouen alle beesten daer omme maken si hare ydole half na enen menschē ende half na enen osse	7 460
30	of na enen serpent of na yet	7 465

dat si des morgens ontmoeten
 ierstewerf . Si anbeden sonder-
 linghe alle dinghen die goet
 ontmoet hebben ende alst wel
 35 met hem geet optien dach dat
 hi ontmoet hebben alsoe si dicke
 onderuonden hebben ende geproeft
 ouer langhen tijt ende daer omme
 segghen si dat ne gheen goet
 40 en mach comen en si bider gra-
 cien gods Ende daer omme ma-
 ken si daer na hare beelden

F. 47, R., a, om an te siene ende te anbedene Jerst
 werf des morghens vroe eer si ont-
 moeten eneghe ander dinghen die
 hem contrarie of Jeghen sijn mochte
 5 men vint oec wel eneghe kerstene
 die segghen dat sulke dinghen
 sijn die goet ontmoet hebben Ende
 sulke quaet ontmoet als men dic-
 ke gheproeft heeft want die ha[ls]e
 10 ende dat verken ende vele ander
 beesten hebben quaet ontmoet
 Ende van enen sporware of van
 enen andren gripende vogle als i
 vliecht na sine proye vore volc
 15 van wapenen ende sine peroye
 ghegrijpt dat es goet teken Ende
 oec sijn eneghe liede die seggen
 dattie rauen heeft een quaet ont-
 moet In aldus ghedanen dinghen
 20 ende in andren sijn vele liede die
 des gheloeuen omme dat dic-
 wile ghesciet es maer vele liede
 en gheloeuens niet Ende na
 dien dat kerstene sijn van dese
 25 ongheloeue dordronken diedie
 heyleghe scrifture weten soe en
 eest geen wonder dattie hey-
 dene die ghene goede leringe en
 hebben van hare naturen dat si
 30 daer aen meer gheloeuen om hare
 simpelheit wille want seker ic
 hebbe ghesien vanden sarrasinen
 diemen heet vigmerien als wi
 reden te wapenen Jegherincs waert!
 35 tot onsen vianden si voerseiden ons
 al dat ons na ghesciede of goet
 of quaet ende dat wistense biden
 vlieghe der vogle ende dat
 40 daden si dicwile ende wouden haer
 hoeft te pande setten dat alsoe
 ghesciens soude als i seiden. Maer
 nochtan en sal niemen daer in
 7 470
 7 475
 7 480
 7 485
 7 490
 7 495
 7 500
 7 505
 7 510
 7 515
 7 520

F. 47, R., b, sijn gheloeue setten Maer vaste

- ende wel in onsen here ghelouen
dat hi maken ende ontmaken
mach dat hi wille Die sarrasine
5 hebben dit lant van thana ghe- 7 525
wonnen ende houdent. In dit ey-
lant sijn vele leeuwe ende wilder
beesten Ende al daer sijn die rat-
10 ten alsoe groet alsoe hier die honde 7 530
sijn Ende men veetse met gro-
ten mastinen want die catten
en soudense niet connen geuaen
In dit eylant ende in vele andre
eylanden en graeftmen niet
15 die liede in derde als doot sijn 7 535
want die hitte es daer so groet
dat in een luttel tijts al dat
vleesch verteert wort toten
20 beene Van daer geetmen ter 7 540
zee ten groter Inde wert tot
eenre stat diemen heet sarpe
die herde scone ende goet es Ende
daer wonen vele kerstene van
25 goeden gheloeue Ende daer sijn 7 545
vele liede van ordenen Ende son-
derlinghe vander biddender or-
denen. ¶ .xxix.
- D Aer na geetmen ter zee
30 int lant van lombe in dit 7 550
lant wasset tpeper in .i.
foreest dat heet combar Ende
het en wast niegerincs el in
al die werelt dan in dit foreest
oft bosch die wel .xviij. dachuauer-
35 de lanc es ende in dit foreest 7 555
sijn .ij. goede steden gheleghen
die ene heet flandrine ende die
andre heet singlar Ende daer
sijn menege eylande ende in
40 yghelijc van desen eylanden 7 560
wonen vele kerstene ende vele
Joden want het es een groet

- F. 47, V., a, lant maer het es daer alte heet
Ende ghi sult weten dat tpeper wast
5 oft welt wijngaert ware die ge- 7 565
plant es biden bomen van bossen
als om te houdene als enen wijn-
gaert Ende die vrocht hier af
hanct alsoe wijnbesien Ende die
10 bome sijn soe gheladen dat sciijt 7 570
dattie bome selen breken Ende
als die vrocht rijp es si es al-
toes groene als appelkine van
wedewinden ende men snijtse
ende men leestse als men wijnbe-
15 sien doet ende dan droecht men- 7 575
se in die zonne tot dat si al swert
ende gherompen werden. Het
sijn .vij. manieren van pepere

5	heren soe doent die andre meestre alsere soe vele ouer blijft dat sire mogen hebben	7 695
10	Jn dit lant makense enen ydole half na enen mensche ende half na enen osse vte desen ydole soe spreect de quade geest tot hem ende antwert hem al dat si weten willen. Voer desen ydole doden si dic-	7 700
15	wile haer kinder ende bespray- en dese ydole of afgode metten bloede Ende alsoe doen si ha- ren gode sacrificie dats offerande	7 705
20	Ende als enich man sterft Jn dit lant si verbernen sinen lichame in manieren van siere penitencien op dat hi in die erde ghene penitencie no pine	7 710
25	en lide want die worme sou- denen eten Ende op dat sijn wijf geen kindre en heeft si berdense met hem ende seggen dat redene wijst dat si hem	7 715
30	gheselschap doe in dander werelt alsoe sise hem ghedaen heeft in deser werelt. maer heeft si kinder van hem men laetse le- uende op dat si wilt om hare kindre te voedene. Ende eest	7 720
35	datsi lieuer heeft te leuene met haren kindren dan gebernt se sine met haren man men houtse ouer valsch ende quaet	7 725
40	no nemmermeer en sal si ghe- presen werden no men sal ha- re nemmermeer betrouwen. Eest oec dat dwijf sterft vore	7 730
F. 48, v., a,		
5	haren man die man doet hem met sinen wiue bernen op dat hi wilt maer en wilt hi niet men dwinges niet daer toe Ende mach her huwen sonder blame	7 735
10	Jtem in dit lant wast starc wijn Ende die wiue drinken wijn mar die manne en drinkens niet. V An desen lande ¶.xxx. lidende doer menich lant- scap geetmen tot enen lande	7 740
15	wert van. ix. dachuarde lanc datmen heet. makaron dat een groet conincrike es ende daer sijn in vele scoenre steden. Jn dit conincrike leit Sinte thomaes	7 745
20	dapostel in vleesche ende in be- ne Ende in een scone tomme en die stat van calamie want daer was hi ghemartyerijt ende be-	7 750

grauen . Maer die van assirien
 deden sinen licham bi tiden die
 leden sijn draghen in mesopita-
 25 nien in die stat van edissen Ende
 sint wert hi daer weder ghe-
 draghen ende sinen arm ende sijn
 hant die hi stac in die wonde
 ons heren doen hem onse here
 openbarde ende seide na sine
 30 opuerstannesse. ¶ Nolite esse
incredillis sed fidelis . Dats te
 segghene en wilt niet onghe-
 loeuich sijn maer gheloeuich
 sijn die leit noch buten den va-
 35 te daer sijn lichame leit Ende
 met deser hant wisen si haer
 vonnesse in dit lant Ende doen
 weten wie recht of onrecht
 heeft want als eneghe twist
 40 hebben tusschen . ij. partien
 ende een yeghelijc seit dat hi
 recht heeft si doen hare beider

F. 48, V., b,

saken in gheschrifte setten ende
 daer na leggense beide dese
 gheschriften in Sinte. thomaes hant
 ende stappans werpt hi wech
 5 verre van hem tgheschrifte dies
 geens die onrecht heeft Ende
 tgheschrifte des geens die recht
 heeft onthout hi in sijn hant
 Ende daer omme comen daer
 10 van verren lande die liede aldaer
 van twiuelachteghen saken om
 vonnesse aldus daer af te heb-
 ben. ¶ Jtem die kerke daer Sinte.
 thomaes leit es herde groet ende
 15 scone ende es al vol groter simu-
 lacren dat sijn grote beelden die
 haer afgode sijn Vanden welken
 die minste wel es alsoe groet als
 20 .ij. manne onder de welke es een
 herde groet beelde groeter dan
 .ix. vanden andren die al gedect
 es met goude ende met dierba-
 ren ghesteinte Ende daer es
 25 die afgod der valscher kerstene
 die hare wet af ghegaen sijn
 ende gods gheloechent Ende sit
 in enen setel herde rikeleec ende
 om hem heefti breede gordele
 30 van goude ghemaect ende ghe-
 wracht ende van perlen ende van
 dierbaren ghesteynte Ende dese
 kerke es binnen al vergult Ende
 te deser kerken comten in
 35 pelgrimagen alsoe ghemeynlic
 als die kerstene doen te sinte
 Jacobs in galissien Ende vele

	liede die te desen afgode <u>wert</u> gaen van verre lants si gaen <u>altoes</u> siende in derde ouer mids grote	7 810
40	deuocie die si hebben ende en dorren haer hoeft niet op lichten omtren hen te siene om dat	
F. 49, R., a,	si anx hebben dat si enich dinc sien moghen die hem haer de- uocie belette Ende sulke liede comen daer in pelgrimagen die	7 815
5	bringhen een mes in haer hant Ende slaen hem ende steken hem grote wonden in haer arme <u>ende</u> haer bene ende sturten <u>haer</u> bloet om die minne van desen afgode	7 820
10	<u>Ende</u> segghen dat hi herde salich es die aldus sterft om die <u>minne</u> van sinen god. Ende sulke lie- de comen Ende sulke liede comen daer die hare kinder met brin-	7 825
15	ghen om te dodene Ende om ha- re kindre te offerne voer desen afgod Ende besprayen den afgod metten bloede van haren kindren Ende sulke comen daer die telken	7 830
20	.iij. screden van dier tijt datse van huus gaen knielen herde dauo- telike tot datse vor desen afgod comen sijn ende als si daer sijn soe hebben si wieroec <u>ende</u> ander dinghen die wel rieken ende be-	7 835
25	wieroken desen afgod recht oft den lichame ons heren ware <u>Ende</u> men comt dese ydole of afgode anbeden van meer dan van.C. milen verre Ende vordie kerke van desen afgod soe steet een	7 840
30	scone plaetse recht oft een wu- wer ware al vol waters Ende in desen wuwer werpen die pelgrime gout seluer perlen <u>ende</u> dierbaer ghesteynte sonder getal	7 845
35	in manieren van offeranden <u>ende</u> als die meesters entie dienars van deser kerken hebben yet te doene ter kerken behoef soe gaen si tote desen wuwere <u>Ende</u>	7 850
40	nemen daer vanden goude	7 855
F. 49, R., b,	alsoe vele als hem behoeft ter hermakinghen vander kerken of te andren dinghen die si noet heeft soe dat in die kerke niet	7 860
5	en ghebreect en es tappans gemact. A Lse die grote feeste <u>¶</u> . xxxi. sijn van desen temple of	

	van desen afgod alse wijn-	
10	ghe vander kerken ofte inset- tinghe ende verheffinghe des afgods al dat lant daer om- trent vergadert hen ende setten desen afgod met groter wer- dicheit op enen wagen gesiert	7 865
15	met guldene lakene van tartar- ien Endei leidene aldus ende voerentene al omme die stat met groter feesten Ende voer desen wagen soe gaen alder-	7 870
20	ierst met gheordineerder pro- cessien al die maeghde vanden lande. ij. ende. ij. te gadre ende na dese maeghde gaen die pel- grime die van verren comen	7 875
25	sijn van welke pelgrimen die sulke laten hem onder den wa- ghen vallen ende laten die raders ouer hem liden Soe dat van enege vanden lieden stap-	7 880
30	hans daer onder steruen sulke hebben die arme ghebroken ende sulc die bene ende sulc die reb- ben Ende al dit doense met groter deuocien om die minne van	7 885
35	haren gode ende peynsen dat soe si meer liden pinen ende tribulacien om die minne van desen afgod soe si maerdere go- de selen zijn ende meerre bli-	7 890
40	scap in dander werelt ende cortelec so segghen si doen soe grote penitentie ende doghen	7 895
F. 49, V., a,	soe anden lichamel soe grote mar- tyrie om die minne van haren god dat men cume soude vinden	7 900
5	eneghe kerstene die souden dor- ren doen dat xl. deel te doene om die minne van Jhesus kerst ende dan alder naest den wagene vor gaen die menistreerdes vanden lande sonder ghetal met mene-	7 905
10	gherande Instrumente ende maken onder hem grote melodie ende ge- scal van lude Ende alsi al die stat omgaen hebben soe keren	7 910
15	si weder toter kerken ende setten weder die ydole of dat beelde. in sijn stat Ende dan om die ere van desen afgod ende omme de werdicheit van deser feesten soe doden hem seluen wel. ij ^e . of. iij ^e .	7 915
20	persone vanden welken men nemt den lichame ende leitse vor dese ydole of afgod ende seitmense datse heylich zijn	7 920

25	om dat si hem met sijns selfs wille gedoot hebben om die minne van haren god Ende alsoe in kerstenheit een gheslechte hem soude voer te better houden of si daer in enen heyleghen of. ij. wiens werken	7 925
30	ende myraclen die si ghedaen hadden si soudien doen in gheschrifte om doen te caniseerne alsoe houden hem in dit lant	7 930
35	van maborom die liede te better vanden ghenen die hem doden om die minne van haren afgod ende settense in haren latine Ende beroemen hem deen	7 935
40	ten andren seggende ic hebbe meer heyleghen in mijn gheslechte dan ghi doet int	7 940

F. 49, V., b,

5	vwe Ende hebben daer dese ghewoente soe wanneer enich mensche van hem lieden heeft meyinghe ende hem seluen doden wilt om die minne van haren god si ontbieden al haer vriende ende hebben vele menistrele ende gaen voer desen afgod met groter feesten om	7 945
10	den ghenen die hem doden sal ende hi heeft een wel goet snidende mes in sijn hsant ende snijt groet sticken af van sinen vlesche ende werpt den afgod	7 950
15	in sijn aensichte sijn bedinge al seggende ende hem sinen god beuelende ende soe sleet hi hem ende stect hier ende daer vele wonden tote dat hi doot es ende	7 955
20	sine vriende presenteren dan sinen lichame hare afgode Ende segghen al singende. Besiet god wat v ghetrouwe vrient ende knecht heeft ghedaen hi	7 960
25	geeft ghelaten wijf ende kindre rijcheit ende alt goet ban deser werilt ende sijn eyghen leuen om die minne van v	7 965
30	ende heeft v offerande gedaen met sinen eyghenen vlesche ende bloede waer bi ghine wilt setten bi v onder v meeste vriende inder glorien van hemelrike want hi heuet wel verdient	7 970
35	ende dan makense een groet vier ende verbernense den lichame ende een yeghelijc nemt vanden asschen Ende hoedense met groter werdicheit Jn	7 975

40	manieren van heylichdomme ende segghen dat een <u>werdich</u> dinc es van desen asschen	7 980
F. 50, R., a,	Ende dat hem niet arch no <u>quaet</u> ghescien en mach alsoe langhe alsi ouer hem draghen van	7 985
5	desen asschen Van desen lande comten doer die weestsche zee dor menich eylant <u>ende</u> lantschap welc al te noemene soude sijn te lanc <u>ende</u> te vele. ¶ xxxij.	7 990
10	D Aer na van desen eylan- de van maberon daer ic nv af ghesproken heb- be in. lij. dachuarden na es. i. herde goet lantschap dat heet Lamori. In dit lant eest her-	7 995
15	de heet ende es daer een ghe- woente dattie manne <u>ende</u> die wiue altoes naect gaen Ende spotten met vremden lieden	8 000
20	al sise sien ghecleet <u>Ende</u> seg ghen dat god die adame was naect ende adaem ende yeue waren naect Ende datmenniet en soude scamen sulc dinc te doene als god gemaect heeft	8 005
25	want en es niet lelex vanina- turen es Ende segghen dat die liede die ghecleet sijn die sijn van eenre ander werelt	8 010
30	of het sijn liede die in gode niet en gheloeuen Ende si seggen dat si wel gheloeuen aen gode diede werelt sciep ende adame <u>ende</u> ye- uen maecte ende al ander din- ghen Ende si en hebben ghene	8 015
35	ghetroude wiue. Ende al die wiue van dien lande sijn al ghemeine ende si en ontseggen ghenen man sinen wille te	8 020
40	doene want si segghen dat si sonde daden en daden sijs niet dattie manne wouden Ende dat god behiet als adame	
F. 50, R., b,	ende yeuen ende alle die gene die van hem comen sijn daer hi sprac. ¶ Crescite et mul- tiplicamini et replete terram.	8 025
5	Dats te segghen wast ende menichfoldicht ende veruult die erde. In dit lant niemen en mach segghen dits mijn wif of dit es mijn man Ende	8 030
10	alsi een kint baren si geuent	

	wien si willen van dien mannen die met hem te doen ghehadt hebben Ende dlant es oec al ghemeyne want die	8 035
15	een houdet in een Jaer ende die ander in een ander Jaer ende een yeghelijc nemt vanden lande waer hi wilt Ende al tgoet van dien lande es ghemeyne ende oec coren ende ander dinc want daer en es niemen voer ghesloten ende men nemt wat men wilt Ende dat een yegheliken meer behaecht sonder claengeren van yemen Ende alsoe rike es deen als dander. Maer si hebben een quade costume want si eten lieuer menschen vleesch dan	8 040
20	ander vleesch . Nochta es dat lant daer oueruloedich van corne van vleesche ende van vessche van goude van seluere ende van andren goede. daer	8 045
25	varen die coepliede ende leiden met hem Jonghe kinder om in dit lant te vercoepene ende si copense ende sijn se vet si eten ste stappans Ende eest dat si	8 050
30	mager sijn si doense vet maken en de dan eten sise ende segghen dat dat beste ende	8 055
35		8 060
40		8 065
F. 50, V., a,	tsuetste vleesch es datmen vint. ¶.xxxijj. JN dit lant no in menich lant daer omtrent en sietmen niet die sterre diemen heet. transmontane.	
5	dats die zee sterre die haer niet en ruert die nordewert steet maer verre sietmen een andre die int contrarie steet dats zudenwert diemen heet .Antartike. Ende dat es in	8 070
10	dien lande die sterre daer die scepliede haer auijs aen nemen Ende als men in desen lande ende in deser zee norden wert nemr auijs ane die zee sterre die heet . Trans-	8 075
15	montane alsoe nemen si haere auijs van scepene in die zee van dien lande zuden wert want dese sterre antartike en comt hier niet in onsen lande norden	8 080
20	wert. No oec onse sterre transmantine en comt hier niet in ghenen lande zudewert waer bi datmen merken mach dat	8 085
25	ertrike ende die zee sijn van ronder vormen want een deel	8 090

vanden firmamente toent hem
in deen lant dat hem niet en
toent in een ander Ende dit
30 machmen proeuen met experien- 8 095
chen ende met subtijlre besoe-
kinghen aldus . Waert datmen
voere van scepen ende van lie-
den vonse die al die werelt om
wouden varen men mochte te
35 scepe varen al omme ende omme 8 100
die werelt ende onder ende bo-
uen welc dat ic aldus proue
want ic hebt selue gheproeft
ende ghemerct in deser ma-
40 nieren. Jn hebbe gheweest 8 105
inde partie of int lant van
brabant ende erenstelijke gesien

F. 50, V., b,

ane . dastralabe. dat es een
compas daermen met die
hoeghde entie mate vanden pla- 8 110
neten mede met ende hebbe
5 ane dastrable von den dat die
sterre. transmoutane. dat es
die zee sterre van onsen lande
in desside der zee. liij. grade hoge 8 115
Ende te almaengen wert int
10 conincrike van byeme es si
. lviij. grade hoghe Ende noch
vorder meer ten norden wert
es si . lxij. grade hoghe Ende. ix. 8 120
mininen mede want ic hebt sel
15 ue ghemeten ane dastrable vor-
seit ende sult noch weten dat
dese sterre transmoutane. van
desen lande Entie sterre. antar- 8 125
tike van dien lande sijn alle
20 beide te male onberuerlec ende
mids desen. ij. sterren soe om-
loept dat firmament des hemels
alsoe die radere van enen wa- 8 130
gene in die asse soe dat dese. ij.
25 sterren sceden tfirmament in. ij.
partien of deylen dat soe vele
van desen firmamente es bouen
dese. ij. sterren als onder oec 8 135
hebbic gheweest ten zuden lande
30 wert ende hebbe ghesien ende
onderuonden datmen int lant
vander hogher libien ierstwerf
siet die sterre antartike vorseit 8 140
dats die zee sterre van genen
35 lande Ende soe ic vorder ginc
in dat lant bouen lybien soe
ic dese sterre hogher vant soe
datse bouen lybien te etyopen 8 145
wert es wel . xviiij. grade hoge
40 ende oec eneghe minimen van
welke minimen die. lx. maken

een graet Ende dan noch vorder

F. 51, R., a,	te gane in andre eylande ende lantscape ic van die selue sterre <u>Antartike</u> .xxxiiij. grade hoge ende .xvi. minimen Ende haddic scepinghe vonden ende gheselschap om vorder te gane ic wane wel seker sijn datwi hadden ghesien al die rontheit des firmaments al omme ende omme want alsoe ic v gheseit hebbe die helicht vanden firmamente es tusschen dese. ij. sterren welke helicht ic hebbe te male gesien Ende vander ander helicht des firmaments die onder <u>Transmontane</u> sijn dats die zee sterre van desen lande die norde wert es hebbic ghesien. lxij. grade ende .x. minimen lanc ende verre Ende ten zuden wert hebbict gesien dat onder <u>antartike</u> was. xxxiiij. grade ende. xvi. minimen. Nv so merct die helicht vanden firmamente en hout maer .ix. werf. xx. grade. Van desen .ix. werf. xx. grade hebbicker ghesien . lxxij. van eenre partien Ende . xxxiiij. vander andre dat sijn te gadre. C. ende. xv. grade entie helicht van enen grade soe dats maer een en ghebreect ic en hebbe al tfiermament gesien maer. xiiij. werf .xx. ende .iiij. grade ende wel die helicht van enen grade ende dat en es niet dat vierendeel vanden firmamente. want tfierendeel vanden firmamente heeft . iiij. werf .xx. ende. x. grade ende enen haluen vanden vierendele waer bi dat ic sekerlijc segghe datmen al die werelt mochte al omme alsoe wel onder als bouen Ende weder keren in sijn lant die ghesellscap hadde <u>ende</u>	8 150 8 155 8 160 8 165 8 170 8 175 8 180 8 185 8 190
F. 51, R., b,	scepinghe Ende altoes soudemen lantschap ende eylande vinden also wel als men in dit ander lant doet want wet dattie ghene die recht sijn onder dese sterre. <u>Antartike</u> . sijn recht voet Jeghen voet metten ghenen die woenen ende sijn onder die sterre <u>transmontane</u> . Want al die zee ende alle lantscapen hebben ander lantscapen ofte zee Jeghen hem of van onder of van bouen liggende <u>Ende</u> dats	8 195 8 200

daer omme dat si van ronder figu-
 ren sijn Ende alsoe ict begripen 8 205
 15 ende verstaen mach soe dunct mi
 dat pape Jans lant des keyzers
 van Jnden es onder ons . want
 alsmen van scollant of van Jnge-
 lant te Jherusalem wert trect 8 210
 20 men clemt altoes opwert want
 ons lant es in die nederste partid
 van oestlant ende hebben daer den
 dach als wi hebben den nacht Ende
 oec alsi hebben den nacht soe heb- 8 215
 25 ben wi den dach . want dlant ende
 die zee sijn van ronder vormen
 want datmen clemt opwert in
 deen side dat daeltmen neder
 waert in dander side. ~ ~ 8 220
 30 H Jer voren hebdi horen seggen
 da Jherusalem es in midden
 der werelt datmen aldus
 proeuen mach want alsmen daer
 enen ghelauischt op heeft te nonen 8 225
 35 daechs inden tiden van equinoxium
 dats als dach ende nacht al euen
 lanc sijn hi en maect geen scade
 te geender siden wert want dat
 Jherusalem in midden der werelt 8 230
 40 si dat tuucht ons dauid daer
 hi seit. ¶ Et operatus est salutem
 in medio terre. Dats te seggen

F. 51, V., a, hi heeft ghewracht salicheit in 8 235
 midden der werelt. waer bi
 hets claer te verstane dat die
 ghene die van desen lande gaen
 5 te Jherusalem wert alsoe me-
 neghe dachuaert alsi doen tot
 Jherusalem. alsoe menege mo- 8 240
 ten si doen tot pape Jans lant
 Ende alsoe eest oec te verstane
 10 vanden andren lande Ende
 alsmen noch vorder geet bouen
 dese dachuarde te Jnden wert 8 245
 ende te andren eylanden noch
 daer bouen ende op alle siden
 15 daer omtrent na der rontheit
 der erden ende des lants die
 comen Jeghen ons lant voet 8 250
 Jeghen voet ende Jegen ander
 lande van onser gheboerten
 20 ende na dattie vorme der ront-
 heit eyscht ende dattie lande
 gheleghen sijn Ende daer om- 8 255
 me heeft mi dicke ghedacht
 van dat ic een werf horde van
 25 dat ic een cleine knechtelken
 was hoe dat eens een goet
 man van onsen lande sciet 8 260
 om al die werelt om te gane

30 soe dat hi Jnden leet ende al
 die eylande bouen Jnden dier
 meer es. dan. v^m. Ende ten
 lesten soe ginc hi soe verre ende 8 265
 omghinc soe die werelt Jn
 meneghen saysune vanden Ja-
 35 re dat hi vant een eylant daer
 hi sijns self sprake horde spre-
 ken den ghenen die ossen leiden 8 270
 waer hi hem af sonderlinge
 sere verwonderde want hi
 40 en wiste niet hoe dat sijn moch-
 te . Maer ic segge dat hi soe
 verre ende soe langhe gedoelt 8 275

F. 51, V., b,

hadde te lande ende ter zee dat
 hi al tlant ende die werelt dor-
 gaen hadde Ende dat hi al om-
 gaende weder comen was Jn
 5 sijn lant en in sijn kennesse. 8 280
 maer hi keerde weder den wech
 dien hi comen was soe dat hi
 vele van siere pinen verloes
 alsoe hi selue seide binnen lan-
 10 ghentiden daer na want hi quam 8 285
 eensdaer bi norweghen ende dar
 bestont hem eens een groet tem-
 peest ende weder in die zee ende
 wert gheuoert in een groet
 15 eylant daer hi hem bekinde 8 290
 dat eylant was daer hi sine ta-
 le horde spreken den lieden die
 osson leiden inden waghē Ende
 dit wal wel moghelec te ghe-
 20 sciene hoe dat simplen lieden 8 295
 dunct datmen onder derde niet
 gaen en mochte ende datmen
 vallen soude te hemele wert
 onder staende. Maer dat en moch-
 25 te niet sijn niet te meer dan 8 300
 wi moghen vallen vander erden
 daer wi sijn toten hemele bo-
 uen ons. want alsoe ons dunct
 datsi onder ons sijn also dunct
 30 hem datwi onder hem sijn. Ende 8 305
 mochtmen vander erden te he-
 mel wert vallen noch met mer-
 re redenen mochte die erde
 entie zee die soe groet ende soe
 35 swaer es ende sijn toten firma- 8 310
 menten vallen maer dat en
 mochte niet sijn want dat
 en soude niet gheuallen sijn
 maer opwert gheclommen.
 40 Ende daer omme seit onse here. 8 315
 ¶ Ne tymeas me que suspendi
 terram in nichilo. dats te seggen

F. 52, R., a,	En ontsiet mi niet die die ende heeft gehanghen in nie[n]te. Ende nochtan dan moghelijk es datmen al die	8 320
5	Jnde toten andren Nochtan van. .m. enisoude mer niet enen vinden dient te rechte gheraken soude Jn sijn lant sonder den wecht weder te	8 325
10	keren die hi ghegaen ware want ouer mids die groetheit vander erden ende vander zee soe mocht- men. M. ende. m. ande wege gaen	8 330
15	soe dat niemen volcomelijc ende wel en soude gheraken toten lan- de daer hi wt ginc voertgaende sonder weder te keerne den wech dien hi ginc en quaemt niet	8 335
20	bi auonturen of bi der groeter gracien gods want dat ertrike es groet ende breet Ende hout in siere rontheit ende in sinen omgane onder ende bouen sonder	8 340
25	die zee. xx ^m . iij ^e . ende .xxv. milen na dattie oude wise seggen welc dat ic niet en weder segghe maer na die cleinheit mijns sins mi dunct behoudelec haren wor- den dat meerre ende groter es	8 345
30	Ende om bat te verstane dat ic segghe soe nemt een figure van enen groten compasse die men heet .Centre. ende si in ge- maect een ander clein compas	8 350
35	Ende dan si die grote compas met lignen of met strepen ge- deuseert in al sine partien so- dat al sine lignen vergadren in. Contro. dan moeghdi weten	8 355
40	dat in alsoe vele partien alse die grote compas ghedeilt sal sijn in alsoe vele als die cleine sal welden gedeilt die omtrent	
F. 52, R., b,	die . Centro .es al sijn die spacien mindre. Nv nemt dat firma- ment vorden groten compas ende dat ertrike vorden cleynen com- pas die omtren den. centre. es	8 360
5	Ende alle meestre van astrono- mien weten wel dat tfirma- ment in. xij. partien ghedeilt es dat sijn . xij. tekene Ende	8 365
10	een yeghelijc teken es gedeilt in. xxx. graden dats. CCC. ende. lx. grade. Jnden welken welken dat tfirmament es ghedeilt.	8 370
15	Nv si dat ertrike in alsoe vele partien ghedeilt soe sal een ye-	

ghelijc ghedeelte antwerden een 8 375
ygheliken grade. Vanden firma-
mente Ende na die meesters van
astronomien. vijf. stadien es des
20 ertrijcs antwerden enen grade
vanden firmamente. dat sijn 8 380
.iiij. werf.xx. ende. vij. milen ende
.g. nv si dat deen op dande geleit
menichfoldeghen dat ghetal
25 .iiij.. ende. lx. dat sijn.xxxi^m. mi-
len ende .v^e. Ende een ygelic 8 385
van desen .vij. stadien also vele
souder dertrike in siere ront-
heit ende omgaens alsoe ic
30 mi verstaen mach na dien dat
astronomien seggen Ende wilt 8 390
v niet moyen die dit boec lesen
dat ic segghe een deel vanden
lande van Jnden es onder ons
35 lant van Jnghelant Ende dat
oec ons lant es onder recht 8 395
Jeghen ghelijc dat recht oest
es ieghen wesst ende recht nor-
de Jeghen suden van welken
40 partien ic v hier vore af ghe-
sproken hebbe Ende seker dats
waer want ic hebt ghemeten 8 400

F. 52, V., a,

metten astrable. dats ene mate
daermen die planeten van verren
mede met dattie ghene die wanen
in die partie van norden sijn voet 8 405
5 Jeghen voet den andren die wonen
in die partie van zuden. Ende also
wi een deel van Jnden Ende waren
eneghe of vaste bliuende sterren
ten oesten wert ende ten westen wert 8 410
10 anden welken men mochte die par-
tien daer ane meten alsoe wel
alst norden ende zuden doet met
den .ij. ghestedeighen sterren daer
ic v hier voren af seide dat es 8 415
15 .Transmontane. ende . Antartike
vor waer men soude vinden die
eylande ende pape Jans lant meer
omgaende dat ertrike onder ons
vorder dan van norden tot zuden 8 420
20 Ende ic weet wel dat ic meer
dachuarde ghedaen hebbse daer
toe . Ende na dien dat ertrike
ront es soe es also vele van
norden tot zuden als van oesten 8 425
25 tot westen waer bi ic segghe
soe waer men bouen dese mate
lijdt dat es onder ons omgaen-
de ertrike. Lamori
30 B J desen eylande vorseit ten
zuden wert es een eylant
datmen heet simobor dat 8 430

es een groet eylant Ende die
 coninc van desen eylande es
 herde mechtich die liede van 8 435
 35 desen eylande doen hem int
 ansichte tekenen met enen
 heten ysere mids groter edel-
 heit manne ende wiue ende
 om ghekint te sine onder dan- 8 440
 40 der liede want hi houde hem
 voer vele edelre ende werde
 gher dan dander volc daer

F. 52, V., b,

omtrent want altoes hebben
 si orloghe Jeghen die liede die 8 445
 altoes naect gaen daer ic v
 hier voren af seide ende daer
 5 bi es noch een eylant datmen
 heet. betengo. dat herde goet ende
 vol goets es Ende vele andre ey- 8 450
 lande sijn daer omtrent daer
 menegherande volc in woent van
 10 den welken al te vertreckene te
 lanc soude sijn. maer herde bi
 desen eylande te lidene een luttel 8 455
 bider zee soe es een groet eylant
ende een groet lantschap dat men
 15 heet. Jana. dat bina heeft . ijm.
 milen omgaende Entie coninc
 van desen lande es mechtich ende
 rike Ende heeft onder hem. vij.
 coninghen van. vij. andren ey- 8 460
 20 landen daer omtrent. dit eylant
 es wel bewoent ende wel beuolct
 daer wassen alrehande specien 8 465
 ende cruut meer oueruloedeger
 dan eldre. Als ghinghebere
 25 groffelsnagle Canele notemus-
 scaten zedewale ende mastis Ende
 wet dan mastis es selue vanden 8 470
 notemusscaten. want alsoe die
 not es metten sloestren van bu-
 30 ten bedect tot dat si rijp es ende
 dan wt valt . Alsoe eest van-
 der notemusstaten ende vanden 8 475
 mastic herde vele ander specien
 ende cruuts wassen in dit lant
 35 want van allen goede es daer
 grote oueruloedicheit sonder
 van wine ende daer es vele 8 480
 gouts ende seluers Ende die
 coninc van dien eylande heeft
 40 een rikelijc palays Ende won-
 derleec meer dan enich palays
 van alder werelt want al 8 485

F. 53, R., a,

die trappen die daer sijn met op-
 te gane in die zalen ende in die

5	cameren sijn gheuierhornoct deen van goude dander van seluere ende al die mure van binnen al gedect met guldenen ende met seluere platen staen met verheuen werke van beelden van ystorien Ende battaelge van ridderen Ende	8 490
10	hebben alle hoede op haer hoet van dierbaren ghesteynte ende van groten perlen Entie sal en entie cameren van desen palay- se sijn alle bouen gehemelt	8 495
15	ende ghewelft met goude ende met seluere (....) eman moch- te gheloeuen soe(....) ouer uloe- deghe riicheit die (....) palays es en hadmense (....) ghesien	8 500
20	Ende wet dat dese coninc es die mechtichste vander werelt . want hi heeft dicke den groten . Can. van Cathay in stride verwonnen diede meeste keyser es die woent	8 505
25	onder den firmamente Jn desside der zee of in gheen side want si hebben dicwile te gader gheor- loecht om dattie grote can hem woude sijn lant doen houden ende	8 510
30	ontfaen van hem maer die an- der heeft hem dicwile wel bescud ende Jeghen hem wel verweert. N A dit eylant ¶ .xxxiiij.	8 515
35	vintmen noch een eylant dat goet ende groet es dat men heet . Thalamassi . Ende ene- ghe liede hetent paten Ende es een groet conincrike Entie . coninc . heeft	8 520
40	vele goeder steden ende dorpe in fiin lant. Jn dit lant wassen bo- me die meel draghen recht oft van corne ware daermen goet	8 525
F. 53, R., b,	ende wit broet af maect van goeden smake Ende daer sijn an- der bome die wijn dragen Ende andre die draghen venijn Jeghen	8 530
5	welc men vint gene medicine dan ene dat es datmen nemt van sinen propren ende sijns selfs meste ende tempre dat met wa- tre ende dat drinke. die des ve-	8 535
10	nijns ghenut heeft ende dese madecine niet en name hi sou- de stappans steruen no triacle no ander dinc en soude hem niet	8 540
15	hulpen. ¶ Van desen venine hadden doen halen die Joden een derre tiden die leden sijn al kersten- heit te vergeuene alsoe ic hem seluen horde segghen daer sijns	8 545

20	liden in hare doet . maer god sijs gheloeft si ghemisten van ha- ren opsette . Maer nochtan maec- ten siere mede grote sterfte onder dat volc . Ende wildi weten hoe	8 550
25	dat meel wast optie bome jc salt v segghen. men sleet den boem met enen bijlkene omtrent den voet soe dat die scortse al omme brecht ende ghegaet wert te	8 555
30	menegher stat Ende dan comter wt ene liqueur ende verscheit die dicke es die welke si leggen in die zonne ende latent droeghen soe dat scoen wit meel wert . Ende	8 560
35	dat honich entie wijn ende dat venijn comt oec in dier manieren wt haren bomen datmen dan in vate leit om te bat te wachtene Jn dit eylant es een dode zee dat	8 565
40	een groet plasch es sonder gront Ende valt in desen plasch enich dinc men vindes nemmermeer Omtrent dese dode zee of plasch	
F. 53, V., a,	wassen grote riete alse eyken die- men daer heet taby die wel .xxx. ¹ vademe lanc sijn of meer van welken men maect grote huse	8 570
5	Daer sijn oec ander eyken die niet soe groete en sijn die biden oouer vanden plassche wassen ende hebben soe grote wortelen datsi meer dan. iiij . arpens	8 575
10	verre gaen onder derde ende aen die knorren van desen houtte soe vintmen dierbaer ghesteynte die grote cracht hebben want die	8 580
15	een van desen ouer hem draecht yser no stael en machen niet quetsen noch wonden no doen bloeden Ende daer omme die	8 585
20	enich van desen stene heeft die vecht herde stoutelijc ter zee ende te lande want men mach hem met ghenen wapene quetsen	8 590
25	Ende daer omme als enege lie- de van dien lande orloghen ofte vechten Jeghen yemen van daer omtrent soe scieten si gescutte tot hem sonder yser ende alsoe	8 595
30	scieten sise wel entie hare mani- re weten Ende van desen eyken maken si huse kerken scepē ende ander dinc alsoe wi hier van ey- ken maken ende van andren bo- men. Ende niemen en wane dat ic dit vor truffe segge want ic hebbe selue met minen oegen	8 600

35	ghesien op desen plasch int ouer liggen vele van desen riete ofte eyken vanden welken.xx. van onse ghesellen en consten niet een vander erden geheffen. Van	8 605
40	desen eylande soe geetmen ter zee tenen andren eylande datmen heet .thalonoch. ende dit es. i.	8 610
F. 53, V., b,	groet eylant vol van goede ende die . coninc van dien eylande heeft alsoe vele wiue als hi wilt want hi doet zoeken al sijn lant	8 615
5	dore die scoenste Joffrouwen die- men vint van alden lande ende nemt op enen nacht deene ende op enen andren nacht dandre Ende aldus doet hi tot hi wel	8 620
10	.m. wiue heeft of meer ende hi en sal niet meer dan enen nacht met enen wiue slapen op dat si hem niet bad en behaecht dan een andre. waer bi dat die	8 625
15	coninc heeft een groet getal van kindren. Sulc coninc heeften .C. sulc . iij ^e . sulc meer sulc min Ende hi heeft wel. xiiij ^m . olyfan- te die al tam sijn of meer die	8 630
20	hem die vileyne of dorpliede houden van sinen lande voeden want hadde hi orloge Jegen ene- ghen coninc omtrent sijn lant hi soude liede van wapenen met	8 635
25	castele deen setten op dese oyfan- te om te stridene jeghen sine vi- ande ende alsoedoen oec die ander coninghe omtrent sine palen. want die maniere vanden orlo-	8 640
30	ghene in dat lant en ghelijct niet der manieren van orlogen in dit lant. Ende men heet daer die olyfante verques Ende noch es in dit eylant groet wonder	8 645
35	dat niewer elder en es. .xxxv. W Ant alle maniere van ves- sche die in die zee sijn coe- men daer eenweruen des	8 650
40	Jaers alle Jare deen Jaer na dander ende werpen hem daer op dien ouer van dien eylande soe datmen daer omtrent Jn	
F. 54, R., a,	die zee niet en siet dan vessche. Ende bliuen daer .iij. dage ende een yeghelijc mensche van dien lande nemter alsoe vele als hi	8 655
5	wilt Ende dan die manieren	

	van dien vesschen sceden van <u>daer</u>	
	stappans soe comt weder eene	8 660
	ander maniere van vesschen <u>ende</u>	
10	blijft daer oec. iij. daghe Ende al-	
	soe doet deen maniere van <u>vessche</u>	
	vore ende dande maniere na..	
	tot alle manieren van vessche	8 665
	die in die zee sijn daer hebbic	
	gheweest ende comen daer al-	
15	thus gheordineerdlike als ghi	
	ghehort hebt tot dat een yeghe-	
	lijk van dien lande van alden	8 670
	manieren heeft alsoe vele als	
	hi selue wilt Ende men can <u>niet</u>	
20	gheweten die saken hoe dit sijn	
	mach. Maer die ghene van dien	
	lande segghen dat sijt <u>doen</u> om	8 675
	ere ende om werdicheit te doe-	
	ne haren coninc diede meeste	
25	es ende meer eren wert es dan	
	enich ander alsoe si seggen <u>ende</u>	
	om dat hi veruult dat god ada-	8 680
	me seide. ¶ <u>Crescite et multi-</u>	
	<u>plicamini</u> .dat te segghen <u>wast</u>	
30	ende menichfoldicht ende om	
	dat hi die werelt aldus ver	
	uult met al sinen kindren <u>daer</u>	8 685
	omme sint hem god den vesch	
	van alder zee om te nemen	
35	sinen wille voer hem ende Jn	
	sijn lant Ende aldus alle vessche	
	gheuen hem seluen ouer Ende	8 690
	doen hem manscap als den <u>besten</u>	
	ende den bat gheminde coninc	
40	van gode die jn die werelt es	
	alsoe si segghen. Jtem Jn weet	
	die redene niet waer omme	8 695

F. 54, R., b,

	maer god weet diet al weet	
	Maer dit wonder dunct mi dat	
	meeste wonder dat ic ye gesach	
	Nature doet herde vele wonder-	
5	lijcheden . maer dit wonder en es	8 700
	niet van naturen maer altema-	
	le ieghen nature dat aldie ves-	
	sche Jnder zee die werelt mogen	
	dorgaen te haren wille comen <u>daer</u>	
10	ende gheuen hem in die doot ten	8 705
	wille der gheenre die daer sijn	
	van haers selfs wille sonder be-	
	dwanc ende daer omme benic	
	seker dat niet sijn en mach son-	
15	der groet bediedenis. Jn dit	8 710
	lantscap sijn grote slecken dat	
	vele liede souden moghen wonen	
	Jn haer slechus recht oft in	
	een ander huus ware Ende daer	
20	sijn ander slecken die vele min-	8 715
	der sijn sulke sijn groene sulke	

wit met swerten hoden die al-
 so groet sijn als een mensche
 die sulke sijn mindre als wor-
 25 me diemen in verrot hout 8 720
 vint van dien maectmen coninc-
 like spise tes conincs behoef
 ende ten andren groten heren
 behoef Ende als een ghehuuf
 30 man sterft in dit lant soe gra- 8 725
 uet men sijn wijf leuende
 met hem Ende seggen dat re-
 delec es dat si hem geselschap
 houde in dander werelt also
 35 si hem ghehouden heeft in 8 730
 deser werelt. ¶ .xxxvi.
 V An desen lande geetmen
 ter westscher zee te enen
 eylande dat heet.rafo.
 40 Die liede van desen eylande 8 735
 als hare vriende siec sijn si
 hanghense aen enen boem ende

F. 54, V., a,

segghen dat beter es datse die vogle
 eten dan die worme die soe vul sijn
 inder erden. ¶ Van desen eylande 8 740
 geetmen tot enen andren eylande
 5 daer volc es van quader naturen
 want si voeden grote honde ende wen-
 nense ende lerense daer toe dat si
 haer wriende verbiten want si en 8 745
 verbeiden niet dat si haers selues
 10 dode steruen. want si segghen dat
 si alte vele pinen liden ende alsi
 aldus doot ghebeten sijn gereiden
 sise oft venisoen ware ende etense 8 750
 Daer na geetmen menich eylant
 15 ter zee tot enen eylande dat heet
 .mulke. daer sijn herde quade liede
 want in geen dinc en hebben si
 soe groet ghenoechte alse in rech- 8 755
 ten ende deen dander doot te sla
 20 ne ende sonderlinghe vremde liede.
 want si drinken alte gherne men-
 schen bloet dat si heten.doni. Ende
 wie meest menschen doot es daer 8 760
 meest geheert Ende als .ij.persone
 25 die deen den andren hebben ghe
 haet als die van acorde werden
 mids doene vanden vrienden of
 dat enich verbont van vrientsce- 8 765
 pen maecte onder hem so moten
 30 si deen des anders bloet drin-
 ken of dat verbont en soude
 niet dieden. Van desen eylande
 geetmen van eylande teylande 8 770
 ter zee tot enen eylande dat
 35 heet .tracode daer al tfolc es beeste-
 leec oft niet en verstoede Ende
 wonen in hole diese in derde

	make want si en hebben desen	8 775
40	sin niet dat si huse daden maken Ende si eten vleesch van serpentes ende luttel anders dincs etense Ende si en spreken	
F. 54, V., b,	niet maer si blasen ende wispen alse serpente ende si en gheuen om gheen hebben dan alle ne om enen dierbaren steen die	8 780
5	es wel van. lx. varwen ende die steen heet na den name des eylands .Tracodite. Desen steen minnense herde sere Nochtan weten si niet wat crachte hi heeft. Maer si hebbene allene lief om sine scoenheyt.. ¶ .xxxvij.	8 785
10	N A desen eylande geetmen ter wester zee doer menich eylant tot enen eylande dat	8 790
15	heet cumeram dat een groet eylant es ende hout wel int dat omgaen meer dan. m. milen ende al die liede van dien eylande hebben houts hode wijf ende manne ende heten .nofalles. Ende sijn liede van redenen ende van verstanen ende anbeden enen osse voer haren god Ende elc van hem lieden draecht int voerhoeft enen guldenen ofte enen silueren osse tenen tekene dat si haren god wel minnen. Ende si gaen alle naect sonder dat si een cleyn doetskijn hebben daer si met decken haerre	8 795
20	heymelike lede. Het sijn groete sterke wel vechtende liede Ende draghen een grote taerge die al haren lichame dect ende ene glauie in die hant ende als i yemen	8 800
25	in enen strijt vaen si etendene stappans. Die coninc van desen eylande es herde rike ende mechtich ende heylich na sijnre wet ende heeft omtrent sinen hals. iij. perlen van orienten herde groet Ghesnoert in manieren Van pater nostre Ende in die manie	8 805
30		8 810
35		8 815
40		8 820
F. 55, R., a,	re datwi segghen pater noster ende aue maria aen pater nostre van ambre seit hi sinen god. .iij. bedinghen aen die perlen herde geestelijc eer hiet Ende draget omtrent sinen hals enen robbijn van orienten die fijn edel blickende es die bina enen voet lanc es	8 825
5		

	ende. v vinghere breet. Ende alsi	8 830
10	enen coninc kiezen soe gheuen si hem desen robbijn in sijn hant te draghene Ende alsoe leiden sine ridende al om haer stat ende van	
	daer vort sijn si hem altoes on-	8 835
15	derdanich entien robbijn draecht hi altoes om sinen hals want en hadde hine niet ouer hem men soudene niet ouer coninc houden	
	Die grote can van cathay heeft	8 840
20	dicke desen robijn begheert maer noyt en conste hine ghebben no met vrientscapen no met orlogen	
	Dese coninc es herde mechtich ende gherechtig na sine wet ende doet	8 845
25	groet ende nauwe gherechte soe datmen herde sekerlike doer sijn lant mach gaen ende draghen al datmen wilt want niemen en es	
	soe coene datmen yemen daer	8 850
30	beroefde sonder verdraghen sou-	
	der die coninc swaerlijc ouer rechten. Van desen eylande comt men tenen andre dat heet . sille	
	dat wel heeft int omgaen. v. mi-	8 855
35	len Jn dit eylant es vele verderfs lants want daer sijn soe vele serpentes ende draken ende coke-	
	drulle datmer niet wel en der wonen. Cocodrulle sijn serpen-	8 860
40	ten die gelu ende strijpt sijn Ende hebben. iiii. voete ende corte bene Ende grote clauwen sulc sijn.v.	
F. 55, R., b,	vademe lanc sulc .vj. sulc. x. ende	
	alsi gaen int sauelachtich lant	8 865
	het scijnt datmen daer enen groten	
5	balke ghesleipt heeft dorden zael Ende daer sijn oec vele welder	
	beesten ende sonderlinge olyfan-	8 870
	te. Jn dit eylant es een herde gro-	
10	ten berch ende te middewert van desen berghe steet een groet poel of plasch in een scoen pleyn	
	ende daer es herde vele waters in Entie liede segghen dat adaem	8 875
	ende yeue weenden op dien berch	
15	.C. Jaer doen si vten paradise ge-	
	worpen waren. Ende dat desen poel van haren tranen es want	
	si weenden soe sere op desen berch	8 880
	dat dit water van haren tranen wies. Ende opten gront van desen	
20	poele soe vintmen vele dierbar	
	ghesteyns ende grote perlen Jn desen poel wassen vele riete ende	8 885
	grote ander bome Ende daer sijn in vele serpentes ende Cocodrullen	

10	vet vinden seggen si dat wel ghedaen es dat sise soe saen int paradijs gesint hebben sonder	9 000
15	te lidene grote pine. Die coninc van desen eylande es herde mech- tich ende heeft onder hem . liiiij. grote eylande Ende nochtan so heeft elc eylant enen gecroen-	9 005
20	den coninc ende al die coninghe sijn hem onderdaen Jn dese. liiiij. eylande. Jn een van desen eylan-	9 010
25	den woent groet volc van vrese- liken maecsele ende van groet- heiden als resen ende en hebben maer een oghe in steet hem in midden haer voerhoet ende eten	9 015
30	vleesch ende vosch sonder broet Ende in een ander eylant daer woent volc van leliken maec- sele ende van quader naturen die gheen hoet en hebben Ende heb-	9 020
35	ben die oghe in die scoudren ende enen mont ghecromt als een houfysen staende ter middelt van hare borst. Jn een ander eylant sijn oec liede sonder hoeft Ende	9 025
40	hebben die ogen ende den mont achter hare scoudren staende Jn een ander eylant zijn liede die dat anschijn plat hebben ende al slecht sonder nese ende sonder oghe sonder. ij. gaetkene die	9 030
	si hebben in maniere van. ij.	
F. 56, R., b,		
5	oeghen Enen platten mont sonder lippen recht als een col- ue . Jn een ander eylant van desen . liij. vorseit zijn liede van leliken maexele si hebben den ouersten lippe bouen den mont soe groet datsi bedecken al haer	9 035
10	aenschijn als in die sonne slapenwillen. Jn een ander eylant zijn cleyne liede alse na- nen nochtan zijn si wel. twee werf groter dan die .Pignion. Ende hebben een cleyne gaet-	9 040
15	kijn daer haer mont staen sou- de daer omme soe nuffen si dat si eten met ere pipen Ende si en hebben ghene tongghe no en spreken niet dan si blasen ofte wispelen ende maken tekene	9 045
20	deent totten andren als moenke doen of stomme liede ende si verstaen wel alsoe deent den an- dren Jn een ander eylant zijn liede met hangenden oren totten	9 050
25	knien toe. Jn een ander eylant	9 055

	sijn liede die perts voete hebben Ende <u>sijn</u> staerc ende wel loepende ende vaen wel die welde beesten met lopene ende verlopense	9 060
30	ende etense. Jn een ander eylant sijn liede die gaen ouer hande ende ouer voete als beesten ende sijn al ru ende clemmen ende	
35	loepen haestelike op enen hogen berch ofte boem alse simmen .Jn een ander eylant zijn liede die manne ende wijf te gader sijn gewassen Ende hebben	9 065
40	ene mamme op deen side ende op dander side en heben si gene Ende hebben mans ende wijfs lede daermen kinder met wint	9 070
F. 56, V., a,		
	ende setten te werke welc si willen van beiden sulken tijt deen sulken tijt dander Ende si winnen kinder alsi werken mans werc ende si	9 075
5	ontfaen kinder alsi werken wijfs werf ende dragen kint Jn een ander eylant zijn liede die altoes op haer knien gaen Ende het sciijt	9 080
10	telken passe datsi tumelen selen. Ende si hebben aen elken voet . viij. teen. Vele anders volc van vele andre manieren vintmen in die	9 085
15	ander eylande daer omtrent van welken ic swighe want het soude te lanc risen al te vertreckene. N A dese eylande ter wester	
	zee gaende meneghe dachuert ten oesten waert	9 090
20	vintmen een groet lantscap ende conincrike datmen heet manti . Dats Jnt inde de mere ende dat es dbeste lant ende douerulo-	9 095
25	dichste van allen goede ende tghenoech- lijcste lant van alder werelt Jn dit lant wonen vele kerstene ende sarrasine want het es	9 100
30	een groet lantscap Ende daer sijn Jnne wel . iij. groter steden sonder die cleine steden Ende die liede zijn daer oec vele groeter	9 105
35	dan si elder zijn Jn inden om die doeght des lants. Jn dit lant en eyscht niemen broet om gode van armoeden want Jn alle dlant en sijn ghene arme liede ende het	9 110
40	sijn herde scone liede maer si sijn wel bleec Entie manne en heb- ben niet vele baerts maer lanc Ende cume heeft daer Jemant .L. haers of . lx. in sinen baert maer een haer hier ende daer als	

F. 56, V., b,

dit lant sijn herde scone wiue ende
meer dan in enich lant van daer
Ende in dierste stat van desen
lande es in ere milen na der
5 zee ende heet .loturl. Ende es 9 120
vele meerre dan parijs Jn de-
se stat loept een riuiere tot in
die zee die scepe draecht . Ne geen
stat daer omtrent en es daer
10 soe wel ghewaerneert van sce- 9 125
pinghen als dese stat es ende al
die liede van desen lande anbeden
afgode. Jn dit lant sijn alrehan-
de vogle. ij. werf meerdere dan
15 hier daer sijn witte ganse Ende 9 130
roet omtrent den hals ende hebben
een grote bule of boetse op thoet
ende sijn twee werf groter dan
die hier sijn. Ende men heeft daer
20 goeden coep van alrehande leuin- 9 135
ghen. Ende daer sijn vele serpen-
te van welken men maect daer
grote feeste ende men etse met gro-
ter bliscap. Want die enen groten
25 maeltijt ghegeuen hadde van al- 9 140
der spisen diemen viseren mochte
ende en hadde hi niet gegeuen
een entelmes van desen serpen-
te hien soude niet ghedaen heb-
30 ben want men soude anders niet 9 145
prisen wat hi ghedaen hadde in
dit lant sijn vele kerste van geor-
dender lieden van hare wet Ende
in dese kerke sijn grote afgode
35 alse resen welke si gheuen tetene 9 150
op hare feeste daghe Jn deser
manieren draghen si die spise vor-
haren afgod die spise es al ge-
soden ende al heet alsi vanden
40 viere comt ende laten den wasem 9 155
vander spisen opwert ten afgod
wert gaen Ende dan segghen

F. 57, R., a,

sidat die afgod gheten heeft ende
daer na eten die liede van ordenen
die daer wonen die spise. Jn dat
lant sijn witte hinnen die geen
5 plumen en hebben maer hebben 9 160
witte wolle alse scape. Die ghe-
hude vrouwen vanden lande dra-
ghen een teken op haer hoeft
datmense kinnen soude vor die ge-
10 ne die niet gehuut en sijn. Jn 9 165
dit lant es een beeste diemen heet
.laires. die omtrent die watre

	gaen ende eten die vesseche Ende	9 170
15	hoe diep of hoe groet dattie water sijn si gaen daer Jn Ende alsi ve- le vesseche hebben willen vten wa- tre soe werpense een van desen beesten int water ende stappans	9 175
20	brinct hire vten watre also vele alsmen wilt Ende diere meer wilt hebben dan hire te male brinct hi worpten noch int water tot hi sine behoefte heeft. Liden-	9 180
25	de dor dit lant vele dachuaerden van desen stat soe vint hi een ander stat die meeste van alder werelt die men heet . Cassaye. dats te segghen hemelsche stat	9 185
30	Dese stat heeft wel. 1. milen omgaens ende es sonderlinge sere van volke bewoent datmen moet van enen huse maken. x. woninghen . An dese stat sijn.	9 190
35	xij. sonderlinghe principale por- ten sonder dandre ende voer elc van desen porten buten in . iij. milen of in.iiij. milen na steet een ander grote stat Dese stat steet in een arm vanden zee als	9 195
40	vinegien doet . Ende in dese stat sijn meer dan .xij ^m .. brugghen ende op elke brugghen staen sterke	
F. 57, R., b,	torren daer wechters op wonen	9 200
5	om die stat te hoedene vorden grotten. Can. om dat dese stat paelt aen sijn lant ende aen deenside van deser stat loept een grote riuiere ter lingde van	9 205
10	deser stat daer wonen vele kerste- ne ende vele coepliede ende vele anders volcs van menegen lan- lande om dat lant soe goet es ende soe oueruloedich van al-	9 210
15	len goede Ende daer wast herde vele goets wijns die si heten bigom die niet te star en es ende gracelec te drinkene Ende het es een coninclike stat daer de	9 215
20	coninc van. mainr. woent daer wonen oec liede van ordenen kerste ne ende sonderlinghe van bid denden ordenen. ¶.xxxix. ~	
25	V An deser stat geetmen te watre spelende tot eenre groter abdien dat niet verre van daer en es daer liede van ordenen van hare	9 220
	wet wonen. Jn desen cloester steet een boegaert herde sco- ne daer in staen vele bome	9 225

30 van megherande frute Ende
 in desen bogaert steet enen
 groten berch wol dicke van
 bomen. In desen bogaert ende
 op desen berch wonen mene-
 gherande beesten alse ba bin-
 35 ne ende symmen ende ma-
 rmen ende alst tcouent van
 desen cloestre gheten heeft die
 aelmoesener doet bringhen
 inden boegaert die crumen ende
 40 doet luden een belle van seluere
 die hi in sijn hant hout Ende
 stappans comen af ghelopen

9 230

9 235

9 240

F. 57, V., a,

die beesten die ic v hier vore
 af seide tot. iiij^m. of. v^m. Ende
 gaen alle te ringhe sitten als
 arme liede pleghen ter deylin-
 5 ghen Ende men geeft hem
 vanden crumen die den couen-
 te bleuen sijn in scone siluere
 vate vergult ende alsi geten
 hebben men ludet tclocsken
 10 ende si keren weder van daer
 si comen sijn. Ende dese liede
 van ordenen segghen dat zielen
 van edelen lieden sijn die in
 dese edele beesten ghegaen
 15 sijn om haer penitencie te doe-
 ne ende si gheuen hon teten
 om die minne van gode ende
 seggen oec dattie zielen van
 onedelen lieden gaen in one-
 20 del beesten na dien dat si doot
 sijn ende alsoe gheloeuen si
 ende men machse van desen
 gheloeue niet bringhen. de-
 se beesten voerseit doet si
 25 Jonc vaen ende voedense aldus
 metter aelmoesenen alle
 diese vinden connen. Ende wi
 vraeghden hem oft niet be-
 ter en ware datse die crumen
 30 den armen gauen Ende si
 antwerden ons dat gene ar-
 me int lant en waren ende
 al waert datter aerm liede
 int lant waren soe doctem
 35 dat bat besteet ware Jnde
 zielen die daer hare peniten-
 cie doen die niet en connen
 no en moghen haer broet
 winnen no daer om pinen
 40 danse in arme liede ware
 die sin ende macht hebben
 te winnene haer cost Ende

9 245

9 250

9 255

9 260

9 265

9 270

9 275

9 280

F. 57, V., b,	vele andre wondre sijn daer oec in die stat ende daer om- trent maer mi en ghedinct van allen niet. ¶.xl. ~ ~	9 285
5	V An deser stat geetmen doer dlant op .vj. dach uarde vorder steet een stat cilonfode welc stat die mure heeftxxv. milen om-	9 290
10	gaens In dese stat sijn. lx. steinene borge die scoenste die ic ye ghesach Ende dese stat was dierste stoel of hof des coninx van manti. want het	9 295
15	es een scone stat ende vol van allen goede .Daer na lijdtmen dwers ouer een groter riuiere die heet . Dalay. dats die mes-	9. 300
20	te riuiere van soeten watre die in die werelt steet want daer si ten cleinsten es es si wel .xx. milen breed van daer geetmen vort ende men comt anderwerf in des groetes	9 305
25	cans lant Dese riuiere loept dor dlant van pingnewarde daer sijn klein liede die maer .iij. spannen lanc en sijn ende	9 310
30	sijn nochtan scone gracelike manne ende wiue na haer cleyneheit ende si huwen alsi een half Jaer out sijn Ende si draghen kint alsij .ij. Jaer of	9 315
35	.iij. out sijn Ende en leuen maer .vj. Jaer of .vij. of. viij. Ende die .vij. Jaer leuen men houtse vor herde out dese cleine liede sijn	9 320
40	die beste wercliede van ziden ende cottoene ende van allen dinghen datmen daer af maect die in die werelt mogen sijn Ende hebben dicke orloge Jegen	9 325
F. 58, R., a,	Jeghen die vogle vanden lan- de diese vaen ende etense. die cleyne liede en ackeren no en erien niet maer onder hem wo-	
5	nen grote liede also wi sijn die winnen dlant alsoet behoert Ende cleine bespotten dese gro- te alsoe wi hem souden doen waren si onder ons . Daer steet	9 330
10	een goede stat onder alle dander daer herde vele van desen cley- nen lieden in wonen ende die stat es herde scone entie grote liede die onder hem woenen	9 335
15	alsi kinder winnen si sijn al-	9 340

soe cleyne als die pignewerden
 ende daer omme sijn si bina al-
 soe cleine . want die nature
 van dien lande es sulc ¶ Die
 20 grote can doet dese stat wel 9 345
 hoeden. want si es sine Ende
 al eest dat dese pingwerde so
 cleyne sijn si sijn nochtan wel
 verstandich ende na haer out
 25 heit sijn si sierslc genoegh 9 350
 Van daer geetmen vort dor-
 menich lant ende port tot ere
 stat die heet . Janchay. Dese
 stat es edel ende rike ende daer
 30 vaertmen halen alrehande 9 355
 comescap den heren vander
 stat ende vanden lande. want
 hi heeft van deser stat alle
 Jare te renten alsoe si selue
 35 seggen meer dan. 1^m. touma- 9 360
 se florine van goude. Si re-
 kenen al met toumasen ende
 elc toumaes es wert. x^m.
 florine guldene. Daer na mach-
 40 men weten hoe vele tsiaers 9 365
 es. Die coninc van desen lan-
 de es herde mechtich nochtan

F. 58, R., b,

es hi onder den groten. Can.
 Entie grote. Can. heeft onder
 hem . xij. seker prouinchen. 9 370
 In dit lant es een goede
 5 costume want wie enen gro-
 ten etentijt met sinen vrien-
 den maken wilt daer sijn
 toe seker huse in elke stat
 daermen den wert geet seg-
 10 ghen doet mi morgen gerei-
 den tetene voer soe vele lie-
 den ende men seit hem tghe-
 tal ende men seit hem wat
 men eten wilt Ende men
 15 seit hem hoe vole men ver-
 teren wilt Ende die weert
 saelt stappans doen gereiden
 wel ende scone soe dat daer
 20 niet ghebreken en sal ende
 bat ende eer ende niet minder
 cost dant ment in sijns selfs
 huus doen soude Ende .in.v.
 milen na deser stat ten . Jnde
 25 wert vander riuieren van
 dalay. steet eest stat ende
 heet . Menke. In dese stat es
 grote scepinghe Ende al die
 scepe sijn wit van naturen
 30 des houts daer si af ghe
 maect sijn Ende sijn scone
 scepe ende wel geordineert

	al waren huse in derde ghe-	
	fondert Daer na geetmen	9 400
35	doer menich stat tot eenre	
	stat die heet. Lanterin. die	
	leit op een brede riuere	
	diemen heet . Coromaram	
	die riuere lijt dor <u>cathay</u>	9 405
	ende doet dicke grote scade	
40	alsi sere wast. ¶ xl ~	
	C Athay es een groet ey-	
	lant ende rike Ende	
F. 58, V., a,	vol comescapen daer vaeren	9 410
	die coepliede alle Jare om	
	specie oncruut ende ander co-	
	mescape meer dan si elder	
5	doen. Ende wet dattie liede	
	die daer gaen. Ende wet dat	9 415
	die liede sijn van Jeneuen of	
	van lombardien of van ro-	
	menien toe te gane te lande	
10	of ter zee.xi. maende of .xij.	
	of meer eer si mogen comen	9 420
	int eylant van. <u>Cathay</u> . dat	
	dat principaelste ende vermaer-	
	ste lant es onder al dandre	
15	op die side ende hort den groten	
	. <u>Can</u> . toe. Van <u>Cathay</u> geet-	9 425
	men oestwert menich dach-	
	uaert soe datmen tachterst	
	vent onder vele ander steden	
20	ene stat die stat die heet	
	. <u>zugramago</u> . dats een stat	9 430
	die bat gewaerneert ende	
	versien es van ziden ende van	
	specerien ende ander comen-	
25	scapen dan enich stat dien in	
	die werelt es Daer na geet-	9 435
	men oestwert tot eenre an-	
	dre stat die out es ende in	
	die prouinche <u>caytay</u> . Ende bi	
30	deser stat van tartarien heb-	
	ben doen maken een ander	9 440
	stat die heet. <u>Caydon</u> . die	
	.xij. porten heeft Ende altoes	
	tusschen dene porte ter ander	
35	es een grote mile soe dattie	
	.ij. steden doude entie nuwe	9 445
	hebben omgaens meer dan	
	.xx. milen. In die stat es die	
	stoel of hof vanden groeten	
40	can. ¶ .xlj.~ ~	
	D Aer soe es een scoen pa-	9 450
	lays van welken palayse	
F. 58, V., b,	die mure heeft. ij. milen om	
	gaens ende binnen desen pa	

	layse sijn vele ander palayse ende binnen den boegaert	9 455
5	van desen groten palayse steet een berch op welken berch steet een ander palays dat es dat scoenste ende dat rijcste ende dat costelijcste	9 460
10	datmen visieren mach. Ende omtrent dien palayse ende berghe sijn menegherande bome die menegherande vrucht draghen ende al om	9 465
15	den berch sijn grote wide grachte vol waters ende daer neuen staen grote wuwers aen deen side ende aen dader side leit een groete scone brug	9 470
20	ge daermen die gracht met ouer lijdt ten palayse wert Ende Jn dese viuers sijn vele welder ganse. Aenden. Ende ander vogle sonder ghetal.	9 475
25	Ende al omme dese viuers es die groete boegaert vol beesten als die grote Can wilt hebben beesten ofte vogle die welt sijn hi sietse ia-	9 480
30	ghen van siere venstren sonder wt siere cameren te gane Dit palays daer sijn hof steet es groet ende scone ende binnen den palayse in die zale sijn	9 485
35	.xxiiij. calomnen van finen goude ende al die mueren sijn binnen ghedect met roden ledre van beesten diemen heet pachios die wel rieken soe	9 490
40	datmen mids den goeden roke des leders geen quade locht en mach in die zale comen	
F. 59, R., a,		
	no int palays Dit leder es alsoe roet als bloet ende Jegen die zonne blikende dat cume yemen daer op gesien mach	9 495
5	ende vele liede anbeden dese beesten al sise sien om die grote doecht enten goeden roke die in hem es Ende dese velle prisense meer dan platen van	9 500
10	goude. Jn midden dit palays steet een montoer daer die grote can op sijn paert pleecht te sitten dat al ghewracht es van goude ende van gesteynte	9 505
15	Ende optie . iiij. hornocke van den montore sijn. iiij. serpente van goude Ende onder dit montoer sijn die condute vanden	9 510

20	drankei die si drinken int skeyzers hof ende neuen die conduten sijn vele guldender vate met welke sijn meysenie- de drinken te desen conduten.	9 515
25	Ende dese sale es herde hoge(-) lijc ende wonderlijc ghesiert ende ghepareert met allen din- ghen daermen salen met ple get te pareerne. Jnden Jersten	9 520
30	int hoet vander zalen herde hoghe steet des keyzers troen daer hi ter taflen pleecht te sittene van dieren ghesteynte met guldenen borden Ende de die	9 525
35	borde sijn al omme beset met ghesteynte Entie trappen entie grade daer hi met op sinen troen geet sijn al van gesteynte ende van goude Ende op die slin-	9 530
40	ke side van skeyzers stoele es die stoel sijns ierstes wijfs enen trap nederde dan sinen Sijns anders wijfs es noch	9 535

F. 59, R., b,

5	enen graet nederder ende es oec van Jaspera ghedrayt als die andre. Entie stoel sijns der des wijfs es noch een graet nedere. want altoes heeft hi	9 540
10	.iij. wiue met hem waer hi es endei na sijn wiue. op die selue side sitten die vrouwen ende die Joncfrouwen noch nedere na dien dat si sijn. Ende alle die	9 545
15	ghehuut sijn hebben op deen side eens mans voet gemaect van perlen van orienten Ende desen voet es wel een cubitus lanc ende onder es hi gewracht	9 550
20	van blickenden paeus vedren of van vedren van andren vo- glen recht oft een tymmer van enen helm ware tenen teken	9 555
25	datsi den mannen onderho- rich sijn. Ende die niet ghe- huut en sijn en dragens niet Ende op dander side ter rechter hant des keyzers sit Jerstewerf	9 560
30	sijn outste sone die na hem reg- neren sal ende sit oec een trap pe nederre dan die keyser Ende die keyser in sulker ma- nieren als die keyserinne ende na hem sitten die sinen ghe- slechte sijn na dat si sijn. Entie keyser heeft sine tafle allene die es van goude ende ghesteynte of van witten ker-	9 565

35	stale ende gheboert met goude of met gheynte of van lignum aloes dat vten ert-schen paradise comt of van yuore ghebort met goude	9 570
40	Ende elc van sinen wiuen heeft haer tafle allene ende sijn scone Entie ander grote	9 575
F. 59, V., a,		
	heren die bi hem sitten oec alle ne. Ende en es geen van desen taflen si en es eens scats wert	9 580
5	Ende onder die tafle des keyzers sitten. iij. clerke die in ghescrijfte setten al dat die keyser seit dat moet gehouden sijn Ende hi en mach sijn wort niet verroepen Ende voer	9 585
10	tskeyzers tafle es grote feeste gemaelgiert daer gulden taflen sijn ende gulden pauwe ende vele ander manieren van voglen herde	9 590
15	rikelijc ghewracht met verhaenen beelden entie doetmen priken dansen singhen ende haer hande te gader smiten ende si maken daer grote muserie dat es niet gekelien of met nigromansien of waer met dat es en wetic niet maer het es alte scone te siene. Nochtan eest groet wonder hoet sijn mach. maer	9 595
20	dat maghic wel segghen dat die subtijlste liede sijn In alle	9 600
25	consten daer si hem al onderwinden die in al die werelt sijn si wetent oec wel Ende daer omme segghen si dat si met	9 605
30	.ij. ogen sien entie kerstene en sien maer met ere oghen om dat si naest hem die subtijlste sijn Mar alle andre segghense dat blent sijn in consten ende in werken	9 610
35	Jc deder toe grote pine dat ict leren mochte. Maer die meester seide mi dat hi den onstrefelken god gheloeft hadde dat hijs nieman leren en soude dan	9 615
40	sinen outsten sone. Jtem bouen des keyzers tafle ende bouen een deel vander salen steet. i. wijngaert van finen goude die	
F. 59, V., b,		
	hem daer bouen strect ende daer sijn in vele trocke van wijnbesien van witten van gelen van roden van groenen ende van swerten	9 620
5	al van ghesteynte entie witte	

	al van kerstale van bericle ende	9 625
	van yris die geluwe sijn van	
	toppase die rode sijn van robinen	
10	van gernas ende van albandi-	
	nen Die groene sijn van mirau-	
	nen van perides van crisoliten	9 630
	die swerte sijn van omcies ende	
	geraciens ende also properleec	
15	gemaect dat scinen recht rosenen	
	Ende voer die tafle sijn die gro-	
	te baroene entie ander die wel	9 635
	dienen. Maer niemen en es so	
	coene dat hi een wort spreect	
20	En si dattie keyser Jegen hem	
	spreke of die meesters ofte	
	speelliede diede liedekine sin-	9 640
	ghen. ende Jeesten seggen om	
	den keyser te verblidene. Ende	
	tfacelment daermen met dient	
25	in die zale ende in die camere	
	sijn van dierbaren gesteynte.	9 645
	Ende sonderlinghe tot groter ta-	
	flen van Jasperen of van kers-	
	tale of van amatististen Entie	
30	nappe sijn van mirauden van	
	saphiren ende topasen Van	9 650
	perides ende van menegen an-	
	dren ghesteynte Ende daer sijn-	
	re oec van finen goude want	
35	van seluere en sijn daer gene	
	No si en prisen tseluer niet	9 655
	so vele dat siere gewerdichden	
	af te makene enich facelment	
	dat sijn alrehande vate die(-)	
40	men ter taflen belicht . Maer	
	si maken van seluere grade	9 660
	trappen pyleren ende paueyssel	

F. 60, R., a,

	van zalen ende cameran. Jtem vor	
	die dore vander zalen plegen te	
	sine vele baroene ende ridders die	
	erenstelijke hoeden datter niemen	9 665
5	en come het en si bi beuele ende	
	wille des keyzers of dat sijn ser-	
	Jante of die dienaes waren ende	
	niemen anders en es soe coene dat	
	hi der doren vander zalen der ge-	9 670
10	naken. Ende wet. iiij. ghessellen	
	ende ic met onsen knechten dienden	
	hem opt soud .xii. maenden lanc	
	Jeghen den. coninc van manchi	
	welke hi hadde doen orloghen ende	9 675
15	die sake waer omme wi hem dien-	
	den was datwi soe sere sinen	
	stat begherden te siene van sinen	
	houe entie wonderlike rijcheit	
	die daer es ende sine ordinanse	9 680
20	ende sijn regement acht alsoe	
	sijn mochte als wi hadden horen	

	segghen ende seker wi vondent van goeder ordinancken ende van ouer uloedegher rijcheit Ende	9 685
25	vele meer wonders dan wi hadden horen segghen van sinen houe. No nemmermeer en had-	
	den wijt gheloeft en hadden wijs niet ghesien want cume	9 690
30	mocht yemen gheloeuen die edelheyt die rijcheit die menich-	
	fuldicheit die in sinen houe es en hadde hijs niet gesien want	9 695
35	en es niet alsoe in dit lant es daer die heren gaen soe si meest	
	moghen van volke want die grote can dat es dese keyser die	9 700
40	heeft alle daghe te sinen coste vele volcs dat sonder getal es maer die ordinarcke no die	
	costelijcheit van leuinghen no die eersamheit no die cuusscheit	

F. 60, R., b,	en es niet ghelijc deser van onsen lande want al tghemeyn volc	9 705
	et sonder amlaken op wille van beesten of op hare knien ende eten	
5	alrehande vleesch ende al luttel broets na desen etene vagen si	
	haer hande aen hare cleder ende	9 710
	en eten maer eenwerf des dages maer die staet vanden heren es	
10	herde groet ende alte rikeleec Ende nochtan dat eneghe liede	9 715
	mi niet gheloeuen en selen Ende selent voer boerde houden dat	
15	ic van sinen scatte ende van si nen houe ende van dien won-	
	dre van welken datti bi heme hout hier v vertrecken sal daer	9 720
	omme en salic des niet laten Jc en sal een deel van hem ende	
20	van sinen volke hier segghen na dien dat ict ghesien hebbe	9 725
	die wille hi ghesoefs ende dies niet gheloeuen en wille hi	
25	gheloeufs. maer ic weet wel dat die ghene die ouer dlant van	
	ouer zee gheweest hebben al en hebben si niet geweest tot	9 730
	daer dese grote can woent si selen soe vele van hem ende van	
30	sinen state horen spreken dat si mi te lichteliker geloeuen	9 735
	selen Entie ghene die hem ghe-	
	dient selen hebbben of in sijn lant geweest of in sijn palays	
35	die selens mi wel gheloeuen soe dat ict niet laten en sal te	
	scriuene dat ic gesien hebbe	9 740

40 om der gheenrewille die niet
 en weten no gheloeuen nemen-
 ne ende sal v segghen sinen
 staet die hi leit als hi rijdt
 van enen lande ten andren. 9 745

F. 60, V., a,

ende alsi grote Feeste hout Nochtan
 salic v ierstwerf seggen waer
 omme datmen heet die grote. can.
 5 G Hi sult weten dat cxlij. 9 750
 doen al die werelt ghdistru-
 weert was vander diluuien
 sonder noe ende sijn wijf ende hare
 kindre. Noe hadde. ij. sonen. Cam
 sem ende Jaffes . Cam was die sijns
 10 vader lichame sach. doen hi al ont-
 dect sliep ende hi wijsden metten
 vinghere bespottelike daer hi om-
 me vermalendijt wert Ende Jaf-
 fer keerde hem omme ende decte
 15 sinen vader dese. ij. gebroeders
 trocken al dlant aen hem. Ende
 cam om dat hidedelste entie wreet-
 ste was soe trac hi aen hem met siere
 wreetheit dmeeste ende dbeste deel
 20 vanden lande ende partien van ori-
 enten diemen heet asyen. Ende. Sem
 nan afrike. Ende Jaffe nam Europe
 Ende daer omme es die werelt ge-
 deilt in. ij. partien van desen. ij.
 25 broeders dat sijn .asyen. Afriken ende
Europen. Cam was die meeste ende
 die mechtichste van hem quamen
 meer gheslechten dan vanden an-
 dren Ende van sinen sone wert
 30 gheborn nembroc die reze die
 dierste coninc was vander werelt
 die den torre van babilonien begon-
 ste te maken. Ende met hem ende
 metten wiuen van sinen geslechten
 35 quamen dicwile ligghen die vian-
de vander hellen Ende wonnen
 aen hem kindre van wonderliken
 maecsele sulke sonder hoet sulke
 met groten oren sulke met ere
 40 oghen sulke met perts voeten
 sulc mac andren onmaecten le-
 den soe dat vanden gheslechte

F. 60, V., b,

van . Cam .sijn comen wonderli-
 ke liede die in die eylande van
 der zee sijn daer ic v hier voren
 af seide alse asyen al dure Ende
 5 om dat hi soe mechtic was ende
 dat niemen en mochte Jegen hem
 soe hiet hi hem gods sone ende
 9 795
 ouerste van alder werelt. Ende

10	om des Cams wille hebben die keyzers hem sint gheheten die grote. Cam. ende gods sone van naturen ende ouerste van alder werelt ende alsoe scriuen si hem in hare lettren. Ende vanden ge- slechte van .Sem. Sijn die <u>sarrasine.</u> comen ende . van . Jaffe. es tfolc van yrael comen Ende wi entie andere die in europen wonen als die van surien ende van samarita- nen houdent van hem Ende alsoe alsi mi gauen te verstane eer ic ter Jnden wert trac Ende omme deser redenen wille es hi gheheten die grote . Cam. maer als ic in Jnden quam soe vandict al anders Nochtan eest wel waer dat die van tartarien entie wonen in die grote asye sijn van Cam comen Maer die keyser van Cathay en heet hem niet . Cam. maer. Can. Ende ic sal v segghen die redene waer omme. En es maer leden .vij. werf .xx. Jaer dat al tarta- rien was onder daen ende in eyghenscap den andren landen daer omtrent want si waren alle beesteleec ende en daden anders niet dan beesten die de liede hoeden ter weiden. Mar onder hem waren .vij. princi- pale gheslechten die ouerste van hem allen waren Van	9 800 9 805 9 810 9 815 9 820 9 825 9 830
----	--	---

F. 61, R., a,

5	welken dierste ghelechte hiet .Tartar. van dien gheslechte <u>nemt</u> al dlant sinen name tartarien want si waren dedelste ende die meeste ghepresen . Dander ghe- slechte hiet. Tangoch. Terde .Eurach. Tfierde . villair. Tfijfste .Semoch. Tseste. monch. Ende tseuende .toboch. Doen gheuiel dat een goetman die was vanden ier- sten gheslechte ende was out Ende niet wel rike . dies name dat was .Cangius. die in sijn bedde lach ende sliiep ende sach een visioen dat voer hem quam een wit ridder al ghewapent met witten wapenen ende seide. Can. slaepstu tot di sent mi die onsterfelike god ende sijn wille es dattu segghes den . vij. gheslechten dattu harer lieder key- ser sijn moets want du salts win- nen die lantscape hier omtrent ende alle die aen v palen selen sijn onder di alsoe ghi hebt gheweest onder	9 835 9 840 9 845 9 850
---	---	--

25 hem want dat es den wille des 9 855
 onsterfelike gods. Ende des mor-
 ghens als cangius op stont soe
 ghinc hijt desen . vij. gheslechten seg-
 ghen. Maer si foebden met hem
 30 ende spotten ende seiden dat hi sod 9 860
 ware worden soe dat hi met sceem-
 den van daer sciet Ende opten
 andren nacht daer na quam die
 ridder ten .vij. gheslechte ende seide
 35 ende gheboet van des ontsterfelix 9 865
 gods wegghen dat si haren keyser
 maecten van . Can. Ende dat si
 nemmer eyghen no onder horich
 sijn en souden no ghenen lantscape
 40 maer dat si selue souden houden 9 870
 onder hem daer si onder geweest
 hadden .Soe dat si des anders

F. 61, R., b,

sdaghes daer na. Cangius keyser
 cosen ende settenen op een swert
 velc ende hieuenen op met groter 9 875
 feesten ende settenen op enen
 5 setel ende daden hem alle ere
 ende hietenen .Can. alsen die wit-
 te ridder gheten hadde Ende doen
 hi aldus van hem geheten was 9 880
 woude hi proeuen of hi hem be-
 10 trouwen mochte in hen Ende of
 si hem souden onderdaen willen
 sijn soe dat hi doen vele statute
 ende ordinancien maecte die si
 heten. ysatan. Dat ierste statuut
 15 was dat si alle gheloeuen souden
 in den ontsterfeliken god diese
 aldus woude uten eyghenscape
 werpen Ende dan dat sine an 9 890
 riepen in al hare saken. Dander
 20 statuut was dat al die manne van
 den lande die wapene mochten
 draghen rekeninghede . Ende dat
 men bouen elke. x. man enen 9 895
 meester sette Ende bouen elke. xx.
 25 enenen meester Ende bouen elc
 .C. enen hoetman . Ende bouen
 .x^m. een hoet . dat derde ghebot
 was dattie meeste entie princi- 9 900
 pale vanden . vjj. gheslechten sou-
 30 den laten al dat si hadden ende
 vertien daer haers selfs Ende
 souden hem vort an laten ghe-
 noeghen mettien dat hi hem van 9 905
 gracien doen soude ende si dedent
 35 stappans. Dat vierde was vrese-
 lijck ende eyselijck ghebot want
 hi gheboet den principaelsten ende
 den meesten vanden . vij. ghe 9 910
 slechten vorseit dat elc van hem
 40 soude doen comen sinen outsten

sone met haers selfs handen
elc sloeghe sijns kints hoeft af

F. 61, V., a

sonder beiden ende stappans soe
waest ghedaen. Ende also . Can
sach datsi Jeghen snie ghebode
niet en seiden peinsde hi wel dat
5 hi hem tot hem mochten betrou-
wen ende geboet hem datsi te wa-
penen hem ghereiden om sine
baniere te volgene ende met
10 crachte soe dede hi onder hem alt
lant daer omtrent. ~ ~
D Den gheschiede op enen
dach dat dese can reet
met deser gheselschap ende
15 met cleinder gheselschap want
hi en voer maer sijn castele ende
sijn stercte besien die hi gewonnen
hadde soe dat hi ontmoette groet
menichfoldicheit van sinen vi-
20 anden Ende om dat hi sine lie-
den goet exempel gheuen!wou-
de soe sloech hi in hem ierste-
werf daer wert hi van sinen
perde neder gheslaghen ende
25 sijn volc hem sagen neder ge-
slaghen waendense dat hi doot
hadde gheweest ende vloen al
hare verde Entie viande die
Jaeghden hem na want si en
30 wisten niet dattie keyser ach-
ter hem was bleuen ende als
die viande van hen veruerret
waren die dander Jaeghden die
keyser stont op ende ghinc hem
35 in enen dicken bosch berghen
Ende als die viande weder keer-
den ende moede waren dander
te Jaghene doen voeren si dor-
den bosch soeken of hem dar
40 yemen gheborgen hadde soe
dat siere vele vonden die si
doot sloeghen Ende alsi voeren

F. 61, V., b,

soekende aldus derwert dat
Can was geborgen sagen si
enen vogel die heet rub op enen
boem sitten daer onder dat. Can
5 sat soe dat si onder hem seiden
dat daer niemen en ware na
dien datter die vogel op dien
boem stonde Ende also keerden
si weder om elder te soekene.
10 entie keyser wert vander doot
behoet Ende dies machts so

15	sciet die keyser heymelijc van daer ende ghinc te sine lieden wert die van siere coemst bli- de waren Ende dancten doen den onsterfeliken god ende den vogel biden welken hare here wért behouden Ende daer om	9 970
20	erense desen vogel bouen alle vogle die in die werelt sijn. Entie van sinen plumen heb- ben mach si hoedense werde- lijc oft heylichdom ware Ende draghense op haer hoet met	9 975
25	groter werdicheit Ende wanen behoedt sijn van allen tem- peeste diese ouer hem hebben Ende daer omme dragen sise meer op haer hoet dan eldere	9 980
30	Daer na vergaderde die. Can sine liede ende gereide hem we- der te varne optie ghene die- ne dus gheureest hadden ende wanse al te sinen wille Ende	9 985
35	makese alle eyghen onder hem Ende alsoe die can hadde gewon- nen ende onder ghedaen al dlant Jn desside der berchs van	9 990
40	.beliau. die witte ridder quam noch doe te hem anderwerf in sinen slaep. Ende seide. Can. die wille des almechtichs gods es	9 995

F. 62, R., a,	dattu lijds den berch van .beliau. ende dattu wints dlant Ende dattuut sets in dine hant me- neghe lantscape Ende om dattu	10 000
5	niet en vints goeden wech der- wert te gane den berghe van beliau die optie zee es ende daer knielt. ix. werf ten oesten wert	10 005
10	Jn dere des onsterfelix gods ende bid hem dat hi di tone ende wise wech daer du moghet doergaen Ende die . Can. doet aldus. Ende	10 010
15	stappans die zee die anden berch quam trat hare archter wert ende maecte hem enen sconen wech. .ix. voete breet Ende alsoe leet	10 015
20	hi met sinen volke ende wan dlant van. Cathay. dat dmees- te conincrike es vander we- relt. Ende om dese. ix. knielin- ghen ende dese . ix. voete weechs	10 020
25	die Can ende al die van tarta- rien hebben oytsint tghetal van .ix. gehadt in groter werdicheit Ende daer omme soe wie hem enich prosent doen wilt eest van perden of van voglen ofte van	10 025

frute of van andren dinghen
altoes sint men hem toten geta-
30 le van. ix. om datment prosent
lieuer ontfaen sal alst doet
meer dan offer. C. of. CC. ware
want hem dunct tgetal van
ix. geheylicht om dattie bode
35 des onsterfelikes gods dat visi-
teerde ende noemde. Aso doen Can.
hadde dlant van . Cathay. Ende
menich ander lantschap gewon-
nen doen wert hi siec ende ge-
40 uoelde dat hi steruen moeste. doen
seide hi tot sinen. xij. sonen dat
hem elc brachte een van sinen
10 030
10 035
10 040

F. 62, R., b,

ghescutte ende si dedent stappans
daer na seide hi datmense te ga-
der bonde met . iij. banden Ende
alsi alle . xij. ghebonden waren
5 te gadre soe gaf hise sinen out-
sten sone ende seide hem dat hise
al te gader brake Entie sone pines
hem maer hine constse niet ge-
breken doen seide can datmense
10 gaue den andren ende dan den der-
den ende hem allen deen n den
andren maer gheen van hem
en const ghedoen daer na seide
die .Can. toten Joncsten sceetse
15 deen vanden andren ende brect
een yeghelijc bi hem ende hi deedt.
Ende daer na seide die Can. to-
ten outsten en hebdisse niet ge-
broken ende si antwerden dat
20 sise niet en consten ghebreken
om datse te gader gebonden wa-
ren . doen seide hi waer omme
heeftse v cleinste broeder gebroken
ende si antwerden om datse versce-
25 den waren deen vanden andren
Ende doen seide hem die . Can.
alre liefstse kindre aldus eest
van v. want alsoe lange als
ghi te gader ghebonden sult zijn
30 met . iij. banden dats met min-
nen met ghetrouheit ende met
eendrachticheit niemen en sal
v moghen deren. Maer sidi van
van desen bande ontbonden dat
35 deen dander niet en hulpt in
sine noet ghi sult ghedistruwert
werden waer bi ic v bidde dat
v des ghedinke ende mint deen
dander soe suldi heren ende ouer-
40 ste zijn van alden lande. ¶ Ende
als hi sine ordinanchie gemaect
hadde starf hi ende na hem
10 045
10 050
10 055
10 060
10 065
10 070
10 075
10 080

F. 62, V., a,	regneerde ogechatan sijn oufste sone entie andre sijn broedere daer na ginghen winnen menich lant	10 085
5	ende menich rike toten lande van prusen ende van rossien ende dede hem oec . <u>Can.</u> heten . Maer si wa- ren alle onderdanich haren out- sten broeder ende daer omme was	10 090
10	hi geheten die grote . <u>Can.</u> Ende hebben sint altoes alsoe geheten Na ohttecatan. regneerde. Ty- notan. Ende daer na mangotan die goet ghedoept kersten was	10 095
15	Ende gaf lettren van eweliken peyse den kerstenen ende sant sinen broeder halaon omte winnen dat heyleghe lant van Jherusalem ende dat te settenen inder ker- stene hande. Ende om maeho-	10 100
20	mets wet te distruweerne Ende om te vaneden. <u>Califes.</u> van bau- das die here ende keyser was van alden sarrasinen. Ende als die . <u>Califes.</u> gheuanghen was men	10 105
25	vant bi hem alte vele scats dat cume soude in die werelt also vele sijn. Doen deden. Halaon vor hem comen ende vraegde hem waer omme hi niet ghe-	10 110
30	noech soudeniere en nam om sijn lant te bescudden van een deel van sinen scatte. Ende die Califes antwerde hem dat hi ghenoech liede waende hebben	10 115
35	met sijns selfs volke. Ende doen seide . <u>alaon.</u> du waers als een god der sarrasine ende die en sou- de geen steerfelike spise eten	10 120
40	ende daer omme en saltu niet eten van dierbaer gesteynte entien scad die du vergaders hads ende deden in geuangenessen	
F. 62, V., b,	leggen ende sinen scat neuen hem ende daer bi starf hi van honghere ende van dorste Ende doen hadde halaon al dlant van	10 125
5	gheloften gewonnden ende in- der kerstene hande geset . maer die grote can sijn broeder starf hierenbinnen soe dat al belet bleef . Nai mangotam regneer-	10 130
10	de. Colilatan. die oec kersten was ende regneerde . xlij. Jaer. Hi maec- te die grote stat van Jenig . int lant van. <u>Cathay.</u> die vele meer- der es dan rome. Dander grote	10 135

15	.Can . die na hem quam wert heyden ende al die andre na hem Die grote. Can. es die mechtich- ste keyser die onder tfirmament es ende alsoe heet hi hem in	10 140
20	sine lettren. ¶ Can filius dei excelsi omnium vniuersam ter- ram collencium summus inperator et dominus omni dominancium. Dats te segghen . Can. des hoech- tes gods sone ouerste keyser	10 145
25	alder gheenre die Jn die werelt wonen ende here alder geenre die heerscapie hebben. Ende die lettren van sinen groten zegle	10 150
30	spreken dus. ¶ Deus in celo et . Can. super terram eius For- titudo omni hominum imparacorum sigillum. dats te seggen god inden hemel ende . Can opter erden	10 155
35	sijn starcheyt alre menschen des keyseris zegel. Ende al eest dat si nv niet kersten en sijn . Noch- tan die keyser ende al die van tartarien gheloeuen inden ont- sterfeliken ende almechteghen	10 160
40	god ende als i yemen dreygen wil- len si seggen god weet wel dat	10 165

F. 63, R., a,

	ghijt ontgelden sult of ghi sult dat doen. Nv hebbic v gheseit waer omme hi heet die grote .can. Nv salic v seggen tregement van	10 170
5	sinen houe als hi feeste hout H J hout. iiij. ¶ .xliij. ~ principale feesten int Jaer Dierste feeste es van sijnre gheborten Dander van siere presen- tacion. Jn haren moystach dats	10 175
10	in haren tempel daer si een ma- niere van besnidinghen in doen Entie ander .ij. feesten sijn van haren afgoden Dierste es dat	10 180
15	hare afgod in haren tempel was gheset ierstwerf Dander als hare afgod ierstwerf began te sprekene of myraclen te doe- ne niet meer en hout die keyser	10 185
20	groter feesten dan dese. iiij. en ware dat hi sijn kinder hude. Nv suldi weten dat telker feesten voerseit comt alte vele volx ende herde gheordineerdeleec ende ge- wapent .met . M. met . C. met	10 190
25	.x. te male ende elc weet wel waer af dat hi dienen sal Ende elc doet constichlec dat hi te doe- ne heeft dat daer gheen ghebrec en es van niemen . Daer sijn	10 195
30		

ierstewerf. iiij^m.rike barone ende
 mechtich om die feeste te hoeden
 ende te regeerne Entie wel te or-
 dineerne ende om den keyser
 35 wel te dienene . Ende dese feeste
 houtmen te velde in sterke tinten
 van tatersche ende van Camus-
 caten ende al die baroene heb-
 ben rikelike cronen op haer hoet
 40 met ghesteynte ende met perlen
 van orienten ende sijn alle gecleet
 met guldene lakene of tartarien

F. 63, R., b, of camuscate soement aldaer frischt
 can gheuiseren. Ende al haer cle-
 der sijn ghefroyt ende gewracht
 van ghesteynte ende perlen. want
 5 gulden laken ende siden es daer
 beter tijt dan hier sijn lakene
 van wollen. Ende die. iiij^m. barone
 sijn ghedeilt in. iiij. dat es elc
 10 .M . bi hem ende elc.M. es eens
 gecleet met cledren van eenre
 varwen soe rikeleec ende soe wel
 dat wonder es te siene. ¶ Dierste
 .m. es van hertoghen ende van gra-
 15 uen van marcgrauen van ami-
 ralen Entie sijn ghecleet van
 guldenen lakenen met ziden ge-
 weuen van groenre varwen ende
 geborduert met goude ende met
 ghesteynte. ¶ Dander . m. es
 20 ghecleet met lakene van Jaspere
 ende van roder ziden georfroet
 oec met goude ende met perlen
 gewracht Terde. m. ghecleet met
 purpere met fyolette wel rikelic.
 25 Tfierde. M. es ghecleet met ghe-
 luwen lakene fresschelijc ghe-
 wracht van goude ende gesteynte
 ende van perlen dat een man
 van desen lande hadde een van
 30 haren cledren mochte wel seg-
 gen dat hi niet arm en ware
 want tgout entie ghesteynte wa-
 ren hier eens scats wert meer
 danse daer sijn Ende als mense
 35 roept gaense . ij. ende. ij. geordinert
 vorden keyser sonder wort te spre-
 ken maer si nigen hem ende elc
 draecht voer hem een tafelkijn
 van Jaspere of van yuore of
 40 van kerstale of van masticle
 ende al die menistrele ende speelliede
 gaen voer hem spelende Ende

F. 63, V., a, ende ludende elc na siere const .Ende

5	alsoe dat ierste.M. dus heeft sinen toen ghedaen soe gaen si op een side. Ende dan comt dat ander.M. ende dat derde ende dat vierde.M. ende doen alsoe Ende nieman en sprect een wort . Ende op deen side van des keyzers taflen sitten vele wise phylosophe van menege-	10 255
10	rande meesterien. als van as- tronomien . Geremanchien van Jngromanchien van pyromansien van . ydoromanchien van . angu- rien ende van vele andre meester-	10 260
15	rien. Ende elc heeft voer hem een astrable dats een Instrue- ment daermen die sterren mede met ende past of si hebben vor- hem vergulde sporen af een	10 265
20	vergulden vat vol van zaele Ende sulc houden een been van enen doden hode of si doen met hem die geeste spreke . Ende sul- ke hebben voer hem gulden	10 270
25	vate van coren die bernende sijn sulke uol van watre Ende sulke vol van smoute ende sulke van wine . sulke hebben gul- den orloye ende vele andre	10 275
30	Instrumente na hare Conste Ende te selker vren alst hem tijt dunct si seggen toten knech- ten die voer hem sijn die ghe- reet sijn te haren gheboede.	10 280
35	maect pays. Ende dan seggen die knechte toten volke maect pays ende hort. Dan seggen die philosophe dat elc doe wer- dicheit ende ere den keyser	10 285
40	die gods sone ende here Ende ouerste van alder werelt es hets nv tijt ende dan nijcht	10 290

F. 63, V., b,	elc metten hoede te hem wert Ende dan segghen die philo- sophe staet op. Ende daer na een vre seit een vanden philo-	10 295
5	sophen doet uwen cleinen vin- ger in v ore Ende stappans doen sijt Daer na op een ander vre seit een ander philosophe legt	10 300
10	v hant voer uwen mont ende si doent Ende daer na seit een ander legt v hant op v hoet ende si doent Ende dan seit hi hem noch dat sijt af doen ende	10 305
15	dan eest ghedaen . Ende alsoe van vren turen segghen si won- derlike dinghen . Ende seggen dat dese dinghen hebben grote	

	bediedenesse. Ende ic vraeghde	10 310
20	wat bediedenessen dese dinghen hadden Ende si antwerden mi dat nigen metten hode bedied-	
	de datsi altoes onderdanich sou-	10 315
25	den sijn den keyser ende ghe- trouwe no om gichte no om ghelofte no om gheen dinc	
	en mochten si hem daer toe gheuen datsi enich ongetrou-	10 320
30	wicheit hen souden doen. Ende die haren vinger in hare ore staken dat bediet dat gheen	
	man van hem en mochte nem-	10 325
	mermeer horen spreken no segghen dinghen die Jegen den	
35	keyser waren hi en soudse hem in die vre laten weten al wert	
	van sinen vader of sijn eygen kint. Ende aldus van elken	10 330
40	dinghen dat si segghen heb- ben si een grote bediedenesse Ende sijt seker datmen geen	
	dinc en doet datten keyser toe hoert no cledet no broet	
F. 64, R., a,	no bat no geen ander dinghen	10 335
	sonder te sekeren tiden ende vren	
5	diede filosofhen daer toe visieren. Ende eest dat jegen den keyser in enich lant orloge	10 340
	begint of enich ongerief dese philosophen sient stappans ende	
10	seggent den keyser ende sinen raet here men doet stappans sulc dinc in v lant ende al daer	10 345
	omtrent van uwen lande. Ende die keyser sent ter vaert der-	
15	waert. Ende als die filosofen hebben hare ghebode gedaen die meesters entie speel liede	10 350
	beginnen te spelene elc met sinen Jnstrumente deen vore	
20	dander na ende maken daer gro- te melodye. Ende alsi dat een groet stic tijts gedaen hebben	10 355
	Een vanden meesters clemt op een hoghe stellinghe ende	
25	wel ghemaect. Ende hi roept maect brede ende van swijcht elc Ende dan sijn al die gene	10 360
	van skeysers gheslechte gereet ende rikelike ghecleet met gul-	
30	denen cledren. Ende elc heeft witte perde ghereet alsoe vele als hire finieren mach. Ende dan	10 365
	seit die maerscalc vanden houe ghi ende ghi ende noemt elken. Jerstwerf den edelsten. sijt ghe-	

35	reet met sulken ghetale van witten perden om te dienen den ouersten keyser ende met also vele ghi ende ghi ende noemt alle die van dese keyzers gheslechte sijn deen na dander . Ende	10 370
40	als hise gheroepen heeft so comt in deen na dander ende prosenteren den keyser die witte perde	10 375
F. 64, R., b,	ende dan lidense ende daer na die ander baroene elc gheeft hem present na dat si sijn Ende daer na die prelate entie liede	10 380
5	van ordenen van hare wet ende oec ander liede elc geeft hem enich dinc. Ende dan als alle den keyser gheoffert hebben die groetse prelaet van	10 385
10	allen geeft sine benedixie seg ghende een gebet van siere wet Ende dan beginnen die meesters anderwerf te spelene. Alsi	10 390
15	een stuc tijts ghespeelt hebben doetmense swighen. Ende men doet vorden keyser comen tamme leuwe ende ander beesten ende are ende ander vogle	10 395
20	ende werdicheit te doene Ende daer na comen gokelaren die groet wonder maken ende toueren want si doen de zonne entie mane entie lucht comen	10 400
25	alst sciijt die soe grote claerheit geuen dat cume deen den andren ghesien mach Ende daer na maken si dien nacht datmen enen steke niet ghesien en	10 405
30	can . Ende si doen den dach dan weder comen. Ende doen dan comen dansen die scoenster iofrouwen van alder werelt. scinende Ende dan doense comen	10 410
35	ander Joncfrouwen dragende die gulden coppe vol van merien melke ende gheuen den heren enten vrouwen te drinkene . Ende dan doen se	10 415
40	comen ridderen die Joesteren inde lucht vreselike alsoe ter Joesten behort ende breken die	
F. 64, V., a,	die speren datter die stucken af vliengen al omme ouer die taflen Ende dan doense comen een Jacht van herten ende van welden verke-	10 420

5	nen ende van loependen honden ende doen soe vele wonders dat wonder es te siene ende dat duert totmen die taflen op doet. ¶.xliij.	10 425
10	D Ese keyser heeft grote me nichte van volke om hem te dienen alst vorseit es ende	10 430
15	hi heeft soe vele meesters die alle sijn toten ghetale van .xiiij. tou- mause van welken Tumaus doet .xiii. maer si en wonen niet alle met hem . Maer al die meesters die voer hem comen die onthout	10 435
20	hi van wat lande datse zijn ende men setse in gheschrifte Ende al eest dat si alle lande doer gaen nochtan lyense op haren meester den groten .can . Ende daer omme heeft hire soe groet ghetal ende	10 440
25	hi heeft .xv. toumaus knechte die alderhande beesten hoeden ende voglen alse ostoere valken sporwaren sprekende papegaye ende ander vogle van proyen ende van sanghe entie oec wel-	10 445
30	de beesten achterwaren Alse olyphanten of semmen of mer- motten of ander beesten Ende hi heeft te sinen lichame te wach- tene. CC. meesters van medi-	10 450
35	cinen kerstene ende .xx. Hey- densche meesters want hi be- trout hem meer in die kerstene dan in die heydene Ende ander ghemeyne meyseniede daer es	10 455
40	sonder ghetal Ende dese hebben alle behoefte van des keyser's houe Ende in sijn hof sijn vele	10 460

F. 64, V., b,

5	baroene die kersten sijn ende be- keert worden ouer mids predeken- ne der relegiouser kerstene die daer wonen maer die menege en wilt niet datmen weet dat si kersten sijn. ¶ Dese keyser mach alsoe vele verteren als hi wilt sonder ghetal want hi en verdoet gout no seluer nohien	10 465
10	maect gheen munte anders dan van gheprinten ledre of van papiere ende van dier munten es deen werder dan dander na dien dat teken es Ende als de-	10 470
15	se muntse soe langhe geloepen heeft dattie printere begint te vergane dan draechtmen tot des keyser's tresoriers ende hi geeft hem nuwe munte om	10 475
20	doude entie munte gaet doer	10 480

alle dlant ende in al sijn pro-
 uinche. want daer en maken-
 se gheen munte van goude no
 van seluere Ende daer omme
 25 mach hi ghenoech verteren van- 10 485
 den goude ende vanden seluere
 datmen in sijn lant brinct.
 doet hi sijn palays maken ende
 al ander dinghen dat hem ge
 30 noecht. Ende Jn een van si- 10 490
 nen pylaren van sijnre cameren
 die van goude es steet een ro-
 bijn karbonkel die enen voet
 35 lances die des nachts al die ca- 10 495
 mere verlicht ende hi en es
 niet gherecht roet Maer hi
 ghelijct enen brunen amatiste
 daer in staen noch menich ander
 40 robbijn Maer die es die dier- 10 500
 baerste entie meeste. die key-
 ser woent inden zomer in een
 stat die heet .Sudus. ende steet

F. 65, R., a,

met crucen ende met wijwa=
 tre Ende singen met groter stem-
 men hem groetende . ¶ Veni- 10 505
 criator. Ende als hise hort hi ge-
 5 biet die heren bi hem ridende
 datsi die liede tot hem doen comen
 Ende alsi hem naken ende hi
 tcruce siet hi doet sinen capruun 10 510
 af die op sijn hoeft steet Jn die
 10 maniere van enen veltenen hoede
 die van goede ende van gesteynte
 gemaect es . Ende es soe rikelic
 dat niemen in dit lant en es 10 515
 hi en souden prisen een coninc-
 15 rike ende daer na nijcht hi den
 cruce Ende daer na die prelaet
 van desen gheordenden lieden
 seit voer hem een bedinge . Ende 10 520
 dan geeft hi hem die benedixie
 20 metten cruce. Ende dan nijcht
 hi Jegen die benedixie herde
 deuotelijc. Ende dan geeft hem
 die prelaet van eneghen frute 10 525
 toten ghetale van. ix. in enen
 25 plateel van seluere peren ofte
 appele of ander fruut . Ende
 hi nemter een ende dander
 geeft hi den andren heren om- 10 530
 trent hem. want die costume
 30 es sulc dat gheen vrent men
 sche voer hem comen en mach
 hi en geue enich dinc vander cos-
 tume van ouder wet die seit 10 535
 Non accidit in conspectu meo
 35 natuus. Dats te segghen. Jn mi-
 ne Jegewordicheit en come

	niemen ydel. Ende dan seit die keyser tot desen lieden van ordenen dat si achterwert trec	10 540
40	ke te midts datse niet vertor- den no verdrongen en worden dander menichfoldicheit der	
F. 65, R., b,	perden die achter hem comen	10 545
	Entie ghene die wone daer die keyserinne liden doen oec aldus ende alsoe doen si oec den outsten	
5	sonde ende elc prosenteerse oec aldus met frute. Ende wet dat dit volc dat met hem rijdt al	10 550
	niet en woent met hem dage- lijcs maer also dicwile als hijs te doene heeft ontbietmense ende	
10	alsmen van hem gedaen heeft soe keren si weder thuus wert sonder die ghene die met hem	10 555
	wonen om hem te dienen ende sinen kindren ende om sijn hof te regeerne Ende nochtan dattie	
15	van daer ghesceden sijn soe wonen stede vast bi hem in si- nen hof . l ^m . manne te perde ende	10 560
	.ij ^m . te voet. sonder ministreres ende sonder die beesten wachten welde ende tamme ende die vogle	
20	welke ic seide hier voren dat ghetal. Onder dat firma- ment en es soe groten noch soe	10 565
	mechteghen here niet als die grote. can. No bouen derde No onder derde. want pape Jan	
25	die here es vander groter. jnden no die soudaen van babilonien no die keyser van persen En	10 570
	hebben gene gelikenesse met hem van machte no van goede Want in allen desen es hi die	
30	meeste prinche der werelt waer bi dat grote scade es datti niet vaste in gode en gheloeft noch-	10 575
	tan hoert hi gherne spreken van gode. Ende ghedoecht wel dat elc kersten si die wille in	
35	al sijn lant want hi en verbi- et niemen te houde al sulke wet	10 580
40		10 585
F. 65, V., a,	als hi wilt. In dit lant deen heeft .C. wiue dander .xl. dander min dan- der meer Ende nemen wel hare nich-	
5	ten te wiue hoe na dat si hem sijn sonder hare sustere hare moedere ende	10 590

sonder hare sustre van haare moeder
weghen dat sijn hare moeder doch-
tere maer hare sustre die haers
vader sijn van andren wiuen dan 10 595

10 van hare moeder mogen si wel
nemen te wiue Ende haers broeder
wiue als haer broedere doot sijn
Ende hare stiemoeder mogense wel
nemen als haer vader doot es 10 600

15 Si draghen alle wide cleder on-
gheuoedert Ende sijn ghecleet met
enen clede dat open es in beiden
siden ende gheeren met siden Ende
draghen daer bouen pelse thaer 10 605

20 wtwert ende en draghen no hoy-
ke no capproen . Ende recht also
hem de manne cleden soe cleden hem
die wiue ende men kint niet deen
voer dandre sonder dattie gehu- 10 610

25 de wiue hebben een teken op
haer hoeft . Die vrouwen ende die
manne en wonen niet te gadre
maer elc woent bi hem seluen
Entie man geet liggen met wel- 10 615

30 ker dat hem best behaecht van
sinen wiuen . Ende elc heeft sijn
huus man ende wijf ende sijn
ronde huse van houte gemaect
daer an staen ronde vinstren die 10 620

35 hem claerheit gheuen van bo
ende daer dore dattien roec wt
geet entie wande sijn van velre
ende alsi orloghen soe doen si haer
huse met hem draghen als men 10 625

40 tenten ende pauwelrone doet
ende maken tvier in midden
van haren huse Jtem si hebben

F. 65, V., b,

vele beesten van alle manieren
sonder verkene want si en voeden 10 630

en ghene ende si gheloeuen in e-
nen god die alle dinc gescepen
heeft Nochtan hebben si haer af
gode van goude van vilte van
Lakene Ende die afgode offer- 10 635

5 rense altoes dierste van haren
melke van haren beesten Ende
oec van haren etene ende van
haren drinkene eer sijs nutten
ende si offeren hem dicke perden 10 640

ende beesten ende si hetene god
der naturen. yraga. Ende wat na-
men haer keyser heeft altoes
doen siere toe. Can. doen ic daer 10 645

15 was hi hiet .thiaut .can. Ende
sijn sone hiet cossue. Ende alsi
keyser sijn sal soe sal hi heten
20 .cossue.can. hi hadde noch . xij.
sonen sonder dien. die aldus

	hieten . Caldar. Burin . Neugu.	10 650
	.Votap. Cadum . Cidam . Tudem.	
	Balach . rabi. Lau. Garogau	
25	Ende sijn wiue Dierste entie principaelste was pape Jans doch- ter ende die hiet . Nerotham.	10 655
	D Je liede van desen lande beghinnen al haer dinc	
30	te doene metter nuwer manen ende doen herde groet ere der zonnen ende der manen ende	10 660
	knielen dicke daer Jegen Ende ghemeynlijk riden si daer sonder	
35	sporen maer draghen in haer hant yet om tperit voert doen te gane ende makent vor grote	10 665
	consientie ende houdent voer grote zonde een met te steken	
40	int vier . Ende datmet tfleesch vten potte doet sonder mes. ende hem te leuene opt gheesel	10 670

F. 66, R., a,

	daermen tperit met vort drijft ende datmen die perde sleet metten breidele Ende te brekene een been met andren benen ende sijn kinder	
5	te werpene Entie alder meeste zonde es datmen pist in thuus daer men in woent entie dat dade men souden doden . Ende van elc van desen sonden moten si hem biechten	10 675
	jeghen haren priester ende si gelden grote zommen van gelde vor hare penitentie ende een huus daermen in ghepist heeft moet herwijit	
10	sijn of niemen en souder dorren in gaen . Ende als si haer peniten- cie vergouden hebben soe moten si doer een vier gaen of doer . ij. om te suerne van hare zonden Ende	10 680
	als enich messelgier comt die den keyser enich dinc brinct soe moet hi metten prosente dat hi brinct doer. ij. viere liden om te suere te sine te mieds dat hi gheen venijn en bringhe of quaet dinc dieden	10 685
15	keyser deren mochten. Jtem .i. man diemen vint in fornicatien dats in simpelre oncuusscheyt men doot- tene. Si sijn alle goede scutters ende	10 690
	ridders entie wiue doen alrehande ambachte si maken cledere leersen ende ander ambachte si driuen oec waghene ende kerren ende doen van allen ambachten sonder bogen ende	10 695
20	ghescutte en maken si niet no wa- pene die maken die manne . Al tfolc vanden lande es ghehorsam haren ouersten si en vechten no	10 700
25		10 705

	en stelden deen Jegen dander.	
40	No daer en sijn rouers ghene ende eren herde sere deen dander. Maer si en doen ghene ere vrenden lieden hoe grote princhen dat si sijn.	10 710
F. 66, R., b,		
	Si eten oec honde ende catten ende wolue ende vossen ende merien ende volene ende ezele ende rat ten ende muse ende alrehande	10 715
5	grote beesten welde ende tamme ende si etent al buten ende binnen ende en werpen niet en wech dan dmeest ende eten herde luttel	10 720
10	broets het en si ter groter heren houe ende te menegher stat en hebben si eriten no bonen noch ander pottaegie sonder allene	10 725
15	vleesch sop. Luttel etense ander dinc dan vleesch ende drinken tsop daer af ende als si gheten hebben vaghen si haer hande aen haer cledere want si en spreiden geen	10 730
20	amlaken te haren etene het en waren grote heren maer die ge meinte en hebben gene. die heren orberen oec dicwile voer hare amlakene. velle van beesten ende	10 735
25	meneghe vanden ghemeynten oec ende als si gheten hebben so leg- gense haer scotelen op sonder wasschen in eten ketel met vlees- sche ende met sope datter bleuen	10 740
30	es toter wilen dat si anderwerf willen eten Entie rike liede die drinken merien melc ende melc van andren beesten Ende. i. dranc die ghesoden es van watre want si en hebben in haer lant wijn	10 745
35	no bier si leuen herde armeli- ke ende en eten maer eewerf sdages ende dat selue herde lut- tel no daer no eldere . Ende seker een man allene in desen lande	10 750
40	soude meer eten op enen dach dan si souden in drien ende al eest dat een vrent bode comt toten here maen geeft hem maer	
F. 66, V., a,		
	eens des daghes tetene nochtan luttel. Jtem alsi orloghen si or- loghen herde wiseleec ende al- toes pinense hem hare viande	10 755
5	te omlegghene ende te beslute- ne ende elc van hem heeft . ij. bogen of drie ende vele gescots ende een grote handaex Entie edel liede	10 760

10	hebben swerde die cort ende breed sijn op deen side snidende ende heb- ben platen ende helme van ghe- sodenen ledre van draex vellen ende couerturen te hare perden ende als yemen van hare battael gen	10 765
15	vliet si slane doot Ende also si castele beligghen of gheueste steden soe vesegense vele scalc- heden ende ghelouen den genen van binnen al dat si eyschen	10 770
20	dorren maer alsi hem op geuen si slanse alle doot ende dan sinden- se hem hare oren af ende siedense ende etense metten souse ende daer af makense grote entel-	10 775
25	mes den groten here. Jtem si hebben meyninge alle crea- turen onder hem te doene ende seggen dat si weten wt pro- phetien dat si verwonnen selen	10 780
30	werden met crachte van scut- ters ende dat si hen bekeren selen ter wet der gheenre die- se verwinnen selen ende daer	10 785
35	omme ghedogense dat liede van alrehande wette onder hem peyselike moghen wo- nen. Jtem alsi willen maken	10 790
40	si haer afgode inde stat of na dbeelde van enen man van hare vrienden die doot zijn om van hem ghedinkenesse te heb- bene soe makense naecte belde	10 795

F. 66, V., b,

5	sonder maniere van gecleet te sine want si seggen dat in goeder vrienſcap geen dec- sel no omcleet zijn en sal. ende datmen niet minnen en sal om die scone cledere maer omden lichame die natuer- lijk es. Jtem hets grote vrese ende anxt die van tartarien te	10 800
10	volgene alsi van ere battael- gen vlien. want al vliende scieten si achter wert ende doden liede ende perde ende alsi hem ge- reiden ter battaelgen om te	10 805
15	striden si zijn soe vaste in een besloten daer . xx ^m . mans zijn te gader men sal niet wanen datter . x ^m . si. Si winnen wel ander liede lant maer sine	10 810
20	connens niet ghehouden want si hebben bad geleert in tenten ende op tuelt te liggene dan in goede steden of in castel en ende si en prisen genen sin van an-	10 815
		10 820

25 dren lieden ende si vercopen vele
 oliue smouts ende prisent oec
 herde sere want si seggen
 dat een goede medicine es
 Alle die van tartarien heb- 10 825
 30 ben cleyne ogen ende luttel
 baerts ende herde dunne ende
 sijn oec valsch ende verradech-
 tich dathem niemen en sou-
 de betrouwen in haer gelofte 10 830
 35 ende het sijn herde liede ende
 mogen wel Jegen pine meer
 dan ander liede want si heb-
 bent meer gheleert in haer
 selfs lant. Ende si en verteren 10 835
 40 niet Ende als yemen van hem
 steruen sal van siecheden
 met set bi hem een glauie

F. 67, R., a,

ende als hi begint te steruen
 elc vliet vten huse tot dat hi
 doot si ende dan graeftmen te
 velde. ~ ~ ¶ .xliv. ~ ~
 5 A Ls die keyser steerft
 setmenne in enen se-
 tel sittende in midden 10 845
 van siere tenten ende eerbar-
 leec setmen voer hem een am-
 10 melaken met vleesche ende
 met spisen ende enen nap vol
 van merien melke ende men 10 850
 set neuen hem een merie ende
 een pert gesadelt ende ghe-
 15 breidelt ende daer op leitmen
 gout ende seluer ende stroyen
 derde met stroe Ende dan 10 855
 doense maken een grote gracht
ende met al desen dinghen set-
 20 menne in derde ende seggen als
 hi comen sal in dander werelt
 hi en sal niet sijn sonder huus
 no sonder pert no sonder gout
 no sonder seluer entie merie
 25 sal hem dienen ende melc geuen
ende ander perde maken so dat
 hi wel ghewaerneert sijn sal
 in dander leuen. Ende enege 10 865
 van sinen camerlinghen ende
 30 ander officiers doen hem in
 die gracht setten om hem te
 dienen in dander werelt want
 si wanen datmen es in dander
werelt drinkende ende etende
 35 ende met wiuen te sine alst
 hier es ende na dat hi in derde
 gheset sal werden niemen en
 es soe coene die sijns soude
 dorren vermanen vor enich
 40 van sinen vrienden ende dic-

wile doetmense heymelic in
derde setten snachts in wilden

10 880

F. 67, R., b,

5 steden daer niemen en wandelt ende legghen daer op weder ressche metten gerse om datter weder op wassen soude ende ment niet bekinnen en soude waer hi begrauen ware ende om dat hi nemmermeer en werde gedacht no vermaent van sine vrienden. Want dan
10 seggense dat hi leuende es worden in dander leuen ende dat hi meerre here es dan hi hier was.. ~ ¶.xlvi.
N A dattie keyser doot
15 es vergadren die. vij. gheslachten ende kieser sinen sone ende seggen aldus wi willen ordnieren ende bidden v dat ghi onse here sijt ende
20 ons keyser ende hi antwert wildi dat ic ouer v regnere ende elc moet doen dat mi lief es of int lant te bliuene of te rumene ende dien ic segge
25 ende ghebiede te doene datmen doen sal ende al dat ic segge dat veruult moet sijn. Ende si antwerden als met ere stemmen dat gi gebiet sal
30 werden ghedaen. Ende dan seit die keyser gi sult dan weten dat mine worde vort an snidende selen sijn alsoe swerde ende daer na set men-
35 ne op een swert velt ende alsoe doetmen sitten in enen setel ende sijn crone op thoet ende dan al dlant sint hem
40 prosente In dien dage meer dan . C. kemele vol geluden van goude ende van seluere sonder die Juwele

F. 67, V., a,

vanden edelen lieden van goude ende ghesteinte dier sonder getal es sonder die perde ende guldene lakene van tartarien dier
5 so vele es damens niet ghepensen en mochte .Dit lant van .Cathay. es in asien die diepe ende en luttel in desside es .asye.
10 die meeste ende paelt aent tconincrike van tarse ten westen wert dat een des coninx was

	die onsen here quamen besoe-	
	ken te bethleem <u>Ende</u> al die van	10 935
15	dien gheslechte zijn des coninx sijn al kersten . Si en eten int conincrike van darsen gheen vleesch no en drinken wijn	
	ende in desside tarsen ten wes-	10 940
20	ten wert es tconincrike van torquestem dat hem sceet west wert toten conincrike van per sien <u>ende</u> norden wert toten . <u>coninc-</u>	
	rike van corasine <u>Ende</u> in dit	10 945
25	lant van. turquestem . daer sijn vel luttel goeder stede <u>Entie</u> beste stat heet ottorar daer sijn vele weiden ten beesten behoef maer daer es lutter	10 950
30	broets of corens <u>ende</u> daer omme sijn si herde liede <u>ende</u> ligghen buten in tenten <u>ende</u> drinken bier van milete <u>ende</u>	
	dan in desside es tconincrike	10 955
35	van corasine dat een quere- uloedich lant es sonder wijn <u>Ende</u> ten oesten wert steet een weldernessen die es wel. C.dach-	
	uarde lanc <u>entie</u> beste stat	10 960
40	die es geheten. Carasine. <u>ende</u> van dier stat nemet dlant sinen name. Die liede sijn <u>daer</u> goede orloges liede <u>ende</u> coene	
F. 67, V., b,	ende dan in desside es tconinc-	10 965
	rike vanden. <u>Comanien</u> . die in	
5	grieken waren worden bi tiden die leden sijn vte geiaecht dits een vanden conincrike vanden groetsten van alder werelt.	10 970
	maer en es niet al vol lieden. wonachtich want op deen side nordewert eest soe cout datter	
10	nieman ghedueren en can <u>ende</u> daer sijn soe vele vliegghen	10 975
	datter niemen en weet wer-	
15	wert bekeren. In dit lant sijn luttel bome die frucht draghen af anders want daer es luttel	
	in daermen onder sculen mach	10 980
	<u>ende</u> daer omme liggense in ten-	
20	ten <u>ende</u> bernnen Droghe mest dit lant comt neder hem strec-	
	kende te prusen <u>ende</u> te rossien <u>ende</u>	10 985
	doer dit conincrike loept die riuere van tigre die een vanden	
25	meesten riuieren es vander relt <u>ende</u> het vriest daer sonder-	
	linghen sere datmen dicke met ghemeynen here opdijs vecht	10 990
	<u>ende</u> strijt te perde <u>ende</u> te voet	

meer dan . C^m. persone te gadre
ende tusschen dese riuere ende
 30 der groter wester zee diemen
 heet naure leecht al dit coninc- 11 995
 rike. Ende int beghinsel van
 desen lande op wert es die
 berch. Chotis. die een vanden
 35 hoechsten berghe es vander
 werelt ende steet tusschen dese 11 000
 zee maure entie zee Caspyen
 daer steet een herde Jnge pas-
 sagie om te gane te Jnden wert;
 40 daer om dede die. coninc alexan-
 der daer een stat maken die
 hi hiet alexandre om dlant 11 005

F. 68, R., a,

te wachtere datter niemen en
 lede sonder orlof ende nu heetmen-
 se yserne porte entie principael-
 ste stat vanden comanien heet 11 010
 5 barach ende es een vanden . iij .we-
 ghen om in Jnden te gane maer
 doer dese passage en mogen niet
 vele liede Liden en ware inden win-
 ter Die ander wech es dor tconinc- 11 015
 10 rike van turquestem. ende persien
ende al te gane desen wech vintmen
 vele wildernessen die derde wech
 es die vanden Comanien comt ende
 15 geet toter roder zee(c) ende doer die gro- 11 020
 te ermenien Ende wet dat al dit
 conincrike vanden co m anien
 ende alt lant vorseit tot in pru-
 cen ende in rossien es al onderda-
 nich den groten .can. Cathay ende 11 025
 20 noch menich ander lantschap ende
 op dander side van desen lande
 es sijn macht vele meerre ende
 sijn heerscapie. ¶ .xlviij. ~
 N A dat ic v gheseit hebbe 11 030
 25 ende ghedeuseert ende besce-
 den vanden landen ende van
 den conincrike vanden lande van
 Cathay nordewert gaende toten
 kersten lande van prusen ende 11 035
 30 van rossien . Soe salic v dan seg
 ghen van andren landen die op
 dander side ligghen aen die rechte
 side toter griexscher zee ter ker-
 stene lande wert . Ende om dat 11 040
 35 die keyser van Cathay Ende die
 keyser van persien sijn. ij. grote
 heren soe salic v spreken vanden
 conincrike van persien Jnden iersten
 40 soe suldi weten dat int keyserike 11 045
 van persien sijn. ij. conincrike dat
 ierste beghint in orienten dats ten

F. 68, R., b,	oesten wert ten conincrike van turkesten wert <u>ende</u> <u>strect</u> hem west wert toter riuieren van physon die een vanden .iiij. riuieren es die vten paradise comt. ende te septentrione wert dats norden streckende toter zee van. Caspie ende zuden wert toter wildernessen van Jnden ende dit lant van van persien es goet ende wel gheuolct ende daer steet een goede stat in maer die. ij. principaelste steden die sijn geheten . botenca. ende seouergant. Maer enege liede hetense samergant . Dander conincrike van persien <u>strect</u> hem dor die riuiere van physon te westen ten conincrike van meden ende toter groter ermenien nordewert ende toter zee van caspien wert <u>ende</u> zuden wert toten lande van Jnden <u>Ende</u> dats oec een groet volhendich lant <u>ende</u> daer sijn in.iiij. principale steden. Nessabor. Sapha. on. <u>ende</u> . Carmassane. ende daer na es armonien . daer . iiij. conincrike in plaghen te sine dits een edel lant <u>ende</u> oueruloedich van allen leden <u>ende</u> begint te persien <u>ende</u> <u>strect</u> hem ter lingden westen tote turken ende vander siden vanden stat van alexandre die men heet yseren porte daer ic v hier voren af seide toten conincrike van meden. Jn dit lant van ermenien sijn herde vele goeder steden maer taurisse es vanden meesten name <u>ende</u> daer na es tconincrike van meden dat herde lanc es <u>ende</u> niewet breet het begint oesten wert aene dlant van persien <u>ende</u> aende	11 050 11 055 11 060 11 065 11 070 11 075 11 080 11 085
F. 68, V., a,	mindre Jnden ende steect hem westwert ten conincrike van caldeen Ende norde wert dalet ter cleyneder armenien wert . Jn dit .conincrike van meden staen vele groter berge <u>ende</u> lutter pleyns lants die sarrasine houden dit conincrike <u>ende</u> een ander maniere van volke houden . ij. die beste stede die heten seras <u>ende</u> .Caremen. daer na es es tconincrike van georgien dat ten oesten wert begint aen enen groten berch die heet absor. daer woent volc van meneghen lande <u>ende</u> men hetet	11 090 11 095 11 100

	dlant van alamo. dit coninc-	11 105
	rike strect hem te turkien wert	
	<u>ende</u> ter groter zee wert ende	
20	zudewert paeltet an die grote	
	armenien aen dit lant sijn.ij.	
	conincrike deen es dit coninc-	11 110
	rike van georgien <u>ende</u> dander	
	es tconincrike van arkas <u>ende</u>	
25	altoes sijn in dit lant .ij. Co-	
	ninghe <u>ende</u> sijn beide kersten	
	maer die. Coninc van georgien	11 115
	es den groten. Can onderdaen	
	Entie. coninc van arcas die	
30	heeft starker lant soe dat hi	
	hem altoes starkelec bescermt	
	<u>ende</u> bescut Jeghen die hem wou=	11 120
	den deren. Ende en was noyt	
	niemen onderdaen. In dit	
35	conincrike van archas es . i.	
	herde groet wonder want in	
	een prouinche van die lande	11 125
	dee wel. iij. dachuarde om-	
	ganacs heuet <u>ende</u> hetent bein-	
40	hanissen <u>ende</u> es al met don-	
	kernessen bedect sonder ene-	11 130
	ghe claerheit soe dat niemen	
	ghesien en can wat sijn mach	

F. 68, V., b,

	no niemen en der daer in gaen	
	Nochtan horendie van dien lande	
	oudetiden stemmen van menschen	
	<u>ende</u> perde neyen <u>ende</u> hanen	11 135
5	singen daer in <u>ende</u> men weet wel	
	sekerlec dat in dier deem stel.heit	
	liede wonen maer men weet wat	
	liede <u>Ende</u> men seit dattie donker-	
	heit quam mids myraclen van	11 140
10	gode want het was eens een	
	quaet keyser van persen die sau-	
	res hiet <u>ende</u> veruolgte om die	
	kerstene te dodene <u>ende</u> te destru-	
	werne <u>ende</u> om hem te doene sa-	11 145
15	crificie <u>ende</u> offerande sinen afgo-	
	de to deen e <u>Ende</u> voer al omme	
	met gheweldeghe here	
	na di e kerstene waer hise	
	wiste om te niute te bringen	11 150
20	<u>ende</u> daer omtrent woende vele	
	kerstene die al haer goet lieten	
	<u>ende</u> vloen te grieken wert	
	<u>ende</u> als quamen in een pleyn	
	heet Jmegnon daer omtmoetten	11 155
25	so den keyser <u>ende</u> sijn heer die	
	om hen allen wt was te doden	
	<u>Ende</u> doen vielen die kerstene	
	op haer knien <u>ende</u> deden hare	
	bedinghe tot gode <u>ende</u> stap	11 160
30	pans quam een dicke don-	
	kere wolke <u>ende</u> bedecte den	

	keyser <u>ende</u> al sijn heer in sulker manieren dat hi vorwert no achter wert en mochte soe	11 165
35	datsi bleuen <u>ende</u> hebben oyt sint daer al stille Jn die don - kernesse gedaen <u>ende</u> en qua- men noyt sint wt entie kerste- ne gingen daer si wouden <u>ende</u>	11 170
40	haer viande worden dus be- derft sonder slach <u>ende</u> daer om mochtense wel segghen.	
F. 69, R., a , ¶ A domino factum est istud et est		
	mirabile in oculis nostris. Dats te segghen vanden here es dit ghe- maect <u>ende</u> es wonderlec in ons o- ghen. want dit was een grote my- racle dat god om haren wille dede	11 175
5	ende alst noch in scine es waer bi alle kerstene souden daer bi te hey- legher sijn want sonder twiuel	11 180
10	en dade die quaetheit entie zong- den der kerstene si souden heren sijn van alder werelt . want	11 185
15	die baniere ons heren Jhesus kerst es altoes bereet tontfane al om- me sijn goede seriante te hulpen want een goet man soude wel	11 190
	.m. manne verdriuen also dauid seit inden soutre. Cadent alatre tuo mille <u>et</u> decem milia a dex- tris tuis. Dats te seggen van	11 195
20	dijnre siden selenre valle. m. <u>ende</u> .x ^m . van diere rechter hant ¶ Quem persequabatur vnus mille <u>et</u> duo fugarent decem milia	11 200
25	Dats te seggen hoe mochte een persequeren harre. M. <u>Ende</u> ha- re. ij. veriaghen. x ^m . <u>ende</u> hoe dat sijn mach dauid seit hier na. ¶ Quia manus domini fe- cit omnia. Dats te seggen want	11 205
30	die hant gods heuet al gemaect <u>Ende</u> onse here seit selue dor den mont des propheten. ¶ Si in vijs meis ambulauerit super	11 210
35	tribulant vos misissem manum meam. Dats te segghen haddi in mine weghe ghewandelt Jc hadde mijn hant gedaen op die ghene die v liden doen soe	11 215
40	dat wi claerlec sien moghen eest datwi goet <u>ende</u> salich sijn willen niemen en soude iegen	
F. 69, R., b, ons moghen dueren . Jtem van desen donkeren lande comt lopende		

5	een riuiere die groet es die wel wijst ende betekent dat daer lie- de wonen maer niemen en dar daer in gaen om te siene. Ende wet dat in dit conincrike van georgien ende van abthas ende van der cleynder ermenien sijn herde	11 220
10	goede kerstene liede want si biechten hem alle weken ende meneghen een werf of twee. Ende daer esser vele die hem alle daghe moneghen maer dat en	11 225
15	doen wi hier niet Nochtan dat sinte pauwels gheboden heeft daer hi seit. ¶ <u>Omnibet diebet dominicus</u> ad <u>communicandum</u> exhortor. Dats te seggen alle sondage radic v	11 230
20	tontfane den lichame ons heren maer daer op peynsen si maer wi niet. Jtem na dit lant in desside es turkien dat paelt an die grote ermenien ende aende	11 235
25	cleyne ende daer sijn in vele pro- uinchten. <u>Comain. Capadoche. sar-</u> <u>ra. Brike. kessi. Cour. Picham.</u> Goanach. Ende in elc van desen prouinchten sijn vele goeder ker-	11 240
30	stenen. Dit turkien strerct hem toter stat denstathala die opter griexscher zee steet ende paelt an surien. Surien es een goet lant alsic hier voren geseit hebbe.	11 245
35	ende noch eest opwert ten coninc- rike van Caldee ende strech hem vanden berghe van Caldee oest- wert toter stat van niniue die optie riuiere van tygre ge	11 250
40	legghen es entie breetheit be gint nordewert aen die stat van marraga ende strecht hem	11 255
F. 69, V., a,	zudewert toter wester zee in cal- deen es een pleyn slecht lant ende daer sijn in luttel berghe ende luttel riuieren ende daer na es dat coninc-	11 260
5	rike van mesopithanien dat begint aen een riuiere die heet george aen een stat die heest .moselle. ende strect hem westwert toter riuieren	11 265
10	van eufrate . tot eenre stat die heet rohais. Ende in die breide vanden berghe van ermenien toter wil dernessen van Jnden. der mindre Hets een groet lantschap. mesopi-	11 270
15	thanien maer daer sijn luttel ri- uieren In Ende daer en sijn maer .ij. berghe vanden welken deen heet .synar. Dander lyson Ende het paelt aen dlant van Caldeen ende	11 275

20	aen arrabien ten partien van zudewert sijn noch vele ander lantscape Jnden Jersten es daer dat lant van Ethyopien dat daer an paelt oestwert aen die grote wildernisse ten westen wert ant conincrike van nubien zudewert ant conincrike van mortangnien Ende nordewert aen die rode zee Jnt lant van ethyopien sijn menegherande liede ende menegerhande conincrike daer na lijten mortagnien ende duert van ethyopien toter hoger libien ende het leet ter lingden neuen die weste zee zudewert in dit lant sijn vele coninc- riken . Ende op dander side paelt aen nubien Dlant van nubien paelt aen dit lantschap vorseit ende aen die weldernesse van egypten entie liede van nubien sijn alle kersten Ende daer na es egypten daer ic hier voren af seide ende daer	11 280
25		11 285
30		11 290
35		11 295
40		
F. 69, V., b,	na die hoghe libie entie nedre. ter groter zee van spaengien Jn- welken es tconincrike van seop van .teremeuse. van Conisse van Cartaige . van bugie. van Algar- be van .belemarine. ende van montloer ende vele ander coninc- rike ende daer es oec van mene- gerande manieren van volke.	11 300
5		11 305
10	N V hebbic v geseit ¶ xlviij. van vele lantscapen die sijn in desside des groets co- nincs rijcs van .Cathay. vanden welken die meeste hoep es onderda- nich den groten .Can. Nv salic v seggen van enege lantscape ende eylande die in gheen side sijn als men .Cathay.lijt toter hoger Jn- den wert ende te battarien wet men lijt doer een lantschap dat men heet .Cadisle .dat een herde scoen ende groet lant es ende daer wast ene maniere van frute alse kaworden maer si sijn vele groter	11 310
15		11 315
20		11 320
25		11 325
30	maer alsi rijp sijn snijtmense ontwee ende dan vintmen daer in een beestken in vleesche ende in bloede ende in beene als een cleyn lemmeken sonder wolle ende men etet tfruut ende dbeest- ken Ende dit es seker groet wonder ende groet werc van naturen. Nochtan seidic heme datmi niet alte zere en verwonderde want	11 330

35	also wel waren oec sulke bome in ons lant. Ende in dit lant tandren steden wassen appele lange . van goeden roke ende van goeden smake Ende deser	11 335
40	appele hanct wel. C. of meer tenen trocke al ouer al opten boem ende dese bome hebben	11 340
F. 70, R., a,		
	groete bladre ende brede ende sijn .ij. voete lanc of meer ende enen <u>voet</u> breet Jn dit lant ende in andren landen daer omtrent sijn vele bome	11 345
5	die groffels nagle draghen ende note musscaten ende grote note van Jn- den ende canele ende ander scruint ende daer sijn oec wijngarde die draghen soe grote rosinen datter	11 350
10	een herde starc man ghenoech me de te doene soude hebben soude hi enen troc op heffen. Jn dit selue lantscap sijn die berghe van Caspien die daer int lant heten vber .ende	11 355
15	noch sijn tusschen dese. ij. berghe besloteten die coninghe vanden .x. gheslechten die heten. Goch.ende magoch. ende en moghen te geenre siden vte. Daer worden besloten	11 360
20	.xij. coninghe met haren volke on der dit gheberchte die te voren hie- ten. Siche. Daer Jaeghdese die coninc alixander binnen desen berge ende hi wanese wel be-	11 365
25	sluten metten werke sijnre liede maer hi en conste. Ende als hi sach dat hise niet besluten conste soe bad hi gode der naturen dat hi dan woude voldoen dat hi	11 370
30	begonnen hadde. Ende hoe dat hi niet wert en was ghehort te sine Nochtan mids sijnre gra- cien sloet hi die berghen. sonder van eenre siden ende optie side	11 375
35	es die zee van caspien. Nv moch- te yemen vrighen na dien dattie zee op deen side es waer omme en gaen si niet al daer vte ende gaen daer si willen Daer op	11 380
40	atwerdic v dat dese zee van cas- pien comt vter erden geloepen van onder tgheberchte ende	
F. 70, R., b,		
	loept doer die weldernessen op deen side vanden lande ende dan strec- se hare toten Jnde van persen. ende	11 385
5	al eest datment die zee heet en es die zee niet no en comt oec	

	horne van ossen of van coyen	11 505
40	<u>ende</u> men maecter af nappe vte te drinkene ende grote horne <u>Ende</u> vanden rebben van sinen pennen of plumen die in sinen	
F. 71, R., a,	vloghel sijn maectmen wel gro- te boghen om te sciетene. .L.	11 510
	V An daer geetmen ten lan- de dat papeianne toe hort	
5	die groet keyser es van Jnden. dese coninc pap jan heft	11 515
	vele lants <u>ende</u> vele goeder steden in sijn lant <u>ende</u> menich eylande want dit lant van Jnden es	
10	al ghesceden ende gedeilt met eylanden om der riuieren wille	11 520
	die vten paradise comen die al dlant deylen in vele partijen. <u>Ende</u> in die zee sijn vele eylande	
15	al daer. Die beste stat vanden eylande van. pontexore hetense	11 525
	dat een coninlike stat es ende edel ende rike. Pape Jan heeft onder hem meneghen coninc	
20	ende wonderlijk volc ende sijn lant es groet <u>ende</u> rike als dat lant datten groten <u>Can</u> to hort	11 530
	maer het en es alles niet soe rike want die coepliede en gaen	
25	daer niet soe ghemeinlec om haer comescap alsi doen in des gro- tes cans lant want hets te ver-	11 535
	re <u>ende</u> si vinden in deylande van Caythay. dat hem behoeft zide	
30	cruut ende guldene lakene <u>ende</u> goet van gewichte . Nochtan	11 540
	dat sijs betren tij souden hebben in pape Jans lant soe ontsien si hen vanden langen wege om	
35	dat soe verre es <u>ende</u> om die grote anxte <u>ende</u> vrese der zee die inde	11 545
	weghe sijn want daer sijn gro- te berghe <u>ende</u> roetsen in die zee ayamante stenen die van na-	
40	turen yser tot hem trecken <u>ende</u> daer om eest dat daer eneghe	11 550
	scepe die nagle of banden hebben	
F. 71, R., b,	die berghe treckense stappans na hem soe dat si van daer niet en moghen sceden. Jc	
5	selue sach in die zee van verren een eylant daer cleyne boemke- ne ende dorne in stonden. maer	11 555
	die scepliede seiden ons dat al scepe waren die daer ghehacht	

10	waren van ayemanten. Ende vander verrotheit vanden sce- pen soe wiesen die boemken ende dat gers dier daer vele sijn ende van sulken rochen vintmer vele daer omtrent ende daer	11 560
15	omme en dorren die coepliede daer niet varen si en weten den wech wel of datsi hebben enen goeden leidere ende si ont- sien heme oec sere vanden	11 565
20	langhen weghe soe dat si int eylant van Cathay. nemen haer behoefte om die naerderheyt Nochtan en eest soe na niet men moeter ouerdoen ter zee. .xi.	11 570
25	maende of . xij. van vinegien of van. Jeneuen tot . Cathay ende noch vorder es papeians lant menich dachuaert die coepliede die daer trocken si	11 575
30	al dor persien toter stat heet mepole want hermes die phi- losophe makese ende daer na lidense een arm vander zee Ende daer na comense tot ere	11 580
35	groter stat diemen heet . To- bath ende daer vinden si alre- hande comescap ende vele pa- pegaye ghelijc datmen hier leeuwerken doet. Ende willen	11 585
40	die coepliede vorder liden ende si en connen niet wel seker lec Jn dit lant es luttel tarwen	11 590
F. 71, V., a,	ende ghersten daer omme en eten si maer rijs of melc of case of fruit . Dese keyser pape Jan altoes nemt hi te wiue des	11 595
5	grote Cans dochter Jn pape ians lant es vele wonderlijcs dincs ende vele dierbaer gesteynte so groet soe breet datmer facelment	11 600
10	af maect als platele scotelen ende lepele scalen ende coppe ende vele wonderlijcheiden dat alte lanc ware in gheschrifte te settene maer	11 605
15	van enen principalen eylande van sinen statte ende gheloeue salic v seggen. .Li.	
	D Ese pape Jan es kersten ende een groet deel van sinen lande oec nochtan so en	11 610
20	hebben si niet al die articlen van den gheloeue alsoe wise hebben. Si gheloeuen wel Jnden vader den sone den heylegghen geest. Ende sijn wel heylich ende getrouwe deen den andren ende en geuen	11 615

25	om gene barenteerscap .Onder hem zijn . lxxij. prouinchen <u>ende</u> in elc prouinche es een coninc <u>ende</u> alle gheuen si hem tribuut Ende in zijn lant es menich groet wonder	11 620
30	der want daer es een zee die altoes vol es zants <u>ende</u> cleynder steenkine sonder enich dropel waters <u>ende</u> geet <u>ende</u> comt met groten baren of vloede als <u>ander</u> zee doet. en geen tijt en houtse stille no in dese zee en mach niemen varen no scepen Ende daer omme en machmen niet weten wat lande ouer dese zee es Ende nochtan datter geen water in en es soe vintmer in goede vessche omtrent deoquer	11 625 11 630 11 635

F. 71, V., b,

5	van deser zee van <u>ander</u> manieren <u>ende</u> maecsele dan men in dander zee vint. <u>ende</u> zijn van goeden smake <u>ende</u> bequamelijc tetene. Ende. in. iij. dachuarden van deser zee soe zijn grote berghe wt welken comt een riuiere gheloepen die vten paradise comt . Ende die riuiere es vol dierbaer gesteints <u>ende</u> sonder water <u>ende</u> loept neder waert doer die weldernesse met groten baren. als die zantsche zee doet <u>ende</u> daer valtse in die selue <u>ende</u> daer verliestmense <u>ende</u> dese riuiere loept dus. iij. werf in elke werke <u>ende</u> brinct met hare grote stene vanden steenroetchen die herde groet ghescal maken <u>ende</u> also saen als in dese zantsche zee dese riuiere es gheuallen met hare groten stenen soe en sietmer niet meer no en hort <u>ende</u> wert al <u>verloren</u> . <u>Bi-</u> nen desen. iij. daghen dat si aldus loept niemen en souder in dorren gaen maer in die <u>ander</u> dage geet men daer wel in. Jtem bouen dese riuiere een luttel vordre Jn die weldernesse steet een groet pleyn zaeuelachtich <u>ende</u> tusschen tghe berchte in dit pleyn alle dage te zonne op gange beginnen cleyne boemkine te wassene toter noenen toe <u>ende</u> draghen fruut. Maer niemen en der van desen frute nemen wat hets recht of dat alfs ghedrochte ware of van varende vrouwen <u>ende</u> na noene ontwassense <u>ende</u> crupen weder in al tote sonne ondergange datter niet en siet <u>ende</u> dus doense	11 640 11 645 11 650 11 655 11 660 11 665 11 670 11 675
---	---	--

alle daghe ende dits groet wonder.
In dese weldernessen sijn vele

F. 72, R., a,	welder manne ghecroent ende herde vreselijc die niet en spreken maer criten als verkene <u>ende</u> rochen daer sijn oec vele papione dat sijn welde honde ende vele papegaye die in haer sprake heten parsitast. <u>Ende</u> daer sijn vele papegaye die van naturen spreken <u>ende</u> groeten die liede die dor dese wildernisse liden <u>ende</u> spreken alsoe volcomelijc oft een mensche ware ende dese die soe wel spreken hebben brede tongen ende aen elken voet. v. clauwen.	11 680
5		
10		
15	Daer esser van ere ander manieren die maer een clauwe en hebben. anden voet entie spreken luttel of niet <u>ende</u> datmen qualic verstaen mach <u>ende</u> en doen anders <u>niet</u> dan criten. .Lij. ~ ~	11 685
20	D Ese keyser pape Jan alsi comt in battaelgen Jegen den groten. Can . of iegen eneghen andren prinche die aen sijn lant paelt. hine doet gene banierre voer hem voeren. Maer hi doet draghen voer hem. xij. cruceen hoghe ende grote van finen goude <u>ende</u> van dierbaren ghesteinte <u>ende</u> elc cruce es gheset op enen waghenden ende es ghehuedt van. x ^m . ridders. <u>ende</u> van meer dan van .C ^m . manne te voet alsmen den standaert pleecht te doene <u>ende</u> te hoedene in onse lant alsmen orloget. <u>Ende</u> dit ghetal van beiden es sonder getal vanden groeten heren. <u>Ende</u> als hi geen orloge en heeft <u>ende</u> hi allene met sijnre meysenieden rijdt hi en doet voer hem draghen maer een simpel cruce van houte sonder	11 690
25		
30		
35		
40		
F. 72, R., b,	iet daer op ghemaect te sine of van goude of van seluere In gedinkenessen dat Jhesus kerst leet die doot int cruce van houte . Ende hu doet oec vor hem draghen een gulden platele vol van erden in gedinkenessen dattie edelheit entie rijcheit van hem <u>ende</u> sijn vleesch ter erden sal ghekeert werden . Ende hi doet oec vor hem dragen een	11 700
5		
10		

	vat van seluere met <u>Juwelen</u>	
	van goude ende van dierbaren	
15	ghesteynte in tekene van siere	
	heerscapien van siere edelheit	
	ende van siere macht. Hi woent	11 735
	ghemeynlec in die stat van suse	
	<u>Ende</u> daer es sijn principaelste stat.	
20	<u>E</u> Nde daer es sijn j. .liij.	
	principaelste palays dat	
	soe edel <u>ende</u> soe rikelic es	11 740
	datmens niet ghedinken en	
	mochte <u>Ende</u> opten meesten torre	
	van desen palayse sijn . ij . guldene	
25	appele ront <u>ende</u> in elken appel	
	staen . ij. grote ende brede Car-	11 745
	bonkele die des nachts scone	
	lichten. die principaelste porte	
30	van desen palayse sijn van dier-	
	baren ghesteynte diemen heet	
	sardonie. <u>ende</u> sijn gebort <u>ende</u> ge-	11 750
	bert me yuorie <u>Entie</u> glase vin-	
	stren vander zalen <u>ende</u> vander ca-	
	meren sijn van kerstale. <u>Ende</u>	
35	die tafle daermen op et sijn van	
	mirauden sulke sijn van ama-	11 755
	tisten sulke van ghesteynte <u>ende</u>	
	van goude. <u>Entie</u> scragen daer	
40	die tafle opleit es oec van sul-	
	ken ghesteynte <u>entie</u> trappen	
	daer die keyser te sinen troen	11 760
	wert clemt daer hi pleecht	
F. 72, V., a,	te sittene sijn al van goude <u>ende</u>	
	van dierbaren ghesteynte <u>ende</u> van	
	cristale ende dander van Jaspere	
5	die derde van groenen Jaspere die	11 765
	vierde van mastiche. die vijfte van	
	sardine die. vj. van deardeline.	
	die. vij. van daer hi sinen voet op	
	set es van criseliten ende sijn	
10	alle gebort met finen goude <u>ende</u>	11 770
	met finen perlen van orienten	
	<u>Entie</u> stoele diere neuen staen op	
	die side van sinen trone sijn van	
	mirauden ghehort met goude	
15	rikelec ende met andren gesteig-	11 775
	te. <u>Ende</u> die pylare van siere ca-	
	meren sijn van finen goude <u>ende</u>	
	daer in staen vele ghesteynts	
	<u>ende</u> carbonkele die grote claer-	
20	heit snachts maken ende al	11 780
	licht dit ghesteynte sere noch-	
	tan bernt in sijn camere een	
	groet kerstalen vat vol van bal-	
	semen om goeden roec te hebben	
	<u>ende</u> quade locht te verdriue.	
25	Sijn draechbedde es van finen	11 785
	saphiere met goude gheboert	
	want die saphiere doen wel	

slapen ende si blesschen oncuush-
 heit want hi en wilt met sinen
 30 wiue maer. iiij. werf tsiaers
 slapen na die . iiij. saysune van
 den Jare ende dan doet hijt al-
 lene om kinder te winnen. In
 die stat van .nise. heeft hi een
 35 rikeleec palays daer hi woent
 als hi wilt. Maer die locht en
 es daer niet soe wel getimpert
 daer alsi es in die stat van.suse.
 In al sijn lant en et men maer
 40 eenwerf sdages ghelijc datmen
 doet in des grotes cans hof.
Ende in sijn hof eten alle dage

F. 72, V., b, .xxx^m. persone sonder die gene
 die gaen ende comen Maer die
 .xx^mx. van sinen lande ende van
 5 des groets cans lande en verteren
 niet soe vele als . xij^m. verteren
 souden van desen lande. ende altoes
 heeft hi enen coninc met hem
 om hem te dienen. Ende die
 coninghe van sinen lande sceden
 10 hem ende deilen met maenden ende
 ontbieden andre. Ende met desen
 coninc soe dienen hem altoes.
 .lxxij . hertoghen ende.CCC. ende
 15 .lx. grauen . Ende altoes eten in
 sijn hof . xij. ertsche bisscopen.
 ende.xx. bisscope. die patriarke
 van thomase es daer als die
 paeus hier es. Ende alle ertsce
 20 bisscope bisscope abde coninge
 in dat lant ende elc weet wel
 waer af datti dienen sal. Deen
 es meester vander herbergen
 dander es Camerlinc. dander
 25 dient van scotelen dander van
 coppen dander es maerscalc dan-
 der es drossate dander es prin-
 che vanden grauen. ende aldus
 es hi rikelec ghedient. Ende
 sijn lant duert nide breidde
 30 .iiij. maende dachuarde ende es
 lanc sonder mate metten ey-
 landen die onder derde sijn die
 wi onder ons heten. Liiij.
 I Tem neuen deylant van
 35 pontexore es groet lant ende
 breet datmen heet milsco-
 rath ende es onder pape
 Jan in dit eylant es vele
 40 goets ende daer plach te sine een
 rijc man hiet. Gachalonabes.
 die herde scalc was ende hi
 hadde enen casteel op enen
 11 805
 11 810
 11 815
 11 820
 11 825
 11 830
 11 835
 11 840
 11 845

F. 73, R., a,

groten berch die soe starc ende
soe rikelec was also enich men-
sche soude connen viseren. Ende
al dien berch haddi doen bemue-
5 ren vaste Ende binnen desen 11 850
muren stonden scone ende grote
boegarde ende houe daer in ston-
den bome die alrehande vrucht
droeghen diemen in dese werelt
10 vinden mochte Ende hi hadde daer 11 855
oec doen planten alrehande dinc
dat wel roec van bloemen ende
van crude ende noch staen daer
scone fonteynen ende bi desen
15 fonteynen haddi doen maken sco- 11 860
ne zalen ende cameran al bescre-
uen ende ghemaelt met goude
ende met lazure ende hadde daer
doen maken vele wonderlijcs
20 dincs van pipen ende gheblase 11 865
ende van hystorien van mene-
gherande beesten ende van voglen
die alle songhen ende hem ruerden
met subtijlheden van werken
25 recht oftse alle leefden . Ende 11 870
in desen bogaert haddi gedaen
van alrehande manieren van
voglen van beesten daermen
mach ghenoechte met hebben
30 Ende hadde daer oec in gedaen 11 875
die scoenste joffrouwen tusschen
.ij. Jaren ende .xv. out diemen vin-
den mochte entie scoenste ionc-
heren van dier oudere ende wa-
35 ren ghecleet met guldenen la- 11 880
kenen Ende hi seide dat dingle
waren . Ende hi hadde doen
maken . iij. fonteynen scone
ende rikeleec ende om gemuert
40 van Jaspere ende van kerstale 11 885
ende met goude ghehort Ende
met andren gesteynte Ende

F. 73, R., b,

perlen ende hadde condute
doen maken onder derde so dat
hi dese fonteynen dede loepen als
woude een van melke dander
5 dander van wine die derde van 11 890
honege ende dese hiet hi para-
dijs Ende als enich goet baet-
seleer vrome ende coene hem
sien quamse leiden in sijn pa-
10 radijs ende toende hem die 11 895
wonderlike dingen entie bliscap
ende wonderliken sanc van
voglen entie scone ioncfrouwen
entie fonteynen van melke van 11 900

15 wine van honeghe ende dedem
heren menich spel van meni-
streres opten hoechsten torre
sonder yemens te siene. Ende
seide dat dingle waren. Ende
20 seide dat tparadijs ware dat
god sinen vrienden geloefde
hadde daer hi seit. Dabo
vobis terra fluentem lac e t
melle. Dats te seggen ic sal
25 v geuen een lant vloyende van
melke ende van honeghe ende
daer na dedi hem drinken
van enen dranke daer si tap-
pans af dronken worden ende
30 dan dochte hem dat een meerre
dan hi wouden si steruen om
die minne van hem datsi na
hare doot souden comen in dat
paradijs ende soude vander jonc-
35 heren oude sijn ende deser Jonc-
frouwen ende souden altoes met
hem spelen nochtan soudense
altoes maget bliuen ende daer
na soudise in noch vele scoender
40 paradijs leiden daer si an sien
souden god der naturen in siere.
hoecheit ende in siere glorien

F. 73, V., a, ende om deser saken wille
soe prosenteerdense hem te
doene al sinen wille ende dan
seide hi hem dat si gingen ende
5 doedden sulken here dien hi niet
lief en hadde . Ende dat si niet
vrese en hadden hem doen te
dodene om die minne van hem
want na hare doot soudise set-
10 ten in dander paradijs .C wer-
uen scoenre ende daer soudense wo-
nen met vele scoender ioffrou-
wen. ewelijc sonder Jnde. Ende
aldus gingen die vrome baetselere
15 die grote heren doden vanden
lande ende deden hem seluen doden
omden hope die si hadden in
dit paradijs te comene . Ende
20 dus wrac hem die vileyn van
sinen vianden met deser be-
drieghenessen .Maer alsoe die
rike liede daer omtrent sine
quade scalcheit vernamen ende
worden gheware soe vergader-
25 dense hem ende voeren desen
casteel bestoten ende wonnen
ende distruwerdene te male
enten vylein stoegense doot
Ende noch sijn daer die steden
30 vander fonteynen ende vanden

andren dinghen . Maer die cier- 11 960
 heit en sijn daer niet bleuen
 ende des en es niet langentijs
 leden dat gedistruweert was
 35 N Euen dit .Lv.
 eylant van miscorach 11 965
 optie slinke side neuen
 die riuere van physon es
 herde groet wonder want daer
 40 es ene valeye tusschen die
 berghe die wel. iij. milen lanc
 es enege liede hetent die 11 970

F. 73, V., b,

valeye van eufrates ende
 eneghe hetent sduuels valeye
 ende sulke die vreselike valeye
 Jn dese valleye hortmen grote 11 975
 5 tempeeste ende vreselike onlede
 alle daghe ende alle nachte groet
 gheruchte ende groet gheluut
 van tambusen van trompen
 recht ofter altoes brulocht waere 11 980
 10 Dese valleye es vol van duulen.
 ende heeft altoes geweest ende
 men seit dat een Jnganc van-
 der hellen es. Jn dese valeye
 es vele gouts ende seluers daer 11 985
 15 omme datter dicke ongelouege
 liede ende oec kerstene daer in
 gaen om van dien scatte die
 daer es te hebbene. Maer lut-
 tel liede keren weder wt. Ende 11 990
 20 sonderlinge ongelouege. Ende
 kerstene die daer in gaen om
 giericheit vanden scatte te hebben
 die sijn stappans vanden duuel
 verworcht. Ende te middeweghe 11 995
 25 van deser valeyen op een roeche
 steet een hoet ende een anschijn
 van enen duuel dat veruerlic
 te siene es. ende men siets niet
 meer dan thoet toten scoudren 12 000
 30 Maer en es in al die werelt nie-
 men soe coene no kersten no
 ander alsoe ict wane hine souder
 hem af veruaren op dat hine
 saghe ende hem en soude dunken 12 005
 35 datti van hem selue in ommacht
 souden vallen ende hi doersiet
 alte sere snidelec alle persone
 entie ogen soe bernende ende
 soe glensterende ende verwandelt 12 010
 40 dicke sijn maniere datten nie-
 men en der wel besien sulken
 tijt dunct hi bi enen mensche

F. 74, R., a,

ende sulkentijt verre. Ende wt

	hem comt vier ende vlamme	12 015
	ende soe vele stanx dat niemen	
	daer gheduren en can . Maer	
5	goede kerstene liede die in goeden	
	poente of state sijn gaenre wel	
	in sonder vrese daer te bliuen	12 020
	want si biechten hem ende seche-	
	nen hem metten tekene des cru-	
10	cen soe dattie duule gene macht	
	ouer hen en hebben . maer al sijn	
	si sonder vrese daer te verderuene	12 025
	nochtan en sijn si sonder anxt	
	niet want si sien omtrent hen	
15	die duule sienlec die hem mene	
	ghen aenstoet doen ende dreygen-	
	se in die locht ende in derde met	12 030
	donderslaghen ende met tempeeste	
	ende altoes twifelt hem. een men-	
20	sche dat god wrake mach nemen	
	datti Jegen sinen wille gedaen	
	mach hebben. Ende dat doen ic ende	12 035
	mijn ghesellen aen dese valeye	
	waren datwi groet ghepeins had-	
25	den of wi souden auonturen dorren	
	Jn dese valeye te gane ende den	
	lichame in auonturen te settene	12 040
	onder die bescermenesse gods.	
	Ende sulc van onsen ghesellen acor-	
30	deerdent ende sulc en acordeerdons	
	niet soe dat met ons waren. ij	12 045
	goede liede minderbroedere die van	
	lombardien waren dese seiden tot	
	ons. ware yemen van ons die wou	
35	de in dese valye gaen datti hem in	
	goeden state sette si souden met hem	
	daer in gaen. Ende als die goede	12 050
	menschen dit hadden gheseit op	
	die betrouwenesse gods ende wi	
40	daden messe doen enen van hem	
	ende wi biechten ons. Ende ontvingen	
	theylich sacrament. ende wi gingen	12 055
F. 74, R., b,	daer in wi . xiiij. ghesellen	
	maer vte comens en waren wi	
	maer wi. ix. Ende noyt en consten	
	wi gheweten waer si voeren mar	
5	wi en sagense noyt sint. Ende die	12 060
	daer aldus bleuen die. ij. waren	
	van grieken ende die. iij. waren	
	van spaengen. Ons ander gesellen	
	en wouden daer niet in gaen. Maer	
10	si ginghen op een ander side om	12 065
	voer ons te sine inden rechten	
	wech alsi oec waren Ende also	
	leden wi oec dese valeye. Ende wi	
	saghen daer binnen vele gouts	
15	ende seluers ende Juwelen een groet	12 070
	deel haer ende daer dat dochte	
	ons . Maer oft alsoe was als	

20	ons dochte en wetic niet want die duuels sijn soe subtyl datsi wel enen mensche doen dunken dies niet en es om hem te bedrie- ghene ende daer omme en wou- dix niet gherinen no. die hant daer op leggen Ende oec omme	12 075
25	dat ic mi van mire deuocien niet en woude keren want ic was doen herde heylich om die figuren die so vreselic waren ende die maecsele die duule die ic sach	12 080
30	ende omden groeten hoep ende der menichfuldicheit der doder lichamen dier ic daer sach soe vele liggen al om die valleyde al hadde daer gheweest eene	12 085
35	battaelge van . ij. den mechtichsten coninghen van al dien lande. Ende die meeste hoep hadde gescoffiert gheweest soe en souden daer cume also vele doden hebben geweest	12 090
40	dat herde eyselic was te siene Ende ic verwonderde mi herde sere hoe datter so vele sijn mochte	12 095

F. 74, V., a,

5	entie lichamen soe geheel want het sceen dat si niet en verrotten Maer ic wane datse die duuele ons alsoe daden dunken want en mochte niet sijn na minen dunken datter niewelinghe soe vele had de mogen sijn gheuaren Ende datter soe vele mochten sijn sonder rotten Ende menege van dien die	12 100
10	daer doot laghen waren in kersten abite. Maer ic peinsde dat si be- droghen waren met giericheden van dien scatte die si sagen ofte hi hadden therte te cranc Ende en	12 105
15	mochten niet den stanc gedoegen Ende daer omme waren wi noch deuotere ende heyleger . Dese va- leye heeft redelec scoen Jnganc	12 110
20	entie wech geet altoes neder tusschen die roetch en vanden berghe wringende nv hier nv daer wel. een halue mile lanc eest daer redelike claer ende dan	12 115
25	vort begint men te donkerne als die dach faelgiert ende die nacht beghint Ende als wi wel waren een mile verre daer in soe wert eyselike donker dat	12 120
30	wi niet ghesien en consten dan alse des nachts no mane no sterre en sciijt Ende daer na quamen wi met allen in don- kerheit die ons wel. i. mile	12 125
		12 130

	lanc <u>duerde</u> <u>ende</u> daer hadden	
35	wi vele te doghene soe dat wi seker met allen waenden ver- loren sijn <u>Ende</u> in desen poente waren wi beide minderbroedre	12 135
40	<u>ende</u> andre al hadden wi geweest here <u>ende</u> ouerste van alder wer- relt wi haddent al vertijt om weder te sine sonder anxt want	
F. 74, V., b,	seker wi en waenden nemmer meer niemare hebben bracht in die werelt. In dese donkernesse waren wi neder gheslegen ter	12 140
5	erden meer dan. <u>M.</u> werf in meneger manieren soe dat wi cume waren op ghestaen wien	12 145
10	worden daer na weder neder gheslegghen want daer waren alte vele beesten niet en consten	12 150
15	wi gheweten wat beesten het waren. maer si waren recht als beren of swerte verkene <u>ende</u> vele ander beesten die ons liepen	12 155
20	tusschen die beene <u>ende</u> deden ons vallen ter erden sul <u>kentijt</u> op deen side <u>ende</u> op dandre . <u>Ende</u> sul <u>kentijt</u> dochte ons dat ons hoet vloech vanden buke <u>ende</u>	12 160
25	dat wi metten hode neder <u>wert</u> voeren <u>Ende</u> vielen als in een diepe gracht <u>ende</u> sul <u>kentijt</u> wa- ren wi neder gheslagen met donderslagghen met tempeeste	12 165
30	met winde <u>Ende</u> sul <u>kentijt</u> dochte ons dat wi gheslegen waren met enen stocke dwers ouer die lindenen <u>Ende</u> onder ons voe- te vonden wi soe vele dode die hem beclaegghden dat wise tor-	12 170
35	den. dat veruerlic was te hor- ne <u>ende</u> ic weet wel <u>ende</u> ben des seker en hadden wi den licha- me gods niet ontfaen wi waren	12 175
40	daer alle bleuen. <u>Ende</u> daer ont- finc elc van ons een teken want elc van ons wert daer seere gheslegghen soe dat wi daer al in ommacht waren van ons	12 180
	seluen alsoe dode <u>ende</u> waren herde langhe. In desen tiden dat wi daer van ons selfs lagen	
F. 75, R., a,	saghen wi inden geeste vele din- ghen vanden welken ic en der no en mach niet scriuen no oec niemen seggen want die minder-	12 185

5	broeders die met ons waren verbodent ons allen dat wi <u>daer</u> af niemen seggen en souden maer datwi lichaemlec ghesien	
	hadden al om die heymelecheit	12 190
10	ons heren te heelne. Wi worden te menegher stat gheslegen <u>ende</u> elc van ons hadde een swerte plecke alsoe breet als .i. hant	
	die ons gheslegen wert deene	12 195
15	in daensichte dander inde borst <u>ende</u> deen op deen side <u>ende</u> dander op dander side. Jc wert Jnden hals gheslegghen alsoe sere dat	
	mi dochte dat mijn hoet vanden	12 200
20	lichame sciет <u>Ende</u> dat teken van dien slage hebbic wel ghedraghen alsoe swert als een raue . xviiij. Jaer menich	
	persoen heuet ghesien. Maer	12 205
25	sint dat ic mijn leuen gebetert hebbe <u>ende</u> mijn zonden beweent <u>ende</u> na mine macht mi hebbe ghepijnt gode te dienene die	
	plecke es al vergaen <u>ende</u> mijn	12 210
30	vel es daer witter dan eldre maer dlicteken es daer noch <u>ende</u> sal sijn alsoe lange als mijn licha- me duert waer omme ic en	
	soude <u>nemmermeer</u> niemen raden	12 215
35	daer in te gane. want mi dunct na dat ic ghemerken can dat onsen here niet bequamelijc en es datter yemen in geet	
	<u>Ende</u> als wi waren recht te mid-	12 220
40	dewege van deser donkerheit soe sagen wi noch die veruer- like figuren onder die rotche	
F. 75, R., b,	herde diepe sulkentijt bi sulken- tijt verre die bernden als een cole viers. <u>Ende</u> dat vier dat omtrent hen was en lichte niet	12 225
5	Nochtan saghen wise an met vare dat wise cume dorsten aen sien. <u>Ende</u> doen hadden wi groten	12 230
	vaer datwi bi na van ons sel uen quamen <u>ende</u> waren wel	
10	na versmacht soe dat wi met groter pinen vort leden. <u>Ende</u> als wi weder ter clauerheit qua-	12 235
	men waren wi wale daer ane nochtan dat wi sere ge-	
15	tormment hadden geweest van den duulen die ons in vele ma- nieren groet leet daden Jc en	12 240
	souts niet al gheseggen connen datwi saghen want ic was	
20	alte onledich met bedinghen	

	ende met deuocien Ende daer na worden wi noch dicke daer neder gheslaghen van tempeeste mar	12 245
25	altoes help ons onse here Ende aldus leden wi met groter graciën ende der hulpen gods. .Lvi. BY Ander side deser valeyn steet een groet eylant daer die liede sijn herde	12 250
30	groet als resen van. xxviij. voeten of van. xxx .voeten lanc ende en draghen ghene cledre sonder van velle van beesten die si ouer hem hangen no si en eten geen	12 255
35	broet ende roe vleesch ende drinken melc want si houden vele beesten Jn dit eylant en geet niemen gherne want si eten gerne menschē vleesch lieuer dan	12 260
40	ander ende en hebben geen huse Ende alsi eneghe scepe sien si gaen te scepe wert ende eten al tfolc	12 265

F. 75, V., a,	datter in es ende noch seidemē ons dat in een ander eylant daer bi waren noch groter liede. als van .xliv. voeten of van. L. ende daer sijn	
5	oec ander liede van. l. cubitus lanc Maer derre en sagen wi niet no en hadden genen lost hem te genaken want niemen en mach onder dene no onder dander comen hi en si stap pans verslonden. Ende onder dese	12 270
10	resen sijn grote scape als ossen ende hebben groue wolle na dat si groet sijn van desen scapen hebbic dic- ke gesien ende men heeft menich weruen ghesien dat dese resen	12 275
15	die liede namen ende droegense vter zee. ij. in deen hant ende. ij. in dander hant ende gingense al roeu etende Daer es een ander eylant te nor- dewert dat quade wrede wiue	12 280
20	sijn die binnen haren ogen dier- baer gesteynte hebben ende sijn sulc van naturen alsi eneghen menschē met gramscepen aensien	12 285
25	si dodentene allene met haren siene alsoe die baseliskes doet. E Nde daer es .Lvij. een ander eylant dat groet ende goet ende wel	12 290
30	gheuolct es daer dese gewoente es als die wiue ierstewerf hu- wen . hare manne doen enen andren man bi hare liggen om hare magedom te nemene Ende	12 295

35	geuen dien man daer toe goede huere ende loen die den magedom nemt ende in een yeghelijc stat sijn daer sulke knechte die hem anders niet en onderwinden. dese	12 300
40	heten. Cadeberis. Dats te seggen der vader sod want die vanden lande houden vor grote dinc ende	12 305
F. 75, V., b,		
	voer grote vrese enen wiue haren magodom te nemene ende hem dunct wie dat duert dat hi sijn leuen auontuert. Ende eest dat	12 310
5	die manne haer wiue den andren nacht na datse die knecht besla- pen hadde maget vinden ense die knecht maget liet van dron- kenscape of van iet datter toe	12 315
10	scoet soe soude die man ouer hem clagen dattie knecht sijn scout niet ghequijt en hadde also wel als of hine hadde willen doden	12 320
15	Maer na den yersten nacht dat si ontgonnen sijn ende si haren ma- gedom verloren hebben hoeden sise soe nauwe dat si iegen niemen en dorren spreken. Ende wi vraeg- den die sake waer omme men	12 325
20	hilde daer sulke gewoente . Ende men seide ons dat bi ouden tiden die leden sijn enege manne pla- ghen te steruene alsi die wiue ontgonnen of haren maeghdom	12 330
25	namen . want enege wiue pla- gen serpente in haren lichame te draghene daer die manne af storuen. Ende daer om houden- si die ghewoente datsi den inganc	12 335
30	van haren wiuen doen proeuen eer si hem in auonturen setten. D Aer na in ¶. Lviij.~ een ander eylant maken die wiue groten rouwe	12 340
35	als die kinder gheboren sijn ende si maken bliscap alsi steruen. Ende werpense in een groet vier berrrende. Entie gene die haren man lief hadden ende weduwen	12 345
40	sijn si werpen hem seluen ber- nende int vier ende verbernen hem met haren kindren Ende	
F. 76, R., a,		
	segghen datse dat vier reynegen sal van alle vleckken Van sonden ende cuusch ende reyne setten in dander werelt Ende hare manne selen hare kinder met leiden . Ende	12 350
5		

	die sake waer omme si wenen es	12 355
	als die kinder gheboren werden <u>ende</u>	
	blide sijn alsi steruen. si seggen alst	
	tkint wert gheboren soe comet	
10	in die pine <u>ende</u> bedroefenesse der	
	werelt <u>Ende</u> alsi steruen gaen si in	12 360
	die bliscap des paradijcs. daer si	
	hebben riuieren van melke <u>ende</u>	
15	van honeghe alsoe si seggen <u>ende</u>	
	daermen leeft in bliscapen sonder	
	pine. Jn dit eylant maectmen al-	12 365
	toes enen coninc met kiesene <u>Ende</u>	
	si enplegen den edelsten no den rijc-	
20	sten niet te kiesene .maer die van	
	goeden zeden es <u>ende</u> gerecht <u>ende</u>	
	out <u>ende</u> geen kint en heeft . Jn dit	12 370
	eylant sijn die liede gherechtich <u>ende</u>	
	doen gerecht recht ouer groten <u>ende</u>	
	ouer cleyne na die mesdaet entie	
25	coninc en mach niemen ter doot	
	verwisen sonder raet van sinen	12 375
	baronen nochtan moet hijt doen	
	me consente vanden mannen van	
	sinen houe. <u>Ende</u> eest dattie . <u>coninc</u> .	
30	selue doet enich mort of lelijc	
	feit soe moet hi oec daer omme	12 380
	steruen. als een ander soude. Niet	
	datmen die hant aen hem doet	
	om hem iet te doene. maer men	
35	verbiert dat niemen soe coene en	
	si die hem gheselschap doe no met	12 385
	hem spreke no yet gheue no ver-	
	coepe of diene of teten of te	
	drinken soe dat hi van node ster-	
40	uen moet . Si en sparen niemen	
	die mesdaen heeft no om onste	12 390
	no om vriende no niewer omme	
F. 76, R., b,	si en doen hem na sine mesdaet.	
	<u>Ende</u> binnen desen eylande es noch	
	een eylant daer vele volcs in es	
	dese liede en souden om geen dinc	12 395
5	eten no hasen no hinnen no ganse	
	nochtan voeden sise om dat sise sien	
	willen maer si eten wel van allen	
	andren beesten <u>ende</u> drinken oec	
	vanden melke. Jn dit lant ne-	12 400
10	men si te wiue hare sustre <u>ende</u>	
	hare dochtre <u>ende</u> hare nichten <u>ende</u>	
	als . x. manne of .xij. in een huus	
	wonen elcs mans wijf es alden	
	andren ghemeyne vanden huus	12 405
15	soe dat elc slapen geet met <u>welker</u>	
	dattie wilt enen nacht <u>ende</u> met	
	ere andre den andren nacht. Als	
	die wiue enich kint dragen in	
	desen eylande men geuet tkint dien	12 410
20	die ierstewerf met haer lach.	
	soe dat niemen en weet of die	

	kindre sine sijn Ende seggen on derlinghe deen toten andren al eest datsi ander liede kinder voeden	12 415
25	ander liede voeden oec die hare. Jn dit lant ende in al Jnden dore sijn vele cokedrulle dat es een maniere van langen serpente	
30	alsic voren seide snachts wonense int water sdages op rochen. Jn derde ende in hole ende si en eten niet in alden winter maer si liggen in haer hole als die ser- pente doen. Dit serpent doot	12 420
35	die liede ende etse al wenende ende als hise et hi ruert die ouerste kinnebacken ende niet die onder- ste no daer en es geen water daer in dlant no in vele andre landen	12 425
40	daer omtrent Ende no op op des- side saytmen alle Jare cottoen saet daer af wassen cleine boemken	12 430
F. 76, V., a,	die cottoen draghen soe dats daer herde vele int lant es. Jn dit ey- lant ende in vele ander lande es	12 435
5	een maniere van herten houte diede colen onder dasschen decte si souden een Jaer of meer ber- nende bliuen. die bome van de- sen houte ghelijct bina in bladers	12 440
10	ende in ander saken den geniure bome Daer sijn oec bome die niet bernen no verrotten en mo- ghen in gere manieren Ende daer sijn noetbome die note dragen	12 445
15	alsoe groet als enichs mans hoeft. Daer sijn oec vele ora- fles in die bome die si heten Griffans . Dats een beeste die	12 450
20	niet hoger enes dan een ors. Maer het heeft den hals wel .xx. cupidus lanc ende heeft dat hoet entie horn als een hert het soude wel ouer een groet huus sien. Ende in dit lant sijn	12 455
25	vele. Camelione. dat sijn clene beesten als welde. Cironne. ende gaen altoes met gapender ke- len om dat si vander locht le- uen no si en eten no en drinken	12 460
30	genen tijt ende si verwandelen dicke haer varwe want sul- kentijt sietmense van eenre varwen ende sulkentijt van ere ander varwen. Ende si mogen verwandelen en alle varwen	12 465
35	sonder in wit of roet. Daer sijn grote serpente . van. vj. werf.xx. voetenlanc ende daer	12 470

40 sijn andre van alrehande var-
 wen. strijpte roede groene ge-
 luwe vyolette swert ende ghe-
 plect ende van. iij. of.v. vademen
 lanc Ende sulke op thoet ghe-

12 475

F. 76, V., b,

5 camt ende ghecroent ende sijn
 bina op haer voete al rechte ende
 wel. iij. vademe lanc of meer
 ende wonen in hole van steenrot-
 chen ende hebben altoes die kele
 open daer wt dat altoes venijn
 druupt. Ende daer sijn welde ver-
 ke van vele varwen also groet
 als hier groete ossen. ende al
 10 vol plecken als een bont welpen
 Ende daer sijn herte alsoe groet
 alse die wilde verkene Ende
 daer sijn witte leuwe ende ander
 beesten also groet alse orse die
 15 heten. Louherans. Ende elder
 hetense. Odouches. ende hebben
 thoet swert ende in thoet .vij. sni-
 dende horne. Ende sijn lichame
 es faues dats gelachtich ende
 20 sijn felle beesten ende men
 Jaechter die olifante met ende
 dootse. Noch sijn daer quaede
 felle beesten die niet grotere
 en sijn dan een beer ende hebben
 25 thoeft als een welt euer ende
 .vi. voete ende aen elken voet
 .ij. snidende clauwen of nagle
 wel breet ende hebben den licha-
 me na enen welden euer enten
 30 stert na enen leeu. Ende daer
 sijn vledermuse alsoe groet als
 rauen .Ende rode ganse .ij. werf
 meerder dan hier Ende si hebben
 thoet den hals entie borst swert
 35 ende vele ander beesten sijn in
 dit lant ende vele manieren van
 voglen die alte lanc werden
 souden te vertrecken. ¶.Lix.
 40 E Nde vanderside steet noch
 een goet eylant groet ende
 oueruloedich van goede
 daer liede van goeden leuene

12 480

12 485

12 490

12 495

12 500

12 505

12 510

12 515

F. 77, R., a,

5 in sijn ende van goeden geloue
 ende al eest dat si niet volmaec-
 te kerstene en sijn no gheloeue
 en hebben na dat wi doen Noch-
 tan van natuerliker wet sijn
 si vol van alre doget ende scuwen
 alle scalcheit. want si en sijn niet
 houerdich no gierich no trage

12 520

12 525

10	no nidich no lecker no oncuusch ende si doen andren lieden dat si wouden datmen hen dade <u>Ende</u> in dien veruullen si die .x. gebode no hem en roect van genen goede	12 530
15	no om geen occusoen en plegen si te liegene maer simpelec ia ende neen. want si seggen dat die ghene die sweren willen haren euekersten bedrieghen <u>ende</u>	12 535
20	daer omme al dat si doen doen si sonder sweren ende heten dit lant dlant van trouwen. ende eneghe hetent deylant van bragmep. Doer dit lant loept	12 540
25	een grote riuiere die tebe. heet <u>Ende</u> gemeynlec al tfolc van dien lande daer omtrent es getrou- wer <u>ende</u> gherechter danse elder sijn in al die werelt In dit eylant en es mordenere no die-	12 545
30	ue no lichte wiue no noyt en was man in dit lant gedoodt <u>ende</u> leiden soe goeden leuen alse enege liede van ordenen ende vasten alle dage <u>Ende</u> om	12 550
35	datse soe gherechtich zijn <u>ende</u> so vol van goeder consciencien soe en waren daer noyt tem- peeste van vorste no van donre	12 555
40	no van sterften no van orloge no van honghere no van an- der tribulatiën alwi hier dic- wile sien om onser zonden wille	

F. 77, R., b,	waer bi men mach claerlike sien datse god mint <u>ende</u> neemt in danke haer geloeue ende hare goede werken. Si gelouen	12 560
5	wel in gode die alle dinc ghe maect heeft <u>ende</u> anbedene <u>ende</u> en prisen gene ere vander we- relt <u>ende</u> zijn alle gerechtich <u>ende</u>	12 565
10	leuen gheordineerdeleec ende soberleec in etene in drinkene datse lange leuen ende het	12 570
15	sterftere menich sonder siecheit te hebben want nature bluscht van hem in outheiden. Bi tiden die leden zijn die coninc alixander	12 575
20	sinde in dit lant om datti dlant winnen woude <u>ende</u> si sinden hem weder boden die lettren van des lants wegghen droegghen aldus sprekende. Coninc alexander wat mochte den mensche genoegh zijn	12 580
	<u>ende</u> ghenoege die al die werelt niet ghenoech en es gi en sult geen dinc in ons vinden daer om	

25	dat ghi ons orlogen sult want wi en hebben gene rijcheit no wi en begheren gene want al tgoet van onsen lande es onder ons al gemeine dat eten	12 585
30	om onsen lichame tonthouden sijn onse rijchede Ende vorden scat van seluere ende van goude maken wi onsen scat van peysen ende van eendrachticheiden deen	12 590
35	toten andren Ende voer scoene thieringhe ende paleringe ons lichamen soe besegen wi een keytijf doexken om ons corre of lichame met te decken onse	12 595
40	wiue en sijn niet gepalleert om yemen te behagene mar scoen scieringhe houdense voer	12 600

F. 77, V., a,

5	sotheit als men den lichame soude pinen scoender te makene dannen god heeft gemaect van sijnre naturen. Sine weten wat scoenheden meer heesschen dan hem god heeft gegheuen doen hise sciep. Die erde dient ons van . ij. dinghen si draecht ende brinct ons dat ons noetdorft es bi te leuene	12 605
10	ende si es ons graf als wi ster- uen wi hebben enen[elweliken] peis tot nv gehad daer af gi ons nv wilt beroeuen ende onteruen Ende wi hebben enen coninc niet	12 610
15	om die quade te pinen want hine vint ghene die quaet doen. Maer allene om edelheit te huedene ende ons te leerne dat wi onderdanich sijn want tgherechte of mesdade-	12 615
20	ghe pinen en geeft geen stat onder ons want wi en doen niemen geen dinc wi en wouden dat hijt ons dade Soe dat tgherechte onder ons ghene stat en heeft . Soe dat ghi	12 620
25	ons niet en moecht niemen dan onsen goeden peys die altoes ge- duert heeft. Ende doen alixander dese lettren hadde ghelesen pens- de hi dat hi herde quaet dade dat	12 625
30	hi maecte onder hem onraste Ende ontboet hem goeden vrede ende dat si van hem gene worde en souden hebben Ende dat si van hem gene worde en souden	12 630
35	hebben ende datsi wel wachten hare goede muere ende haren goeden peys alsoe si tot haer gedaen hadden. Daer sijn noch .ij. ander eylande deen heet. oxi-	12 635
40	adrite ende dander genesophe daer	12 640

herde goede liede sijn vol van gro-
ter truwen ende houden de costume

- F. 77, V., b, vanden eylande vorseit. Jn dese
.ij. eylande ginc die coninc alixander 12 645
ende alsi sach hare trouwe ende ghe-
loeue soe seide hi hem dat hise
5 niet orloghen en soude ende datse
hem yet rijcheden baden of enich
ander dinc hi sout hem gherne 12 650
gheuen Ende si antwerden dattie
gene rijc genoeg es die tetene ende
10 te drinken heeft omden lichame
tonthoudene ende dat dese vergan-
kelike rijcheit van deser werelt
niet en doech maer mocti hem
gheuen datsi niet sterfelec en wa-
15 ren si souden hen van hem bedan-
ken. Ende alixander antwerde dat
hi hem dat niet en conde gege-
uen want hi ware selue sterfe
leke Ende doen antwerden si hem
20 ende seiden na dien dat gi sterfe-
lec sijn ende ghi dat wet waer
omme sidi soe ouermoedich ende
soe fier dat ghi al die werelt wilt
25 onder v doen. recht of ghi een
onsterfelijc god waert wetti ene
ghen termijn of vre van uwen
leuene nochtan wildi tgoet van-
der werelt vergadre welc ghi
30 te male in corten tiden laten moet
of gi selet laten al steruende
recht oft ander lieden ware eert
uwe was alsoe saelt loec ander
liede sijn na v. want gi en sele[r]
niet draghen van hier ende also
35 ghi naect gheboren wort seldi
weder naect van hier keren Jn
die erde daer ghi af ghemaect
wert Ende hier omme soudi
40 peinsen ende merken dat niemen
onsterfelec en es dan allene
god die alle dinc ghescapen heeft
ende niet soe sere begheren dat 12 685
- F. 78, R., a, v niet bliuen en mach. om wel-
ke antwerde alexander te male was
ghebabeert ende sciet van daer son-
der iet hem quaet te doene . Ende
5 al eest dattie liede niet en hebben 12 690
die articlen vanden gheloeue met
allen also wi doen nochtan om haer
natuerlike gheloeue ende goede
meyninghe wanic wel seker sijn
10 datse god mint ende dat hi hare wer- 12 695
ke ende haren dienst in danke

	ontfeet alsoe hi van Jop dede die payen ende heyden was . Ende noch tan hielten god voer sinen ghetrouwen dienare. Ende daer omme al eest dat vele gheloeuen ende wet te inde werelt sijn Jc wane nochtan dat god mint altoes die gene die hem minnen ende dienen Jn	12 700
15		
20	waerheden ende in ghetrou heden. Entie ghene diede ydelheit van deser werelt laten ende lachteren als dese liede doen. ende Job oec dede Ende daer om seide onse here dorden mont. ozee. den propheten. Ponan eis multiplices leges meas. Jc sal hem menegherande wet setten Ende elder seit die heylege scrifture ¶ Qui totem orbem subdit suis	12 705
25		
30	legibus. Dats te seggen die al die werelt onder doet sine wetten. Ende onse here seit in die ewangelie. ¶ Alias oues habio que non sunt ex hoc ouili . dats te seggen Jc hebbe ander scape die van deser coyen niet en sijn Ende dat was een teken datti ander dienaren heeft dan in die kerstene wet ende in dat soe acordeert dat visioen dat . Sinte. peter sach te. Jaffe. doen dingel gods vanden hemel daelde ende brachte voer hem alrehande	12 710
35		
40		

F. 78, R., b,	beesten ende serpente ende van andre manieren die opter erden sijn een groet deel ende seide tot . Sinte. petre nemt ende et Ende . Sinte. peter	12 730
5	antwerde Jc en at noyt onsuuer beeste entie Jngel seide hem. ¶ Non dicas in munda que deus mundauit dats te seggen en segt die dingen niet onsuuer die god gesuuert heeft als of hi segghen woude datmen gene liede in de spite hebben en sal no versmaden om haers gheloefs wille no doe men maer men sal voer hem bid-	12 735
10	den want wi en weten niet die welke god mint ofte haet want hi en haet gene creaturen die hi heeft ghemaect. Ende daer om seide Sinte .peter als hi wiste die bediedenis van desen visione.	12 740
15		
20	¶ Nunc in ueritate comperi quia non acceptor est personarum deus nec discernit Inter Judeos et gentiles sed in omi gente qui timet illum et comperatur in sticiam acceptus est illi. Dats te seggene nu inder waerheit hebbic vonden dat	12 745
25		

	god en es ghene wtnemere der	12 755
30	persone no en maect geen onder- sceet tusschen die ioden entie hey- dene Maer die es hem bequame die gere die gherechticheit werct ende hem ontsiet in alle menschen	12 760
35	Ende om aldus gedane exemple alsic deprofundus segge voer die zielen die van ertrike ghesceden sijn soe seggic mede. ¶ <u>Pro animabet</u> <u>omni fidelium defunctorum</u> pro quibus sit occurandum. Dats te seggen	12 765
40	voer alle zielen van desen ertri- ke ghesceden vor welke men bidden mach . want ic segge	
F. 78, V., a,		
	dat god dit volc lief heeft om ha- re getrouheit. ende om haer oetmoet ende dat onder hem sijn vele prophe- ten ende altoes geweest hebben Ende	12 770
5	propheteerden in dese stede die ge- borte ons heren hoe dat hi van ere maghet souden werden ghe boren. iij ^m . Jaer eer hi gheboren wert . Ende gheloeuen volcomelic	12 775
10	die gheborte ons heren. maer si en weten niet die maniere hoe hi die doot leet om onsen wille no sijn ewangelien no sijn werken	12 780
15	alsoe wel als wi doent Ende onder dese stede steet een ander stat die groet es ende heet . picham. Die liede van deser stat en pinen no en winnen geen lant want si en eten niet nochtan sijnse van scoen-	12 785
20	der varwen ende van sconen maec- sele na hare groetheit want si sijn cleyne als nanen. want si le- uen vanden roke van welden appelen. Ende alsi yewers verre	12 790
25	vten lande trecken si dragen met hem van dien appelen want rokense iet quaets roecs ende en haddense niet vanden ap- pelen stappans storuense. dese	12 795
30	liede sijn clene van verstane Maer simpel ende beestachtich. Ende daer es een ander stat dar die liede sijn ru al ghehaert sonder in daenschijn ende inde	12 800
35	palme. Dese liede gaen also wel optie zee als op dlant ende eten vleesch ende vesch al roeu.	12 805
40	In dit lant loept een riuere die .ij. milen ende een halue breet es die heet .debueinar. Ende van- der riuieren sijn .xv. dachuarde gaende doer die welder nesse op	12 810

F. 78, V., b,	datmer gaen mochte Jc en wasser niet maer het was daer gheseit In dese weldernesse sijn die bome der zonnen enter manen die liegen	12 815
5	den. coninc alixander spraken ende onderscieden ende seiden hem sine doot. Ende men seit dattie priestren entie lieden die desen boem hoe-	
10	den ende van hare vrucht eten ende vander balsemen die daer wast leuen wel. iij ^e . Jaer of .v ^e . onder cracht wille der vrucht ende der balsemen want men seit dat	12 820
15	daer vele balsemen wast Ende niewer el dan daer ende te babilo- nien . Nv suldi weten dat wi gerne te desen bomen wert hadden ghe-	12 825
20	gaen hadden wi ghemogen maer ic wane. dat .C ^m . menschen en souden niet daer connen comen behoudelec doer die wildernesse ende al omden groeten hoep der wilder beesten die daer sijn. In	12 830
25	dit lant sijn witte olyphante ende een horne sonder ghetal ende ander beesten herde veruerlec. In pa- peians lant sijn vele ander ey- landen ende wonderlijc heics ende	12 835
30	rijcheide dat wonde ware te seggene ende alte lanc. ¶ .Lx. I C wane wel dat ghi hebt horen seggen waer omme dese keyser heet pape Jan Ende	12 840
35	ic saelt v oec segghen onder geenre wille diet nieten weten. ¶ Bi tiden vorleden was een keyser dat een goet vrome prinche was ende hadde	12 845
40	in sijn gheselschap kersten ridders als dese die noch keyser es doet soe dat hem eens sere luste te siene den dienst gods der kerstene	12 850
F. 79, R., a,	ende doen ghinc kerstenheit ouer die zee tote turkien ermenien	12 855
5	surien Jerozolomien harabien ha- lappe ende tote in dlant van egypt- ten soe dat dese keyser eens quam ghereden met lutter geselscaps tot eenre kerken van egypten op	12 860
10	enen saterdag na sinxenen dattie bisscop van alexandrien ordenen maecte doen vraeghdi wat lieden dat sijn souden die die prelaet vor- hem hadde daer hi soe vele dienst ouer gedaen hadde Ende een vanden ridders die bi hem waren	12 865

15	antwerde hem <u>ende</u> seide dat papen waren <u>ende</u> hi seide stappans datti nemmer coninc sijn en woude	12 870
20	no keyser maer pape <u>ende</u> woude heten na den genen die ierstwerf wt quame vanden nuwen papen die welke hiet Jan soe datsi oyt sint gheheten hebben pape Jan. In sijn lant sijn vele goeder <u>kerstene</u> van goeden gheloeue <u>ende</u> hebben	12 875
25	gemeynlic hare cappelana die har messe <u>ende</u> tsacrament maken van brode als die van grieken doen maer si en seggen niet soe vele bedinghen als men in dit lant	12 880
30	doet. want si en seggen <u>nemmeer</u> dan hem. <u>Sinte</u> thomaes leerde <u>ende</u> alsoe die andre. apostelen plagen. te doene. Seggende allene den pater noster entie. v. worde <u>daer</u>	12 885
35	men met consacreert gods licha- me maer wi hebben vele adicien of toe ualle diede paeuse sint daer toe gedaen hebben daer si niet af en weten. ¶ tem	12 890
40	oestwert van papeians lande steet een eylant een conincrike dat heet Caprobane dat edel	12 895

F. 79, R., b,

5	ende vruchtbarich es Ende die coninc van desen lande es herde rike <u>ende</u> altoes als die. <u>coninc</u> . doot es kiesen si enen andren nochtan es hi <u>ende</u> sijn lant onder pape- ian. ij. wintre <u>ende</u> . ij. somere sijn in dit lant <u>ende</u> men oechst daer coren. ij. weruen tsiaers Ende in allen tiden vanden Jare sijn die	12 900
10	bogarde groen <u>ende</u> bloyende daer wonen in goede liede <u>ende</u> versten- deghe <u>ende</u> vele kerstene wonen onder hem die soe rijk sijn dat sijs selue niet en weten. Bi ouden	12 905
15	tiden als men plach te varne van papeians lande in dit eylant Men placher wel toe te doene wel .xxij. dachuaerde of meer maer	12 910
20	metten scepen diemen daer nv maect vaertmen wel in. vij. da- gen <u>ende</u> men siet den gront van- den watre te meneger stat want en es niet diep. ¶ Bi desen	12 915
25	conincrike sijn. ij. ander eylande Deen heet .orille . Dander. agitte <u>Ende</u> al dlant van desen landen sijn van guldene bergen <u>ende</u> van selueren daermen al omme	12 920
30	graeft seluer <u>ende</u> gout . Ende dits daer die rode zee haer sceet	12 925

	vander wester zee Jn dese ey-	
	lande en sietmen als geen sterren	
	diemen claer bekinnen mach	
35	sonder een scone clare sterre	
	diemen heet Canopes Ende	12 930
	men siet die mane niet van	
	al haren scine sonder in dander	
	vierendeel Jn dese eylande sijn	
40	gheberchte van goude diede	
	mieren hueden ende si purgeren	12 935
	oec dat gout ende affinerent herde	
	wel ende dese mieren sijn also groet	
F. 79, V., a,	alse honde soe dattie liede niet en dorren	
	desen berch genaken want die mieren	
	souden hem op springhen anders	12 940
	dan met groter subtylheit Ende	
5	daer omme alst herde heet es	
	die mieren bergen hem in derde	
	van tercitide toter noenen Ende	
	dan nemen die liede kemele ende	12 945
	dromedarise ende ander beesten ende	
10	gaense laden al heymelec vanden	
	goude ende dan vliense eer die mieren	
	vter erden weder comen Ende op	
	ander tiden alst niet soe heet en es	12 950
	dat hem die mieren onder derde	
15	nien en bergen soe nemense me	
	rien die Jonge volene hebben ende	
	leggen op die merien .ij. ydel vate	
	alse swerte manden die lanc sijn	12 955
	toter erden ende bouen open ende	
20	alsoe sinden si die merien weyden	
	omtrent maer si onthouden die	
	volene met hem Ende als die mie	
	ren die ydel vate sien soe clemmen	12 960
	si daer op ende gaen daer in .Entie	
25	mieren hebben sulke nature dat	
	si omtrent hen niet en laten hol	
	in derde no ander dinc si en vul-	
	lent met goude ende alsijt dan	12 965
	gheult hebben ende den lieden dunct	
30	dattie liede g merien ghenoech	
	geladen sijn soe latense die volene	
	loepen neyende ende dan comen die	
	merien gheladen te haren voelne	12 970
	wert ende dan ontladense die me-	
35	rien ende dan hebbense vanden	
	goude genoech want die mieren	
	ghedoeghen wel dattie beesten bi	
	hem comen maer ghene menscen	12 975
	en willense bi hem hebben Ende	
40	vander side van deser weldernes-	
	ssen ende desen lande van papeians	
	lande ten westen wert gaende	
F. 79, V., b,	men vint niet dan grote roetchen	12 980

ende donker lant daermen no
 nacht no dach en siet alsoet die
 liede vanden lande tugen ende die
 5 donkerheit duert toten ertschen
 paradise daer adaem onse ierste
 vader ende yeue ons yerste moeder
 ierst waren in gedaen die daer
 niet langhe en duerden welc ten
 10 oesten wert es ant beginsel der
 erden . Maer en es niet onse oest
 van hier datwi orienten heten
 daer haer die zonne op heft tons
 wert want als die zonne op steet
 15 ten oesten ten ertschen paradyse
 wert alsoe en eest niet hier in
 dit lant om die rontheit vander
 werelt alsic vore seit hebbe want
 onse here maecte die werelt
 20 ront te middeweghe vanden fir-
 mamenten entie berge ende die
 valeyen die in ertrike sijn die
 sijn comen vander diluuien diede
 weec erde verdreef ende wech stuer
 25 de entie herte erde entie roetchen
 bleuen gheberchte. ¶ .Lxi.
 V Anden ertschen paradyse
 en soudic v een yghelijc
 niet connen ghesegen want
 30 ic en hebber niet in gewest dats
 mi leet dat ics niet werdich en
 was . Maer dat ic hebbe horen seg
 die wijste van dien lande salic
 v gherne seggen Men seit dat
 35 dertsche paradijs es ten hoechsten
 vander werelt ende es int oesten
 beghinsel vander werelt ende
 het steet so hoge dat bina comt
 anden tsirkel vander manen daer
 40 si haren loep in doet. want het
 es soe hoeghe dattie dyluuie daer
 niet en conste ghecomen die al

F. 80, R., a, die werelt bedecte onder ende bouen
 sonder allene tparadijs ende tpara-
 dijs es al omme besloten met enen
 muere maer men can niet geweten
 5 waer af die muer es ende het scjnt
 dattie muer al es met moste bedect
 soe datmen steen na ander materie
 en can gesien waer die muer af
 gemaect es entie muer strict hem
 10 van zuden tote norden ende het en
 heeft maer een Jnganc die beslo-
 ten es met enen bernende viere
 soe dat geen sterfelijc mensche daer
 in en soude mogen comen ende int
 15 hoechste vanden paradise te middewert
 es die fonteyne die. iij. riuieren wt
 werpt die doer menich lantschap

loepen vanden welken dierste heet
 physon ende gangnes dat alleens 13 040
 20 es ende loept doer Jnden. In welke
 riuiere men vint vele dierbaer ge-
 steinte ende lignum aloes ende vele
 gulden zants Dander riuiere heet
 .Nyl. of. gyon. die doer ethyopien 13 045
 25 loept. die derde heet tygrus ende
 loept doer assirien ende ermenien.
 die vierde heet . Eufrates die
 loept doer persien doer meden
ende dor ermenien Ende men seit daer
 30 dat al tsoete water vander werelt
 nemen haren oerspronc van ideser
 fonteynen ende dat wte haer sprin-
 ghen alle zoete watre. Die ierste
 riuiere es physon genant dats 13 055
 35 te seggene vergaderinghe want
 vele ander riuieren vergadren hem
 in deser riuieren ende te sulker stat
 heetse gangnes om eens conincs
 wille die in Jnden was die hiet 13 060
 40 gagares want si loept dor sijn lant
 want dese riuiere es te sulker stat
 claer ende te sulker donker Ende

F. 80, R., b, te sulker stat cout ende te sulker
 stat heet . Dander heet .nyl. of 13 065
 .gyon. dats te seggen donker. die
 derde heet .tygris. dats haestelijc
 5 lopende want si loept snelliker
 dan dandre . Ende daer omme heet
 oec een beeste . tygris. om datsi snel 13 070
 like loept. Die vierde heet . Eu-
 frate. Dats wel dragende want
 10 het wast vele goets op dese riuiere
 fruit coren ende ander dinc. Ende
 wet dat geen sterfelijc mensche 13 075
 en mochte comen te desen paradise
 no ghenaken want niemen en
 15 macher te lande gaen onder wel-
 der beesten die daer int wildernes-
 se sijn ende om die berge der roetchen
 die niemen ouer geliden en mochte 13 080
ende onder donckkeren lande wille
 20 dier daer vele es ende oec onder
 riuieren wille en soude niemen
 connen gheliden want enege loe- 13 085
 pen soe stijf nederwert met sulker
 druust om datse wt ere hoger stat
 25 comen met so groten baren datter
 geen scep en mach in scepen iegen
 den stroem ende dat water crit soe 13 090
 lude ende maect so groet gescal
 onder hoger roetchen wille daert
 30 vte ende dore comt dat deen dander
 in die scepe niet en souden connen
 gehoren hoe lude datsi riepen. 13 095
 Menich groet here van goeden

	wille hebben dit geproeft of si	
35	iet souden hebben mogen die baren van deser riuieren <u>verwinnen</u> op datsi hadden moghen comen	13 100
	te desen ertschen paradise met groter geselschap maer noyt en	
40	consten si haren wech volbringen want menege van hem sijn bleuen in die scepe doot van	13 105
F. 80, V., a,		
	pinen om iegen stroem te varne ende meneghe blent worden <u>ende</u> doef omden groten luut ende ge- ruchte vanden watre <u>ende</u> menich	
5	ander sijn versmacht <u>ende</u> verloren inden strome Soe dat geen ster- felijc mensche den paradise en can comen en ware met graciën van gode soe dat ^{1e} v hier af niet	13 110
	meer en soude connen geseggen <u>Ende</u> daer omme salic mi laten genoegen meer te seggene hier af <u>ende</u> wille weder keren toten dingen dat ^{1e} gesien hebbe. ~	13 115
10		
15	V Anden eylande van pape ians lande daer ic hier vo- ren af seide die onder ons sijn <u>ende</u> vanden andren eylanden die noch vorder sijn diese woude	13 120
	veruolgen om al die <u>werelt</u> ome te gane diede gracie van gode hadde datti den rechten wech ge houden conste hi mochte den rechten wech weder keren daer	
20	hi vte sciet sonder achterwert te keerne den wech dien hi ghe gaen hadde recht voertgaende tot hi aldie werelt om gaen had- de Maer luttel liede proeuen de-	13 125
	sen wech te gane om datmer te vele tijts soude toe doen <u>ende</u> om die menege vrese die in desen wech sijn <u>ende</u> om menegerande veruerlecs dincs <u>ende</u> volcs dat	
25	men onder wegen vint <u>ende</u> om der zee wille die te meneger stat vreselijc es ende oec om des verdolens wille wantmen nemmermeer dus voertgaende	13 130
	soude connen geraken en ware bi auonturen of bider graciën gods alsic vor seit hebbe <u>Ende</u> daer omme	
30		13 135
35		13 140
40		13 145
F. 80, V., b,		
	soe keertmen weder van desen eylande doer ander eylande altoes gaende op die side van papeians lande soe datmen int wederkeren	13 150

5	comt doer een stat heet . <u>Caissam</u> <u>Ende</u> dit eylant es .xl. dachuaerde lant ende. L. breet of meer dits dbeste lant vander werelt	13 155
10	dattie copliede alsoe wel dit lant hantierden als Cathay doen het soude vele beter sijn dan .ca- thay. Dit lant es wel bewoent	13 160
15	van volke dat alsoe saen als men wt eenre stat geet men siet stappans een andre werwert dat hi wt geet. Jn dit eylant es vele goets van leuingen <u>ende</u>	13 165
20	van alle manieren van specien <u>ende</u> daer sijn grote bossche van kerstaengien. Die coninc van desen eylande es herde mechtich nochtan hout hi sijn lant van	13 170
25	den groten. Can. <u>ende</u> es hem on- derdanich want het es een van- den .xij. prouinchen diede grote .can. onder hem heeft . <u>Sonder</u> sijn eyghen lant. <u>ende</u> sonder die cleyne eylande dier vele es.	13 175
30	Van desen conincrike commen in een ander conincrike int we- derkeren datmen heet . Riboth dats oec onder den gro ten can <u>Ende</u> hets oueruloedi ch van	13 180
35	corne van wine <u>ende</u> van andren goede <u>ende</u> dese liede en hebben ge- ne huse maer wonen onder tenten gemaect van swerten velte al	13 185
40	dlant dore Entie hoechste stat es al met witten <u>ende</u> met swerten stenen gemuert <u>ende</u> aldie straten sijn oec met sulke stenen gepaueyt	
F. 81, R., a,	Jn dese stat en es niemen soe coene die bloet soude dorren storten no van menschen no van beeste[n] om die werdciteit van haren afgod	13 190
5	die si anbeden. Jn dese stat woent die paeus haers geloefs die si heten. Lebassy. dese lebassy geeft al die beneficien prouenden <u>ander</u> dingen die den afgode toe horen.	13 195
10	<u>Ende</u> al die ghene die iet houden van hare kerken liede van ordenen van hare wet <u>ende</u> ander liede sijn hem onderdanich alsoe hier die liede vander heyleger kerken	13 200
15	sijn onderdanich den paeus. Jn dit eylant van ruboth hebbense	13 205
20	een costume als die vader van ieman sterft entie sone wilt den vader ere doen hi ontbiet alle sijn vriende <u>ende</u> mage <u>ende</u> liede	

	van ordenen ende papen ende meesters ende dan doet hi den lichame draghen op enen berch met groter feesten ende dan die groetste prelaet	13 210
25	sleet hem sijn hoet af ende leget in enen guldenen plateel ende geuet den sone Entie sone ende die andre dragent al singende ende seggen vele bedingen ende	13 215
30	daer na die papen die geordende liede houwen den lichame al in sticken seggende hare bedinge Entie vogle van dien lande die sulke costume	13 220
35	wel geleert hebben comen daer bouen vliegende entie prelate worpen hem stucken van dien vleessche ende si en dragent niet verre si en etent al. Ende daer	13 225
40	na gelijk dat papen in dit lant singen vor die dode. Sub uenite scin dei.. 24 .Assoe singen die	13 230

F. 81, R., b,

	papen daer met hoger stemmen in haer sprake besiet hoe goeden mensche dit was die Jngle comenen halen ende dragenen int paradijs Ende dan dunct den sone datti sere gheert es endie vogle sinen vader eten. Entie gene daer meest vogle comen es meest geheert	13 235
5	Ende daer na leit die sone sine vriende te siere woninghen ende doet hem grote feeste entie vriende vertrecken hoe die vogle quamen hier .v. daer .x. ginder	13 240
10	.xx. ende glorieren ende beroemen hem daer alle. Ende alsi in dat huus vergadert sijn die sone doet sijns vader hoet zieden ende geues elken man van sinen	13 245
15	sonderlincten vrienden vanden vleessche tenen entelmesse ende vanden hersenbecken maectmen enen nap daer hu vte drinct entie vriende in gedinkenessen	13 250
20	des heylichs mans . Ende desen nap hoet hi werdeleke ende drinct daer vte al sijn leefdage onder gedinkenessen sijns vader	13 255
25	V An desen lande ¶.lxi. int wederkeren tot des groets . Cans. lant	13 260
30	Jn. x. dachuarden na steet. i. ander eylant daer een rike mechtich . coninc. in woent ende onder	13 265
35	al dese liede van desen eylan- de es een rijk man die no	

40 prinche no amirael no hertoge
 no graue en es maer hi heeft
 onder hem vele liede die haer
 lant van hem houden .Dese
 man heeft wel te rincen. iijf.
 .M. kemele geladen met corne 13 270

F. 81, V., a, ende met rise ende hi leit een edel
 leuen na die costume van daer want 13 275
 hi heeft .I. Joffrouwen maeghde die
 hem altoes ten etene dienen Ende
 5 slapen gaens entie hem doen wat
 hi wilt Ende alsi ter taflen geseten
 es si bringen hem sijn spise telken 13 280
 .v. gherichten te male ende bringen
 dese gerichten al singende goede lie-
 10 dekine ende dan snidense vor hem
 sijn spise ene stekense hem inden
 mont. want hi en handelt niet 13 285
 no hi en doet niet metten handen
 dan hise voer hem leit optie tafle
 15 want hi heeft soe lange nagle dat
 hi metten handen niet en soude
 connen gehouden noch genemen 13 290
 want das een grote edelheit der
 manne alsi lange nagle hebben.
 20 Ende al sise laten wassen also lange
 alsi mogen wassen. Ende daer
 es menich man die hare nagle al- 13 295
 soe lanc laten wassen datse al om
 haer hant gaen. dat dunct hem
 25 groter edelheit. Entie edelheit van-
 den wiuen van dien lande es alsi
 cleyne voete hebben. Ende daer 13 300
 omme alsoe saen alsi geboren sijn
 men bint hem die voete so vaste
 30 datse niet half soe sere en wassen
 Ende dese ioffrouwen singen liede-
 kine die wile dat hi et Ende als 13 305
 hi niet meer en et van desen ge-
 rechten. Soe bringense hem andre
 35 .v. gherichten al singende also si
 ierstwerf daden. Ende dus doense
 tot hi vol gheten heeft Ende aldus 13 310
 doen si alle dage. In deser ma-
 nieren soe leit hi sijn leuen ghe-
 40 lijck sine vorders gedaen hebben
 Ende dus selense doen die na hem
 comen selen. sonder enich scoen 13 315

F. 81, V., b, feit van wapenen te doene. mar
 si leuen altoes aldus na hare ge-
 nloelchte als een verken datmen
 5 mest .Dese man heeft oec een ri-
 kelijc palays daer hi in woent daer 13 320
 die muer af heeft. ij. milen omgaens
 ende daer in staen vele scoender

10	bogarde. Ende al tpaleys van sijne cameran ende van sijne zalen es van goude ende van seluere gepaueyt Ende te middewegen van een van desen bogarden steet een cley - ne berchsken daer een scoen pryeeel op steet Ende in dit pryeeel steet	13 325
15	een scoen kercksken met torren ende met barbicanen al van goude. Ende daer Jn geet hi dicke om te hebben goede locht ende om hem te vermaken ende om geen ander	13 330
20	dinc en es dit kercksken gemaect dan om sijn genoechte allene te hebben Van desen lande comtmen weder achter wert ten lande den groten .Can. daeric v hier vore af seide.	13 335
25	G hi sult weten dat al dese lande daer ic af hebbe geseit ende al deylande ende dat volc van hare geen erhoe menegerande geloeue si hebben si en hebben enich vanden	13 340
30	articlen van onsen geloeue die eneghe kerstene in hebben Ende si geloeuen wel in gode deede werelt maecte die si heten hiritage dats te seggen god der naturen. na dien	13 345
35	dattie prophete seit. Et metuant eum omnes fines terre. dats te seggen al Jnden der werelt selen gode ont sien. Ende elder seit die scripture.	13 350
40	¶ Omnes gentes seruiunt ei. Dats te seggen alle liede selen gode dienen maer si en connen niet volcomelijc van gode want sien hebben	13 355

F. 82, R., a,	niemen diet hem leert dan van also vele als sijs verstaen moghen. van haren natuerliken sinne No vanden sone no vanden hlelyleghen	13 360
5	geest en weten si niet te sprekene maer vanden iersten boeke moyses weten si wel. Ende seggen dattie creaturen die si anbeden en sijn niet god maer si anbedent om die grote	13 365
10	doecht die in hem es. die in hem niet sijn en mochte sonder die gracie gods Ende vanden beelden of afgode seggen si dat gene liede sijn si en hebben afgode ende dat seggen	13 370
15	si onder kerstene wille die onser vrouwen beelde hebben ende ander beelde die wi anbeden . maer si en weten niet datwi niet en anbeden die beelde van houte of van stene	13 375
20	maer die heylegen allene in wies name si ghemaect sijn. want also die lettre loert ende wijst die clerke hoe ende wat si geloeuen selen also	13 380

25	leren die beelden die leeke te peinsen om te anbedene die heylegen in wies name si gemaect sijn. want menschelijc gepeyns es dicke veronledicht met onnucten dingen soe dattie liede souden dicke gods <u>ende</u> onser vrouwen vergeten <u>ende</u> ander heylegen te anbedene en daden die heyleghen beelden die na hen gemaect sijn. Si seggen oec dattie Jngle gods Jegen hem spreken dor hare afgode <u>Ende</u> dat hare afgode myraclen doen <u>ende</u> si seggen waer want daer es een vanden Jnglen gods Jn. maer het sijn. ij. rande Jngle goede <u>ende</u> quade also die van grieken seggen. Cato. et. Talo. maer. Cato. es goet <u>ende</u> Talo. es quaet . maer die in hare	13 385
30		13 390
35		13 395
40		
F. 82, R., b,	afgode sijn dat sijn quade Jngle om hem in hare dolinge te houden. Aldaer <u>ende</u> inden lande van ouer zee sijn vele ander lande ende wonderlijcheden die ic niet al gesien en hebbe daer omme en soudicker niet claerlijc af geseggen conne. <u>Ende</u> oec inden lande daer ic selue geweest hebbe daer hebbic vele wonders gesien dies ic niet al en scriue want die boec soude alte groet hebben ge worden. <u>Ende</u> waert oec dat ict al bediedde dat in dlant van daer es Een ander die den lichame pijnde om daer te gane hine soude niet mins connen geseggen int weder keren. <u>Ende</u> men seit dat nuwe dingen behagelijc sijn daer omme willic mi hier met laten genoegen sonder enich ander dingen te seggen die in dat lant sijn. Op dat een ande genoech vinden mach te seggen ander dingen die ic hier niet en scriue die daer geweest mach hebben ende daer om laet v genoegen nv ter tijt.~ E Nde ic ian van mandeuile vorseit die wt onsen lande van Jngelant sciet varende ouer zee Jnt Jaer ons heren. m. CCC. ende .xxij. hebbe sint menich lant om gaen <u>ende</u> hebbe geweest in menich goet gheselschap <u>ende</u> gesien menich scoen feyt hoe ic selue noyt scoen feyt en dede no ander doecht daermen af spreken mochte Maer nv benic comen te rasten Jegen mine danc mids fledersine <u>ende</u> articlen die mi	13 400
5		13 405
10		13 410
15		13 415
20		13 420
25		13 425
30		13 430
35		13 435

40	verworpen. Ende ic nemende solaes in mine keytiueghe rustinge pen sende om den tijt die leden es soe	13 440
F. 82, V., a,	hebbic dit boec ghescreuen ende daer in geset dat ic gesien hebbe na dien dat mi gedinken mach Jnt Jaer ons heren. M. CCC. ende	13 445
5	.lvij. Jn.xxxv. Jaer dat ic van onsen lande sciet. soe dat ic bid- de alden ghenen die dit lesen se- len dat si gode voer mi bidden ende al die gene die enen pater	13 450
10	noster vor mi spreken selen dat mi god wille geuen verlatinge van al mine zonden die willic deilachtich maken met mi van	13 455
15	alden goeden pelgrimagien ende van alden goede dat ic ie gedede ende noch doen sal tot in mine doot. Ende ic bidde gode van wien	13 460
20	alle goet comt ende alle gracie datti wille den ghenen die dit boec selen lesen ende horen lesen behouden hare ziele ende haer lijf	13 465
25	in die glorie van sijnre louingen die driuoldicheit es Ende een sonder begintsel ende sonder jnde Sonder gelijcheit goet ende	13 470
30	sonder mate groet die in alle steden iegenwordich es. Ende alle dinc houdende welc geen goet en mach betren no quaet en mach argeren die Jnvolcomen drieuoldicheit leeft ende regneert Jnde ewewelijcheit ende in allen tiden. Amen .i. .i. .i.	

-----000-----

AANTEKENINGE

- F. 1, V., a, 4: Aan die begin van die opvulteken, staan 'n uitgkrapte x.
- F. 1, V., b, 41: Waar [e] staan, is daar 'n gatjie in die bladsy.
- F. 4, R., b, 42: Vir deraer, sou die logiese woordkeuse daer gewees het, maar die letters wat in die manuskrip voorkom en die bostaande afkortingsteken verhoed daardie lesing.
- F. 4, V., b, 3: Soetlcheit is 'n skryffout vir soeticheit.
- F. 5, R., a, 31: Die twee r'e in herren is hervormde b's.
- F. 6, R., b, 38: dro kan 'n skryffout vir dno wees.
- F. 7, R., b, 42: Daar skyn 'n e deur 'n gatjie in die bladsy.
- F. 7, V., a, 18 - 20: Die drie reëls is onderstreep en in die linker kantlyn, staan 'n onduidelike aantekening. Volgens A. Lodewyckx is die "woorden in een hand uit die 16de eeuw, waarvan het begin misschien kunnen wezen:
'Maria vander erf(?) sonde...'
[Maria afgekort m]". (1911; 7)
- F. 7, V., b, 12 - 31: 'n Swart vertikale lyn is getrek in die linke kantlyn, met bygaande aantekeninge in die kantlyn in dieselfde hand. Lodewyckx is van mening dat die eerste woord ~~weer~~ eens Maria is, afgekort as m.

- F. 7, V., b, 39: broes is 'n skryffout vir broet.
- F. 9, V., a, 10: Die t in wert is 'n hervormde c.
- F. 9, V., a, 42: Die o in goffe is 'n hervormde u.
- F. 10, R., b, 36: viuencium is 'n skryffout vir viuendum.
- F. 11, R., a, 11: op is 'n skryffout vir of.
- F. 11, R., b, 42: Die s en h in ashilet is onderstreep.
- F. 11, V., b, 17: Die e in goeds, blyk 'n oorgeskryfde d te wees waarvan die boonste lyn nie heeltemaal weggeneem is nie. Die vroeëre skryffout is begaan deur vooruitloop na die skryf van die d.
- F. 11, V., b, 34: Die eerste e in welken is 'n hervormde k - 'n vooruitloop na die skryf van die komende k.
- F. 12, V., b, 30: bingheren is 'n skryffout vir vingheren.
- F. 13, R., b, 4: lnilen is 'n skryffout vir milen.
- F. 14, V., b, 41: Die t in dat is 'n hervormde e - 'n vooruitloop na die skryf van een.
- F. 15, V., b, 26: Tussen hoghe en en staan 'n uitgekrapte r.
- F. 17, V., b, 25: HJar is 'n verskrywing van HJer.
- F. 18, R., a, 17: Tussen yrael en ouer blyk daar 'n uitgekrapte s te wees.
- F. 18, V., b, 29: Die n in heuen is 'n hervormde t.

- F. 20, V., b, 24: die eerste gedeelte van die m in (m)ach is 'n hervormde a.
- F. 21, V., b, 7: die t in mitol kan ook 'n d wees.
- F. 22, R., b, 3: Jdden is 'n skryffout vir Joden.
- F. 23, R., a, 36: nauen is 'n skryffout vir neuen.
- F. 23, R., b, 34: Die r in recht is 'n hervormde g - 'n oorblyfsel van die skryf van compas.
- F. 23, V., a, 23: Na die a in na is daar die begin van 'n o duidelik te sien. Dit is oorgeslaan omdat dit te na aan na staan en is weer probeer in onse.
- F. 25, R., a, 22: Tussen i en ander is daar 'n gatjie in die bladsy. Daar kan afgelei word dat dit miskien deur 'n kers veroorsaak is vanweë die vetterige kring. Dit is voor die skryf van die manuskrip ingebrand, want die teks is daar om geskryf.
- F. 25, R., b, 3: Tussen volc en al staan uitgekrap al vers - 'n herhalingsfout van die oorskrywer.
- F. 25, R., b, 36: Na hi staan uitgekrap doen - 'n vroeëre herhalingsfout.
- F. 25, R., b, 37: Voor doden staan uitgekrap hi - 'n herhaling van wat in die voorafgaande reël gestaan het.
- F. 25, V., a, 42: Voor die tempel staan 'n uitgebleikte es.
- F. 25, V., b, 23: Tussen vrouwe en ontfanghen is 'n gebrande gatjie.

- F. 26, V., a, 35: Die tweede n in opuerstan(n)esse blyk 'n hervormde c te wees.
- F. 27, R., b, 5: ker is 'n skryffout vir kerke.
- F. 27, V., b, 28: Tussen cop en ende staan 'n uitgekrapte e.
- F. 28, R., b, 36: vernalediese is 'n skryffout vir vermalediese.
- F. 28, V., a, 25 en 29: bechanien is 'n skryffout vir bethanien.
- F. 29, R., a, 30: Die eerste e in eegen is 'n hervormde i.
- F. 29, V., a, 24: erei is dalk 'n skryffout vir ener.
- F. 29, V., b, 17: dnaerct is 'n skryffout vir dmaerct.
- F. 29, V., b, 24: dilcums, waarvan die afkortingsteken onduidelik is, is 'n skryffout vir dilectu.
- F. 30, R., b, 7: Die ph in prophete is 'n hervormde he - 'n vooruitsig na helven.
- F. 31, R., a, 17: Die l in vele is 'n hervormde i.
- F. 31, V., a, 8: Die n in gaen is 'n hervormde e - 'n vooruitloop na een.
- F. 32, R., a, 4: Die J in Jaer is 'n hervormde e - dalk 'n vooruitloop na en.
- F. 32, R., a, 28: Tussen sijn en dachuarde kom daar 'n ope ruimte voor. Die getal is nie ingevul nie.
- F. 33, R., b, 16: dein in benedein kan 'n hervormde den of eden wees.
- F. 33, R., b, 30: be in bebaim blyk 'n hervormde di te wees.

- F. 33, R., b, 38: hom- is 'n skryffout vir lom-.
- F. 33, V., a, 10: Die r in surien is 'n hervormde l.
- F. 33, V., a, 19: Die en in anden is 'n hervormde re.
- F. 33, V., b, 1: arakelen is 'n skryffout vir artikelen.
- F. 34, R., a, 40: Die eerste n in penitencie is 'n hervormde t
- 'n vooruitloop na die latere t.
- F. 34, R., b, 19: Die n in crune is 'n hervormde r.
- F. 34, V., b, 6: die o in doer is 'n hervormde e -
'n vooruitloop na die volgende letter.
- F. 34, V., b, 12: Die eerste e in kerken is 'n onduidelike
hervorming.
- F. 34, V., b, 17: Die b in beelde is 'n hervormde l -
'n vooruitloop na die komende l.
- F. 34, V., b, 19: Dien n in stane is 'n hervormde e -
'n vooruitloop na die komende letter.
- F. 35, R., b, 28: Die eerste e in ende is 'n hervormde d -
'n vooruitloop na die komende dan.
- F. 36, R., a, 13: Die tweede e in berghe is 'n hervormde c.
- F. 36, R., b, 9: Die e in torr(en) blyk 'n hervormde r te
wees - 'n herhalingsfout.
- F. 36, V., a, 36: Die e in ben is 'n hervormde l - 'n
vooruitloop na die l in luttel.
- F. 36, V., b, 26: Die twee die's is 'n herhalingsfout en die e
in paelden is 'n hervormde l - 'n vooruitloop
na die komende l.
- F. 38, R., a, 17: die d in sonder is 'n hervormde c.

- F. 38, R., a, 33: die o in on- is 'n onduidelike hervorming.
- F. 38, V., a, 34: Die e in woert is 'n hervormde r - 'n vooruitloop na die volgende letter.
- F. 38, V., b, 27: came kom voor sonder 'n afkortingsteken voor. Dit is 'n skryffout vir cameren.
- F. 39, R., b, 15 - 16: Daar is 'n gaatjie, omring deur rubriksiestof, tussen die twee reëls.
- F. 39, R., b, 22: lan is 'n skryffout vir van.
- F. 39, V., a, 16: Die en tussen egypten en die, skyn deur genoemde gatjie en is deel van die teks van F. 39, R., b.
- F. 39, V., b, 28: Die d in ende is 'n hervormde t - 'n vooruitloop na die komende te.
- F. 39, V., b, 35: Die h in hi is 'n hervormde p - 'n oogspringfout na die volgende woord.
- F. 40, R., a, 5: Die l in bebloet is 'n hervormde r.
- F. 40, R., a, 8: Die d in de is 'n hervormde e - 'n vooruitloop na die volgende letter en komende woord.
- F. 40, R., a, 24: Die eerste e in ende is onduidelike hervorming.
- F. 40, R., b, 26: die a in salsenheit is 'n hervormde e.
- F. 40, V., a, 10: tconincike is 'n spelfout vir tconincrike.
- F. 40, V., b, 28: Die n in spaenscher is 'n hervormde l.
- F. 41, V., b, 36: Die r in dertrike is 'n hervormde i.

- F. 42, R., b, 8: Die e in lief is 'n hervormde i.
- F. 42, R., b, 19: borseit is 'n skryffout vir vorseit.
- F. 43, R., b, 40: Die n in gheboeren is 'n hervormde r.
- F. 43, V., a, 17: Die n in een is 'n hervormde c of t.
- F. 43, V., b, 34: Die o in houden is 'h hervormde i.
- F. 44, R., a, 18: Die tweede d in onderdanich is 'n hervormde c - dalk 'n vooruitloop na die komende c.
- F. 44, R., a, 26: annisonien is 'n skryffout vir amisonien.
- F. 44, V., a, 16: Die h in hert is 'n hervormde t - dalk 'n vooruitloop na die komende t.
- F. 44, V., b, 34: Bo, tussen die o en die l in godlike, staan in rubrikasiestof die ontbrekende klein k.
- F. 45, R., b, 25: Die n in gherne is 'n hervormde t.
- F. 45, V., a, 3: ghecontrffeit is 'n skryffout vir ghecontrefeit.
- F. 45, V., a, 6: Die afkorting by om/nfte is onduidelik. ofte word hier bedoel.
- F. 45, V., a, 8: Die y in van is 'n hervormde f.
- F. 46, R., a, 12: Die c in wonderlijcheit is 'n hervormde t.
- F. 46, V., b, 5: Die e in es is 'n hervormde y - 'n vooruitloop na die volgende woord.
- F. 47, R., b, 21: Die r in eenre is 'n hervormde l.
- F. 47, V., a, 16: gherompen is 'n skryffout vir ghecrompen.
- F. 47, V., a, 20: Die eerste e in gheheten blyk 'n hervormde J te wees.
- F. 48, V., a, 8: Die r in drinkens is 'n hervormde l.

- F. 49, V., b, 12: Die h in hsant is 'n hervormde l. Verder is die woord ook 'n skryffout vir hant.
- F. 50, V., a, 13: Die afkortingteken vir nemr is onduidelik. Waarskynlik is nemt bedoel.
- F. 50, V., b, 16: Die e in ende is 'n hervormde i.
- F. 51, R., b, 20: Die eerste gedeelte van die m in men is 'n hervormde i.
- F. 52, R., b, 17: Die E in Ende kan 'n hervormde Y wees.
- F. 52, V., b, 36: Die eerste e in oueruloedicheit kan 'n hervormde t wees.
- F. 53, R., a, 40: fiin is 'n hervorming van dit.
- F. 53, R., a, 42: Die o in goet is 'n hervormde o.
- F. 54, V., a, 41: Na anders staan 'n paar onduidelike letters uitgekrap.
- F. 54, V., b, 16: Die o in hout is 'n hervormde onduidelike letter.
- F. 55, R., a, 3: Die y in van is 'n hervormde lang s.
- F. 55, V., a, 16: Die l in landen is 'n hervormde lang s.
- F. 56, R., a, 26: vosch is 'n skryffout vir vesch.
- F. 56, R., a, 27 - 28: Waar die teks inspring is daar 'n driehoekige gat^ajie in die bladsy.
- F. 56, R., b, 8: Die tweede n in sonne kan 'n hervormde d wees.
- F. 56, R., b, 9: Die i en eerste l in willen is 'n hervormde a.

- F. 56, R., b, 29: Die eerste e in ende is 'n hervormde y -
'n vooruitloop na die volgende woord.
- F. 56, V., a, 6: werf is 'n skryffout vir were.
- F. 56, V., a, 21: Die J in Jnt is 'n hervormde e.
- F. 56, V., b, 6: Die tweede e in meerre is 'n hervormde r 'n
vooruitloop na die volgende twee letters.
- F. 57, R., b, 8: Die eerste e in coepliede is 'n hervormde p -
'n vooruitloop na die volgende letter.
- F. 57, R., b, 10: Die l in lande is 'n hervormde o - 'n
vooruitloop na die volgende woord.
- F. 57, R., b, 12: Die e in daer is 'n hervormde i.
- F. 57, R., b, 28: Die y in vele is 'n hervormde b - 'n
vooruitloop na die volgende woord.
- F. 57, V., b, 36: Die y in viii is 'n hervormde J -
'n vooruitloop na die volgende woord.
- F. 58, R., a, 25: siersle is 'n skryffout vir sierlijk.
- F. 58, R., a, 27: Die e in ende is 'n hervormde i.
- F. 58, V., a, 20: Die h in heet is 'n hervormde d.
- F. 59, R., a, 19: drankei is 'n skryffout vir dranken.
- F. 59, R., a, 23: Die tweede e in desen is 'n hervormde i.
- F. 59, V., a, 15: Die e in singhen is 'n hervormde n - 'n
vooruitloop na die volgende letter.
- F. 59, V., b, 11: Die eerste n in nen is 'n hervormde d.
- F. 60, R., a, 20: Die d in ende is 'n hervormde lang s.

- F. 60, R., a, 33: die s in hijs is 'n hervormde n - 'n vooruitloop na die volgende woord.
- F. 60, V., a, 22: nan is 'n skryffout vir nam.
- F. 60, V., a, 41: mac is 'n skryffout vir met.
- F. 60, V., b, 3: Die s in sijn is 'n hervormde d - 'n vooruitloop na die volgende woord.
- F. 60, V., b, 15: Die S in Sijn blyk 'n hervormde e te kan wees.
- F. 60, V., b, 26: Die e in waer is 'n hervormde r.
- F. 61, V., a, 3: snie is 'n skryffout vir sine. Die oorskrywer het die puntjie van die i op die verkeerde plek gesit.
- F. 61, V., b, 26: die tweede j in sijn is 'n hervormde i. Die oorspronklike spelfout is deur die skrywer deur 'n i gekorrigeer.
- F. 62, R., a, 14: archter is 'n skryffout vir achter.
- F. 62, V., b, 6: Die n in hande is 'n hervormde r.
- F. 63, R., a, 28: Die l in constichlec 'n hervormde e - 'n vooruitloop na die volgende letter.
- F. 63, R., b, 1: die l in aldaer is 'n hervormde lang s.
- F. 63, R., b, 10: Die n in eenre is 'n hervormde r - 'n vooruitloop na die volgende letter.
- F. 63, V., a, 9: Die s in phylosophe is 'n hervormde p - 'n vooruitloop na die komende letter.
- F. 63, V., a, 21: Die tweede e in been is die hervorming van die begin van die volgende letter, n.

- F. 63, V., a, 25: Die eerste n in bernende is 'n hervormde e - 'n vooruitloop na die volgende letter.
- F. 63, V., b, 24: die o in om is 'n hervormde n.
- F. 64, R., a, 7: Die s in philosophen is 'n hervormde p - 'n vooruitloop na die komende letter.
- F. 64, V., b, 16: die eerste e in printere kan 'n hervormde y wees.
- F. 64, V., b, 32: Die tweede e in een is 'n hervormde i.
- F. 64, V., b, 34: Die d in die is 'n hervormde cu.
- F. 65: Hierdie bladsy is uitgesny. Die numering in die regtekantse hoek ignoreer dit. Die numering in die transkripsie sal die numering volg.
- F. 65, R., a, 14: Die d in souden is 'n hervormde p - 'n vooruitloop na die volgende woord.
- F. 65, R., a, 42: dander is 'n skryffout vir vander.
- F. 65, V., a, 20: Die e in en is 'n hervormde i.
- F. 65, V., a, 20: Die n in no is 'n hervormde o - 'n vooruitloop na die volgende letter.
- F. 65, V., a, 36: Die n in dattien is 'n hervormde r - 'n vooruitloop na die volgende woord.
- F. 65, V., a, 40: pauwelrone is 'n skryffout vir pauwelione.
- F. 65, V., b, 36: Die m in om is 'n hervormde p - 'n vooruitloop na die volgende woord.
- F. 65, V., b, 39: met is 'n skryffout vir mes.

- F. 66, R., b, 40: Die a in al is 'n hervormde l - 'n vooruitloop na die volgende letter.
- F. 66, R., b, 42: Die g in geeft is 'n hervormde t - 'n vooruitloop na die komende letter.
- F. 66, V., a, 21: sinden is 'n skryffout vir sniden.
- F. 66, V., b, 10: Die y in van is 'n hervormde a - 'n vooruitloop na die volgende letter.
- F. 66, V., b, 42: met is 'n skryffout vir men.
- F. 67, R., a, 28: Die u in leuen kan 'n hervormde l wees.
- F. 67, R., a, 29: Die r in camerlinghen is 'n hervormde l - 'n vooruitloop na die volgende letter.
- F. 67, V., b, 11: Die y in vliegen is 'n hervormde b.
- F. 68, R., a, 14: Die (c) blyk die begin van nog 'n e te wees.
- F. 68, R., a, 16 - 18: Gat^ojies kom voor in die bladsy op die volgende plekke:
- 16: een voor co;
 - 16: twee tussen co en m;
 - 16: een bo m;
 - 16: een tussen m en anien;
 - 18: een tussen al en onderda-.
- F. 68, R., b, 10: Tussen van en persien is daar 'n gat^ajie.
- F. 68, R., b, 29: Die l in ledenis 'n hervormde en half-uitgekrapte g.

- F. 68, R., b, 32: Die le in alexandre kan 'n hervormde k wees.
- F. 68, R., b, 34: Die v in voren is 'n hervormde b.
- F. 68, R., b, 37: Die e in es is 'n hervormde i.
- F. 68, V., a, 10: Onder, tussen Caremen en daer, is daer 'n g^atjie in die perkament.
- F. 68, V., a, 25: Die b in beide is 'n hervormde v.
- F. 68, V., a, 37: Die ee in dee is 'n hervormde w.
- F. 68, V., b, 6: Die l in stel- kan ook 'n r voorstel, gevorm uit 'n l.
- F. 68, V., b, 15 - 18: Daar kom g^atjies ^{op} in die volgende plekke voor:
- 16: tussen deen en e.
- 17: tussen met en gheweldeghe
- 18: tussen di en e.
- Uit die lees van die verhaal sou dit voorkom dat hulle voor die opskryf van die teks daar moes gewees het.
- F. 68, V., b, 25: di in die kan 'n hervormde w wees.
- F. 68, V., b, 41: Die c in slach is 'n hervormde l.
- F. 69, R., a, 28: Die m in mach is 'n hervormde l.
- F. 69, R., b, 30: streret is 'n skryffout vir street.
- F. 69, V., a, 33: Die d in lingden is 'n hervormde n.
- F. 69, V., b, 27: Die l in vleesche is 'n hervormde r.
- F. 70, R., a, 27: Die o in conste is 'n hervormde e.

- F. 70, R., b, 7 - 10: Die perkament word met 7 steke genaai:
 een per reel behalwe reel 7 wat 2 steke het.
- F. 70, V., a, 7 - 10: Boegenoemde steke kom voor tussen:
 7: noch en tan;
 8: selen en inden;
 9: selen en herde;
 10: En en de.
- F. 70, V., b, 41: Die tweede e in rebben is 'n hervormde l.
- F. 71, V., a, 21: Die d in vader is 'n hervormde n.
- F. 71, V., b, 2: Die n in dan is 'n hervormde t.
- F. 71, V., b, 9: Die eerste r in dierbaer is 'n hervormde l.
- F. 71, V., b, 19: Die tweede e in zee is die d van dese wat hier begin is en dan hervorm is tot 'n e.
- F. 71, V., b, 31: Tussen op en gange is 'n onduidelike uitgekrapte letter.
- F. 72, R., b, 5: die u in hu is die hervormde begin van d, die beginletter van die volgende woord.
- F. 73, R., a, 36: Die s in seide is 'n hervormde h.
- F. 73, R., b, 42: Die eerste e in ende is 'n hervormde i.
- F. 73, V., a, 26: Die e in wonnen is 'n hervormde n - 'n vooruitloop na die volgende letter.
- F. 73, V., a, 33: Die laaste letter in langentijt/s is 'n hervormde t.
- F. 73, V., a, 39: Die h in herde is 'n hervormde l.
- F. 74, R., a, 8: Die eerste e in seche- is 'n hervormde o - 'n vooruitloop na die komende letter.

- F. 74, R., b, 6: Die d in daer is 'n hervormde lang s.
- F. 74, R., b, 7: Die a in waren is 'n hervormde r - 'n vooruitloop na die volgende letter.
- F. 75, R., a, 40: Die d in donkerheit is 'n hervormde h - 'n vooruitloop na die komende letter.
- F. 76, R., b, 40: Wat as no=op in die manuskrip voorkom, is in Cramer se transkripsie weergegee as noch.
- F. 76, V., a, 7: bluien is 'n skryffout vir bliuen.
- F. 77, R., a, 11: Die n in hen is 'n hervormde t.
- F. 77, R., b, 6: Die d in anbedene is 'n hervormde i.
- F. 77, R., b, 25: Die n in orlogen is 'n hervormde l.
- F. 77, V., a, 22: Die n in wouden is 'n hervormde e.
- F. 77, V., a, 30: Die h in hem is 'n hervorming van 'n onduidelike letter.
- F. 77, V., a, 39: Die tweede e in heet is dalk 'n hervormde r.
- F. 77, V., b, 3: Die eerste gedeelte van die w in trouwe is 'n hervormde e - 'n vooruitloop na die volgende letter.
- F. 77, V., b, 6: Die i in enich is 'n hervormde g - 'n vooruitloop na die komende letter.
- F. 77, V., b, 7: Die s in sout is oor 'n uitkrapte h geskryf.
- F. 78, R., b, 3: Die tweede e in een is 'n hervormde g.
- F. 78, R., b, 15: Die d in den kan 'n hervormde i wees.
- F. 78, V., a, 1: Die d in dat is 'n hervormde g.
- F. 78, V., a, 32: Die tweede t in stat is 'n hervormde g.
- F. 78, V., a, 34: Die n in ende is 'n hervormde r.

- F. 78, V., b, 10: Die l in balsemen is 'n hervormde lang s.
- F. 79, V., a, 6: Die g in bergen is 'n hervormde o.
- F. 79, V., a, 30: Die o in ghenoech kan 'n hervormde l wees.
- F. 80, R., a, 32: Die ne in fonteynen is 'n hervormde m.
- F. 80, R., a, 32: Die t in wte is 'n hervorming van 'n onduidelike letter.
- F. 80, R., a, 34: Tussen riuiere en es is daar 'n gatjje.
- F. 80, R., b, 1: Die t in te is 'n hervormde lang s.
- F. 80, R., b, 42: Die eerste e in bleuen is 'n hervormde i.
- F. 80, V., b, 13: Die e in es is 'n hervormde vertikale r.
- F. 80, V., b, 27: Bo, tussen onder en hem, is daar 'n gatjje.
- F. 80, V., b, 32: Die d in derkeren is 'n hervormde r.
- F. 80, V., b, 33 - 34: Daar is 'n gatjje wat lê tussen:
 33: gro en ten; en
 34: oueruloedi en ch.
- F. 81, R., a, 3: Daar is 'n gatjje tussen beeste[e] en om.
- F. 81, R., a, 5: Bo die a in stat is daar 'n gatjje.
- F. 81, R., a, 12: Voor van is daar 'n gatjje in die perkament.
- F. 81, R., a, 27: Die d in den is 'n hervormde t.
- F. 81, R., a, 36: Die g in vliegende is 'n hervormde d - 'n vooruitloop na die komende letter.
- F. 81, R., a, 41: Die s in singen is 'n hervormde l - 'n eggo van die beginletter van die vorige woord.

- F. 81, V., b, 3: Daar is 'n gatjie tussen die n en c in n[oe]lchte.
- F. 81, V., b, 12: Daar is 'n gatjie tussen cley en -.
- F. 81, V., b, 28: Die er in erhoe kan ook as aer opgelos word.
- F. 81, V., b, 32: deede is 'n skryffout vir diede.
- F. 82, R., a, 4: Daar is 'n gatjie tussen h en y in h[el]yleghen.
- F. 82, R., a, 22: loert is 'n skryffout vir leert.
- F. 82, V., a, 30: Die y in Involcomen is 'n hervormde o - 'n vooruitloop na die volgende letter.

INDEKS

- Aarde, rondheid 8 068-338, 8 338-391, 12 990 - 13 005, 13 120 - 147
- Aardse paradys 13 005 - 116
pad daarna 13 074 - 13 119
rivier vol edestene 11 639 - 661
van die land van die donkerte 12 976 - 13 082
vier vloede om die land te verdeel 6 391 - 470, 13 035-054
- Abdy, waar krummels gevoer word 9 220 - 87
- Abraham
en melsisedech 5 046 - 52
se boegaert 4 410 - 414
se seuns en hul besnyenis 4 533 - 52
waar hy die engele gesien het 3 005 - 16
waar hy Isaac wou offer 4 716 - 20
- Adam 12 985 - 990
waar hy begrawe lê saam met Abraham, Ysaac, Jacob, Yeuen, Saren, Rebecem 2 980 - 3 005
waar hy geweën het 2 959 - 64, 8 871 - 907
waar hy met Yeue gewoon het 3 017 - 41
- Adriatike 2 464 - 5
- Aenden, wilde ganse 9 473 - 5
- Agenor 1 368 - 70
- Agitte 12 918 - 924
- Akon 1 400 - 1 434
tot Palestinen 1 467 - 90
- Albane/i, 6 418-24
rivier van 5 654 - 662
- Alexandre 2 099 - 2 107, 2 551 - 82, 7 009-14
grootte 2 569 - 2 576
- Alexandre, koning 7 011
en die goeie mense van Bragmep 12 573 - 639
en die Jode van Goch en Magoch 11 354 - 471
en die mense van Oxiadrite en Genesophe 12 639 - 89
- Alexander se pas 11 002 - 13
- Algarbe 11 304
- Almaengen, 5 729
- Amosonien 6 415, 6 930-7 006, 11 400 - 29
- Amos, graf van 5 585 - 8
- Anchiochen 5 631 - 2, 5 669 - 84
- Andromedes 1 393
- Angho 1 098 - 1 197
- Anna, huis van 4 047
- Artartike 8 075
- Antikerst 4 875 - 91
en Jode se vrylating 11 429 - 73
- Apuillen 2 474
- Appels, lang met kruis binne-in 2 225 - 42, 11 335 - 344
adaems 2 242 - 5
asge vulde 4 491 - 99

Arabien, wildernis van 1 882 - 969, 2 592 - 613
 grootte 1 905 - 69
 Aramatien, Joseph van 4 037 - 8
 Aran 1 923 - 26
 Archos se suiwer lug 796 - 829
 Arkas 11 122
 Aristoteles se graf 775 - 789
 Armonieu 11 073
 Artiron 6 623-45
 Ascalone 1 489
 Ashilet wildernis 1 503 - 13
 Asië 1 068 - 1 071, 10 928 - 939
 Assere 5 643
 Assirien 13 047
 Atre 5 699
 Atheldemach 4 143 - 158
 Ayamanten 7 365-79
 see van 11 540 - 73

 Babilonien 1 491 - 7, 1 525 - 790, 2 433, 2 582 - 87, 2 588
 afstand van synay 2 613 - 2 616
 groot 1 791 - 830
 afstand van mindere 1 853 - 60
 onderdanig aan die Grote Chan 1 860 - 65
 toring van 1 794 - 830, 6 854-60
 mindere 1 970 - 2 021
 Backarien 11 474 - 511
 Baldach 1 913
 Balseme, veld van 2 249 - 370
 fontein wat Jesus met sy voet gemaak het 2 257 - 65
 groeiplek 2 296 - 304
 saraseense naam daarvoor 2 283 - 95
 toetse vir egtheid 2 304 - 67
 Belemanne 11 305
 Berras abrimelch 4 908 - 16
 Barsabee 2 942 - 56
 afstand tot Bethleem 3 094 - 3 100
 Christinne se wyngaert 3 198
 ontstaan 2 950 - 6
 Battrie 6 425
 Beleon, rivier van 1 437 - 1 439
 Beruth 1 370 - 1, 5 488 - 92
 Betheem 5 729
 Bethelen 8 888
 Bethphage 4 303 - 9
 Bethsayda 4 867 - 9
 Betel, rots van 3 815
 Betengo 8 448-51
 Bethanien 4 309 - 22
 afstand van Jordanen 4 394 - 422
 Bethleem 3 100 - 3 243
 afstand tot Barsabee 3 094 - 100

beskrywing van 3 100 - 7
 kerk van 3 107 - 15
 Bexabelle en Naim 4 917 - 22
 Bitter beecsken 4 414 - 19
 Bokar, dal van 5 456 - 71
 Bome, woldraende 11 477 - 80
 van die son en die maan 12 809 - 41
 wat in een dag vergaan 11 659 - 76
 Botenca 11 058
 Borgoendien 2 455, 5 530
 Bragmep 12 513 - 639
 Branders, groot 8 920 - 32
 Brandijs 2 469
 Broeimasjien 2 206 - 225
 Bugie 11 304

 Cabil 3 041 - 45
 Cadisle 11 320 - 11 471
 bome vrugte en wingerde 11 344 - 353
 Caissam 13 147 - 173
 Calabren 2 473
 Caldeen 1 936 - 69, 6 395, 6 847-6 854, 6 861-930, 6 471-82,
 11 250 - 8
 alfabet van 6 912-29
 Caliphes 1 938 - 45, 1 953 - 69
 Caluarien, berg van 3 385 - 458
 Cam 9 753
 Camelione 12 456 - 468
 Campanien 2 473
 Canares, rivier van 6 415
 Carmeliten 1 418 - 21
 Camous floridus 2 115 - 43
 benoeming 3 118 - 43
 Canopes, ster van 12 296 - 930
 Capadochen 5 610
 Caprobane 12 892 - 918
 Carat, kasteel 4 636 - 48
 Carmassane 11 072
 Carmelijn, berg van 1 417
 Cartaige 1 915, 11 304
 Caspien
 berg van 11 354
 see van 6 414, 11 380 - 391
 Cassach 6 737 - 52
 Cassi/ye 7 014-58, 9 180 - 219
 Cathay, 9 408 - 25, 9 438 - 11 029, 11 308 - 316, 13 156-60
 chan van 8 506-18
 Caurise 6 704-26
 Cay, berg van 5 120 - 12
 Caycaa 4 443 - 451
 Caydon 9 441
 Cayr 1 523 - 5, 1 550 - 1 790, 1 970 - 2 021, 2 042 - 48

geslagte van die soudaen 1 601 - 705
 soudaen se koninkryk 1 578 - 1 601
 soudaen se mannekrag 1 705 - 35
 soudaen se vrouens 1 735 - 58
 Cesarie 5 712
 Cedar 4 875
 Cedron, waterken van 4 201
 Chan, Grote 1 860 - 81, 13 168 - 176
 eetgewoontes 9 697 - 711
 hof van 9 441 - 9
 mag van 10 141 - 170
 oorlog teen die koning van Manti 9 671 - 97
 paleis en tuine 9 450 - 75
 provinsies 9 368 - 70
 se benoeming 9 743 - 10 170, 10 642 - 55
 se feeste 10 171 - 425
 kleding en weelde 10 187 - 2423
 philosophe 10 257 - 347
 vermaak 10 348 - 426
 se saal met rooi leer 9 483 - 503
 se seremonie-oord 9 503 - 85
 vermaak 9 585 - 616, 9 634 - 42
 meubels en weelde 9 642 - 62
 dienaars 10 427 - 66
 somer paleis 10 500 - 45
 wagters 9 662 - 71
 wingerd van edelstene 9 616 - 33
 Chana 4 892 - 900, 7 380-539
 grootte 5 188 - 209
 land van gelofte 5 188 - 209
 Chieuecont 5 613
 Chir 1 317 - 1 355, 1 398 - 1 400, 5 553
 Bybelse verwysing 1 342 - 51
 scale van 1 434 - 37
 Chohos 1 096 - 7
 Chyrus 1 836 - 53
 Chyten, plek van verkragting van Jacob se dogter 4 711 - 6
 Cicople 4 938 - 47
 Cilonfode 9 288 - 99
 Clople 2 141 - 92
 Cnophe 5 608 - 9
 Cocodrulle, 8 887, 12 417 - 31
 Comanien 10 965 - 11 014, 11 019, 11 021 - 29,
 Conisse 11 303
 Constantinople 396 - 760, 2 533 - 34, 5 605, 6 408
 afstand van venegen per skip 2 538 - 41
 keiser se "stellinghe" 829 - 846
 Corasine 10 955 - 64
 Cornaa 6 766-75
 Coromaram, rivier van 9 404
 Corosaim 4 875 - 891
 Corosayde 4 875

Courtoise 5 690
 Creyten 1 094 - 6, 1 412, 2 534 - 36
 Cumeram 8 792-854
 . koning se halsnoer 8 816 - 54
 waar vyande geeet word 8 816
 Cypre 1 212 - 1 217, 1 256 - 1 310, 2 538, 2 544, 5 545
 pad na 1 250 - 1 255

 Daire 1 502
 Dalay, rivier van 9 299 - 308
 Damas 1 373 - 4, 5 702
 benoeming 5 393 - 400
 en comescape 5 380 - 92
 medisinen 5 408 - 14
 roete na 5 492 - 505
 Damiette 2 086 - 99, 2 547 - 53
 Damilee 5 691 - 2
 Danube 369 - 383
 Dariabris bedius 2 892 - 942
 gevegtegnieke 2 924 - 38
 hoe hulle aantrek 2 938 - 42
 waarvan hulle leef 2 910 - 24
 waar hulle woon 2 896 - 910
 Darachim, dal van 4 720 - 6
 Dawid, koning 3 237 - 43
 se visioen 3 824 - 8
 Desside
 roete na 5 372 - 505
 Dismas, kruis van 438 - 451, 1 268 - 72,
 Dode zee 4434 - 4552, 8 566-82
 afstand van Jerusalem 4 460 - 2
 byname 4 499 - 501
 geleë 4 434 - 5
 naamgewing 4 462 - 79
 omliggende lande 4 451 - 4
 plantsoorte 4 435 - 43
 versonke stede 4 479 - 91
 vloei saam met die Jordane 4 552 - 80
 water 4 454 - 9
 Doensdag
 waar engel sal verskyn 5 072 - 90
 Donkernis, land van 11 124 - 216, 12 976 - 13 082
 Doringkroon 599 - 640
 Doudin 8 933 - 9 088
 Draak, kasteel van 5 423 - 5
 Drake, land van 8 854 - 8 932
 Duiwel se vallei 11 964 - 12 249
 Duras, 5 537 - 41
 Dyamante 7 063-270
 Dyospolle 5 568 - 9

 Ebron 2 956 - 3 100

geskiedenis van die plek 2 964 - 89
 Edelstene, krag van 8 582 - 98
 Edewaert van ingelant 1 645 - 8
 Efframe, berg van 4 659 - 78
 Effrem die leraar 1 927 - 30
 Egypten 1 332 - 35, 1 514 - 23, 2 022 - 2 426, 2 435 - 6, 2 547,
 11 299
 alfabet 2 406 - 26
 eetgewoontes 3 228 - 37
 grootte 2 069 - 75
 klimaat 2 022 - 42
 koringsolders van Josech 2 368 - 406
 prouinschen 2 081 - 107
 Ema/uns, kasteel van 4 174 - 8, 5 574
 Ephesom 1 059 - 1 071
 Ere sy God 13 464 - 474
 Ermenien 6 520-620, 11 020, 11 069 - 85, 13 050
 pad na 6 620
 Esmirauden 2 195 - 199
 Ethyopen 1 066 - 7, 6 426-9, 7 014-58, 7 348-65, 11 278, 11 285 -
 7, 11 289, 13 045
 Euphrate 1 836, 1 934, 6 397-8, 6 404, 6 638-45, 13 048 - 54,
 13 071 - 4

 Famagochte 1 262
 Famagosse 5 548 - 9
 Femmine 5 663
 Fenicie 6 402
 Fenix voël 2 141 - 92
 Ferre 5 666Ferule 5 648 - 54
 Fin, wilderness van 2 664 - 73
 Flagmen 5 705
 Florenthen 5 641
 Fontein
 van die Aardse paradys 4 219 - 21
 van die ewige jeug 7 629-57
 van lewende water 1 336 - 1 342
 wat vier keer per jaar verander 4 796 - 802
 Futh 1 065

 Gabaom 4 678 - 81
 Gachalonabes 11 842 - 963
 Galylee 4 347 - 55, 4 858 - 947
 geografie 4 900 - 907
 see van 5 115 - 123
 verskillende name 5 136 - 144
 waarop Jesus geloop het 5 144 - 151
 stede 4 867 - 900
 Gangius Can 9 810 - 878
 beproeving van sy onderdane se trou 9 878 - 924
 ontsnapping van sy vyande
 se verowerings 9 991 - 10 034

se les aan sy kinders 10 034 - 092
 se nageslagte 10 092 - 96, 10 133 - 140
 Ganse 8 915
 rode 12 507 - 513
 Garichim, berg van 4 716 - 20
 Gaza 1 471 - 3, 1 501
 Gelboe, berg van 4 580 - 6, 4 929 - 38
 gelee 4 580 - 2
 Genesophe 12 639 - 89
 Geneuen 2 463, 5 533,
 Georgien 5 345 - 57, 11 100 - 122
 Gethsemani, kapel van 4 239 - 57
 kapel van waar Hy bloed gesweet het 4 257 - 61
 Gibel(ech) 5 690, 5 697
 Goch, gevangenisoord van die Jode 11 354 - 471
 Goue kalwers, waar dit aangebied is 4 694 - 8
 Griekse eilande 761 - 829, 2 467, 2 528 - 33, 5 537 - 41, 5 604
 alfabet 998 - 1 015
 geloof 870 - 998
 Griffone 11 487 - 511, 12 448 - 456
 Grif/ Grief, eyland van 2 526, 5 535
 Gyon 1 975, 13 044 - 6, 13 065 - 6

 Halaon 10 096 - 130
 Halape 1 520 - 1 523
 Hay 4 623 - 4
 Heilige land, die 87 - 253
 eerste roete daarna 324 - 2 429
 rots waarop Jesus gepreek het 1 351 - 55
 fontein wat Hy met sy voet gemaak het 2 257 - 65
 derde roete 2 588 - 3 261
 heiligheid van die land 90 - 128;
 in die middel van die aarde 129 - 133, 147 - 163;
 roepe vir 'n kruistog 197 - 247;
 tweede roete daarna 2 430 - 2 587
 Helim, dale van 2 636 - 7
 Helyas, die profeet 1 418
 capelle van 2 825 - 34
 by die verheerliking van Jesus 5 052 - 71
 Hermes 846 - 869
 Hermon, berg van 5 090 - 97
 Herod, gebeendere van kinders wat hy laat slag het 3 175 - 80
 se kwade dade 3 958 - 4 003
 sy nageslagte 4 003 - 12
 Herte 12 486
 Herodus se huis 3 955 - 7
 Heydene, kerk van 2 561 - 9
 waarom hulle nie drink nie 3 198 - 222
 Honde, bytende 8 741 - 51
 Hur 6 884, 6 898-905
 Hyrcanie 6 425

Inden,

Kapel van priesters 3 549 - 62
Inhoudsopgawe, gedeeltelike 0 - 84

Jacob,

benoeming van die rots van Betel 3 822 - 4
waar die engele gesien het op die leer 3 815 - 22
waar sy dogter verkrag is 4 711 - 6

Jacobiëten 5 242 - 345

Jaffes 9 753

Jaffé 1 375 - 97, 5 557 - 60, 5 713
afstand van Jerusalem 1 379 - 84, 1 490,
benoeming 1 384 - 87
ouderdom 1 388 - 97

Jana, land van speserye 8 455-8 518

Janchay 9 351 - 89

spyseniersbedryf 9 371 - 89

Jessem 2 054

Jenueun 9 416

Jesus

berg waar Hy gevas het 4 401 - 11

van Sy versoeking 4 626 - 36

draer van die mensdom se sondes 133 - 146; 164 - 197

en die boom wat verskroei het 5 172 - 8

geboorteplek 3 143 - 76

in die tempel 3 828 - 30

kerk waar herders die boodskap gehoor het 3 243 -
50

kerk van die Heilige graf 3 337 - 86, 3 522 - 49

kolomme en pilare wat altyd sweet 3 458 - 66

muur waar naels van kruisiging in gesteek het 3 481 -
85

krag van die naels 3 485 - 513

poort waardeur Hy gery het op die esel 3 579 - 92

rots waartoe Hy sal terugkeer op die Jonxten dag 4 342
- 7

se bespotting 641 - 720

se bloed waar die Jode Hom wou dood 4994 - 5 029

se loop op die see van Galylee 5 136 - 144

se ontvlugting in die rots die Jode Hom wou steenig 3 832
- 38

se openbaring aan Sy disipels na Sy opverstandnis 5 150
- 7

se roeping van Peter, Andries, Jacob en Janne 5 157 - 60

se verwekking van die honderdman se dogter 5 188

se vroeëre lewe 4 978 - 987

se wonderwerk met die voedsel 5 169 - 72

Sy lyding:

tafel waarop Hy geëet het na sy opverstandnis 5 160 - 8

verheerliking van 5 052 - 71

voorspelling van Sy geboorte 846 - 869

waar Hy beoordeel is 4 105 - 9
 waar Hy die weduwee se seun gewek het 5 090 - 7
 waar Hy gedoop is 4 429 - 31, 4 599 - 609
 waar Hy gerus het 3 562 - 5
 waar Hy homself aan Thomaes geopenbaar het 4 071 - 9
 waar Hy homself eers geopenbaar het na Sy op-
 verstandensisse 4 066 - 71
 waar Hy met die Samaritaense vrou gepraat het 4 689 - 94
 waar Hy neergele is na die kruisiging 3 513 - 22
 waar Hy oor Jherusalem geweën het 4 335 - 9
 Jheramias, huis van 4 432 - 3
 Jherusalem 5 576 - 80
 afstand van die Dode see 4 460 - 2
 afstand van Jordane 4 427 - 9
 afstand van Samarien 4 794 - 6
 beskrywing 3 265 - 70, 3 565 - 71
 benoeming 3 271 - 9
 geleë 3 280 - 94, 3 297 - 313, 8 221-244
 gereedskap en voedsel vir pad soontoe 2 881 - 92
 herstelling 4 357 - 65
 landroete 5 593 - 715
 na Sitabuim 4 688 - 9
 pad daarna 2 892 - 64
 pad na 3 243 - 264
 pad terug na van Bethanien 4 652 - 5 528
 patriake en biskoppe 3 294 - 97
 roete 3 261 - 5 528
 waar die blinde gesit het 4 422 - 27
 Jnden, 13 041, 13 060, ~~13 059 - 325~~
 edelstene 11 598 - 608
 land van Pape Jan 11 512 - 834,
 weg na 10 011 - 11 029, 11 574 - 596
 Job
 se graf 4 598
 se land 6 775
 Jode
 en venyn 8 542 - 8 551
 in Goch en Magoch 11 354 - 473
 hul ark 3 776 - 815
 se alfabet in Samarien 4726 - 857
 waar hulle Maria se liggaam wou afgooi 4 098 -
 102
 Jonxten dag 4 342 - 7
 Joras en Naim 4 922 - 7
 Jordanen 4 586 - 626
 afstand van Bethanien 4 394 - 422
 afstand van Jericho 4 427 - 9
 en die kinders van Ysrael 4 610 - 5
 se vloei saam met die Dode zee 4 552 - 80
 Josaphat, dal van 3 571 - 6, 4 198 - 272
 koning se graf 4 262 - 68
 Josech 1 532 - 4

se graf 4 705 - 11
 se koringsolders 2 368 - 2 406
 en Maria 4 955 - 74
 Jubieus 5 363 - 4
 Judas,
 boom waar hy selfmoord gepleeg het 4 129 - 36
 synagoge waar hy geld neergewerp het 4 136 - 41
 Justinus 399 - 434

 Kaonie 5 689
 Karel, koning 3 675 - 83
 Kartoer 12 431 - 5
 Kayphas 1 422 - 28
 koninge, die drie 3 152 - 76, 6 737-52
 en ster 2 258 - 61
 Kruis:
 "cruce tere vondren" 4 203 - 5
 kolom waaraan Hy gegesel was 4 205 - 9
 lengte en breedte 595 - 599
 met "roc en spoengie" 433 - 724
 vier houtsoorte 451 - 579
 Kruisteken 85 - 86

 Laires 9 167 - 80
 Lam, van groente 11 322 - 335
 Lamori 7 991-8 430
 Langimach 5 643
 Lar, rivier van 5 621
 Lanterin 9 400 - 407
 Leeuwe 8 916
 witte 12 488
 Leergeld 9 357 - 64, 10 466 - 500
 Leuwes hol, kerke van 4 179 - 88
 Libien 8 927, 11 300, 11 289
 Lignum aloes 2 576 - 82
 Limechon 1 268
 Lombardien 2 455, 5 531, 5 603, 9 417
 Lombe 7 548-629
 Loth, 6 902, 6 905-12
 graf van 3 051 - 3
 en sy dogters 4 501 - 25
 se vrou 4 528 - 33
 Loturl, stad van 9 120 - 8
 Louheram 12 490 - 505
 Lusa 4 698 - 701
 Lyberie 6 425
 Lybien 2 062, 6 429-52
 Lymetom 5 550 - 1

 Maan 7 315-25
 Magoch, Jode van 11 355 - 471
 Mahomet 6 226 - 80

se verbod op wyn 6 280 - 329
 Mainr, koning van 9 214 - 9
 Makaron 7 739-990
 selfmoord tot afgod 7 785-986
 Malebrinis, dal van 5 623 - 4
 Manbre, dal van 3 053 - 93, 4 624 - 6
 Mandeville, Jan van
 gebed vir die leser 13 458 - 64
 outobiografiese gegewens 254 - 289; 13 427 - 13 447
 skryfmotief 289 - 301, 308 - 323;
 soldaat van die soudaen 1 564 - 77, 2 931 - 35
 taal waarin hy skryf 301 - 312;
 versoek om gebede 13 447 - 458
 verskoning om kortheid van verhaal 13 402 - 26
 Manna 6 827-47
 Manti 9 089 - 9 308
 hof van koning 9 293 - 99
 Marbersteen waaruit water drup 734 - 741
 Marech 5 646
 Maria, sien Onse Vrouwe
 Marien Magdalenen 3 530
 en Maria cleophe 3 607 - 15
 waar sy haar sondes vergewe is 4 322 - 7
 Martelaren, kerk van die veertig 2 854 - 861
 Mech 1 882 - 89
 afstand van klein babilonien 1 889 - 1 892
 Meden 11 065, 11 085 - 99
 Medi terranie 6 402
 Melechmmanser en die skaakspel 1 685 - 1 691
 Melsisedech en Abraham 5 046 - 53
 Menke 9 389 - 400
 Menslikheid van almal 13 340 - 401
 Mesopithanien 1 920 - 1 936, 11 238 - 78
 grootte 1 933 - 36
 Mieren wat goud grawe 12 933 - 76
 Milscorath 11 837 - 963
 Minus 6 888-95
 Mirca 1 089 - 93
 wyn 1 091 - 3
 Modin, berg van 5 581
 Monster van die wildernis en die heilige man 2 111 - 41
 Montioye/ berg joie 4 188 - 98, 5 575
 Montloer 11 306
 Montroyaul, casteel van 1 674 - 79
 Mormustre 5 644
 Mortangnien 11 283, 11 289
 Moses 2 592 - 613, 2 620 - 6
 by die verheerliking van Jesus 5 052 - 71
 en die brandende bos 2 711 - 21
 hol waarin hy gewoon het 2 849 - 50
 waar hy die rots geslaan het 2 814 - 7
 waar hy op die klip geval het in God se aanskyn 2 837 -

- waar tien gebooie oorhandig is 2 846 - 8
 Mulke 8 752 - 770
 Muse 2 199 - 2 201
 Myne, silwer en goud 12 918 - 924
 Myroch, 5 537 - 41,

 Naamam, genesing van 4 615 - 20
 Nabugodonosor 1 534 - 1 550, 1 946 - 8
 Naim
 en Bexabelle 4 917 - 22
 en Joras 4 922 - 7
 Napels 2 469
 Naroeh 6 406
 Nathatorie syloe 4 119 - 129
 Nazareth 4 948 - 5 034
 beskrywing 4 948 - 55
 betekenis van die naam 4 987 - 93
 Nembrot 1 821 - 30
 Nemon, gracht van 1 439 - 1 467
 Nessabor 11 071
 Nestoriens 5 359 - 62
 Nike 5 614
 Noag se ark 6 645-698
 Noe 9 7753 - 810
 Noel se vader 5 105 - 12
 Noetbome 12 443 - 8
 Noyerement, berg van 5 621 - 2
 Nubien 2 075 - 81, 5 362, 11 281, 11 294, 11 297
 Nyl 1 975, 1 978 - 2 021, 5 401, 113 044 - 6, 13 065 - 6
 Nycosie 1 260

 Odouches 12 490 - 505
 Olifante, met kastele 8 630 - 45
 Olimpus 793
 Olipia en die vulkane 2 502 - 20
 Oliueten, berg van 4272 - 47
 benoeming 4 274 - 5
 beskrywing 4 275 - 81
 geleë 4 281 - 4
 waar Jesus die Pater Noster gegee het en in die rots
 geskryf het 4 297 - 300
 waar Jesus ten hemel gevoer is 4 284 - 92
 waar Jesus van die ag salighede gepreek het 4 292 - 97
 Onse vrou,
 en Joseph 4 955 - 74

 kerk van 1 526 - 30
 kerk van haar graf 4 210 - 15
 kerk van sinte Marien egyptiaca 4 301 - 3
 lewe van 5 029 - 34
 waar sy die monnike ontmoet het 2 817 - 24

outaar 4 063 - 5
 se ouers se graf 3 933 - 40
 tempel van 3 603 - 7
 van Sardenach 5 425 - 55
 waar die engel aan haar verskyn het 4 352 - 5
 waar sy Elizabeth ontmoet het 4 163 - 72
 waar sy die apostels gevind het 4 349 - 52
 waar sy haar aan sinte Thomaes geopenbaar het 4 339
 - 42
 waar sy melk laat drup het 3 188 - 98
 Orinauls 5 626
 Orines 7 326-8
 Oxiadrite 12 639 - 89

 Paeschdach 4 041
 Palestinen 1 467 - 90, 1 471 - 3, 6 403
 eetgewoontes 3 228 - 37
 Pape Jan, land van 11 512 - 834, 13 120 - 123
 se banier 11 682 - 737
 se benoeming 12 842 - 75
 se dienaars 11 800 - 36
 se paleis 11 738 - 799
 Papegaye 11 585 - 90, 11 682 - 97
 Papionen 1 281 - 1 289, 11 681
 Patheram 1 084 - 88
 Pathmos 1 050 - 1 057
 Peperbome 7 548-629
 Persien 6 712-26, 11 016, 11 029 - 236, 13 049
 alfabet 6 780-97
 geleë 11 044 - 56
 keyser se somer paleis 6 726-37
 Pharaom 2 245 - 48
 Philips 5 712
 Physon 11 064, 13 039 - 44
 Picham 12 783 - 800
 Pingnewarde, land van 9 309 - 350
 Pignion 9 040 - 54
 Pilatus se huis 3 957 - 8
 Pisen 2 521
 Polombe 7 629-738
 aanbid van die os 7 658-706
 verbranding van die dooies 7 707-35
 Pontexore 11 512 - 834
 Probacia Piscina 3 940 - 55
 Prucen 5 730
 Put wat terstond gevul word 3 045 - 51

 Rachel, graf van 2 250 - 57
 Rafinel 5 607
 Rafo 8 732 - 41
 Ramabenianim 4 678 - 81
 Ramasse 2 003

Rames 5 562, 5 713
 Ramatha 5 580
 Reclai, rivier van 5 627 - 8
 Riboth 13 177 - 259
 begrafnisdiens 13 204 - 259
 behuising 13 183 - 9
 geloof 13 190 - 204
 Rikaert van Jnghelant 1 611 - 2
 Rodes, eylant 1 198 - 1 211, 2 537, 5 546
 afstand tot cypere 2 542 - 3
 Roede zee 2 058 - 61, 2 616 - 35, 4 434 - 552, 12 925
 benoeming 2 626 - 31, 4 462 - 79, 4 499 - 501
 weg 2 631 - 7, 11 020, 11 284
 Rome 2 469
 Romenien 5 636 - 8, 9 418

 Sabbaitaire, rivier 5 471 - 82
 Sadonie 6 726-37
 Saffia 1 428 - 1 432
 Saffra 5 098 - 114
 Salomoen se tempel 3 849 - 901
 geleë 3 901 - 33
 Samarien 4 726 - 57
 afstand van Jerusalem 4 794 - 6
 Samaritane se geloof 4 802 - 21
 se hoede 4 821 - 31
 Sampsoen 1 474 - 86
 Samturen 5 357 - 9
 Samuel 4 659 - 78
 Sara 4 533 - 52
 Saphaon 11 071
 Saphor, kasteel van 5 179 - 88
 Sarasene 6 329 - 39
 alfabet 6 339 - 75
 geloof 5 846 - 6 376
 Christendom, 6 052 - 98, 6 024 - 43
 doemsdaghe 5 937 - 42
 drievuldigheid 6 056 - 61
 geboorte van Jesus 5 917 - 30
 Jhesus 5 892 - 99, 5 930 - 7, 5 943 - 64
 Jode 5 971 - 8, 6 105 - 6 216
 koran 6 217 - 225
 kruisiging van Jesus 5 979 - 6 018
 Maria 5 678 - 891
 Maria-boodskap 5 899 - 916
 Mahomet 6 226 - 280
 paradys 5 850 - 877
 vas 5 964 - 70
 vrouens 6 043 - 56
 ingesteldheid teenoor Joden en Christene 2 987 - 98
 waarom hulle nie drink nie 3 198 - 222
 waarom hulle nie varkvleis eet nie 3 222 - 28

wreedheid 4 974 - 77
Sardenay 1 370 - 1
Sardijngnen 2 476
Sarpa 7 539-47
Sarphon/Sarepta 1 355 - 60
Sathalien, goffe van 1 217 - 1 250
 legende 1 221 - 1 250
Saturnus 7 295-315
Scale van thir 1 434 - 1 437
Scole van god 5 042 - 46
Segor 4 501 - 25
 berg van , benoeming 4 525 - 8
Seir 5 400 - 6
Sem 9 753 - 810
Semear, plein van 1 830 - 53
Semptemtrione 5 833
Seop 11302
Seouergant 11 061
Serpenten 8 887, 12 468 - 85
Seth
 legende 534 - 579
 se boom 3 055 - 93
Sicilien 2 476 - 520
 beproewing van "bastaert" kinders 2 492 - 502
 ewebloeiende boegart 2 477 - 482
 geleë 2 484 - 92
 grootte 2 483 - 4
 skoorstene van die hel 2 502 - 520
Sikese 6 798-824
Sille 8 854- 932
Simobor 8 431-448
Simulatres 7 400-16
Sinte anastacius 6 482-512
Sinte andries
 en Sinte peter 4 867 - 9
 se roeping 5 157 - 60
Sinte annen 722, 5 186
Sinte augustijn 3 535
Sinte barberen 1 530 - 2
Sinte barnabas 12 79 - 81
Sinte claus 1 041 - 2
 graf 1 087 - 1 090
 kerk van 3 188
 waar hy tot biskop gekies is 1 089 - 90
Sinte christene 11 201 - 236
Sinte danieel 1 948 - 52
Sinte eustacius 5 657 - 60
Sinte helene 579 - 595, 723
 waar sy die ware kruis gevind het 3 466 - 81
Sinte hylarijs 1 276 - 1 279
Sinte jacob 1 432, 4 011
 kerke 4 016 - 33

se roeping 5 157 - 60
 Sinte jan 1 051 - 1 057, 1 432, 4 009
 geboorteplek 4 172
 graf 1 060 - 68, 1 071 - 84
 se dood 4 735 - 55
 se hoof 4 756 - 94
 wingerd van 2 834 - 7
 Sinte janne 3 538 - 45
 afstand 4 158 - 62
 gashuis van 3 592 - 603
 se roeping 5 157 - 60
 Sinte jans Guldemont 726, 4 014
 Sinte jeronimes 1 273 - 5
 graf 3 180 - 88
 Sinte jorijs,
 arm 741 - 760, 1 031 - 1 041, 5 606
 en die draak 5 488 - 92
 kerk van 5 572
 Sinte julieen 4 309 - 22
 Sinte karitaten, kerk van 3 304 - 36
 Sinte kateline 2 554 - 5
 begraafplek 2 590 - 1
 berg van 2 861 - 72
 hoe 'n nuwe prelaet gekies word 2 749 - 74
 hoekom daar geen vlieë, muise of paddas daar is nie 2 795
 - 813
 kerk van 2 674 - 817
 outaar waar sweet van beendere drup 2 721 - 49
 Sinte lazuruse 4 328 - 335
 Sinte lodewijc 1 624 - 8, 1 633 - 4
 Sinte luuc dewangeliste 729 - 734
 Sinte marc 2 556 - 62
 Sinte marche 4 327 - 8
 Sinte marien 104,
 Sinte pauwels 5 414 - 423, 11 210 - 236
 Sinte peter 671 - 672, 4 012, 4 050, 12 725-83
 en Sinte Andries 4 867 - 9
 se roeping 5 157 - 60
 waar hy geweene het omdat hy Jesus ontken het 4 102-5
 waar hy gebid het nadat hy Jesus onteien het 4 109 -
 115
 waar sondes vergewe is 4 215 - 9
 Sinte philips en sinte jacobs huus 4 142 - 3
 Sinte sacarias
 kerk van begraafplek saam met Sinte jacob 4 268 - 72
 Sinte saluoers kerke 4 012 - 16
 Sinte samuel se graf 4 190 - 2
 Sinte simeon 3 828 - 30
 hawe van 5 684 - 8
 Sinte soffien 397 - 432
 Sinte steuen 4 016, 4 063
 kerke 3 576 - 8

Sinte thomaes 4 339 - 42, 7 745-85
 Sinxen dag en die Heilige gees 4 079 - 88
 Sitabuim 4 682 - 88
 na Jerusalem 4 688 - 9
 Sjina 13 260 - 13 339
 Slakke 8 711 -25
 Slawemark 2 201 - 6
 Sobak 4 649 - 52
 Soudaen, onderhoud met 6 114 - 201
 Spaengen 6 406-7
 Sporware, kasteel van 6 520-6 615
 Stanchoen 5 628 - 9
 Sudus 10 500 - 45, 10 550 - 87
 godsdienst 10 628 - 42, 10 656 - 712
 huweliksstaat 10 587 - 620
 leefwyse 10 621 - 8
 oorlogsstrategieë 10 756 - 819
 spyse 10 712 - 756
 Surien 1 503, 1 068, 2 891, 5 209 - 371, 6 402, 11 248
 gebruik van duiwebodes gedurende oorlog 5 223 - 42
 grootte 5 211 - 222
 Suse, paleis van Pape Jan 11 738 - 799
 Sydon 1 361 - 1 367
 Sychem 4 701 - 11
 Sychye 6 411, 6 431
 Sylo 1 045 - 1 049
 Synagen, dogter herwek 4 115 - 9
 Synai 1 498
 afstand van babilonien 2 613 - 616, 2 654 - 8
 berg van 2 438, 2 637 - 8
 ook genoem wilderness van fin 2 664 - 73
 waar Sinte kateline le 2 590 - 1
 Syon, berg van
 geleë 4 088 - 94
 kapel 4 033 - 46
 rots waarmee Heilige Graf gedek is 4 035 - 7

 Tarisken 2 475
 Tartarien 5 731 - 799, 10 803 - 928
 begrafnis van die keiser 10 843 - 92
 Gangius Can 9 810 - 78
 keuse van 'n nuwe keiser 10 893 - 928
 Tebe, rivier 12 540 - 41
 Tech 6 753-65
 Teenvoeters 8 193 - 220, 8 391-430
 Templum domini 3 616 - 815
 toegang 3 629 - 71
 Tenke 5 5585 - 8
 Termeuse 11 303
 Termegicte 7 007-9
 Thabor, berg van 5 034 - 90
 Thalamassi 8 519-609

Thalonoeh 8 609 - 730
Theophilus 1 930 - 32
Thiaut Can 10 644 - 55
Tobias 6 896
To/urquestem 10 940 - 54, 11 016
Tracode 8 770 - 91
Transmontane 8 068
Trepesoude 6 477-6 520
Tripole 5 482 - 7
Troyen 1 915 - 1 920
Truple 5 694
Tuin van bedrog 11 842 - 963
Turkien 1 068 - 71, 5 612 - 5 621, 11 236 - 47
Tuschien 2 473
Tyberien 5 114 - 188
 grootte 5 124 - 36
Tygris 1 935, 1 937, 6 397, 6 401, 10 986, 13 046 - 7, 13 066 -
 71

Valonne, 5 537 - 41
Verkene 12 487
Vineedgen 2 463 - 4
 afstand van Constantenoplen 2 538 - 41, 5 532
Vis wat aan wal kom 8 645 - 94
Vledermuse 12 505 - 7
Volke, vreemde 8 770 - 91
 behaarde 12 801 - 9
 kannibale 12 250 - 283
 klein 9 309 - 350
 met bedekkende lip 9 034 - 40
 met geen kop: oë in skouers 9 016 - 23
 oë agter in skouers 9 023 - 6
 met ore tot die knieë 9 054 - 6
 met perdevoete 9 056 - 61
 met plat aanskyn sonder oë of neus 9 027 - 34
 reuse met een oog 9 009 - 15
 van goeie mense 12 513 - 639
 vrouens met betowerende oë van steel 12 284 - 91
 waar familieledede eet mekaar 8 936 - 940
 waar geweene word by 'n geboorte 12 338 - 365
 waar koning gekies word vanweë sy deugde 12 365 - 392
 waar maagdom nie gesog is nie 12 292 - 337
 wat beide man en vrou is 9 067 - 79
 wat in gate leef
 wat 'n edelsteen eer
 wat kreet 11 676 - 680
 wat op hul hande en voete gaan 9 061 - 67
 wat op hulle knieë gaan 9 079 - 83
 wat sis soos slange
 wat slangvleis eet
 wat van die reuk van appels leef 12 783 - 800
Vrankerike 2 454 - 5, 5 530,

Vrugtebome, ewigdraende 2 192 - 4
Vye 2 245 - 48

Wittendondersdaghe 4 052 - 62
Woestyn, reis deur 2 638 - 54, 2 658 - 64
Wonder, vs natuur 8 701 - 710

Yeue 12 985 - 990
 waar sy met Adam gewoon het 3 017 - 41

Ydinne 1 911
Ydoles 7 400-16
Ypocras se dogter 1 099 - 1 197
Ypotine 11 480 - 11 486
Ysac 4 533 - 52
Ysmael 4 533 - 52, 6 266 - 280
Ysrael, kinders van 4 610 - 15
Ytaelgen 2 467, 2 475

Zacheus 4 365 - 71
Zantscher zee 6 756, 11 621 - 39
Zugramago 9 425 - 38
